

Klaipėdos
Universitetas

Socialinių ir humanitarinių
mokslų fakultetas

STUDENTŲ MOKSLINĖ KONFERENCIJA

„ŠEIMA YRA GYVENIMAS“

Mokslinių straipsnių rinkinys

2022 m. sausio mėn. 14 d.

Leidinio sudarytojai:

Prof. dr. Rasa Braslauskienė

Prof. dr. Neringa Strazdienė

Konferencijos organizacinis ir mokslinis komitetas:

Pirmininkas: Prof. dr. Rasa Braslauskienė

Nariai:

Prof. dr. Neringa Strazdienė

Doc. dr. Reda Jacynė

Doc. dr. Sada Ramanauskienė

Lekt. dr. Aida Norvilienė

Socialiniai partneriai:

Klaipėdos lopšelio-darželio „Puriena“ neformalaus ugdymo mokytoja ekspertė Dagna Volkovaitė

Klaipėdos lopšelio-darželio "Žuvėdra" direktoriaus pavaduotoja ugdymui Vilma Razmienė

Klaipėdos „Gedminų“ progimnazijos pradinio ugdymo mokytoja metodininkė Vilma Gaidjurgienė

Autorių kalba netaisyta.

TURINYS

<i>Pratarmė</i>	4
<i>Bogužaitė – Repšienė Inesa</i> Ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymo šeimoje galimybės.....	5
<i>Braslauskaitė Rugilė</i> Tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo galimybės įtraukiojo ugdymo procese.....	13
<i>Jankauskaitė Deimantė</i> Pagalba šeimai ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus turinčius sensorinių integracinių sutrikimų.....	18
<i>Mažionienė Indrė</i> Socialinio pedagogo ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus.....	27
<i>Palubinskaitė Miglė</i> <i>Savo asmens</i> ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo galimybės ugdant globotinius.....	37
<i>Pociuvienė Santa</i> Tėvų į(si)traukimas į mokyklos bendruomenės veiklą vaikų aktyvaus dalyvavimo aspektu.....	49
<i>Račkutė Laurita</i> Šeimų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, tėvystės įgūdžių lavinimo svarba.....	56
<i>Radžiūnaitė Karolina</i> Šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmė teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams pradinėje mokykloje.....	67
<i>Ramanauskienė Lina</i> Tėvų į(si)traukimo įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teorinės išvalgos.....	75
<i>Ringienė Soneta</i> Socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo galimybės ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius.....	84
<i>Rimkutė Monika</i> Pedagogo profesionalumas organizuojant pailgintos grupės veiklą pradinių klasių moksleiviams.....	94
<i>Šinkevičienė Vilma</i> Tėvystės gebėjimų ugdymas (-is): socialinio pedagogo 10 metų tėvų mokymų vedimo patirtis.....	100
<i>Vėževičė Miglė</i> Vaikų elgesio kultūros ugdymo metodai bei šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarba juos taikant: teorinės išvalgos.....	110
<i>Viržintienė Josana</i> Socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas išgyvenančiai šeimai.....	119
<i>Višinskė Dovilė</i> Švietimo pagalba šeimai auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turinti vaiką.....	130
<i>Žukauskaitė Evelina</i> Jaunų lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių žmonių požiūris į šeimą.....	139

PRATARMĖ

Antroji Klaipėdos universiteto Pedagogikos katedros studentų mokslinių straipsnių rinktinė, sudaryta pranešimų, pristatytų 6-ojoje kasmetinėje studentų mokslinėje konferencijoje „**Šeima yra ne tik raginimas gyventi, bet ir gyvenimas**“ (Z. Bajoriūnas) pagrindu. Studentų mokslinė konferencija skirta šeimos edukologo, familistikos žinovo, profesoriaus Zenono Bajoriūno 90-ajam jubiliejui paminėti. Mokslinės konferencijos pavadinimu pasirinkti prof. Bajoriūno žodžiai, kurie taikliai išryškina šeimos prasmę - *šeima yra gyvenimas*. Gyvenimas nuolat kuriant tarpusavio santykius, vertybes, įpročius, tradicijas ir kt. Taigi, galima teigti, jog gyvenimas šeimoje kuria ir formuoja šeimos gyvenseną. Šeimos gyvensena nuolat kinta, keičiantis pačiai visuomenei ir civilizacijai, ekonominei, kultūrinei ir socialinei aplinkai. Ir kokie bebūtų greiti ir ženklūs šie pokyčiai šeima visada bus pagrindinė visuomenės ląstelė, garantuojanti jos išlikimą.

Konferencijos "Šeima yra ne tik raginimas gyventi, bet ir gyvenimas" (Z. Bajoriūnas) tikslas – atskleisti šeimos kaip edukologinio fenomeno svarbą, analizuojant ją skirtingais aspektais: teisiniu, socialiniu, kultūriniu, andragoginiu, edukologiniu ir kt.; plėtoti studijuojančiųjų bendrąsias ir dalykines kompetencijas, laiduojančias gebėjimą modeliuoti, projektuoti, valdyti ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio, mokyklinio amžiaus vaikų ugdymą(si), šeimos švietimą, savo veiklą grindžiant vaiko teisių pripažinimu, jų apsaugos reikalavimais ir kt.

Mokslinių straipsnių rinktinėje publikuojami studentų parengti straipsniai, kuriuose analizuojamos įvairiapusės ir nūdienai aktualios problemos: socialinio pedagogo, *savo asmens* bendradarbiavimo su šeima; pagalbos šeimai; tėvų įsitraukimo į ugdymo įstaigos, bendruomenės veiklas; vaikų dorovinių vertybių ir elgesio kultūros ugdymo šeimoje; tėvystės gebėjimų ar įgūdžių lavinimo; pedagogo profesionalumo organizuojant pailgintos dienos grupę moksleiviams problemos.

Leidinio sudarytojai

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ DOROVINIŲ VERTYBIŲ UGDYMO ŠEIMOJE GALIMYBĖS

Inesa Bogužaitė - Repšienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojamos ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio ugdymo šeimoje galimybės, pateikiama dorovinių vertybių samprata ir analizuojama svarba ikimokyklinio amžiaus vaikų tolimesnei raidai. Taip pat, sutelkiamas dėmesys į ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymo ypatumus ir į esminius veiksnius, kurie daro įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio ugdymo šeimoje galimybėms. Siekiant atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų kompetencijas, dorovinių vertybių ugdymo atveju, atliekamas tyrimas. Pasirinktas kokybinis tyrimas. Interviu atliekamas su tėvais, kurie augina ikimokyklinio amžiaus vaikus ir su ikimokyklinio ugdymo pedagogais.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: dorovinės vertybės, vertybių ugdymas, ikimokyklinio amžiaus vaikai, šeima.

Įvadas

Temos aktualumas. Dorovinės vertybės itin svarbios ir reikšmingos ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo bei ugdymosi procesuose. Šių dienų mokslas paremtas tam tikromis humanizmo idėjomis ir didžiausią dėmesį sutelkia į tokius ypatumus, kaip vaiko asmenybės ugdymas, vidinio pasaulio formavimas bei atitinkamų vertybių perteikimas. Vertybių ugdymas yra neatsiejamas nuo visapusiškos asmenybės formavimo. Svarbu pažymėti tai, kad drauge su visuomenės raida, sparčiai tobulėjančiomis technologijomis kinta ir vertybės (Šaulienė, 2013). Tai reiškia, kad vaikų vertybinis stuburas formuojasi nuo pat mažens, šeimoje, tiek stebint savo artimuosius, tiek ir žiūrint televizorių, vartant žurnalus. Kaip A. Landsbergienė (2015) pažymi, jei norima, kad vaikas suprastų, gebėtų įvardinti vertybes ir jomis vadovautis priimant sprendimus, tai turi būti joms skiriamas ypatingas dėmesys jau pirmais vaiko gyvenimo metais. Ir tai turi būti daroma sąmoningai bei kryptingai. Dėmesys turi būti sutelkiamas į tai kas yra mokoma, t.y.: dorovinių vertybių ugdymo turinį. Kaip V. Vaičekauskienė (2015) pažymi, dorovinių vertybių ugdymo aktualumą atskleidžia tai, kad šių vertybių ugdymas padeda formuoti asmens charakterio bruožus. Ir nuo to priklauso tiek individo sąžinė, patikimumas, drąsa, rūpestis, pagarbos, atsakomybės jausmas ir teisingumas. Visos šios vertybės formuojasi ankstyvojoje vaikystėje, atitinkamai tėvams auklėjant. Šios temos aktualumą atskleidžia ir tai, kad vaikų netinkamas elgesys bei nepagarba suaugusiųjų atžvilgiu, dažnai priimami kaip normalūs reiškiniai. Kai pvz.. žmonėms tampa natūralu matyti, kai viešoje vietoje patiriami pykčio priepuoliai ir vaikas yra nevaldomas. Dėl to, itin svarbu, kad vaikų elgesio kultūros vertybės,

kurios neatsiejamos nuo vaiko dorovinių vertybių, būtų puoselėjamos kuo ankstesniame amžiuje (Auškelytė, Tamašauskienė, 2019). Tačiau, tėvai ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai tuo susirūpina tik kai tam tikri sunkumai ar elgesio problemos yra įsisenėjusios bei sunkiai pasiduodančios korekcijai. Kaip S. Burvytė (2016) pažymi, vaikų tėvams reiktų didesnę reikšmę teikti imliesiems vaikų raidos periodams, kai formuojasi ugdytinių elgesio modeliai. J. Smilgienės, D. Jonaitienės (2019) ir E. Grace (2017) nuomone, dorovinių vertybių ugdymui itin svarbus ir tinkamų priemonių bei būdų pasirinkimas. Tačiau, svarbu pažymėti, kad ne tik vaikų tėvai, bet ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos yra atsakingos už tinkamą vaikų ugdymą elgtis pagarbiai, sąžiningai ir mandagiai.

Tyrimo problema: V. Legkauskas (2013) pažymi, vaikų tėvai yra vienas iš pagrindinių ir svarbiausių pasaulėžiūros šaltinių. Dėl šios priežasties itin svarbu, kad dorovinių vertybių esmę suvoktų tinkamai. Neretai pasitaiko, kad dorovinių vertybių turinį tėvai suvokia primityviai, nes vertybės jiems susijusios su tam tikrais materialiais dalykais. Ugdymo šeimoje galimybės tampa sudėtingos ir įtemptos, nes tėvai nesuvokia ką ir kaip reikia daryti. Ši situacija susiklosto, todėl, kad dažnai vertybe laikomas visuomenės narys, t.y. – individas. Jis pasižymi dora, laisva valia ir geranorišku pasirinkimu bei apsisprendimu. Tokiu būdu siekiama, jog vaikai taptų dorovinėmis individualybėmis. Nepaisant to, R. Žukauskienė (2012) pažymi, kad remiantis žiniasklaidoje skelbiamais faktais ir statistiniais duomenimis, dažnėja vaikų agresyvumo pasireiškimai. Jų ir tėvų, bendraamžių tarpusavio santykiai tampa priešiškesni ir atkreipiamas dėmesys į tai, kad vis jaunesni vaikai linkę nusikalsti. Nors ir psichologai to priežastis įvardina skirtingai, tačiau neretai agresijos priežastimis laiko ne tik vaikų bendraamžius, žiniasklaidą, bet ir jų tėvus, šeimos struktūrą ir šeimos materialinę gerovę. Dėl šių priežasčių, ikimokyklinio ugdymo įstaigos įtraukia dorovinių vertybių ugdymą į ugdymo programas. Nepaisant to, ikimokyklinio ugdymo įstaigos tai įtraukia per vėlai, nes dorovinės vertybės ugdytinių gyvenimuose nevidina reikšmingo vaidmens. Šeimose apie jas kalbama retai arba netinkamai.

Temos ištirtumas. Vertybių ugdymo ypatumus tyrinėjo tiek užsienio, tiek ir Lietuvos mokslininkai: S. G. Godrich (2010), P. R. McFarland (2014) koncentravosi į vaikų tėvų ir pedagogų dorinį ugdymą, kurio pagalba gerėja ne tik mokinių pasiekimai, bet ir puoselėjamas pilietiškumas. B. Z. Posner (2010), J. Veinhardt (2012) sutelkė dėmesį į asmeninių ir organizacinių vertybių ypatumus, o ugdytinių požiūrį į dorovines vertybes nagrinėjo S. Vaičekauskienė (2015). Į atskirus dorovinių vertybių, dvasingumo aspektus gilinasi V. Aramavičiūtė ir E. Martišauskienė (2014), A. Budreikaitė (2014). Tautinių vertybių ypatumus nagrinėjo V. Šaulienė (2013) ir kt.

Tyrimo objektas: ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymas šeimoje.

Tyrimo tikslas: atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymo galimybes šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti dorovinių vertybių sampratą ir jų svarbą ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai.
2. Išanalizuoti esminius veiksnius, kurie daro įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymui šeimoje.
3. Atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų kompetencijas, ugdant vaikų dorovines vertybes.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.
2. Interviu – (kokybinis metodas).

Teorinė dalis

1. Dorovinių vertybių samprata ir jų svarba ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai.

Dora - moralė, doros normų laikymasis, moralumas (*Didysis lietuvių kalbos žodynas*, 2000, 234 p.).

A. Skrodenytės (2010) teigimu, dorovinės vertybės nusakomos kaip dieviškosios dorybės, t.y.: tikėjimo, vilties ir meilės. Nors ir nuo senų laikų pabrėžiama vaikų dorovės ugdymo svarba, tačiau vis dažniau vartojama sąvoka – „elgesio kultūros ugdymas“. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiek viena, tiek ir kita sąvokos yra glaudžiai susijusios su visuomeninėmis bei asmeninėmis vertybėmis.

Petrauskaitė (2008) atkreipia dėmesį į tai, kad dorovės normos įprastai būna nerašytos, o įsitvirtinusios tiek visuomenės, tiek ir individualios sąmonės atžvilgiu. K. Jankutės, J. Smilgienės (2019) požiūriu, dorovinis vertinimas apima individų veiksmus – poelgius, kurie gali būti ir kilnūs, teigiami, ir neigiami. Individo dorovinis vertinimas orientuotas į asmens įsitikinimus, orumą ir garbę. O. Taljūnaitė (2009), A. Budreikaitė (2013) pažymi, kad vertybių sistemos centru laikomas žmogus, o jo savybės gali būti įvardinamos dorybėmis. T. Williams (2002) ir D. Ursery (2005) nuomone, pačios reikšmingiausios asmeninės vertybės - dorovinės vertybės. Jos ne įgimtos, bet pasirenkamos. Šioms vertybėms, kasdieniame individo gyvenime, teikiamas prioritetas, atliekantis motyvacinę funkciją.

Kaip V. Aramavičiūtė, E. Martišauskienė (2014) pažymi, ikimokyklinio amžiaus tarpsnis itin reikšmingas ir svarbus asmens tapimui, kadangi šiuo tarpsniu susiklosto individo asmenybės pagrindai. O vienas pagrindinių šio tarpsnio ugdymo uždavinių – sudaryti ugdytiniui palankias sąlygas dorovinių pagrindų perėmimui. Nuo šių dorovinių pagrindų ir priklauso asmens humaniškumo, draugiškumo, komunikabilumo, sąžiningumo, teisingumo, kuklumo, drausmingumo ypatumai.

Taigi, dorovinės vertybės apima visuomeniškai svarbius individo poelgius, idėjas, idealus ir teigiamas charakterio savybes. Dorovinių vertybių svarba pasižymi tuo, kad jų pagalba formuojamos visuomenėje priimtinos elgesio taisyklės. O ikimokykliniame amžiuje dorovinis vertybių ugdymas

itin reikšmingas, nes šiuo tarpsniu vaikai kuria asmenines vertybines nuostatas, nulemiančias jų tolesnę požiūrį į gyvenimą.

2. Veiksniai darantys įtaką vaikų dorovinių vertybių ugdymo galimybėms šeimoje

Kadangi vaikų dorovinių vertybių ugdymas prasideda ikimokykliniame amžiuje, vaiko šeimoje, tai ir savaime suprantama, kad toks ugdymas priklauso nuo tėvų tikėjimo. V. Legkausko nuomone (2013), vaikui tėvai yra pirmi ir patys svarbiausi autoritetai šiame jo amžiuje, dėl ko pastarieji dažnai mėgdžioja savo tėvus ir yra linkę viską iš jų perimti. Taigi, tėvams padedant vaikas yra įtraukiamas į atitinkamus dorinius veiksmus. Tačiau, ikimokykliniame vaikų amžiuje itin svarbu koncentruotis į vieną kilniausių ugdymo tikslų – meilę ir jos pagalba svarbu stengtis įdiegti į ugdytinio širdį dorovines vertybes. Kaip S. Vaičekauskienė (2015), pažymi dorovinių vertybių ugdymo sėkmė priklauso nuo įvairiausių aplinkybių, kaip pvz.: nuo ugdytinio tėvų pedagoginės kultūros, kuri apima ne tik dvasinių vertybių visumą, atitinkamas pedagogines žinias ar mokėjimus, bet ir įgūdžius, kurie turi būti išsiugdomi bei panaudojami savo vaikui auklėti.

Taigi, siekiant sėkmingo vaiko dorovinio vertybių ugdymo, itin svarbios tėvų dvasinės vertybės ir jų pedagoginės žinios bei įgūdžiai. Priešingu atveju, vyraujant pedagoginės kultūros trūkumams, tėvai negali visapusiškai realizuoti ugdymo galimybių.

3. Veiksniai įtakojantys ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymo šeimoje galimybes

Pasak L. Ginevičiūtės (2014), šeima yra pagrindinis dorovinių vertybių šaltinis, o tėvai turi koncentruotis į humanišką, dorovingą asmenybės formavimą. Tačiau, tokie veiksniai, kaip: žinių trūkumas apie dorovines vertybes; nepakankamas laiko skyrimas vaikų auklėjimui; teikiamas prioritetas materialinio gerbūvio kūrimui; materialinių gėrybių laikymas svarbiausiomis; dorovinių vertybių nevertinimas; palankių sąlygų doroviniam ugdymui nesudarymas; doros trūkumas auklėjant vaikus, įtakoja prastas ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinių vertybių ugdymo šeimoje, galimybes.

Tyrimo metodai ir organizavimas

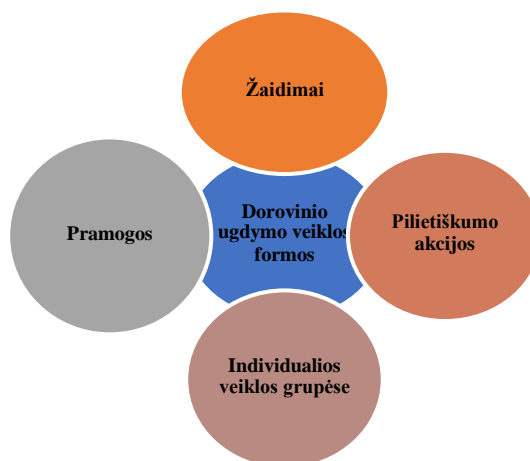
Interviu buvo atliktas Mažeikių „X“ ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Šio tyrimo metu buvo apklausti 3 ikimokyklinio ugdymo pedagogai ir 3 vaikų tėvai. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų apklausos metu siekiama išsiaiškinti, kokios ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio ugdymo veiklos formos taikomos ugdymo įstaigoje, o vaikų tėvų atveju – šeimoje.

Tyrimo duomenys

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai dorovinių vertybių ugdymui pasitelkia tokias ugdymo veiklos formas, kaip pareigingumas: („*kai vaikas pažaidžia su savo žaislais, jis turi susitvarkyti savo aplinką, susidėti žaislus iš ten kur paėmė*“, I1). Pareigingumas skatinamas ir pagyrimais, kai žaislai tvarkingai padėti į tam skirtas vietas, nesulaužyti ir pan.. Atvirumo skatinimas vyksta pramogų metu

– („...vaikai mokomi dalintis žaislais, ar net savo atliktais darbeliais, įvairiais radiniais lauke <...> skatinami papasakoti apie savo mėgstamus daiktus, žaislus”, I3). Individualių veiklų grupėse, vaikai skatinami būti vieni kitiems dėmesingi („... mokomės išklausti ką kitas vaikas sako ar pasakoja ir tuo pačiu pastebėti draugų nuotaikas”, I2)”. Pilietiškumui skatinti mokoma paprastumo, („...mokome nesipuikuoti turimais daiktais ar drabužiais”, I3), („...organizuojame pilietiškumo akcijas keliaujant į senelių namus ir jiems padedant ir pan., I1).

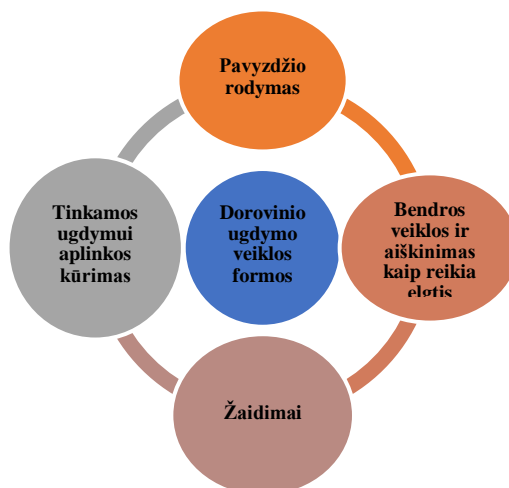
Atlikto interviu metu, paaiškėjo, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogai, siekdami dorovinių vertybių ugdymo pasitelkia tokias ugdymo veiklos formas: žaidimus, pilietiškumo akcijas, individualias veiklas grupėse bei kitas įvairias pramogas (1 pav.).

1 pav. Ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio ugdymo veiklos formos, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Ikimokyklinio amžiaus vaikų šeimose, dorovinių vertybių ugdymui pasitelkiamos tokios ugdymo veiklos formos, kaip: pavyzdžio rodymas („...stengiamės rodyti gerą pavyzdį <...> tiek prižiūrint katę, tiek namie esančius augalus“, I1), („vieni kitiems padedame namų ruošoje, kituose dalykuose, kai reikia kokios pagalbos <...> padėti mokome ir savo vaiką“ I2). Tinkamo pavyzdžio rodymas yra nukreiptas į vaikų rūpestingumo ugdymą. Nuoširdumas ir tiesumas ugdomas bendrų veiklų, žaidimų pagalba. („...važiuojame padėti močiutei, išvedame pavadžioti šuniuką“, I3), („...lauke radus gėlytę padovanoju ją vaikui, pasakau, kad myliu, I1). Taigi, vaikai skatinami sakyti tiesą, padėti, dovanoti, dalintis savo radiniais ar kitais kokiais paties padarytais darbeliais, turimais žaislais ir pan..

Šiais atvejais, ikimokyklinio amžiaus vaikų šeimose, dorovinių vertybių ugdymui pasitelkiamos tokios ugdymo veiklos formos, kaip: tinkamo pavyzdžio rodymas, bendros veiklos, žaidimai ir tinkamos aplinkos sudarymas (2 pav.).

2 pav. Ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio ugdymo veiklos formos šeimoje

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai ir vaikų tėvai, dorovinių vertybių ugdymui pasitelkia žaidimus; pramogas; įvairias bendras veiklas; pilietiškumą, nuoširdumą ir atvirumą skatinančias veiklos formas. Tai atskleidžia jų kompetencijas, ugdant vaikų dorovines vertybes.

Išvados

1. Dorovinės vertybės apima žmonių veiksmus – poelgius, kurie gali būti ir kilnūs, teigiami, ir neigiami. Taigi, žmogaus atitinkamos savybės gali būti įvardinamos dorybėmis. Dorovės normos įsitvirtinusios tiek visuomenės, tiek ir individualios sąmonės atžvilgiu. O asmens dorovinis vertinimas yra nukreiptas į asmens įsitikinimus, orumą bei garbę. Ikimokyklinio amžiaus tarpsnis itin reikšmingas ir svarbus asmens tapimui, kadangi šiuo tarpsniu susiklosto individo asmenybės pagrindai. O vienas pagrindinių šio tarpsnio ugdymo uždavinių – sudaryti ugdytiniui palankias sąlygas dorovinių vertybių perėmimui. Nuo to ir priklauso vaiko humaniškumo, draugiškumo, komunikabilumo, sąžiningumo, teisingumo, kuklumo, drausmingumo suvokimas. Taip dorovinių vertybių pagalba formuojamos visuomenėje priimtinos elgesio taisyklės.

2. Esminiai veiksniai, kurie daro įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų dorovinio vertybių ugdymo šeimoje galimybėms: žinios apie dorovines vertybes; laiko skyrimas vaikų auklėjimui; teikiami prioritetai materialinio gerbūvio kūrimui; materialinių gėrybių pervertinimas; dorovinių vertybių nevertinimas; palankių sąlygų doroviniam ugdymui sudarymas; doros trūkumas auklėjant vaikus. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad siekiant sėkmingo vaiko dorovinio vertybių ugdymo, itin svarbi tėvų pedagoginė kultūra, o vyraujant pedagoginės kultūros trūkumui, tėvai negali visapusiškai realizuoti ugdymo galimybių.

3. Ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų kompetencijos dorovinių vertybių ugdymo atžvilgiu yra patenkinamos, nes šie dorovinių vertybių ugdymui pasitelkia tokias ugdymo veiklos formas, kaip: žaidimai, pilietiškumo akcijos, individualios veiklos grupėse, pramogos, tinkamo pavyzdžio rodymas, bendros veiklos ir paaškinimai kaip reikia

elgtis, tinkamas ugdymui aplinkos sudarymas. Šios ugdymo veiklos formos nukreiptos į tokias dorovines vertybes, kaip pareiškumas, atvirumas, dėmesingumas, rūpestingumas vieni kitų atžvilgiu, pilietiškumas, paprastumas, nuoširdumas ir tiesumas. Taigi, galima daryti prielaidą, kad tiek vaikų tėvai, tiek ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai efektyviai prisideda prie vaikų dorovinių vertybių ugdymo.

Literatūra:

- Aramavičiūtė, V.; Martišauskienė, E. (2014). *Paauglių vertybių konfigūracija kaip dvasingumo paradigmos išraiška: teorinis ir empirinis aspektai*. Acta Paedagogica Vilnensia. Nr. 26. p. 70-81.
- Auškelytė, O.; Tamašauskienė R. (2019). *Penkerių-šešerių metų vaikų gerumą formuojantys veiksniai*. Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų žvalgos Nr. 1 (10). p. 14-16.
- Budreikaitė, A. (2014). *Olimpinio ugdymo įtaka paauglių dorovinių vertybių raiškai*. Tiltai, 62, p. 125.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. (2000). Vilnius.
- Burvytė, S. (2016). *Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas*. Socialinis ugdymas. Nr. 3. p. 55-57.
- Grace, E. (2017). *Vygotsky and Sociocultural Theory*. Prieiga internete: <http://www.kidsdevelopment.co.uk/VygotskySocio-CulturalTheory.html> [žiūrėta 2021-11-20].
- Grinevičiūtė, L.; Kochanskienė, A. ir kt. (2014). *Tėvų ir pedagogų požiūris į priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinės kompetencijos ugdymą(-si) priešmokyklinio amžiaus grupėje*. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose. LR ŠMM ir Kauno kolegija.
- Godrich, S. G. (2010). *Organizational fit: the value of values congruence in context*. In: British.
- Landsbergienė A. (2015). *Ugdome vertybes*. Bernardinai.lt. Prieiga internete: <https://www.bernardinai.lt/2015-03-02-austeja-landsbergiene-ugdome-vertybes/> [žiūrėta 2021-11-05].
- Legauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Vilnius: Vaga.
- McFarland, P. R. (2014). *How moral education instilled in adolescents from parents and teachers improves educational achievement and citizenship*. (Doctoral dissertation), Capella University.
- Posner, B. Z. (2010). Another Look at the Impact of Personal and Organizational Values Congruency. *Journal of Business Ethics*. Nr. 97, p. 53
- Smilgienė J., Jonaitienė D., (2019), *Vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) būdai ir metodai Radviliškio „X“ ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje (atvejo analizė)*, Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 49. p. 16–26.
- Šaulienė, V. (2013). *13–16 metų paauglių, gyvenančių modernėjančioje Lietuvoje, tautinės vertybės*. Vilnius. Prieiga

internete:<http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/180/articles/1398/public/53.pdf> [žiūrėta 2021-11-20].

- Vaičekauskienė S. (2015). *Jaunesniųjų paauglių požiūris į dorovines vertybes*. Vilnius. p. 70-73
- Vveinhardt J. (2012) Asmeninių ir organizacinių vertybių kongruencija: percepcijos aspektai. Vytauto Didžiojo universitetas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. Nr. 1 (30), p. 99-112
- Žukauskienė, R. (2012) *Raidos psichologija: Integruotas požiūris*. Margi raštai, p. 292

TĖVŲ IR MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBĖS ĮTRAUKIOJO UGDYMO PROCESE

Rugilė Braslauskaitė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

„Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ ir kituose LR teisiniuose dokumentuose yra akcentuojamas dėmesys švietimo sistemos pertvarkai. Juose nusakoma būtinybė įgyvendinti įtraukijį ugdymą, užtikrinant kiekvienam vaikui galimybę dalyvauti ugdymo procese, atitinkančiame jo ugdymo galias bei poreikius. Daugelyje mokslinių straipsnių analizuojamos įtraukiojo ugdymo vykdymo pastangos ir problemos ikimokyklinio, bendrojo ugdymo mokyklose, tačiau mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo pradiniam ugdyme aspektas įtraukiojo ugdymo kontekste nėra plačiai pristatomi ir analizuojami. Šiame straipsnyje dėmesys skiriamas pradinio ugdymo mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo teoriniams aspektams įtraukiojo ugdymo kontekste. Straipsnio tikslas – teoriniu požiūriu atskleisti tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo galimybių teorines prielaidas įtraukiojo ugdymo procese. Mokslinė literatūros analizė atskleidė, jog tėvams ir mokytojams kyla bendradarbiavimo sunkumų, užtikrinant įtraukijį ugdymą mokykloje, siekiant įtraukti vaiką į ugdymo/mokymo procesą klasėje, sukuriant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams aplinką, naudojant įvairius ugdymo metodus ir kt.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tėvų ir mokytojų, bendradarbiavimas, įtraukusis ugdymas, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai.

Įvadas

Temos aktualumas. LR Švietimo įstatyme (2011) akcentuojama, kad Lietuvoje inkliuzinis ugdymas yra svarbiausias švietimo sistemos politinis siekis. LR Švietimo įstatyme akcentuojama, kad ugdymo prieinamumas – tai galimybė mokytis saugioje, tinkamoje edukacinėje aplinkoje, kurioje kiekvienas ugdomas pagal jo galimybes, poreikius bei polinkius. Įtraukijį ugdymą galime laikyti procesu, kuriame atsižvelgiama į socialinę, kultūrinę ir mokymosi įvairovę ir remiamasi veiksniais, padedančiais nustatyti bei šalinti kliūtis mokymuisi ir dalyvavimui švietime. 2012 m. parengtame *Inkliuzinio švietimo mokytojo profilyje* apibrėžtos keturios esminės vertybės, kuriomis turėtų remtis mokytojai, dirbantys inkliuzinėje švietimo sistemoje (Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra, 2012). Tai – *pagarba mokinių įvairovei, skirtybes laikant galimybėmis ir ištekliais*, kuriais grindžiamas kiekvieno mokinio ugdymasis, pagalba kiekvienam mokiniui, puoselėjant aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio pasiekimų. *Bendradarbiavimas ir darbas komandoje* bei *asmeninis profesinis tobulėjimas*, prisiimant atsakomybę už mokymąsi visą gyvenimą, vadovaujantis principu, jog mokytis reiškia mokytis. Taigi svarbiausia įtraukiojo ugdymo sistemų vizija yra

užtikrinti, kad visų amžiaus grupių besimokantiems asmenims kartu su bendraamžiais vietos bendruomenėje būtų suteiktos prasmingos ir labai kokybiškos švietimo galimybės (Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/svietimo-pagalbos-departmentas/itraukties-pletros-skyrius/itraukusis-ugdymas/> [žiūrėta 2021-11-24]).

Siekiant užtikrinti įtraukijį ugdymą pradinėje mokykloje, UNESCO skatina visus ugdymo proceso dalyvius gerbti asmens įvairius poreikius, gebėjimus ir ypatumus, šalinti kliūtis visų besimokančiųjų dalyvavimui ir pasiekimams, naikinti bet kokias diskriminacijos formas ugdymo/mokymo aplinkoje (Prieiga internete: <http://vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2020/11/REKOMENDACIJOS-galutinis.pdf> [žiūrėta 2021-11-24]). Nes kiekvienas vaikas mokykloje yra vienodai svarbus. Į specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų mokymosi poreikių įvairovę reiktų žiūrėti ne kaip į trūkumą, kurį reikia pašalinti, bet kaip į mokymosi praturtinimo ir demokratizavimo galimybę. Pradinio ugdymo mokytojai yra pagrindiniai įtraukiojo ugdymo vykdytojai mokykloje. Nuo mokytojų pasirengimo, dalykinių ir socialinių kompetencijų, pozityvių vertybinių nuostatų, priimant mokinių ir jų ugdymosi poreikių įvairovę, gebėjimo dirbti komandoje ir bendradarbiavimo su tėvais, yra įtraukios mokyklos pagrindas.

Tyrimo problema. Nors mokslinės literatūros apžvalga leidžia teigti, kad įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui bendrojo ugdymo mokyklose skiriamas nemažas dėmesys, tačiau pastebima, kad tėvų ir pradinio ugdymo mokytojų bendradarbiavimo galimybės įtraukiojo ugdymo procese teoriniu aspektu nėra plačiai pristatomos ir analizuojamos.

Temos iširtumas. Pastaruoju metu įtraukiojo ugdymo sampratą, jos esminius elementus tyrinėja nemažai mokslininkų: R. Galkienė ir A. Petrulytė (2015), V. Grincevičienė (2007), J. Ruškus (2002), Ž. Vaitkuvienė, Zimina ir R. Bruzgelevičienė (2016), M. Milušienė ir V. Zuzevičiūtė (2013), R. Ališauskienė (2018), V. Indrašienė (2018), L. Aidukienė (2015), S. Poteliūnienė (2019), L. Abromaitienė (2013), L. Slušnys (2016), D. Šukytė (2016), B. Kairienė (2016), R. Braslauskienė (2020, 2021), I. Klanienė (2021), A. Budreikaitė (2021) ir kt.

Tyrimo objektas: tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo galimybių įtraukiojo ugdymo procese teorinės prielaidos.

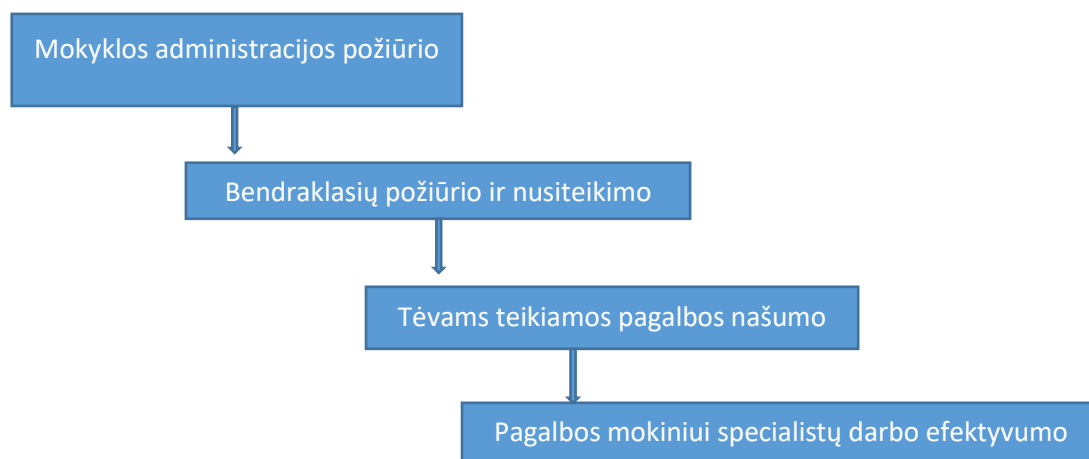
Tyrimo tikslas: teoriniu požiūriu atskleisti tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo galimybių teorines prielaidas įtraukiojo ugdymo procese.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, sintezė, lyginimas, abstrahavimas, aprašymas.

1. Sėkmingi specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų mokykloje įtraukties aspektai

Sąvoka „inkliuzinis ugdymas“ tarptautinių žodžių žodyne aiškinama kaip įsiterpimas, intarpas, tačiau pedagogikoje suvokiama kaip pagalbos vaikui sistema. Pastaruoju metu Lietuvoje siūloma vartoti sąvoką „įtraukusis ugdymas“ (Galkienė, 2013), akcentuojant pagalbos mokiniui reikšmę. Būtent pagalba mokiniui, tėvų ir pedagogų bei pagalbos mokiniui specialistų bendravimas ir

bendradarbiavimas yra vienas esminių principų siekiant sėkmingos įtraukties į ugdymo įstaigos bendruomenę, nes dažnai specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai negali sėkmingai įsitraukti, negaudami suaugusiųjų pagalbos. Pasak J. Ruškaus (2002), mokyklinė įtrauktis negalima be atitinkamų specifinių pagalbos priemonių, bendravimo ir partnerystės. Labai svarbu, kad mokytojai gebėtų tarpusavyje su tėvais bendradarbiauti bei susitelkti bendram tikslui ir suteikti galimybę specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui (toliau tekste - SUP) sėkmingai įsitraukti į mokymosi procesą. Sėkminga SUP mokinių įtrauktis į mokyklos gyvenimą priklauso nuo:

1 pav. Sėkminga specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių įtrauktis (Ustilaitė, Arlauskienė, Valančiūtė, 2011)

Kaip matome iš 1 paveikslėlio, pirmiausia mokyklos administracija, vadovai turėtų pozityviai ir teigiamai priimti SUP vaikus į jų vadovaujamą mokyklą (Ustilaitė, Arlauskienė, Valančiūtė, 2011). Šioje įstaigoje turi būti visos reikiamos sąlygos, mokymosi aplinka, priemonės, kurios atliktų SUP vaiko poreikius. Taip pat labai svarbu, kad būsimieji SUP vaiko bendraklasiai ir jų tėveliai būtų supažindinti su ateinančio vaiko poreikiais, tačiau neakcentuojant jo sutrikimų, o skatinant pakantumą, toleranciją kitam. Pasak S. Ustilaitės (2011), SUP vaikų poreikių tėvai dažnai jau yra pavargę nuo aplinkinių reakcijų, neigiamo požiūrio į jų vaikus, ypač jeigu SUP mokinys turi vizualiai matomus sutrikimus. Neretai jie būna psichologiškai sužaloti ir pavargę nuo nuolatinio darbo, įvairių specialistų, ligoninių, sanatorijų ir pan. Todėl labai svarbu tėvams užtikrinti, kad jų vaikai bus saugioje ir geranoriškoje aplinkoje. Sėkmingam įsitraukimui daro įtaką ir švietimo pagalbos specialistai, jų atliekamos funkcijos ir veikla (Ustilaitė, Arlauskienė, Valančiūtė, 2011).

Siekiant efektyvaus įtraukaus ugdymo mokykloje, reikalingas glaudus bendradarbiavimas tarp mokytojo ir SUP vaikų tėvų, taip pat ir kiekvieno mokyklos bendruomenės dalyvio, nes pozityvus bendradarbiavimas visiems ugdymo proceso dalyviams didina galimybes: vieniems patirti sėkmę, gerinant mokymosi pasiekimus, kitiems sužinoti daugiau bendravimo ir bendradarbiavimo formų, norą padėti, kurti palankesnę aplinką, teikti pagalbą ir kt.

Bendradarbiavimas, kuris yra grįstas tėvų ir pedagogų abipusiu pasitikėjimu, užtikrina SUP vaiko saugumą, jų socialinę adaptaciją mokykloje, bendravimą su bendraklasiais ir kt. Sėkmingai SUP vaikų mokykloje įtraukčiai turi būti sudarytos visos sąlygos ir galimybės visapusiškai ugdytis. Todėl pasak S. Burvytės (2014), tėvų ir pedagogų nuolatinis bendradarbiavimas, keitimasis informacija, ką sužinojo, stebėdami vaikus, užtikrina harmoningą ir nuoseklią vaiko raidą, kokybišką vaikų ugdymosi aplinkos sukūrimą. SUP mokinių sėkmingos įtraukties į ugdymo įstaigos bendruomenės gyvenimą daugiausiai priklauso nuo efektyvaus tėvų, pedagogų, pagalbos mokiniui specialistų bendravimo, bendradarbiavimo, pasitikėjimo vienas kitu.

2. Įtraukiojo ugdymo kokybės teorinės įžvalgos

Pasak R. Braslauskienės, I. Klanienės, A. Budreikatės (2021), siekiant įtraukiojo ugdymo kokybės pradinėse klasėse, labai svarbus tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, pedagogo kompetencijos, dirbant su SUP vaikais. Autorės pabrėžia, kad mokyklos galėtų dažniau sudaryti sąlygas įvairesnioms pedagogų kompetencijos tobulinimo veikloms, tokioms kaip: supervizija, kolegialusis mokymasis, grįžtamasis ryšys, veiklos refleksija ir kt. Glaudus tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, tai vienas iš sėkmingo tarpusavio bendradarbiavimo veiksnių. A. Ališauskas, M. Ališauskienė (2011) išskiria penkis tėvų ištraukimo į ugdymo procesą lygius: 1) pakankamas informuotumas; 2) dalyvavimas veiklose; 3) dialogas ir pasikeitimas nuomonėmis; 4) dalyvavimas priimant sprendimus; 5) pasidalijimas atsakomybe už priimtus sprendimus.

Pasak, R. Braslauskienės, I. Klanienės (2021), pradinį klasių mokytojai susiduria su daugybę iššūkių vykdydami įtraukįjį ugdymą, kurių įveikimui būtina tobulinti turimas kompetencijas. Atsižvelgiant į kylančius sunkumus, pedagogai turėtų įgyti daugiau kompetencijų pagalbos SUP vaikams, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo, mokinių ugdymuisi reikalingų priemonių kūrimo, mokinių socialinės įtraukties, komunikacijos ir bendradarbiavimo srityje ir kt.

Išvados

Mokslinės literatūros bei kitų teorinių šaltinių analizė leidžia teigti, kad pradinio ugdymo mokytojų ir tėvų glaudus bendradarbiavimas, tai svarbus veiksnys įtraukiojo ugdymo kontekste. Tėvai mokykloje turi būti pilnateisiais bendruomenės nariais, o mokytojo ir mokyklos bendruomenės pareiga įgyvendinti tėvų, auginančių SUP vaikus lūkesčius, susijusius su vaiko mokymu. Tam siekiui įgyvendinti yra svarbus tėvų ir ugdymo proceso dalyvių nuolatinis bendradarbiavimas, keitimasis informacija ir pan.

Literatūra:

Ališauskas, A., Ališauskienė ir kt. (2011). Specialiujų ugdymo(si) poreikių tenkinimas. Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

- Burvytė, S. (2014). Apie kokybišką pedagogo sąveiką su vaiko tėvais Prieiga per internetą:
[http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/apie-kokybiska-pedagogo
saveika-su-vaiko-tevais/17553](http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/apie-kokybiska-pedagogo-saveika-su-vaiko-tevais/17553)[žiūrėta 2021-11-29]
- Braslauskienė, R. Klaniene, I. Budreikaite, A.(2021). *Developing the competences of primary school teachers through inclusive education* // EDULEARN 21 [elektroninis išteklius] p. 6556-6564.
- Galkienė A. (2013) Specialiojo ugdymo kaita: nuo atskirties iki pripažinimo link. Vilnius: Edukologija.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 2011 m. kovo 17d., 2011, 12p.
- Ruškus, J. (2002).Negalės fenomenas. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Ustilaitė, S. Kuginytė-Arlauskienė, I. Valančiūtė, L.(2011). Pedagogų nuostatos į neįgaliųjų vaikų integraciją bendrojo lavinimo mokyklose. Socialinis darbas: mokslo darbai. t. 10(2). 241-254.
- Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“. [Žiūrėta 2021-11-22]. Prieiga internetu:
<https://www.lietuva2030.lt/lt/>

PAGALBA ŠEIMAI UGDANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS TURINČIUS SENSORINIŲ INTEGRACINIŲ SUTRIKIMŲ

Deimantė Jankauskaitė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojami pagalbos būdai šeimai ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus turinčius sensorinių integracinių sutrikimų. Vaikui augant labai svarbu ugdyti adaptacinius įgūdžius, kaip tinkamai reaguoti į dirgiklius. Tėvams būtina dalyvauti vaiko ugdymo procese, tai lemia sėkmingą kasdienių veiklų atlikimą, kurios augant tampa vis sudėtingesnes. Straipsnyje atskleisti pagalbos būdai tėvams auginantiems sensorinių integracinių sutrikimų turinčius vaikus. Keletas svarbiausių pagalbos būdų yra: sukurti vaikui pagarbią, raminančią aplinką, sugalvoti patinkančius žaidimus visai šeimai ir juos žaisti, tai stiprina šeimos santykius, laikytis dienos veiksmo plano, stengtis nenukrypti nuo jo, padėti vaikui veiksmus paversti žodžiais.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: sensoriniai integraciniai sutrikimai, ikimokyklinio amžiaus vaikai, pagalba šeimai.

Įvadas

Temos aktualumas. Dabartiniu laiku, vis daugiau kalbama, kad daugėja ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių sensorinės integracijos arba jutiminių apdorojimų sutrikimų. Šiuo metu Lietuvoje sensorinės integracijos sutrikimo, kaip diagnozės, nėra, atsiranda tik užuomazgų, sensorinis integracinis sutrikimas kol kas yra kaip požymis arba simptomas kito sutrikimo. Trūksta žinių ne tik tėvams, tačiau ir su vaiku dirbantiems mokytojams, specialistams. Sensorinės integracijos sutrikimai nėra plačiai tyrinėjami Lietuvoje, todėl buvo nuspręsta atlikti šį tyrimą.

A. Meyer ir kt. (2018) teigia, jog ikimokyklinio amžiaus vaikui sensorinė integracija labai svarbi, vaikams augant svarbu ugdyti adaptacinius įgūdžius, kaip tinkamai reaguoti į dirgiklius. Tai būtina sėkmingam kasdienių veiklų atlikimui, kurios augant tampa vis sudėtingesnes (A. Meyer ir kt., 2018).

Būtent per pojūčius (regėjimą, garsą, prisilietimą, kvapą, skonį, propioceptioną, perėmimą ir vestibuliarinį indėlį), kūdikiai pirmiausia sužino apie savo globėjus, paliesdami, kad jie pirmiausia sudaro priedus, ir per kvapą, kad jie identifikuoja savo gimimo motiną. Taip mes formuojame santykius, mokomės bendrauti ir plėtojame psichologinės gerovės pagrindus. Visa ši patirtis leidžia mums sukurti tvirtą smegenų architektūrą, kuri nustato mums sėkmės ikimokyklinėje įstaigoje, mokykloje ir vėliau darbo vietoje. Per šias ankstyvasias patirtis ugdome savęs jausmą, mokomės spręsti problemas, sužinome, kad galime paveikti objektus ir žmones, ugdome vykdomąją funkciją ir proto teoriją. Mes taip pat ugdome motorinius įgūdžius, kurie demonstruoja didesnę subtilumą ir

koordinavimą ir tampa vis malonesni ir rafinuotesni su praktika. Sensorinis apdorojimas yra labai svarbus gerovės aspektas gyvenimo trukmei, fizinei ir psichinei sveikatai (Tavassoli ir kt. 2018).

Tyrimo problema: Sensorinės integracijos sutrikimo, kaip diagnozės, nėra. Tai yra kaip požymis, simptomas kito sutrikimo (kalbos, nenormalios laikysenos, regėjimo sutrikimų). Tai yra viena iš priežasčių, kodėl apie jutimo apdorojimo sutrikimus yra labai mažai kalbama. Žinių trūksta tėvams, mokytojams, specialistams kurie dirba su vaikais. Lietuvoje yra atlikti tik keli magistro tyrimai, kurie yra susiję su sensorine integracija, bei jos sutrikimais. Todėl galime išvelgti problemą, jog sensorinės integracijos tema yra mažai nagrinėta ir informacijos kiekis nėra didelis, taip pat kokią pagalbą gali gauti šeima, ugdanti ikimokyklinio amžiaus vaiką turintį sensorinių integracinių sutrikimų nėra iširta, todėl yra reikalingi nauji tyrimai.

Temos iširtumas. L. Andziulienė (2011) ir W.Yunus, K. Liu., P. Bissett, Y. Penkala (2015) teigia, jog vaikui augant labai svarbu ugdyti adaptacinius įgūdžius, kaip tinkamai reaguoti į dirgiklius. Mauro T. (2012), Mckeithan G. (2017) pažymi, kad sensorinis apdorojimas yra labai svarbus gerovės aspektas gyvenimo trukmei, fizinei ir psichinei sveikatai. Mokslininkai, M. Szczepara-Fabian, E. Emich-Widera, B. Kazek, A. Kaniewska, J. Paprocka (2018), teigia, kad sensorinei integracijai tampant efektyvesnei lengvėja vaiko adaptacija aplinkoje ir gerėja savarankiškumas, mokymosi ir bendravimo įgūdžiai. R. R. Ahn, L. J. Miller, S. Milberger, D. N. McIntosh (2004) ir Wan Yunus F., Liu K., Bissett P., Penkala Y. (2015), D. Rybski, H. Israel (2018), mokslininkai tyrinėjantys sensorinės integracijos terapijos naudą ir efektyvumą teigia, kad sensorinės integracijos terapijos metu įvairiomis priemonėmis, užduotimis, veiklomis stimuliuojami smegenų centrai. Pasigendama literatūros nagrinėjančios apie pagalbą tėvams auginantiems sensorinės integracijos sutrikimų turinčius vaikus.

Tyrimo objektas: pagalbos būdai šeimai ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus turinčius sensorinių integracinių sutrikimų.

Tyrimo tikslas: atskleisti pagalbos būdus šeimoms, kurios augina ikimokyklinio amžiaus vaikus turinčius sensorinių integracinių sutrikimų.

Tyrimo uždaviniai:

- atskleisti sensorinės integracijos sampratą;
- mokslinės literatūros analizės pagrindu išsiaiškinti sensorinės integracijos sutrikimų klasifikaciją;
- atskleisti pagalbos būdus šeimoms ugdant ikimokyklinio amžiaus sensorinių integracinių sutrikimų turinčius vaikus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.

1. Sensorinės integracijos samprata

Visą supančią aplinką žmonės supranta liesdami, girdėdami, matydami, užuosdami. Dažniausiai šie pojūčiai formuojasi savaimė vaikystėje per įvairius žaidimus jų metu, per skirtingus dirgiklius, tačiau kartais dėl įvairių priežasčių pojūčių suvokimas nėra efektyvus (Smith, 2015). Visų žmonių reakcijos į pojūčius yra skirtingos – vieniems vieni dirgikliai nekelia reakcijų, kitiems – reakcijos būna per silpnos arba per stiprios. Žmonės dirgiklių gali norėti išvengti, arba atvirksčiai jų siekti, taip pat, kaip ir dauguma žmonių reaguoti normaliai. Toks pojūčių suvokimas vadinamas sensorine integracija. A Kriščiūnas (2014) mano, jog sensorinė integracija – centrinės nervų sistemos gebėjimas jungti, sisteminti ir įvertinti per jutimus iš kūno bei aplinkos gaunamą informaciją.

Mes visi esame susipažinę su jutimo aspektais kasdieniame gyvenime. Galime pastebėti, kad ėjimas į sporto salę ar ilgi pasivaikščiojimai gamtoje padeda mums jaustis ramiau ir labiau susikoncentruoti. Masažai, muzika, aromaterapija ar itin aštrus maistas padeda mums jaustis gyvesniais, padeda susidoroti su savo kasdiene veikla. Prisilietimas, regėjimas, garsas, judėjimas, kūno padėtis, kvapas, skonis, vidinis pojūtis, kiekvienas iš šių pojūčių susijungia, kad sukurtų jūsų sąmoningą tikrovę. Mūsų gebėjimas apdoroti jutimo duomenis paprastai nereikalauja sąmoningos minties ar pažinimo pastangų. Tai suteikia emocinį stabilumą, socialinės sąveikos platformą, savęs jausmą, gerovę, pasitenkinimą. Sensorinis apdorojimas taip pat gali turėti įtakos kiekvienai gyvenimo sričiai, įskaitant mūsų pageidavimus santykiuose, karjeroje ir pomėgiuose (Mckeithan, 2017).

Sensorinė integracija – reiškia kūno ir aplinkos juslinės informacijos apdorojimą, integravimą ir organizavimą. Paprasčiau tariant, tai reiškia, mūsų pojūčius, kaip mes patiriame, interpretuojame ir reaguojame į (arba ignoruojame) informaciją iš mūsų pojūčių. Jutiminė integracija yra svarbi visiems dalykams, kuriuos turime daryti kasdien, pvz: apsirengti, valgyti, judėti, bendrauti, mokytis ir dirbti . (Rybski, Israel 2018).

Remiantis G. Mckeithan (2017) yra aštuonios pagrindinės sensorinės sistemos:

1. Vizualinė (regėjimas).
2. Klausos (visą klausos sistemą).
3. Kvapo (uoslės sistema).
4. Skonio (skonio sistema).
5. Lytėjimo (lytėjimo sistema).
6. Vestibulinė (judėjimo, pusiausvyros ir koordinavimo suvokimas).
7. Proprioceptinė (kūno sąmoningumo ir padėties pojūčiai).
8. Interoreceptinė (mūsų vidinė jutimo sistema, kuri mums pasakoja, kas vyksta mūsų kūno viduje, pavyzdžiui, alkis, tualetu poreikis, nuovargis, emocijos ir t.t).

Lytėjimo problemos atsiranda, kai mūsų smegenys arba per smarkiai reaguoja, arba nereaguoja į jutimo informaciją. Pavyzdžiui, kai kuriuos labai erzina drabužio etiketė gale, nes ji liečia kūną.

Reagavimas gali priklausyti nuo situacijos, pavyzdžiui, stresinė situacija gali priversti mus vis daugiau ir kartais vis mažiau suvokti pojūtį (Mckeithan, 2017).

Vizualinės, regėjimo problemos asmeniui kuris turi regėjimo suvokimo problemų, gali būti sunku rasti objektus netvarkingoje aplinkoje arba rasti žodį puslapyje (Tavassoli ir kt. 2018).

Vestibulinės, judėjimo, pusiausvyros ir koordinavimo problemos, šios problemos kyla dėl problemų, susijusių su mūsų vestibuliariniu pojūčiu, ir gali sukelti prastą pusiausvyrą ir sunkumus koordinuojant dvi kūno puses (Tavassoli ir kt. 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad sensorinė integracija – reiškia mūsų pojūčius, kūno ir aplinkos juslinės informacijos apdorojimą, integravimą ir organizavimą. Tai, pojūčiai, kaip mes patiriame, interpretuojame ir reaguojame į (arba ignoruojame) informaciją iš mūsų aplinkos.

2. Sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacija

Sensorinės integracijos sutrikimai pasireiškia labai įvairiai, todėl ilgai nebuvo sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacijos. Autoriai, Miller, Nielsen, Schoen (2012) pasiūlė sensorinių sutrikimų klasifikaciją, kuri buvo atnaujinta, įtraukiant interoreceptinius pojūčius į klasifikaciją. Sensorinio apdorojimo sutrikimas yra skirstomas į 3 pagrindinius tipus/modelius – sensorinės moduliacijos sutrikimą (sensory modulation disorder – SMD), sensorika remta motorinį sutrikimą (sensory-based motor disorder – SBMD), sensorinės diskriminacijos sutrikimą (sensory discrimination disorder – SDD). Kiekvienas tipas/modelis turi dar po kelis potipius (Miller ir kt. 2012 cit Milkintaitė, 2020, p 13).

Sensorinės integracijos arba jutimo apdorojimo sutrikimas gali turėti įtakos viena prasme, pavyzdžiui, klausos, lietimo, ar skonio. Taip pat gali turėti įtakos ir keliems pojūčiams. Žmonės gali būti per daug arba nepakankamai reaguoti į tai, kiek jie turi sunkumų. Tačiau kiti žmonės, nereaguoja į viską kas yra aplink juos. Jie gali nereaguoti į didelį karštį, šaltį ar net skausmą. Vaikas gali pradėti rėkti, kai jį kas nors paliečia. Jie gali atsitraukti nuo tam tikrų maisto produktų arba tekstūrų (Goodman, Bhandari, 2021).

1 lentelėje pateikiama sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacija ir apibūdinimas pagal Jungtinių Valstijų sensorinių sutrikimų organizaciją „Sensorinio apdorojimo institutas“ (STAR) duomenis (Milkintaitė, 2020, p 15).

1 lentelė. Sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacija ir apibūdinimas

TIPAS/MODELIS	POTIPIS	APIBŪDINIMAS
Sensorinės moduliacijos sutrikimas	Sunkumai reguliuojant atsakus į sensorinius stimulus	Reaguoja neadekvačiai, nežino, kaip reaguoti.
Sensorinės moduliacijos sutrikimas	Per stipri reakcija į dirgiklius	Linkęs per daug, per anksti arba pernelyg ilgai reaguoti į sensorinius stimulus, kurie daugumai žmonių atrodo toleruoti.
Sensorinės moduliacijos sutrikimas	Per silpna reakcija į dirgiklius	Neatpažįsta sensorinių stimulų, vėluoja į juos atsakyti, reaguoja mažesniu intensyvumu, lyginant su kitais.
Sensorinės moduliacijos sutrikimas	Padidėjęs sensorinių dirgiklių poreikis	Aktyviai ieško sensorinių dirgiklių atrodo, turi nepasotinamą norą sensoriniams dirgikliams.
Sensorika remtas motorinis sutrikimas	Sunkumai su pusiausvyra, motorine koordinacija; sudėtinga dalyvauti įprastose ir neįprastose motorinėse užduotyse	Sunkumai dalyvaujant fizinėse veiklose, šokant, bėgant, žaidžiant judrius žaidimus.
Sensorika remtas motorinis sutrikimas	Laikysenos sutrikimas	Sunkumai suprantant kūno padėtį; prastai išsivystę judesio modeliai, susiję su stuburo stabilumu. Turi prastą ištvermę.
Sensorika remtas motorinis sutrikimas	Dispraksija	Sunkumai galvojant, planuojant ir/ar vykdant judesius, ypač naujus.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Sunku interpretuoti subtilius objektus, vietas, žmones ar aplinką ir jų savybes	Sunkumai skiriant objektus, vietas, aplinką, žmones.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Klausos	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie girdimi.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Vizualiniai	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie matomi.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Taktiliniai	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie yra liečiami, jaučiami ant odos arba sunkumai interpretuojant vizualias/erdvines lietimui savybes.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Vestibuliniai	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie patiriami kūnu per judesį erdvėje ar priešintis gravitacijos jėgai.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Proprioceptiniai	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie patiriami judant, įtraukiant raumenis, sąnarius.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Skonio	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie yra ragaujami.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Uoslės	Sunkumai apdorojant sensorinius dirgiklius, kurie yra uostomi.
Sensorinės diskriminacijos sutrikimas	Interoceptiniai	Sunkumai apdorojant vidaus organų stimulus (pvz., nejaučia poreikio šlapintis/tuštintis ir pan.).

Apibendrinant galima teigti, kad sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacija ir jos apibūdinimas nurodo, kad sensorinės moduliacijos sutrikimo reakcijos į dirgiklius laikomos per

stipriomis, kai vaikas linkęs per daug, per anksti arba pernelyg ilgai reaguoti į sensorinius stimulus, kurie daugumai žmonių atrodo toleruotini, sensorinės moduliacijos sutrikimo reakcijos į dirgiklius laikomos per silpnomis kai vaikas neatpažįsta sensorinių stimulių, vėluoja į juos atsakyti, reaguoja mažesniu intensyvumu, aktyviai ieško sensorinių dirgiklių, turi nepasotinamą norą sensoriniams dirgikliams. Daugiau tyrimų ir naujų žinių galėtų padėti geriau suprasti, kodėl pasireiškia vaikų „keistos“ reakcijos į dirgiklius, bei kaip padėti vaikui ir juos suvokti. Pagalba reikalinga ne tik vaikui bet ir jį auginantiems tėvams, ugdytojams, vaikui tai suteiktų galimybę geriau pažinti jį supantį pasaulį.

3. Pagalbos būdai šeimoms ugdant ikimokyklinio amžiaus sensorinių integracinių sutrikimų turintiems vaikams.

Tėvams norint rasti būdų padėti savo vaikui ir sau reikia išanalizuoti savo vaiką, žinoti vaiko tipą, kaip jis reaguoja į namų aplinką, darželio aplinką. Remiantis T. Mauro (2012) išskiriama keletas pagrindinių pagalbos būdų tėvams kurie ugdo sensorinių integracinių sutrikimų vaikus.

1. Reagavimas į pojūčius.

Pirmiausia reikia apsvarstyti, kaip jūsų vaikas reaguoja į pojūčius, tokius kaip garsas ar prisilietimas. Pavyzdžiui, kai kurie vaikai yra pernelyg jautrūs tam tikrų tipų prisilietimui ar tam tikriems garsams, o kiti vaikai yra nepakankamai jautrūs ar nepakankamai aktyvūs tokiems pojūčiams. Vaikas, kuris yra pernelyg jautrus, gali reaguoti su panika ar baime arba bijoti. Vaikai, kurie trokšta pojūčio, linkę veikti drąsiau, noriai triukšmauja ir trikdo kitus vaikus. Jie atrodo nepralaidūs fiziniam pojūčiui. Tėvams reikia gerai išanalizuoti savo vaiką, žinoti ir suprasti, kaip vaikas reaguoja į pojūčius.

2. Veiksmų planavimas.

Pagalba tėvams ugdant sensorinės integracijos sutrikimų vaiką yra labai svarbus gebėjimas planuoti veiksmus. Kai kurie vaikai gali lengvai įsisavinti dešimties žingsnių modelį, o kiti gali sekti tik vieno ar dviejų žingsnių modelį, o tada išsiblaškyti ir jiems gali prireikti pagalbos. Tėvai turi mokyti vaikus veiksmų planavimo ir atlikti veiksmus kartu su vaikais. Pavyzdžiui, jeigu esame parduotuvėje mes susikrauname visas prekes kurių mums reikia į vėžimėlį ir einame prie kasos susimokėti už prekes. Kitas pavyzdys, esame žaidimų aikštelėje, matome čiuožyklą, pirmiausia mes užlipame ant čiuožyklos laiptukais ir tada čiuožiame ir t.t. Be veiksmų planavimo atsiranda problemos, kurios sukelia įtampą vaikui.

3. Aplinkos paruošimas.

- Pernelyg aktyvus vaikas.

Tėvai ir vaiko ugdytojai turi žinoti, kad kiekvienam vaiko tipui reikia skirtingos aplinkos ir elgesio. Pavyzdžiui, vaikui, kuris yra pernelyg aktyvus pojūčiams ir dažnai panikuoja, reikia daug ramesnio ir lėtesnio bendravimo, daug daugiau kantrybės. Negalime skubėti su šiuo vaiku. Mes

negalime vesti vaiko į triukšmingą aplinką, nes ten vaikas bus jis perkrautas ir tai sukels nerimą, gali išsivystyti košmarai arba vaikas gali tapti agresyvus, arba pernelyg atsargus. Raminanti aplinka, kuri palaiapsniui didina pojūtį, yra raktas į sėkmę tiek ugdymo įstaigoje, tiek namuose.

- Nepakankamas aktyvumas vaikui.

Nepakankamai aktyvus vaikas linkęs būti savarankiškai absorbuojamas. Jei jis yra kūrybingas, bet nėra aktyvus, vaikas gali apsimesti, kad jam viskas gerai ir ramiai žaisti vienoje vietoje. Toks vaikas turi būti įtrauktas į fizines veiklas. Tokiems vaikams taip pat reikia išnaudoti savo energiją, išsikrauti tiek ugdymo įstaigoje, tiek namuose.

- Sensorinis troškimas

Jutiminį potraukį trokštančiam vaikui, kuris reiškia savo jausmus ir norus liesdamas ir lytėdamas reikia kuo daugiau pagalbos ir priemonių jausmų išreiškimui. Aplinka turėtų būti pagarbi, raminanti. Šiam vaikui reikės pagalbos verčiant veiksmus į žodžius. Naudinga sutelkti dėmesį į išradingą žaidimą ir stiprių santykių kūrimą, žaisdamas vaikas gali lengviau išreikšti savo jausmus, pasakyti daugiau žodžių, apibūdinti savo jausmus.

Šie vaikai nesiels gerai šeimoje ar ugdymo įstaigoje jeigu tėvai ar mokytojai bus pernelyg užsiėmę, kad suteiktų jiems daugiau laiko ir kurtų artimus santykius, tinkamą aplinką vaikui. Kai teikiame tinkamą aplinką, vaikai jaučiasi ramiai ir pasitiki savimi bei aplinkiniais (Andziulienė, 2011).

Remiantis moksline literatūra pateikiami pagalbos būdai tėvams ugdant sensorinės integracijos sutrikimų turintį vaiką, pateikiamos 1 paveiksle.

1 pav. Sutrikusio vaiko elgesio korekcijos kryptys (sudaryta darbo autorės).

Apibendrinant galime teigti, kad kiekvienas vaikas yra skirtingas, kiekvieno vaiko reakcijos į tam tikrus dirgiklius skiriasi, todėl labai svarbu suprasti savo vaiką, jo poreikius ir rasti tinkamiausią,

individualizuotą priežiūrą. Mūsų tikslas yra pasiekti, kad visi vaikai savo iššūkius galėtų paversti į galimybes, plėtoti gerus motyvavimo gebėjimus.

Išvados

1. Sensorinė integracija – tai centrinės nervų sistemos gebėjimas jungti, sisteminti ir įvertinti per jutimus iš kūno bei aplinkos gaunamą informaciją. Sutrikusi sensorinė integracija pasireiškia neadekvačiomis reakcijomis į sensorinius dirgiklius bei keistu elgesiu. Yra 8 pagrindinės sensorinės sistemos: vizualinė, klausos, kvapo, skonio, lytėjimo, vestibulinė, proprioceptinė, interoreceptinė.

2. Sensorinio apdorojimo sutrikimas yra skirstomas į 3 pagrindinius tipus/modelius – sensorinės moduliacijos sutrikimą, sensorika remta motorinį sutrikimą, sensorinės diskriminacijos sutrikimą. Kiekvienas tipas/modelis turi dar po kelis potipius. Sensorinės integracijos sutrikimų klasifikacija ir apibūdinimas nurodo, kokios reakcijos į dirgiklius laikomos per stipriomis, o kokios – per silpnomis.

3. Tėvams ugdant sensorinės integracijos sutrikimų vaiką, svarbiausia žinoti, kas geriausia vaikui, kaip jis reaguoja į aplinkos dirgiklius, žinoti informaciją ir ja vadovautis, tai palengvina šeimos bendravimą su vaiku, jo ugdymą ir yra didžiausia pagalba šeimai. Pagrindiniai pagalbos būdai šeimai yra leisti laiką kartu su vaiku, padėti vaikui įgauti pasitikėjimą savo šeima, laikytis dienos plano, leisti vaikui išsikrauti, sukurti vaikui tinkamą aplinką, padėti vaikui išreikšti save žaidimų pagalba, atrasti visai šeimai patinkančias veiklas ir veikti kartu, stiprinti ryšį su vaiku.

Literatūra:

Ahn R. R., Miller L. J., Milberger S., McIntosh D. N.(2004). Prevalence of parents' perceptions of sensory processing disorders among kindergarten children. *American Journal of Occupational Therapy*, 58 (3) p. 287–293.

Andziulienė L. Ikimokyklinio amžiaus vaikų sensorinės integracijos sutrikimai ir jų korekcija, taikant ergoterapiją [magistro baigiamasis darbas]. [Kaunas]; Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Medicinos akademija; 2011. p.

Dunn W. (2007). Supporting children to participate successfully in everyday life by using sensory processing knowledge. *Infants & Young Children*, 20 (2), p. 84-101.

Goodman, B., Bhandari S. (2021) *Sensory Processing Disorder*. Prieiga internete: Sensory Processing Disorder: Causes, Symptoms, and Treatment (webmd.com) [žiūrėta 2021-10-30].

Kriščiūnas A. (2014) *Reabilitacijos pagrindai: Vadovėlis (2-oji patais. ir papild. laida. ed.)*. Kaunas: Vitae Litera.

Mauro T. (2012). *The Everything Parent's Guide to Sensory Processing Disorder*. Massachusetts: Adams media. Prieiga internete: The Everything Parent's Guide to Sensory Processing Disorder– The ... - Terri Mauro - Google knygos [žiūrėta 2021-10-30].

- Meyer A., Powell P., Butera N., Klinger M., Klinger L. (2018). Brief Report: Developmental Trajectories of Adaptive Behavior in Children and Adolescents with ASD. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 48 (8), p. 2870-2878.
- Milkintaitė, E. (2020). *Vaikų sensorinės integracijos sutrikimai ir jų sąsajos su raidos sutrikimu*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas. [žiūrėta 2021–11–12]. Prieiga internete: Egle Milkintaite.pdf (ismuni.lt)
- Miller L. J., Nielsen D. M., Schoen S. A. (2012) Attention deficit hyperactivity disorder and sensory modulation disorder: a comparison of behavior and physiology. *Research in developmental disabilities*, 33 (3) p. 804-818.
- Mckeithan G. (2017). Controversial therapies for autism and intellectual disabilities: Fad, fashion, and science in professional practice. *Sensory integration therapy*, 247-269.
- Rybski D., Israel, H. (2018) Social Skills and Sensory Processing in Preschool Children Who are Homeless or Poor Housed. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 1, (12). p. 19.
- Sensorinio apdorojimo institutas STAR. Prieiga internete: <https://www.spdstar.org/basic/subtypes-of-spd> [žiūrėta: 2021-11-11].
- Smith P. K., Cowie H., Blades M. (2015). *Understanding children's development*. John Wiley & Sons.
- Szczepara-Fabian M, Emich-Widera E, Kazek B, Kaniewska A, Paprocka J. (2018). The Prenatal and Perinatal Risk Variables of the Sensory Processing Disorder. *Clinics Mother Child Health*, 2018. 15: 286.
- Tavassoli T., Miller L.J., Schoen S A., Brout J. J., Sullivan J., Baron-Cohen S. (2018) Sensory reactivity, empathizing and systemizing in autism spectrum conditions and sensory processing disorder. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 29, (5), p. 72-77.
- Wan Yunus F., Liu K., Bissett P., Penkala Y. (2015) Sensory-Based Intervention for Children with Behavioral Problems: A Systematic Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45 (11), p. 3565-3579.

SOCIALINIO PEDAGOGO IR TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS UGDANT SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIUS VAIKUS

Indrė Mažonienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojamos ugdymo galimybės specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems vaikams. Aiškinamasi, kokia yra svarbi pedagogų įtaka vaikams, kuriems reikia pedagoginės ir socialinės pagalbos. Svarbu, kad specialistai ugdytų vaikus pagal individualius jų poreikius, pritaikytų jiems skirtas ugdymo priemones bei metodus. Ugdant bet kurį specialiųjų poreikių turintį vaiką ne taip svarbu žinoti sutrikimą, kaip atpažinti individualią vaiko raidos struktūrą, bendruosius ir specialiuosius ugdymosi poreikius. Straipsnyje aptariamas specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų, ugdymo veiklos organizavimas, pasitelkiant vaiko veiklos stebėjimo metodą. Vaiko veiklos stebėjimas yra labai gera priemonė siekiant vaiko pažinimo ir informacijos apie jį kaupimo. Tik gerai pažinodami savo ugdytinius pedagogai sugeba tenkinti individualius poreikius, užtikrinti sėkmingą raidą ir ugdymo sėkmę. Stebėdami vaikus ir fiksuodami jų veiklas skirtinguose situacijose, pedagogai gali geriau numatyti naujus ugdymo uždavinius ir planus. Straipsnyje aptariamas tėvų ir socialinių pedagogų bendradarbiavimo svarba siekiant geresnių ugdymo(si) rezultatų. Tik kartu tėvai, ir ugdymo įstaiga gali paruošti vaiką tapti visuomenės nariu, todėl jų tikslai turi sutapti. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo dėka yra užtikrinimas mokinio ugdymo(si) poreikių tenkinimas bei laiku suteikta, efektyvi, kvalifikuota pagalba mokiniu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: vaikas, šeima, pedagogai, specialieji ugdymosi poreikiai, bendradarbiavimas.

Įvadas

Temos aktualumas. Švietimo ir socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos apraše (2016) teigiama, kad svarbu padėti tėvams įgyvendinti vaiko teisę į ugdymąsi, užtikrinti jo saugumą ugdymo įstaigoje. Svarbu išsiaiškinti priežastis dėl kurių vaikas negali ar nenori lankyti mokyklos, būtina kartu su tėvais ar globėjais padėti vaikui pasirinkti ugdymo įstaigą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis. Ugdymo įstaigoje ugdytinis turi jaustis gerai ir gauti visavertį ugdymą. Pedagogas turi numatyti skirtingus ugdymo tikslus, atsižvelgiant į skirtingus mokinių, esančių toje pačioje klasėje, gebėjimus. Tai yra lanksčiai organizuoti darbą klasėje, taikant naujausius mokymo metodus, individualizuoti mokinių darbų vertinimą, naudoti kuo įvairesnes šiuolaikines mokymo priemones (Kišonienė, Dudzinskienė, 2007). Pasak Valterės (2020) pedagogų tikslas turėtų būti ne išankstinis nusistatymas, o vaiko pažinimas siekiant suprasti, kaip jam padėti ugdytis ir kaip ugdyti, kad pasiektų tai, ką gali pasiekti. Specialiųjų ugdymosi poreikiu turintiems vaikams turi būti pritaikytas individualus

mokymo planas, tam svarbu turėti kuo daugiau informacijos apie vaiką. Tinkamiausias informacijos rinkimo būdas yra vaiko stebėjimas natūralioje aplinkoje ir pokalbis su vaiku ir jo tėvais, vaiko veiklos ir kūrybos darbelių analizė, vaiko kalbos garso įrašų bei veiklos ir vaizdo įrašų analizė. (Jankauskienė, 2006). Burvytės (2014) nuomone harmoningą vaikų ugdymosi aplinką galima sukurti pedagogų ir tėvų abipusiu pasitikėjimu ir bendradarbiavimu. Kai geranoriškai bendraujama ir užtikrinamas saugus vaikų su tėvais ir pedagogais santykis, tik tada vaikai gali priimti jiems teikiamą informaciją ir žinias, kūrybingai jas taikyti gyvenimiškose situacijose. Vienas iš pagrindinių partnerystės akcentų – suprasti, ką ir kiek tėvai, mokytojai ir vaiko pagalbos specialistai turi bendra ir kiek jie turi išmokti vieni iš kitų (Masiūnienė, 2019).

Tyrimo problema: Vaikams turintiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių yra labai svarbu gauti kokybišką ugdymą, pritaikytas ugdymo(si) priemones ir metodus. Būtina, kad pedagogai kurtų individualius ugdymo planus pagal kiekvieno vaiko gebėjimus ir poreikius. Nuo to kaip vaikas jaučiasi šeimoje ir ugdymo įstaigoje priklauso jo socializacijos eiga, branda ir rezultatai. Todėl svarbus ugdymo įstaigos pedagogų, specialistų ir tėvai bendradarbiavimas.

Temos iširtumas. Ugdymo(si) galimybes specialiųjų poreikių turintiems vaikams analizavo J. Ambrukaitis (2005), D. Trister Dogdge, J. Phinney (2008), O. Monkevičienė (2014), A. Galkienė (2013), R. Geležinienė, L. Vasiliauskienė, A. Vyšniauskienė (2010), R. Kišonienė, R. Dudzinskienė (2007), S. Burvytė (2015), J. Ambrukaitis, A. Ališauskas, R. Labinienė, J. Ruškus, (2003), vaiko veiklos stebėjimo metodą analizavo R. Sabaliauskienė, R. Rimkienė, (2009), L. Jankauskienė, O. Monkevičienė (2006), D. Szarkowicz (2006), L. Jovaiša (2013), S. Burvytė (2014), D. Jakavonytė-Staškuvienė (2017), J. Buzaitytė – Kašalynienė, D. D., Gasparavičiūtė, V. Gudžinskienė, A. Radvilė (2018), J. Valterė (2020), V. Misiūnienė (2019), Buzaitytė – Kašalynienė J., Gasparavičiūtė D. D., Gudžinskienė V., Radvilė A. (2018)

Tyrimo objektas: šeimos ir pedagogų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus.

Tyrimo tikslas: atskleisti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo svarbą ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo galimybes.
2. Išanalizuoti specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų ugdymo veiklos organizavimą, pasitelkiant vaiko veiklos stebėjimo metodą-
3. Atskleisti tėvų ir socialinių pedagogų bendradarbiavimo svarbą ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Dokumentų analizė.

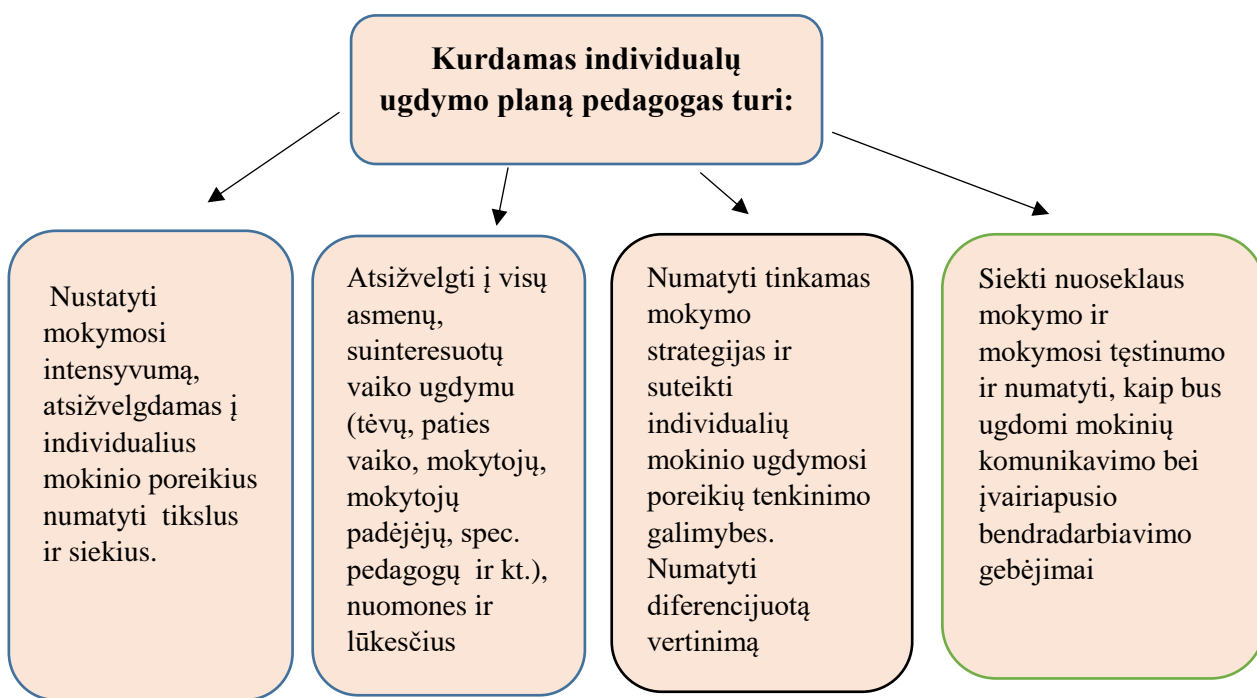
Teorinė dalis

1. Ugdymo(si) galimybės specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems vaikams

Specialieji poreikiai apibrėžiami kaip savybė, santykio kompleksas, negalė ar sutrikimas. Visa tai, kuo vaikas išsiskiria iš savo bendraamžių daugumos, tai priimta vadinti ypatingumu. Ypatingumas, nesvarbu, kokia forma jis pasireikštų, visuomet sukelia sunkumų vaikui ugdytis pagal savo galimybes ir standartinius ugdymo reikalavimus (Kišoniene, Dudzinskienė, 2007). Lietuvoje atsiranda vis daugiau moksleivių, kuriems reikalinga specialioji pedagoginė ir psichologinė pagalba. Vaikui, turinčiam tik fizinę negalę, nereikės taikyti specialių ugdymo metodų ir priemonių, tačiau jam reikės atitinkamai pritaikyti aplinką, o kuris negeba išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti mokant įprastais metodais ir priemonėmis, turės specialių ugdymosi poreikių. Tokius vaikus ugdant reikės pasitelkti specialius mokymo metodus ir priemones, suteikti vaikui kokybišką ugdymą ir pagalbą pagal jo gebėjimus ir poreikius (Ambrukaitis, 2005). *Švietimo ir socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos apraše* (2016) teigiama, kad pagalbos paskirtis yra padėti tėvams, kad būtų įgyvendinta vaiko ir mokinio teisė į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: išsiaiškinti bei šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti. Būtina kartu su tėvais ar globėjais padėti vaikui pasirinkti ugdymo įstaigą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis. Ugdymo įstaigoje ugdytinis turi jaustis gerai. Svarbu ugdyti vaiko socialinę ir emocinę raidą, kuri apima tokius aspektus, kaip gebėjimas išreikšti emocijas ir jas valdyti, gebėjimas bendrauti su kitais žmonėmis, paties savo jausmų pažinimas. Kurdami aplinką, kurioje vaikai gali aktyviai veikti ir pažinti pasaulį, stebėdami vaikų poreikius suaugusieji parodo, kad vaikai yra svarbūs ir daug geba atlikti patys (Trister Dogdge, Phinney, 2008).

Ugdymo įstaigoje vaikai aktyviai mokosi pažinti ir gerbti juos supantį pasaulį. Vaiko ugdymas yra integralus, jo fizinio, emocinio, socialinio ir pažinimo ugdymosi sritys yra susijusios ir vienodai svarbios (Monkevičienė, 2014). Pasak J. Ambrukaičio (2005) specialiajam ugdymui būdinga tai, kad ugdymas nėra atskiriamas nuo socialinės integracijos, šie socialiniai dariniai vertinami jų nesuliejant į vieną, tačiau kaip vienos ir tos pačios kompleksinės realybės dalys. Specialiojo ugdymo įstatyme terminu specialiųjų poreikių asmenys vadinami vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotų galimybių dalyvauti ugdymo procese. Specialiojo ugdymo įstatymas taip pat reglamentavo individualizuotos programos poreikį ir pritaikymą. Siekiant pritaikyti ugdymo turinį prie individualių vaiko gebėjimų, individualizuotos ugdymo programos yra rengiamos pačių mokytojų ir individualiai kiekvienam mokiniui (Galkienė, 2013).

Nors mokinio specialūs ugdymo poreikiai yra įvertinti ir ugdymas organizuojamas atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir specialistų rekomendacijas, nereikėtų pamiršti, kad vaiko ugdymo(si) situacija gali keistis. Mokytojas kuris kiekvieną dieną dirba su vaiku, tikrai pastebi jo ugdymo(si) pokyčius. Pedagogai turi visada analizuoti ugdytinių pasiekimus, stebėti kokios priemonės ir metodai atitinka vaiko poreikius ir padeda įsisavinti naujas žinias ir įgūdžius. Priklausomai nuo vaiko daromos pažangos ir pasiekimų peržiūrima ir koreguojama ugdymo programa, numatomas tolesnis veiksmų planas. Ugdant bet kurį specialiųjų poreikių turintį vaiką ne taip svarbu žinoti sutrikimą, kaip atpažinti individualią vaiko raidos struktūrą, bendruosius ir specialiuosius ugdymosi poreikius (Geležinienė, Vasiliauskienė, Vyšniauskienė, 2010). Visi vaikai turi teisę būti ugdomi pagal savo gebėjimus ir galimybes. Veiksmingas visų mokinių ugdymo planavimas yra sudėtinga ir daug idėjų reikalaujanti užduotis. Individualaus ugdymo plano kūrimo kriterijai (Kišonienė, Dudzinskienė, 2007) (1 pav.):

1 pav. Individualaus ugdymo plano kūrimas

S. Burvytė (2015) išskyrė tris socialinės pedagoginės pagalbos teikimo uždavinius:

1. Sudaryti sąlygas teikiant tiesioginę pagalbą vaikams ir jų tėvams (globėjas ar įtėviam) bei visiems ugdytojams, kad vaikai galėtų sėkmingai adaptuotis mokykloje, kitose institucijose, jų gyvenimo ir mokymosi aplinkoje, taptų visuomeniškais žmonėmis ir asmenybėmis. Siekti vaikų ir mokinių harmoningos raidos.

2. Svarbu atpažinti pagrindines problemas bei šalinti jų atsiradimo priežastis, dėl kurių vaikai ir mokiniai negali dalyvauti privalomame švietime, lankyti mokyklos ar vengia tai daryti bei sėkmingai harmoningai ugdytis (fiziškai, socialiai, emociškai, protiškai);

3. Padėti užtikrinti mokinių raidą, sugrąžinant į mokyklą jos nelankančius mokinius, bendradarbiaujant su tėvais (globėjais, rūpintojais).

Nėra specialistų, kurie vieni patys galėtų patenkinti visapusiškus vaiko poreikius. Būtinai pedagogų, įvairių specialistų ir tėvų bendradarbiavimas. Jei specialistai, nesuderinę konkretaus vaiko ugdymo plano ir kiekvienas atskirai siekia savo tikslų, ugdymas tampa nekokybiškas, nenuoseklus (Ambrukaitis, Ališauskas, Labinienė, Ruškus 2003). J.Valterės (2020) teigimu sąvoką, „specialiųjų ugdymosi poreikių turintis mokinytis“, daugelis sieja tik su ugdymo(si) sunkumais, nors dažniausiai ugdyti tokį vaiką kliūdo išankstinės nuostatos. Pedagogų tikslas turėtų būti ne „etikečių klijavimas“, o vaiko pažinimas siekiant suprasti, kaip jam padėti mokytis ir kaip mokyti, kad noriai mokytųsi, išmoktų ir pasiektų tai, ką gali pasiekti.

Specialieji poreikiai apibrėžiami kaip savybė, santykio kompleksas, negalė ar sutrikimas. Visa tai, kuo vaikas išsiskiria iš savo bendraamžių daugumos. Specialieji ugdymo(si) poreikiai ir nesvarbu kokia forma jie pasireiškia, visuomet sukelia sunkumų vaikui ugdytis pagal savo galimybes ir standartinius ugdymo reikalavimus. Pedagogai turi visada analizuoti ugdytinių pasiekimus, stebėti kokios priemonės ir metodai atitinka vaiko poreikius ir padeda įsisavinti naujas žinias ir įgūdžius. Priklausomai nuo vaiko daromos pažangos ir pasiekimų peržiūrima ir koreguojama ugdymo programa, numatomas tolesnis veiksmų planas

2. Ugdymo veiklos organizavimas, pasitelkiant vaiko veiklos stebėjimo metodą

Vaiko veiklos stebėjimas yra vaiko pažinimo ir informacijos apie jį kaupimo procesas. Tik gerai pažinodami savo ugdytinius pedagogai geba tenkinti individualius poreikius, užtikrinti sėkmingą raidą ir ugdymo sėkmę. Vaikų stebėjimas padeda pedagogams individualizuoti vaikų ugdymą, numanyti kokiam raidos amžiuje yra vaikai. Vaikus stebėti būtina įvairiuose situacijose ir skirtingose aplinkose kelias savaites (Sabaliauskienė, Rimkienė, 2009). Tinkamiausias informacijos rinkimo būdas yra vaiko stebėjimas natūralioje aplinkoje. Gali būti taikomi ir kiti būdai, tokie kaip pokalbis su vaiku ir jo tėvais, vaiko veiklos ir kūrybos darbų analizė, vaiko kalbos garso įrašų bei veiklos ir vaizdo įrašų analizė (Jankauskienė, Monkevičienė, 2006). Stebint vaiką ir viską fiksuojant, pedagogai gali įsitikinti, kad vaikas daro pažangą arba ne, o ši informacija padeda planuoti tolesnį ugdymo procesą (Doge, Phinney, 2008). Tačiau stebėjimas ne visada pateikia naudingų įrodymų. Pasitaiko, kad stebėjimo metu surinkti įrodymai yra neaktualūs arba juose nieko negalima išvelgti. Nuspręsti, kurie stebėjimo rezultatai aktualūs, o kurie ne, pedagogui padės jo žinios apie vaiko raidą. Jeigu pedagogas išmano visas vaikų ugdymo pasiekimo sritis, sugebės tinkamai nuspręsti, kokią informaciją teikia stebėjimo rezultatai, ar ji naudinga, ar ne (Szarkowicz, 2006). Stebėjimas ir aprašymas to, ką pastebi pedagogas, yra įrodymų apie vaiko raidą rinkimas. Kai pradama apgalvoti šiuos įrodymus, visas šis stebėjimo procesas pavirsta į vertinimą. Tačiau įgūdžių negalima vertinti remiantis vienu įrodymu. Tiksliausias vertinimas bus tada, kai atsižvelgta į daugybę įrodymų,

surinktų įvairiose situacijose. Situacijose, kurias pedagogas sukuria vaikams savo grupėje, ir situacijose, kuriose vaikai atsiduria būdami su šeima. Į vaiko vertinimo procesą būtina įtraukti ir tėvus (Szarkowicz, 2006). Tėvams ir pedagogams būtina bendradarbiauti, nuolat keistis informacija, ką sužinojo, stebėdami vaikus, siekiant užtikrinti harmoningas ir nuoseklias vaiko raidos sąlygas. (Burvytė, 2014). Dažnai stebėjimo pradžioje iškyla kur kas daugiau klausimų, negu atsakymų. Tačiau tai yra normalu, nes klausimai mums leidžia giliau pažvelgti į vaiko asmenybę. Yra daug būdų fiksuoti stebėjimų duomenis. Bet visų naudingiausia – tai pastabos, dienoraščiai, stebėjimo anketos. Vaiko būseną, elgesį, veiklą, galime fiksuoti nuotraukose, garso ir vaizdo įrašuose. Stebėjimo duomenys apie kiekvieną vaiką kaupiami atskirai. Siekiant konfidencialumo stebėjimo žurnalą gali skaityti tik tėvai ir grupės pedagogai (Sabaliauskienė, Rimkienė, 2009). Pedagogai, pasitelkę stebėjimo metu gautais duomenimis, gebės geriau tenkinti vaikų individualius ugdymo(si) poreikius, užtikrindama sėkmingą jų raidą ir pažangą. Vaikų stebėjimas – naudingiausias būdas pedagogams pažinti vaikus ir organizuoti ugdymą atsižvelgiant į vaikų ugdymo(si) poreikius. Individualizuodami vaikų ugdymą pedagogai privalo žinoti skirtingo amžiaus vaikų raidos ir ugdymo teoriją, gebėti nusakyti kokiame raidos amžiuje yra vaikai, turi atkreipti dėmesį į svarbiausius vaikų stebėjimo momentus. O norėdami individualizuoti vaiko ugdymą, pedagogai turi stebėti vaikus įvairiose situacijose keletą savaičių. Tada jie gebės atsakyti į daugelį svarbių klausimų:

- Ko reikia vaikui, kad jaustųsi patenkintas?
- Ar vaikas prisirišęs prie auklėtojos, ar prie kito suaugusio žmogaus?
- Ko vaikas domisi?
- Kas gali jį sutrikdyti?
- Kaip vaikas bendrauja?
- Kokie žaidimai jam patinka, o kokie nelabai?

Tokie trumpi ir nesudėtingi stebėjimai padeda pažinti vaiką (R. Sabaliauskienė, R. Rimkienė, 2009). Norint įsitikinti, kad vaikas daro pažangą pedagogas stebi kiekvieno vaiko raidą – kokius naujus įgūdžius jis įgyja. O ši informacija padeda planuoti ir organizuoti tolesnį ugdymo procesą, pritaikyti tinkamas priemones ir metodus (D.T. Doge, J. Phinney, 2008)

Ugdyme labai svarbus stebėjimo metodas ir tik suvokę šio metodo esmę pedagogai gebės kokybiškai planuoti ir organizuoti ugdymą. Šio metodo dėka galima sekti ugdytinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kaitą. Jis atliekamas viso ugdymo proceso metu, taip siekiama gauti detalią informaciją apie vaiko ugdymo(si) organizavimą bei tobulėjimo galimybes.

3. Tėvų ir socialinių pedagogų bendradarbiavimo svarba ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus

Šeima yra mažiausias visuomenės kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas. Jos kaip socialinės institucijos pagrindiniai uždaviniai yra saugoti ir puoselėti šeimos

narių ištikimybę ir darną, sudaryti palankias sąlygas vaikų vystymuisi, brendimui. Šeima ir ugdymo įstaiga - dvi svarbiausios vaiko ugdymo institucijos. Tėvai pirmieji pradeda auklėti vaikus. Vaikas kasdien regi tėvus ir perima iš jų įvairias elgesio, veiklos, charakterio savybes, vertybes, nuostatas, įgūdžius. Šeima turi didžiausios įtakos vaikui ir yra svarbus jo ugdytojas. Pradėjus lankyti ugdymo įstaigą į vaiko pasaulį su aktyvia veikla įsitraukia pedagogai. Tiek tėvams, tiek pedagogams - reikia siekti tarpusavio supratimo ir prasmingo dialogo. Ir tėvai, ir ugdymo įstaiga ruošia vaiką tapti visuomenės nariu, todėl jų tikslai turi sutapti. Tik tokiu būdu vaiko socialinis formavimas bus efektyvus, kokybiškas bei užtikrins vaiko sėkmingą įsiliejimą į visuomenės gyvenimą (Gudžinskienė 2011). Tėvai yra jautrūs viskam, kas susiję su vaiko gerove, jo ugdymu, ateitimi. Jie žino, kad mokytojų požiūris ir vertinimas bus svarbūs vaiko mokymuisi ne tik mokykloje, bet galbūt ir profesijos pasirinkime. Pedagogams tėvų klausimai gali atrodyti kaip kontrolė ar per didelis kišimasis į mokytojo darbą. Todėl bendravimas turėtų būti grindžiamas pagarba kitiems bei abipusiu pasitikėjimu (Jakavonytė - Staškuvienė, 2017) Tėvų ir pedagogų abipusis pasitikėjimas ir abipusis bendradarbiavimas yra būtinas, kuriant harmoningą vaikų ugdymosi aplinką. Kai geranoriškai bendraujama ir užtikrinamas saugus vaikų su tėvais ir pedagogais santykis, tada vaikai gali priimti jiems teikiamą informaciją ir žinias, kūrybingai jas taikyti gyvenimiškose situacijose (Burvytė, 2014). Vaikas vystysis ir ugdysis sparčiau, jei tėvai, mokytojai ir vaiko pagalbos specialistai kartu jam padės. Vienas iš pagrindinių partnerystės akcentų – suprasti, ką ir kiek tėvai, mokytojai ir vaiko pagalbos specialistai turi bendra ir kiek jie turi išmokti vieni iš kitų. Bendradarbiavimas su šeima yra sudėtingas procesas, todėl mokytojai turėtų numatyti tokias bendradarbiavimo su tėvais formas, kad tėvai nebūtų priversti tapti pagalbinkais, vien tik vykdančiais nurodymus, bet jaustųsi lygiaverčiai partneriai vertinant vaiko rezultatus, numatant pagalbos tikslus, planuojant veiklą, rengiant individualias programas (Masiūnienė, 2019)

Kaip teigia G. Kvieskienė (2005) nuo to kaip vaikas jaučiasi šeimoje priklauso jo socializacijos eiga, branda, o kai kada ir rezultatai. Todėl svarbu kad ugdymo įstaigos pedagogai, specialistai ir tėvai bendradarbiautų. Svarbu, kad šeima neliktų viena su vaiku, kai jai reikia pagalbos, todėl šeima gali gauti kompleksinę pagalbą. Kompleksinės pagalbos tikslas yra užtikrinti veiksmingą vaikų ugdymąsi pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas ir padėti tėvams ar globėjams stiprinti tėvystės ir socialinius įgūdžius. Kompleksinę pagalbą teikia tarpinstitucinė specialistų komanda, kurią telkia socialinis pedagogas, nes jis pažįsta vaikus, jų tėvus, pedagogus, pagalbos specialistus. Tarpinstitucinės komandos paskirtis – panaudojant tam tikrų institucijų specialistų profesines kompetencijas, žinias ir galimybes, sudaryti galimos kompleksinės pagalbos teikimo vaikui ir jo šeimai planą ir organizuoti kompleksinės pagalbos teikimą (Burvytė, 2014). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas yra labai svarbus, nes tėvai yra pedagogo, specialisto padėjėjai. Remiantis tėvų turima patirtimi ir informacija apie vaiką, galima pasiekti geresnių ugdymo(si)

rezultatų (Masiūnienė, 2019). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas užtikrina kokybišką vaikų ugdymosi aplinkos sukūrimą (Burvytė, 2014). Bendradarbiavimo dėka yra užtikrinamas mokinio ugdymo(si) poreikių tenkinimas bei laiku suteikta, efektyvi, kvalifikuota pagalba mokiniui ir jo šeimai. Kuo anksčiau nustatoma ir pradedama spręsti iškilusi problema, tuo labiau tikėtina sėkmė ir mažesni neigiami padariniai vaikui, jo raidai (Buzaitytė – Kašalynienė, Gasparavičiūtė, Gudžinskienė, Radvilė, 2018).

Tėvų ir pedagogų abipusis pasitikėjimas ir abipusis bendradarbiavimas yra būtinas, kuriant harmoningą vaikų ugdymo(si) aplinką ir siekiant geresnių ugdymo(si) rezultatų. Svarbiausia suprasti, ką ir kiek tėvai, mokytojai ir vaiko pagalbos specialistai turi bendra ir kiek jie turi išmokti vieni iš kitų. Bendradarbiavimas su šeima yra nelengvas procesas, tad pedagogai turėtų išmanyti bendradarbiavimo formas su tėvais. Tėvai ir specialistai turi būti partneriai vertinant vaiko rezultatus numatant pagalbos tikslus, planuojant veiklą, rengiant individualias programas.

Išvados

1. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai mokosi labai skirtingai, todėl mokytojas turi organizuoti ugdymą taip, kad vaikas būtų ugdomas pagal savo individualius gebėjimus. Pedagogui reikės pasitelkti specialius mokymo metodus ir priemones, suteikti vaikui kokybišką ugdymą ir pagalbą pagal jo gebėjimus ir poreikius. Jeigu pedagogas nesugebės parinkti tinkamo, individualaus ugdymo plano ir tinkamų ugdymo priemonių, gerų rezultatų pasiekti bus sunku. Kokie bus pasiekti ugdymo rezultatai priklauso nuo artimiausioje vaiko ugdymosi aplinkoje esančių pedagogų ir specialistų įdėto darbo kompetencijos. Visi vaikai turi teisę būti ugdomi pagal savo gebėjimus ir galimybes. Veiksmingas visų mokinių ugdymo planavimas yra sudėtinga ir daug idėjų reikalaujanti užduotis.

2. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdyme labai svarbus stebimasis vertinimas. Tik supratę stebėjimo metodo esmę ir svarbą pedagogai ir kiti specialistai galės kokybiškai kurti individualius ugdymo planus, vykdyti ugdytinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kaitą. Būdų kaip fiksuoti ir stebėti vaikus yra daug. Bet visų naudingiausia – tai pastabos, dienoraščiai, stebėjimo anketos. Vaiko būseną, elgesį, veiklą, galime fiksuoti nuotraukose, garso ir vaizdo įrašuose. Stebėjimo duomenys apie kiekvieną vaiką kaupiami atskirai. Stebėjimas atliekamas viso ugdymo proceso metu, bendradarbiaujant su tėvais, taip siekiama gauti tikslesnę ir detalesnę informaciją, apie tolesnį vaiko ugdymąsi bei tobulėjimą.

3. Šeima ir ugdymo įstaiga - dvi svarbiausios vaiko ugdymo institucijos. Ir tėvai, ir ugdymo įstaiga ruošia vaiką tapti visuomenės nariu, todėl jų tikslai turi sutapti. Pradėjus lankyti ugdymo įstaigą į vaiko pasaulį su aktyvia veikla įsitraukia pedagogai. Tiek tėvams, tiek pedagogams - reikia siekti tarpusavio supratimo ir prasmingo dialogo. Tėvai savo vaiką pažįsta geriausiai ir ugdytojams

gali suteikti svarbios informacijos, padedančios išsamiau analizuoti ir suprasti vaiko raidą. Tik tokiu būdu vaiko socialinis formavimas bus efektyvus, kokybiškas bei užtikrins sėkmingus vaiko ugdymo pasiekimus ir pažangą.

Literatūra:

Ambrukaitis J. (2005) *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

Ambrukaitis J., Ališauskas A., Labinienė R., Ruškus J. (2003) *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla

Budrytė S. (2014) Apie kokybišką pedagogo sąveiką su vaiko tėvais. *VšĮ Vaikų ugdymas*. Prieiga internete: http://www.ugdykim.lt/apie_kokybiska_pedagogo_saveika_su_vaiko_tevais/ [žiūrėta 2021-11-05].

Buzaitytė–Kašalynienė J., Gasparavičiūtė D.D, Gudžinskienė V., Radvilė A. (2018) *Ugdymosi poreikių, kylančių dėl nepalankių aplinkos veiksnių, atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl individualios pagalbos mokiniams, turintiems ugdymosi poreikių dėl individualios pagalbos mokiniams, turintiems ugdymosi poreikių dėl nepalankių aplinkos veiksnių*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Prieiga internete: https://sctelsiai.lt/lina/leidinys_2018.pdf [žiūrėta 2021-11-10]

Galkienė A. (2013) *Specialiojo ugdymo kaita: nuo atskirties pripažinimo link*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.

Geležinienė R., Vasiliauskienė L., Vyšniauskienė A. (2010) *Mokomės kartu. Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

Jakavonytė-Staškuvienė D. (2017) Mokinių tėvų dalyvavimas mokyklos veikloje: iššūkiai ir bendradarbiavimo galimybės. *Lietuvos edukologijos universitetas*. Prieiga internete: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Seminarai/9%20jakavonyte.pdf> [žiūrėta 2021-11-10]

Jaunkauskienė L., Monkevičienė O. (2006) *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti*. Vilnius: UAB Sapnų sala leidykla.

Kišonienė R., Dudzinskienė R., (2007) *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Vilnius: UAB Sapnų sala. Prieiga internete: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:4346656/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2021-11-05].

Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija: monografija*. Vilnius: VPU leidykla. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/95102/2/ISBN9955200219.pdf>

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo. 2016. [žiūrėta 2021.11.06] Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=624ea570a19111e69ad4c8713b612d0f>

- Misiūnienė V. (2019) Bendradarbiavimo su specialiujų poreikių vaiko tėvais gairės pedagogui. *Lopšelis-darželis „Spindulys“*. Prieiga internete: <https://www.spindulys.kaunas.lm.lt/wp-content/uploads/2020/01/rekomendacija-pedagogams-5.pdf> [žiūrėta 2021-11-10]
- Monkevičienė O. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Klaipėda: UAB Baltic
- Neifachas S. (2004) *Optimalus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai*. Vilnius: UAB Ciklonas.
- Sabaliauskienė R., Rimkienė R. (2009) *Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
- Valterė J. (2020) Specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo(si) galimybės. *Švietimo naujienos*. Prieiga internete: <https://www.svietimonaujienos.lt/specialiuju-ugdymosi-poreikiu-turinciu-mokiniu-ugdymosi-galimybes/>[žiūrėta 2021-11-10]
- Szarkowicz D. (2006) *Stebėjimas ir refleksija vaikystėje*. Australija: Ligare Book Printers.
- Trister Dogdge D., Phinney J. (2008) *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas*. Vilnius: Presvika leidyka.

SAVO ASMENS IR BENDROJO UGDYMO MOKYKLOS MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBĖS UGDANT GLOBOTINIUS

Miglė Palubinskaitė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Vaikų globos namuose augantys vaikai neretai patiria daugiau mokymosi bei elgesio sunkumų mokykloje nei vaikai, augantys savo biologinėse šeimose. Siekiant padėti globotiniams įveikti mokykloje kylančias problemas, labai svarbus tampa vaikų globos namų darbuotojų ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų sklandus bendradarbiavimas. Nuo 2007 m. vaikų globos namų darbuotojai atlieka ir dar vieną vaidmenį – *savo asmens* (svarbiausio vaikui darbuotojo, kurį pasirenka pats vaikas). *Savo asmens* įsitraukimas į bendradarbiavimo su globotinio mokytojai procesą galėtų leisti greičiau ir kokybiškiau padėti vaikui. Deja, realybėje bendradarbiavimas tarp minėtų specialistų vyksta ne visada. Šio straipsnio tikslas yra atskleisti *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo galimybes ugdant globotinius. Straipsnyje aprašomas *savo asmens* konceptas, *savo asmens* galimybės prisidėti prie globotinių ugdymo proceso. Straipsnyje analizuojamas globotinio *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimas, atskleidžiamos galimos kliūtys, trukdančios bendradarbiauti.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *savas asmuo*, bendrojo ugdymo mokykla, mokytojai, bendradarbiavimas, ugdymas, globotiniai

Įvadas

Temos aktualumas. Vaikai, kurie auga ne savo biologinėse šeimose, yra viena iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių (Lausten, Frederiksen, 2016). Jau kelis pastaruosius dešimtmečius Lietuvoje vis daugiau dėmesio skiriama vaikų globos namuose gyvenančių vaikų pozityviajai socializacijai. Skiriami du pagrindiniai socializacijos institutai: šeima, kurią vaikams turi atstoti vaikų globos namų personalas bei mokykla. Labai svarbu, kad šie du svarbiausi institutai bendradarbiautų bei sukurtų teigiamą socioedukacinę aplinką, leidžiančią globotiniams sėkmingai visapusiškai ugdytis (Leliūgienė ir kt., 2015).

Kiekvienais metais Lietuvoje šimtai vaikų netenka tėvų globos. Vien per 2020 metus tėvų globos neteko 897 vaikai (*Per metus tėvų globos netekę vaikai*, 2021). Nesirūpinimą ar netinkamą priežiūrą bei gyvenimą nesaugioje aplinkoje patyrę vaikai neretai susiduria su įvairiomis psichologinėmis, emocinėmis problemomis bei raidos sutrikimais. Globos įstaigose gyvenantys vaikai neretai pasižymi žemesniais kalbiniais sugebėjimais, menkesniais intelektualiais sugebėjimais. Dėl atsiradusių raidos sutrikimų vaikams sunkiau socialiai adaptuotis, atsiranda įvairios elgesio

deviacijos (Burvytė, Kocai, 2017). Be to, globotinių gyvenimo aplinkybės dažnai neleidžia jiems teikti prioriteto mokslams. Šiems vaikams svarbiau patenkinti saugumo ir meilės poreikius (Moyer, Goldberg, 2020). Todėl vaikų globos namuose augantys vaikai patiria daug mokymosi ir elgesio problemų savo ugdymo įstaigose. Tyrimai rodo, jog 69 proc. vaikų globos namuose augančių vaikų pasižymi elgesio problemomis ir prastesniais mokymosi pasiekimais (Zima et al., 2000, cit. iš Pirttimaa, Valivaara, 2018). Įprastai, mokykloje sunkumų patiriančiam vaikui, turėtų padėti jo tėvai. Tačiau vaikui netekus tėvų globos ir apsigyvenus vaikų globos įstaigoje, šias funkcijas perima vaikų globos namų darbuotojai. Psichologų teigimu, visais darbuotojais vaikas pasitikėti negali, todėl globotiniams reikia turėti vieną suaugusį žmogų, kuriuo galėtų pasitikėti (Burvytė, Kocai, 2017). Vaikui atsidūrus globos įstaigoje šiuo patikimu žmogumi gali tapti *savas asmuo* (artimiausias globotiniui vaikų globos namų darbuotojas), kuris galėtų ne tik palaikyti, padėti vaikui, bet ir bendradarbiauti su kitais vaikui svarbiais žmonėmis ar institucijomis. Kai yra sprendžiami svarbiausi vaiko gyvenimo klausimai, užtikrinantys vaiko gerovę vaikų globos namuose, svarbu nepamiršti bendradarbiavimo su institucijomis, kurios supa vaiko gyvenimą ir jo socialinę aplinką (Valmaitė, 2021). Viena svarbiausių žmogaus dalyvavimo sričių yra švietimas (Večkienė ir kt., 2018). Tad *savo asmens* bendradarbiavimas su bendrojo ugdymo mokyklų mokytojais yra labai svarbus ir būtinas. Pagal N. P. Večkienę ir kt. (2018), bendradarbiavimas yra grindžiamas asmens palaikymo užtikrinimu bei skatinimu pasitikėti savo galimybėmis. Dėl bendradarbiavimo tampa lengviau valdyti sudėtingas situacijas. Todėl *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų nuolatinis bendravimas, bendradarbiavimas galėtų leisti išspręsti globotiniams kylančias dažnas elgesio ir mokymosi problemas. Šios temos svarbą ir aktualumą patvirtina ir *Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“* (2012) išdėstytas Lietuvos siekis turėti organizuotesnę visuomenę, ieškančią susitarimo, kuris vestų bendruomeniškumo ir pasitikėjimo kultūros link. Be to, strategijoje pabrėžiama, kaip svarbu užtikrinti vaikų gerovę. Tad šiuo darbu siekiama išanalizuoti aktualią problemą, kuri yra svarbi tiek dabartiniame socialiniame darbe su vaikų globos namuose augančiais vaikais, tiek ugdymo įstaigose, kurias lanko vaikų globos namų auklėtiniai.

Tyrimo problema: Pagal V. Stanišauskienę ir A. Naseckaitę (2012), mokytojai, mokyklose dirbantys specialistai bei vaikų globėjai turėtų geranoriškai ir nuolatos bendradarbiauti, nes tai daro teigiamą įtaką ugdymo procesui. Nepakankama vaikų globos namų darbuotojų (kurie yra ir konkrečių vaikų *savi asmenys*) ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų komunikacija gali sąlygoti globotinių ugdymo sunkumus, nesprendžiamas mokykloje vaikui kylančias problemas. A. M. Moyer ir A. E. Goldberg (2020) atliktas tyrimas parodė, jog mokytojai, siekdami bendradarbiauti su vaikų globėjais neretai jaučiasi neišgirsti ir negerbiami. Taip pat minėtas tyrimas atskleidė ir vaikų globėjų nepasitenkinimą mokytojų elgesiu. Todėl galima kelti mokslinį probleminį klausimą: kaip vyksta

savo asmens ir bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų bendradarbiavimas bei kokios galimos nebendradarbiavimo priežastys?

Temos iširtumas. Mokslinių darbų, tyrinėjančių *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo ypatumus, atrasti nepavyko. I. Leliūgienė, A. Kaušylienė ir D. Austynienė (2015) tyrinėjo klasės auklėtojo ir vaikų globos namų socialinio pedagogo bendradarbiavimo pobūdį. Lietuvos mokslininkai pastaruoju metu dažniausiai tyrinėja šeimos bei mokyklos bendradarbiavimą. V. Juškienė bei V. Stasiulienė (2019) tyrinėjo mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo problemą. G. Čiuladienė ir A. Valantinas (2019) analizavo glaudesnio tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo galimybes. B. Šilėnienė, A. Širiakovienė (2018) tyrinėjo tėvų ir mokytojų požiūrį į bendradarbiavimą bei jam trukdančius veiksnius. Panašios tendencijos matomos ir užsienio tyrėjų darbuose. Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo galimybes, bendradarbiavimui būtinas mokytojų kompetencijas bei galimas kliūtis tyrinėja daug užsienio mokslininkų (Zincirli, G. Selcuk (2016); N. Omerdic, M. Ridic (2017); F. Ozmen, C. Akuzum, M. R. Bilton, A. Jackson, B. Hymer (2018); I. Viskovic, A. Višnjic-Jevtic (2020); S. B. Sisyan (2020); A. Otero-Mayer, A. Gonzalez-Benito, B. Gutierrez-de-Rozas (2021) ir t.t.). K. Cwirynkalo, U. B. Bartnikowska (2020) tyrinėjo globėjų bendradarbiavimo su mokytojais lygį. Vaikų globos namų darbuotojų bendradarbiavimas su mokytojais nėra dažna užsienio tyrėjų tyrimo sritis.

Tyrimo objektas: *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo procesas.

Tyrimo tikslas: atskleisti *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo galimybes ugdant globotinius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti *savo asmens* sampratą bei jo vaidmenį globotinių ugdymo procese;
2. Atskleisti, pagrindines *savo asmens* funkcijas, *savo asmens* ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimo būdus bei trukdžius.

Tyrimo metodai:

- Teoriniai metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė.
- Empiriniai metodai: pusiau struktūruotas interviu, stebėjimas, dokumentų analizė.

Teorinė dalis

1. Savas asmuo ir jo vaidmuo globotinių ugdymo procese

Pagal S. Burvytę ir E. Kocai (2007), vaiko sėkmingai raidai yra būtinas pozityvus prierašumas prie abiejų ar vieno iš tėvų. Tėvai turėtų užtikrinti vaikams tinkamas ugdymuisi sąlygas, perteikti vaikams svarbias vertybes, įsitikinimus. Tėvų globos netekę vaikai turi turėti kitą asmenį, kuris bent iš dalies perimtų tėvų atliekamas funkcijas. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme *Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo* (2007) apibrėžiama, jog visi vaikai, gyvenantys

socialinės globos įstaigoje, turi turėti *savą asmenį*. Šis asmuo yra vaiko pasirinktas globos įstaigos darbuotojas, kuriam vaikas patiki problemas, yra išklausomas, juo pasitiki ir jaučia jam prierašumą. Tačiau detalesnio *savo asmens* sąvokos paaiškinimo daugiau nei viename dokumente nėra pateikiama. Todėl gali pasirodyti, kad *savo asmens* vaidmuo yra gan naujas globos įstaigose. Visgi, panagrinėjus jau minėtą LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą *Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo* (2007), galima atrasti, kad *savo asmens* sąvoka minima jau nuo 2007 metų, t.y., pirmajame dokumento variante. Tad nors *savo asmens* konceptas Lietuvoje gyvuoja jau ganėtinai seniai, *savo asmens* vaidmeniui nėra skiriama pakankamai dėmesio nei politiniame lygmenyje, nei žiniasklaidoje. Tuo tarpu užsienio šalių globos įstaigose vaikai jau kurį laiką turi sau artimiausią darbuotoją. Suomijoje vaikų globos įstaigose augantys vaikai taip pat turi „svarbų saugusįjį“. Šis asmuo yra globos įstaigos darbuotojas, tačiau jis yra specialiai apmokomas, kaip ir kuo gali padėti vaikui (Torrönen ir kt., 2019). Airijoje vaikų globos namų auklėtiniai turi svarbiausią darbuotoją. Globotiniai šį darbuotoją mato kaip apsaugantį ir palaikantį artimą žmogų, į kurį visada pirmiausiai kreipiasi ištikus bėdai. Svarbiausias darbuotojas palaiko nuolatinius ryšius su vaikais ir šiems palikus įstaigą (Swan ir kt., 2018).

Vaikų globos įstaigoje dirbantys socialiniai darbuotojai, kurie taip pat yra ir skirtingų vaikų *savi asmenys*, turėtų pažinoti vaikų pedagogus ir turėtų nuolat palaikyti su jais ryšį. Vaiko *savas asmuo* turėtų lankytis tėvų susirinkimuose, turėtų sugebėti apibūdinti, kaip vaikui sekasi mokytis, kokios problemos jam kyla mokykloje dėl jo elgesio, santykių su klasės draugais, mokytojais ir pan. Be to, vaikui turi būti ugdomas supratimas apie pareigą mokytis ir jis turi būti skatinamas tai daryti. Globotiniams turi būti užtikrinama pagalba ruošiant pamokas ar rengiantis egzaminams (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas *Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo*, 2007).

Kadangi Lietuvoje nėra labai aiškiai apibrėžtos savo asmens funkcijos, kiekvienas savas asmuo pats gali modeliuoti šį vaidmenį ir prisiimti skirtingas atsakomybes, susijusias su globotinių ugdymo procesu.

2. Savo asmens ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų bendradarbiavimas

V. Gudžinskienės ir kt. (2017) atliktame tyrime paaiškėjo, jog vaikų globos namuose augantys vaikai nesistengia mokytis, jie nesiekia aukštų mokymosi rezultatų, dauguma vaikų neturi teigiamų vertybinių nuostatų, susijusių su mokslais. Negana to, šie vaikai dažniausiai negeba suprasti ir įvertinti nuoseklaus ir sistemingo mokymosi reikšmės jų ateičiai. Vaikų globos namų darbuotojams yra sunku vaikams išaiškinti ir juos motyvuoti mokytis bei siekti gerų mokymosi rezultatų, kurie svarbūs norit įgyti norimą profesiją ir ateityje susirasti darbą. Todėl vien vaikų globos namų darbuotojų pastangų neužtenka, reikia ir kitų specialistų įtraukties bei bendradarbiavimo. Bendradarbiavimo terminą mokslininkai interpretuoja skirtingai, tačiau svarbu išsivardinti, kokie

galimi konkretūs bendradarbiavimo etapai. L. Miltenienės (2005) atliktame tyrime paaiškėjo, kas sudaro bendradarbiavimo pagrindą: 1) bendravimas; 2) kooperacija (skirtingų žmonių susitelkimas, siekiant bendro tikslo); 3) koordinacija (veiksmų suderinimas); 4) nuolatinė komandos narių sąveika; 5) dalijimasis patirtimi (informacija). Visgi realiai toks bendradarbiavimas vyksta retai ir pedagogams bendraujant su tėvais (ar globėjais) vyrauja vienkryptės informacijos perdavimo formos (Miltenienė, 2005). Visgi pedagogų ir vaikų globos namų darbuotojų bendradarbiavimas yra neišvengiamas, kad ir koks jis bebūtų. Pagal LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą *Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo* (2007), kai globos įstaigoje apgyvendinamas vaikas, jam sudaromas ISGP. Sudarant ISGP turi dalyvauti vaiko pasirinktas *savas asmuo* bei ugdymo įstaigos, kurią vaikas lanko, atstovai, taip pat ir kiti įsakyme nurodyti asmenys. Tad šioje vietoje ir prasideda pirmosios *savo asmens* ir mokytojų bendradarbiavimo užuomazgos.

Remiantis *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo* (1991) 20 str., socialiniai pedagogai turi padėti globėjams, rūpintojams įgyvendinti vaiko teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas vengia eiti į mokyklą, padėti mokykloje adaptuotis. Mokyklos socialinis pedagogas turi bendradarbiauti su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, konsultuoti mokinio globėjus, rūpintojus. Minėto įstatymo 49 str. galima atrasti ir mokytojų pareigą informuoti vaikų globėjus, rūpintojus apie vaikų būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, pažangą, mokyklos lankymą ir elgesį. 47 str. apibrėžia globėjų, rūpintojų pareigas, iš kurių viena yra bendradarbiauti su mokyklos vadovu, kitu švietimo teikėju, mokytojais, kitais specialistais, teikiančiais psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą, sprendžiant vaiko ugdymosi klausimus.

Taigi Lietuvos įstatymai akcentuoja pedagogų ir vaikų globėjų bendradarbiavimo svarbą. Globėjams ir pedagogams bendradarbiavimas yra pareiga. Visgi vaikų globos namų specialistai bei mokytojai ją vykdo ne visada.

Tyrimo metodai ir organizavimas

Tyrimo strategija.

Siekiant išanalizuoti *savo asmens* konceptą, jo reikšmę globotiniams, *savo asmens* funkcijas vaikų globos namuose, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Tyrimo metu buvo laikomasi interpretatyvinės pozicijos, siekiant suprasti socialinį pasaulį taip, kaip jį interpretuoja tyrimo dalyviai. Atliekant šį tyrimą, artimiausia buvo *socialinio konstruktyvizmo* teorija. Pagal *konstruktyvizmo* teoriją, žinios yra kuriamos bei performuojamos įvairių socialinių procesų. Pagal šią teoriją, tyrimo dėmesys turėtų būti sutelktas į sąveiką, procesus ir socialinę praktiką (Rosinaitė, 2010). Taigi, buvo siekta išsiaiškinti, kaip vaikų globos namuose yra konstruojama *savo asmens* koncepcija, kokius vaidmenis gali atlikti *savas asmuo*, kokia jo sąveika su kitais specialistais ir institucijomis.

Tyrimo dalyviai

Tyrimo metu interviu buvo imami iš bendruomeninių bei institucinių vaikų globos namų darbuotojų. Atliktame tyrime dalyvavo 6 socialiniai darbuotojai, 1 palydimosios globos socialinis darbuotojas ir 2 socialinio darbuotojo padėjėjos, viso 9 darbuotojai (3 vyrai ir 6 moterys).

Tyrimo metu naudota tikslinė (tikslingai atrinkti informatyviausi atvejai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016) kriterinė atranka ir imties vienetai iš populiacijos buvo atrinkti, laikantis nusistatytų kriterijų.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

Nr.	Informantas	Amžius	Pareigos	Darbo stažas
1.	S1	24 m.	Socialinė darbuotoja	1,5 m.
2.	S2	34 m.	Socialinė darbuotoja	9 m.
3.	S3	51 m.	Socialinė darbuotoja	2 m.
4.	S4	47 m.	Socialinis darbuotojas	11 m.
5.	S5	26 m.	Socialinė darbuotoja	3 m. 8 mėn.
6.	S6	21 m.	Socialinio darbuotojo padėjėja	4 mėn.
7.	S7	39 m.	Palydimosios globos socialinis darbuotojas	1,5 m.
8.	S8	37 m.	Socialinis darbuotojas	1 m.
9.	S9	57 m.	Socialinio darbuotojo padėjėja	25 m.

Duomenų rinkimo būdai

Tyrimo metu buvo naudoti trys duomenų rinkimo instrumentai: interviu, stebėjimas ir dokumentų analizė.

Duomenų apdorojimas

Tyrimo metu naudojama kokybiniuose tyrimuose taikoma indukcinė duomenų analizė (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Tyrimo eiga

Tyrimas vyko nuo 2020-12-17 iki 2021-03-30. Ilgiausias interviu truko 1 val. 30 min., trumpiausias interviu - 40 min. Interviu duomenys buvo įrašomi diktofonu, prieš tai gavus tiriamųjų sutikimą.

Tyrimo validumas ir patikimumas

Tyrimo vidinis validumas užtikrintas taip: dėl visų tyrimo eigos etapų buvo tartasi ir viskas derinama su baigiamojo darbo vadove, įsiklausyta ir atsižvelgta į kvalifikacinės komisijos posėdžių metu komisijos narių išsakytas pastabas ir pastebėjimus apie tyrimą, taikyta trianguliacija. Tyrimo išorinis validumas užtikrintas detalai aprašant tyrimo objektą, metodą, duomenų rinkimo būdus. Tyrimo patikimumą taip pat padėjo užtikrinti metodologinės trianguliacijos taikymas. Be to, siekiant užtikrinti duomenų patikimumą, buvo naudotasi moksliniais šaltiniais, buvo taikyti tik moksliniai metodai, duomenų rinkimo procedūros atliktos tiksliai, pagal metodikoje įvardintus tyrimo aspektus (Paulionytė, 2013).

Tyrimo etika

Tyrimė buvo užtikrinami svarbiausi etikos principai. Informantai tyrimė dalyvavo laisvanoriškai, niekieno neverčiami. Užtikrintas tiek informacijos apie tiriamąjį, tiek iš jo gautos informacijos konfidencialumas ir anonimiškumas (Rupšienė, 2007). Tiriamųjų vardai pakeisti.

Tyrimo duomenys

Pagrindinės savo asmens funkcijos. Kadangi jokie įstatymai *savo asmens* funkcijų aiškiai neapibrėžia, darbuotojų atsakomybės skiriasi priklausomai nuo įstaigos bei jų pačių įsitraukimo. Nemaža dalis tyrimo dalyvių, pasakodami apie *savo asmens* atsakomybes, dažnai įvardina individualios socialinės globos planų pildymą ir įgyvendinimą bei vaiko poreikių vertinimą:

„Socialinis darbuotojas yra atsakingas už savo savų vaikų poreikių tenkinimą, sudaro poreikių planą bei individualios socialinės globos planą, kurį rengia kartu su vaiku. Socialinis darbuotojas, atsakingas už plano vykdymą, kuruoja savo vaiko mokslo, sveikatos, užimtumo ir visas kitas sritis.“
(S5)

Tačiau tiriamųjų, kurie *savo asmens* funkcijas suvokia plačiau nei tik dokumentų pildymą, nėra labai daug. Dirbdami nuoširdžiai, vaikų *savi asmenys* atlieka nemažai įvairių ir skirtingų funkcijų. Galima išskirti, jog bene visos jos atspindi tėvų atliekamą rolę. Su tėvų vaidmeniu labai siejasi vaiko atstovavimas. Juk tėvai – vaiko atstovai. Tačiau šiuos vaikus atstovauti gali *savas asmuo*:

„Nes, jeigu vaikas pasako, kad tas savas asmuo esu aš, tai aš tarsi atstovauju šį vaiką. Jei man reikia kažkur atstovauti, dalyvauti, tai stengiuosi aš būti bet kurioj įstaigoj. <...> tai jis su nieku kitu neina, sako: „Aš su Algiu (vardas pakeistas) eisiu.“ (S7)

Ši tiriamojo mintis atspindi ne tik *savo asmens*, kaip atstovo vaidmenį, bet ir tai, kad *savas asmuo* gali visur palydėti vaiką. Iš to, kad *savi asmenys* tarsi atlieka tėčio arba mamos vaidmenį, išplaukia ir visos šiems vaidmenims būdingos paprastos ir kasdienės funkcijos. Dar tiriamasis (S7) teigia, jog *savam asmeniui* vaikai gali pasisakyti apie dalykus, kuriuos įprastai šie vaikai slėptų:

„Ir tas pasitikėjimo lygmuo svarbus, kai vaikas, pavyzdžiui, tau gali paskambinti ir pasakyti: „Algi (vardas pakeistas), blemba, atleisk, aš vakar vėl pavartočiau. Ir jis ateina, kalba apie tai. Kalbam, kas nutiko ir panašiai. Arba ten sako: „Algi (vardas pakeistas), aš vėl įlindau į skolas“. Vaikas atsiveria ir per šitą pusę ir yra tas savas asmuo.“ (S7)

Su *savu asmeniu* vaikai labiau linkę aptarti ir problemas, kylančias mokykloje. Tačiau nemaža dalis tyrimo dalyvių, kalbėdami apie *savo asmens* funkcijas, tiesiog pasakojo, ką kiekvieną dieną veikia su vaikais. Tiriamieji neišskyrė, jog su „savu vaiku“ veikia kažką kito.

Taigi vaikų kasdienybėje ne visada dalyvauja savas asmuo, jis veikia tada, kai vaikui iškyla kažkokios problemos. Visgi pats savo asmens turėjimas gali teigiamai paveikti vaikus.

Pedagogų ir savo asmens bendradarbiavimas. Kalbėdami apie *savo asmens* funkcijas vaikų globos namuose tiriamieji išskyrė bendradarbiavimą. Kiaunytės ir Lygnugarienės (2019) atliktame

tyrime paaiškėjo, jog dirbant vaiko globos sistemoje, ypatingai svarbus yra bendradarbiavimas, komunikavimas. Tačiau minėto tyrimo dalyviai išskyrė, jog tarp su vaikais dirbančių specialistų labai trūksta sėkmingo dialogo. Mano atlikto tyrimo dalyviai taip pat ne visada yra linkę bendradarbiauti su globotinių mokyklomis:

„Aišku, kažkiek tenka bendradarbiauti su tais mokytojais, bet tikrai nedaug. Kažkaip nei iš auklėtojos iniciatyvos yra, nei iš manęs, nes kaip ir nematau tam reikalo.“ (S8)

„Mūsų visas bendradarbiavimas, tai žinutės per Tamo dienyną. Kad kažkaip ten pasiskambint pasitart dėl to vaiko labiau, dar nėra taip buvę net turbūt.“ (S3)

Kai kurie informantai nerodo iniciatyvos bendradarbiauti su mokytojais ir net nesupranta to prasmės. Taip pat, jie teigia nesulaukiantys ir iniciatyvos iš mokytojų pusės. Toks abipusis neįsitraukimas ir specialistų abejingumas neleidžia sėkmingai komunikuoti ir visapusiškai padėti globotiniams ugdytis. Visgi kartais tik bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai bando bendradarbiauti su moksleivių *savais asmenimis*, o pastarieji nėra linkę bendromis jėgomis spręsti vaikams kylančius sunkumus:

„<...> socialinė pedagogė skambina man iš mokyklos asmeniškai ir sako: „Ten jūsų Mantelis turi neigiamų pažymių“. Na ir ką, informaciją gauni, ten kažką pakontroliuoji, jeigu reikia ir viskas. Pats aš jai ten tikrai neskambinėjau ir nelendu.“ (S7)

Tie tiriamieji, kurie bendradarbiauja su globotinių mokytojais, dažnai tai daro ne dėl „savo vaiko“, o, apskritai, dėl visų globos namuose augančių vaikų. Kitaip tariant, jei tą darbuotojo darbo dieną iškyla poreikis bendradarbiauti su mokytojais dėl kažkurio vaiko, darbuotojas tą ir daro. *Savo asmens* vaidmuo neįpareigoja darbuotojų bendradarbiauti dėl „savo vaiko“ labiau:

„Na aš tai manau, kad bendradarbiavimas su mokykla yra neišvengiamas. Čia gi daugiausiai laiko tie vaikai mokyklose praleidžia. Tai mes turim žinot, kaip jiems ten sekasi. Ne visada gi patys pasipasakos. Aš pati, tai bent kartą per savaitę pasikalbu su auklėtoja Elzės, mes labai gerą ryšį turim šiaip jau, būna ir pasitariam. Bet lygiai taip pat pasiskambinu ir kitų vaikų mokytojams, ne tik savo jau to vaiko.“ (S2)

„Neišskirčiau, kad dėl savo vaiko jau ten ypatingai bendradarbiauju. Tikrai ne. Stengiuosi domėtis, kaip visiems sekasi mokykloj, kartais pasiskambinu pasiklaust vaikų auklėtojų ko nors. Turiau susirašius kontaktus visų auklėtojų. Aišku, būna ir man jie kartais paskambina, dėl ko nors užklausia. Ypač dėl mažiukų jaučiasi tas bendradarbiavimas mūsų. Gal dėl to, nes dar kartu kažką pakeist galim.“ (S5)

Iš informantės (S5) žodžių galima suprasti, jog specialistai labiau įsitraukia į bendradarbiavimą, kai žino, kad jų pastangos gali duoti naudos, t. y., kai moksleiviai dar yra jaunesnio amžiaus, kai juos dar galima paveikti ir nukreipti tinkama linkme.

Kita dalis tiriamųjų įvardino būtent mokytojų ir *savo asmens* bendradarbiavimo galimybes. Dažniausiai *savi asmenys* su mokytojais komunikuoja telefonu. Į bendradarbiavimo procesą labiausiai įsitraukia vaikų *savi asmenys*, bendrojo ugdymo mokyklose ugdomų vaikų auklėtojai bei socialiniai pedagogai. Įvairių kitų dalykų mokytojų nepaminėjo nei vienas kalbintas informantas. Bendradarbiavimo specialistams reikia tada, kai globotiniams iškyla mokymosi arba lankomumo problemų:

„Bendradarbiaujam daugiausiai su vaiko klasės auklėtoju ir socialiniu pedagogu mokyklos. Bet tas bendradarbiavimas, tai toks... Pasiskambinam, kai jau prisidirba arba iš pamokų bėgt pradeda. Jie savo matymą pasako, aš pasakau ir galvojam, ko toliau imtis, nusimatom žingsnius, ką aš, ką jie daro. Būna kartu paspaust bandom tą vaiką. Kartais tas padeda.“ (S4)

„Man pasisekė, nes superinis klasės auklėtojas, su kuriuo ir paatviraujam, ir pastrateguojam, ir paslaptis pasaugom, kai reikia. Jaučiasi, kad esam tartum atrama vienas kitam. Būna ir pabėdavojam kartu. Atvažiuoju kartais į mokyklą, būna arbatą geriam ir kalbamės, kaip čia geriau padaryti, kad pasikeltų pažangumą vaikas ar atsitrauktų nuo kompanijų blogų. Dėl patyčių problemos irgi kalbamės <...>.“ (S1)

Savo asmens ir globotinių mokyklos auklėtojo, socialinio pedagogo bendradarbiavimas gali pasireikšti abipusiu palaikymu, vienodos pozicijos ištransliavimu vaikui, paslapčių saugojimu, bendru pagalbos planavimu vaikui ir t.t. Todėl galima teigti, jog globotinį supantys specialistai įvairiais būdais bendradarbiauja tada, kai rodoma abipusė iniciatyva bei kai specialistai dar mato realių galimybių padėti vaikui.

Bendradarbiavimo trukdžiai. Beveik visi kalbinti informantai išskyrė, jog bendradarbiauti jiems trukdo laiko stoka. Tyrimo dalyviai dalinosi savo patirtimis apie darbo organizavimo trūkumus. Dėl darbų gausos tiriamieji dažnai nieko nespėja, o pildomų dokumentų apimtys yra gąsdinančiai didelės. Prie viso to, informantai dar ir patiria spaudimą iš administracijos. Tokiomis sąlygomis dirbantiems darbuotojams kartais nelieka nei laiko, nei jėgų galvoti apie savo, kaip *savo asmens*, galimą bendradarbiavimą su vaiko mokyklos mokytojais:

„Nes dabar toks bėgimas kūliais. <...> norint pasiekt tų rezultatų, kurių būtų galima išspaust iš tų vaikų, tai čia tam reikia labai daug dėmesio skirt. Susitelkimo reikėtų su klasės auklėtoju, kad kažkas iš to vaiko išeitų.“ (S8)

„Kartais aš pavalgyt darbe net nespėju, tai dar apie bendradarbiavimus galvot. Nu tikrai nėra laiko įsitraukt ten labai.“ (S3)

Tačiau vaikų globos namų darbuotojams (*saviems asmenims*) bendradarbiauti su globotinių bendrojo ugdymo mokyklų mokytojais trukdo ne tik laiko stoka. Tyrimo metu atliktas tiriamasis stebėjimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kuriuose atlikau ir studijų praktiką, parodė, jog darbuotojai patys nesiekia prisiimti *savo asmens* vaidmens ir nesiima šiam vaidmeniui būdingų

funkcijų, iš kurių viena – bendradarbiavimas dėl vaiko su jo mokykla. Darbuotojai net neprisistato mokytojams kaip vaiko *savi asmenys*. Nemaža dalis darbuotojų neturi motyvacijos stengtis, yra pervargę, netgi perdegę. Todėl jie tiesiog susitaiko su vaiko probleminiu elgesiu bei prastais mokymosi rezultatais ir nieko dėl to nedaro. Vietoj to, kad susisiektų su globotinių mokyklų mokytojais, siekdami įgalinti vaiką geriau mokytis, jie verčiau patys padaro namų darbus už vaiką, tikėdamiesi, kad bent taip vaikas pagerins savo pažymius. Vaikų globos namų darbuotojai nėra apmokyti, kaip veiksmingai padėti vaikams atlikti namų darbus, kaip paaiškinti nesuprantamus dalykus. Tačiau globos namų personalui net nekyla noras dėl šių klausimų pasikonsultuoti su vaikų bendrojo ugdymo mokyklų mokytojais. Tarp pačių vaikų globos namų darbuotojų nėra bendradarbiavimo, aiškaus atsakomybių pasiskirstymo. *Savi asmenys* tinkamai neatstovauja „savo vaiko“, reguliariai nesilanko tėvų susirinkimuose, nuolatos nebendruoja su klasės auklėtoju. Visgi, atliekant stebėjimą minėtuose vaikų globos namuose, nepastebėta ir pačių mokytojų noro bendradarbiauti ir skirti savo laiko, norint padėti globotiniams įveikti kylančius sunkumus. Mokytojai susisiečia su globos namų darbuotojais nebent per „Tamo“ dienyną, parašydami apie nederamą vaiko elgesį ar pan. Taip pat, tyrimo metu buvo pastebėta, kaip mokytojai susisiektų su vaikų globos namų darbuotojais dėl vaiko savižalos, tačiau buvo siekiama tik informuoti, o ne išspręsti problemą. Todėl galima teigti, jog bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai dažniausiai prisiima tik informuotojų vaidmenį.

Savo asmens bendradarbiavimui su globotinių mokyklų mokytojais trukdo laiko stoka, motyvacijos nebuvimas, nenoras prisiimti savo asmens vaidmenį, pačių mokytojų nenoras užmegzti dialogą.

Išvados

1. Kiekvienas vaikų globos namuose augantis vaikas turi turėti *savą asmenį*. Šis artimiausias vaikui darbuotojas turi ne tik labiausiai palaikyti vaiką, bet ir visapusiškai jam padėti. Kadangi jokie teisiniai dokumentai neįvardina konkrečių *savo asmens* funkcijų, darbuotojų atsakomybės skiriasi priklausomai nuo įstaigos bei jų pačių įsitraukimo. Kol kas Lietuvoje *savas asmuo* labai sunkiai atranda savo vaidmenį vaikų globos namuose. Vaikų globos namų darbuotojai vengia prisiimti išskirtinių atsakomybių ir išskirti „savą vaiką“ iš kitų vaikų. Tais atvejais, kai darbuotojai prisiima jiems skiriamą *savo asmens* vaidmenį, jie jį modeliuoja tėvų vaidmens įvaizdžių pagrindu, stengiasi ne tik palaikyti vaiką, bet ir jį atstovauti, dėl vaiko bendradarbiauti su mokykla ir kitomis institucijomis, padėti vaikui atlikti namų darbus. Visgi *savo asmens* prisidėjimas prie globotinių ugdymo proceso priklauso nuo kiekvieno darbuotojo noro ir įsitraukimo. Tačiau dažniausiai darbuotojai *savo asmens* konceptą supranta tik formaliai ir sieja jį su dokumentų apie „savą vaiką“ pildymu.

2. Interviu duomenys parodė, jog globotinio *savas asmuo* ne visada bendradarbiauja su bendrojo ugdymo mokyklos mokytojais. Dažnai *savas asmuo* pats nerodo iniciatyvos bendradarbiauti ir net nesupranta, kodėl tai svarbu. *Savi asmenys* pasigenda noro bendradarbiauti ir iš mokytojų pusės. Aktyviai su mokytojais bendradarbiaujantys *savi asmenys* neretai tai daro ne dėl „savo vaiko“, o, apskritai, dėl visų globos namuose augančių vaikų. Tiriamieji pažymi, jog jie labiau įsitraukia į bendradarbiavimą, kai globotinis yra jaunesnio amžiaus ir bendra specialistų pagalba gali duoti realios naudos. Dažniausiai *savi asmenys* su mokytojais komunikuoja telefonu, atvyksta į globotinių mokyklas arba susirašinėja per elektroninį dienyną. Tyrimas parodė, kad *savi asmenys* nelinkę bendradarbiauti su visų dalykų globotinių mokytojais, dažniausiai bendradarbiauja su klasės auklėtoju, socialiniu pedagogu. Šių specialistų bendradarbiavimas retai būna nuoseklus, dažniausiai kartu bandoma vaikui padėti tik tada, kai šis susiduria su didelėmis mokymosi arba lankomumo, elgesio problemomis. Specialistų bendradarbiavimas pasireiškia abipusiu palaikymu, tokios pačios pozicijos parodymu vaikui, paslapčių saugojimu, bendru pagalbos planavimu. Dažniausiai pasireiškiantys *savo asmens* ir mokytojų bendradarbiavimo trukdžiai yra laiko stoka, darbuotojų nenoras prisiimti *savo asmens* vaidmenį, darbuotojų motyvacijos stengtis stoka, mokytojų siekis tik perduoti informaciją, bet ne išspręsti problemą.

Literatūra:

- Burvytė, S., Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas*, 1, p. 62–79.
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, VĮ Registrų centras.
- Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2017) Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika/Pedagogy*, 125 (1), p. 158–174.
- Kiaunytė, A., Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23 (1).
- Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Kaunas: Technologija.
- Lausten, M., Frederiksen, S. (2016). Do you love me? An empirical analysis of the feeling of love amongst children in out-of-home care. *International Journal of Social Pedagogy*, 5 (1), p. 90–103.
- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). *Valstybės žinios*, 61 (3050).
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo. (2007). *Valstybės žinios*, 24 (931).

- Leliūgienė, I., Kaušylienė, A., Austynienė, D. (2015). Klasės auklėtojo ir vaikų globos namų socialinio pedagogo bendradarbiavimas. *Socialinis ugdymas*, 40 (1), p. 82-98.
- Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Daktaro disertacija. Šiaulių universitetas.
- Moyer, A. M., Goldberg, A. E. (2020). Foster Youth's Educational Challenges and Supports: Perspectives of Teachers, Foster Parents, and Former Foster Youth. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 37, p. 123–136.
- Paulionytė, J. (2013). *Baigiamojo darbo rengimo metodinės gairės. Metodinė priemonė*. Vilnius: Edukologija.
- Per metus tėvų globos netekę vaikai. (2021). *Oficialiosios statistikos portalas*. [žiūrėta 2021-11-05]. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8bac3bd3-29a0-4525-b7d2-5d35d95a4bdb#/>
- Pirttimaa, R., Valivaara, C. (2018). Educational intervention planning for children in foster care in Finland: A case study, *Education Inquiry*, 9 (2), p. 237-246.
- Rosinaitė, V. (2010). *Karjeros sampratos konstravimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija: metodinė knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Stanišauskienė, V., Naseckaitė, A. (2012). *Ugdymas karjerai. Mokytojo knyga*. Kaunas: Tyrimų ir mokymų centras.
- Swan, M., Holt, S., Kirwan, G. (2018). „Who do I turn to if something really bad happens?” Key working and relationship-based practice in residential child care. *Journal of Social Work Practice*, 32 (4), p. 447-461.
- Valmaitė, S. (2021). *Vaikų teisė dalyvauti svarstant jiems svarbius ir su jais susijusius sprendimus bendruomeniniuose vaikų globos namuose*. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas.
- Torronen, M., Vornanen, R., Saurama, E. (2019). Out-of-Home care for Children and Young People in Finland. From Islam, T., Fulcher, L. *Residential Child and Youth Care in a Developing World*. Cape Town: The CYC-Net Press, p. 247-265.
- Večkienė, N. P., Brunevičiūtė, R., Eidukevičiūtė, J. (2018). Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Tiltai*, 1, p. 95–114.

TĖVŲ Į(SI)TRAUKIMAS Į MOKYKLOS BENDRUOMENĖS VEIKLĄ VAIKŲ AKTYVAUS DALYVAVIMO ASPEKTU

Santa Pociuvienė

Klaipėdos Universitetas

Anotacija

Šiame straipsnyje dėmesys skiriamas tėvų į(si)traukimo į mokyklos bendruomenės veiklą vaikų aktyvaus dalyvavimo aspektu. Tyrimu siekiama iširti, kokie veiksniai skatina ar slopiną tėvų į(si)traukimą į mokyklos bendruomenės veiklą. Pateikiama mokslinių straipsnių analizė, kuri leidžia teigti, kad vaikų aktyvumas bendruomenės veikloje laikomas teigiamą tėvų į(si)traukimo įtaką iliustruojančiu veiksmu, arba trikdantis veiksnys, t. y. neaktyvūs, nedalyvaujantys vaikai veikloje gali tapti tėvų į(si)traukimo į bendruomenės veiklą kliūtimi.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tėvai, mokiniai, mokykla, į(si)traukimas į mokyklos bendruomenės veiklą, bendradarbiavimas.

Įvadas

Temos aktualumas. Tėvai yra neatskiriama mokyklos bendruomenės dalis, todėl vienas iš svarbiausių mokyklos tikslų – skatinti juos įsijungti į mokyklos bendruomenės veiklą. Tėvams bendradarbiavimas kartu su savo vaikais ir pedagogais svarbus, kadangi jie gali daugiau sužinoti apie vaiko pasiekimus, veiklą, namuose jam padėti ir tobulėti kartu su juo. Tėvų į(si)traukimas į mokyklos gyvenimą tiriamas nuolatos. Įvairių autorių atliktų tyrimų duomenys patvirtina teorines išvagas, kad tėvų į(si)traukimas į mokyklos bendruomenės veiklą turi teigiamos įtakos ne tik vaiko mokymosi pasiekimams, pamokų lankomumui, nuostatai mokyklos atžvilgiu, savijautai mokykloje, bet ir mokyklos efektyvumui, emociniam mokyklos klimatui, mokytojų savijautai, mokytojų ir tėvų konstruktyvių tarpusavio santykių kūrimui (Driessen ir kt., 2005). Kita vertus, tyrėjai taip pat atskleidžia, kad aktyvaus tėvų dalyvavimo neretai pasigendama. Lietuvoje labiau įprasta, kad tėvai ateina į šventes, o ne organizuoja jas.

Shumow ir Schmidt (2014) atliktas tyrimas dėl tėvų dalyvavimo mokyklos veikloje ir aukštųjų mokyklų studentų mokymosi parodė siejamą teigiamą ryšį su tėvų įsitraukimu, dalyvavimu mokyklos veikloje. Dalyvavimas mokyklos veikloje buvo apibrėžiamas kaip savanoriška veikla, taip pat dalyvavimas mokyklos renginiuose ir bendravimas su mokytojais. Tyrimas su aukštųjų mokyklų studentais, kurį atliko Shumow ir Schmidt (2014) taip pat parodė teigiamą ryšį tarp tėvų dalyvavimo mokykloje ir mokinių įsitraukimo į bendruomenės veiklą. Šiam tyrimui įsitraukimas į mokyklą buvo matuojamas pagal kokių mastu tėvai (savanoriškai) dalyvavo susitikimuose ir renginiuose mokykloje

. Stiprių tėvų ir mokyklų santykių kūrimas yra dar vienas būdas padidinti mokyklos ir mokinių rezultatus, mokinių aktyvesnį dalyvavimą bendruomenės veikloje.

Remiantis A. Valantino ir G. Čiuladienės (2012) parengta analize, teigiama, kad Lietuvoje mokytojų organizuojamą veiklą dažniausiai tėvai nesuvokia kaip kvietimo įsitraukti į vaikų ugdymą, į bendruomenės veiklą. Bendri mokyklos organizuojami renginiai visiems tėvams, naujienlaiškiai, įrašai mokyklos interneto tinklalapiuose ir elektroniniuose dienynuose vertintini tik kaip informacija tėvams, numatant pakankamai vangų grįžtamąjį ryšį. Todėl itin svarbi tampa mokyklos atmosfera, grindžiama mokyklos personalo ir tėvų abipuse pagarba, savitarpio supratimu ir bendradarbiavimu, siekiu dalytis atsakomybe už vaikų ugdymą, skatinimą. Siekiant tėvų įsipareigojimo turi būti dedama pastangų kurti tarpusavio santykius, kurie sudaro sąlygas ilgalaikiams ir pastoviems pokyčiams.

Tyrimo problema: išsiaiškinti tėvų į(si)traukimą į mokyklos bendruomenės veiklą vaikų aktyvaus dalyvavimo aspektu.

Temos iširtumas: tėvų įsitraukimo į mokyklos bendruomenės veiklą, įsitraukimo teikiamus pranašumus ir jų ribojančias kliūtis domėjosi nemažai Lietuvos ir užsienio mokslininkų: A. Valantinas (2012), G. Čiuladienė (2012) analizavo ar tėvų į(si)traukimas į mokyklos veiklą yra problema Lietuvos mokyklose. E.Pomerants (2011), E. Moorman (2011) S. Litwack (2011) nagrinėjo, koks yra vaikams poveikis, kai tėvai, įsitraukia į mokyklos bendruomenės veiklą. A. Lewis (2011), G. Driessen (2005), F. Smit (2005), P. Sleegers (2005) išskyrė tėvų grupes pagal tai, koks tėvų socialinis ekonominis statusas, ir ar su juo yra siejamas ir tėvų aktyvumas mokyklos gyvenime.

Tyrimo tikslas: teoriniu pagrindu atskleisti veiksnius, kurie daro įtaką tėvų į(si)traukimui į mokyklos bendruomenės gyvenimą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti veiksnius, kurie daro įtaką tėvų į(si)traukimui į mokyklos bendruomenės veiklą.
2. Išanalizuoti tėvų į(si)traukimo galimybių į mokyklos bendruomenės veiklą teorinius pagrindus.

1. Psichologiniai vaikų ypatumai.

Vaikų amžius gali būti kliūtis tėvams įsitraukti į mokyklos bendruomenės veiklą. Moksliniuose tyrimuose kuriuos atliko Hornby , 2011, pripažįstama, kad šeimos įsitraukimas mažėja , vaikams augant ir pereinant į aukštesnes klases. Matoma tendencija, kad kuo jaunesnis mokyklinis amžius vaikų , tuo aktyviau tėvai įsitraukia į mokyklos veiklą. Tuo tarpu vyresni vaikai mažiau domisi mokyklos veikla, nenori, kad tėvai dalyvauti veiklose, vyktų į klasės rengiamus renginius. (Hornby, 2011).

Aktyviau tėvai dalyvauja mokyklos veikloje, kai jie mano, kad jų vaikai yra akademiškai talentingi, sekasi gerai, šiuo atveju tėvams paprastai malonu dalyvauti mokyklos veikloje (Seligman, 2000). Tačiau kliūtis gali atsirasti jei skiriasi akivaizdžiai tėvų ir mokytojų nuomonės. Tėvai šioje situacijoje linkę prarasti pasitikėjimą mokykla ir taip atsiranda kliūtis dalyvauti bendruomenės veikloje (Hornby, 2011). Visa tai atsiliepia ir vaikų aktyviam dalyvavimui mokyklos veikloje, tėvai šiuo atveju nereaguoja į mokyklos prašymus ir sudaro kliūtis vaikams dalyvauti veiklose, tuo pačiu nedalyvauja ir patys. Kai problemos tampa rimtos, tai beveik neišvengiama, jog tėvai neįsitrauks į bendruomenės veiklą, neskatins ir vaikų (Hornby, 2011).

2. Šeimos psichologiniai, socialiniai, demografiniai ypatumai.

Vaikai iš šeimų, kuriose tėvai turi žemesnį išsilavinimą ir žemą socialinę ir ekonominę padėtį, paprastai menkai įsitraukia į mokyklos bendruomenės veiklą. Kaip vienas iš reikšmingesnių veiksnių, turinčių įtakos santykiams tarp vaiko tėvų ir mokyklos, nurodoma tėvų socialinė padėtis (Driessen, Smit, Slegers, 2005, Lewis, 2011.). Daugelis tyrėjų pastebi, kad žemo išsilavinimo, skurdžiai gyvenančios šeimos, bendraudamos su mokykla, susiduria su įvairiomis kliūtimis. Šią poziciją patvirtina ir tyrėjų pateikiamos tėvų grupių klasifikacijos. Jose išskiriamos tėvų grupės pagal tai, koks tėvų socialinis ekonominis statusas, o su juo siejamas ir tėvų aktyvumas mokyklos gyvenime. Pavyzdžiui, Hornby G (2011) analizuodamas mokslininkų atliktus tyrimus išskiria keturias tėvų grupes: tėvus partnerius, tėvus dalyvius, deleguojančius tėvus ir nematomus tėvus (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Tėvų grupių klasifikacija (remiantis Hornby G.)

AKTYVŪS TĖVAI	
Tėvai partneriai	<i>dažniausiai aukšto socialinio ekonominio statuso tėvai</i> aktyviai dalyvauja formalioje mokyklos veikloje (mokyklos tarybose, tėvų komitetuose ir t. t.); aktyviai dalyvauja neformaliame mokyklos gyvenime (padeda organizuoti renginius, teikia pagalbą remontuojant mokyklą ir aprūpinant įvairiomis priemonėmis)
Tėvai dalyviai	<i>vidurinio socialinio ekonominio sluoksnio tėvai</i> aktyviai dalyvauja neformaliame mokyklos gyvenime (padeda organizuoti renginius, teikia pagalbą remontuojant mokyklą ir aprūpinant įvairiomis priemonėmis)
PASIVŪS TĖVAI	
Deleguojantys tėvai	<i>vidurinio socialinio ekonominio sluoksnio tėvai</i> jų manymu, mokyklos administracija ir mokytojai yra paskirti ekspertai ir atsako už jų vaikų mokymą; jie budriai sergėja mokyklą per atstumą
Numatomi tėvai	<i>žemo socialinio ekonominio sluoksnio tėvai</i> rečiausiai dalyvauja mokyklos organizuojamuose renginiuose, palyginti su kitomis tėvų grupėmis

Tėvų partnerių grupę sudaro aukštąjį išsilavinimą turintys, labai aktyviai mokyklos gyvenime dalyvaujantys ir patenkinti gaunama informacija apie savo vaiką tėvai. Antroji grupė – tėvai, turintys gerą išsilavinimą, bet su mokykla užmezgantys kontaktą tik tada, kai kas nors jų vaiko ugdyme kelia nerimą ir kai nori gauti daugiau informacijos apie tai. Trečią grupę sudaro žemo išsilavinimo tėvai, kurie patiria sunkumų bendraudami su mokyklos personalu ir jaučiasi bejėgiai. Ketvirtą grupę sudaro tėvai, kurie patys įgūdžių iš skurdžių šeimų.

J. Bakker, E. Denessen ir M. Brus-Leaven (2007), analizuodami savo ir kitų mokslininkų atliktų tyrimų rezultatus, formuluoja išvadą, kad dažnai mokytojų vertinimai, kaip tėvai yra įsitraukę į vaikų ugdymą, neatitinka tikrovės. Taip yra todėl, kad mokytojai linkę orientotis į idealius unifikuotus tėvų į(si)traukimo vertinimo standartus: paprastai vertinama pagal tėvų aktyvumą mokyklos organizuojamoje veikloje, kurioje dažniausiai aktyviau dalyvauja aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai. Žemesnio išsilavinimo tėvai labiau linkę įsitraukti namuose ir tai lieka nepastebėta. Taigi adekvatus įsitraukimo vertinimas galimas tik tada, jei bendradarbiaujama su tėvais. Tyrimų rezultatai rodo, kad tėvų įsitraukimo vertinimas daro įtaką ir vaiko aktyvaus dalyvavimo veikloje aspekto vertinimui.

3. Tėvų į(si)traukimo į mokyklos bendruomenės veiklą poveikis vaikų aktyvaus dalyvavimo aspektu.

E. Pomerantz, E. Moorman ir S. Litwack (2011) savo tyrimuose nagrinėjo, koks yra poveikis, kai tėvai į(si)traukia į mokyklos bendruomenės veiklą, vaikams. Tėvai įsitraukdami į mokyklos bendruomenės veiklą, į vaiko ugdymą, daugiausia dėmesio kreipia į vaiko kontrolę – arba priešingai – į jo savarankiškumo skatinimą. Šie mokslininkai domėjosi kaip tėvų orientacijos lemia vaiko mokymosi pasiekimus, vaiko aktyvų dalyvavimą mokyklos veikloje pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Dominuojančios tėvų įsitraukimo stilių į vaiko ugdymą apraiškos ir jų poveikis vaikui

Teigiamą poveikį turintis vaikui tėvų elgesys			
Parama vaiko savarankiškumui	Domimasi mokymosi procesu	Pozityvi reakcija į veiklos rezultatus	Teigiami lūkesčiai dėl vaiko galimybių
Tėvai padeda vaikui susidaryti namų darbų atlikimo tvarkaraštį. Būdami kartu su vaiku drąsina aktyviai veikti mokyklos renginyje.	Padėdami vaikui atlikti namų darbus, pabrėžia, kaip valdyti darbo procesą. Kartu su vaiku dalyvaudami renginyje atkreipia vaiko dėmesį į tai, kokį malonumą jis galėjo patirti dirbdamas.	Kalbėdamiesi apie tai, kaip sekėsi mokykloje, išreiškia paramą ir rūpestį. Dalyvaudami su vaiku mokyklos renginiuose demonstruoja buvimo kartu džiaugsmą.	Padėdami vaikui atlikti namų darbus, pabrėžia tai, kad jis gali padaryti juos gerai. Tėvų susirinkimuose domisi vaiko stiprybėmis.
Poveikis vaikui			
Vaikas skatinamas imtis iniciatyvos, įgauna patyrimo, kaip spręsti mokymosi problemas savarankiškai ir tai tobulina jo įgūdžius. Jis jaučia, kad yra atsakingas už savo mokymąsi ir tai stiprina vidines paskatas mokytis. Vaiko savarankiškumo skatinimas padidina motyvaciją, o tai sudaro sąlygas vaikui labiau įsitraukti į mokyklos gyvenimą. Vaikas ima palankiau vertinti įgyjamas mokymosi kompetencijas. Tokių tėvų vaikas	Tėvai akcentuoja malonumą, kurį vaikas patiria stengdamasis mokytis, aptariami mokymosi proceso dalykai, pabrėžiamos jo pastangos, o ne gebėjimai. Padėdami mokytis namuose kreipia dėmesį į mokymo(si) procesą, o ne į tai, kaip atliktas darbas. Tobulina vaiko veiklą ugdydami mokymosi įgūdžius ir didindami motyvaciją. Vaiko mokymosi motyvacijoje ima vyrėti vidinės paskatos (pavyzdžiui, veiklos atlikimo meistriškumo siekis).	Kai vyrauja pozityvus domėjimasis vaiko namų darbais, vaikas patiria bendrumo su tėvais jausmą, tai suteikia džiaugsmingumo jų santykiams, vaikas patiria tėvų meilę ir dėmesingą paramą	Tėvai, tikėdami vaiko galimybėmis, gali dėmesingai išklaudyti mokytojų pastabas apie savo vaiko patiriamus sunkumus ir problemas ir kartu nepamiršti jo stiprybių. Padėdami atlikti namų darbus patiriamus vaiko sunkumus aiškina per mažomis jo pastangomis ar užduoties sunkumu. Tai padeda lavinti vaiko įgūdžius ir didina mokymosi motyvaciją. Tėvai pataria, drąsina pasirinkti sunkesnes užduotis ir teikia pagalbą tik tais atvejais, kai užduotys

orientuojasi į vidinę savo mokymosi veiklos kontrolę			tikrai yra sunkios. Tai skatina vaiką priimti iššūkius. Tėvai nuolat vaikui pabrėžia, kad jis yra gabus, gali susidoroti su sunkumais ir patirti sėkmę mokykloje
Neigiamą poveikį turintis vaikui tėvų elgesys			
Polinkis į kontrolę	Orientacija į asmenį	Negatyvi reakcija	Neigiami lūkesčiai dėl vaiko galimybių
Be vaiko dalyvavimo nusprendžia, kokiomis temomis jis rengs tyrimo projektus. Dirbdami savanoriais savo vaiko klasėje, kontroliuoja vaiko įpročius	Girdami vaiką už sėkmingai atliktus namų darbus, pabrėžia, kad jo gebėjimai svarbūs sprendžiant problemas. Grįžę iš tėvų susirinkimo pabrėžia išvadas apie vaiko gebėjimus	Tikrindami vaiko namų darbus, būna kritiškai ir priešišškai nusiteikę. Suirzta, kai reikia kalbėtis su mokytoju apie vaiko problemas. Neigiami lūkesčiai dėl vaiko galimybių A	Kalbėdami su vaikais pabrėžia, kaip mokykloje išvengti visiškos nesėkmės, o ne tai, kaip būtų galima pasiekti sėkmę. Dalyvaudami atvirų durų dienose, ignoruoja sunkias užduotis, nes tiki, kad jų vaikas turi mažai galimybių jas atlikti.
Poveikis vaikams			
Kai tėvai yra labiau orientuoti į vaiko kontrolę, vaikas neišmoksta savarankiškai mokytis, negali įgyti problemų sprendimo patirties. Griežta tėvų kontrolė trukdo vaikui savarankiškai aktyviai mokytis. Vaikas ima orientotis į išorinę savo mokymosi kontrolę	Tėvai, kurie labiau orientuojasi į vaiko asmenį, daugiausia dėmesio skiria vaiko savybėms, intelektui, veiklos rezultatams, mažai kreipia dėmesio į vaiko pastangas ir mokymąsi. Svarbesniais dalykais laiko tai, kas vaiko asmenybėje jau yra susiformavę. Vaikas orientuojasi į savo tėvų intelektą, o tai formuoja išorinę mokymosi motyvaciją.	Nepaisant tėvų pastangų reaguoti pozityviai, tėvai gali susilaukti negatyvios vaiko reakcijos vien todėl, kad vaikas gali turėti neigiamą mokymosi veiklos patyrimą. Tėvų įsitraukimas gali būti neigiamo atspalvio vien dėl streso, kurį sukelia kitų (šiuo atveju mokytojų) keliama įpareigojimai	Kai tėvai abejoja vaiko galimybėmis, jie sutelkia savo dėmesį tik į vaiko patiriamus sunkumus. Susieję juos su gabumais, mano, kad vaikas yra negabus šioje srityje. Tokiu atveju tėvai tarsi įstringa tik ties bazinių vaiko įgūdžių ugdymu, todėl iš tikrųjų vaiko mokymosi motyvacija slopinama.

Apibendrinant galima teigti, kad yra svarbu ne tik tai, kad tėvai įsitrauktų į vaikų ugdymą, bet ir į mokyklos bendruomenės veiklą. Minimi tyrėjai pabrėžia, kad tėvų įsitraukimas turės teigiamos įtakos vaikų mokymosi pasiekimams, jei tėvai skatins vaiko savarankiškumą, gilinsis į vaiko mokymosi procesą, bendraudami su vaikais rodys teigiamus lūkesčius. Tėvų įsitraukimo į vaikų ugdymą poveikis gali priklausyti ir nuo vaikų patirties mokykloje ypatumų: vaikai, turintys neigiamą patyrimą, yra ypač jautrūs tėvų įsitraukimo stiliui. Kai tėvai yra kontroliuojantys, pabrėžiantys asmenines vaiko ypatybes, vien neigiamai reaguojantys į vaiko veiklos rezultatus, demonstruojantys neigiamus lūkesčius, slopinamas vaiko brendimas. Toks tėvų elgesio stilius atskiria vaikus nuo jiems itin reikalingų postūmių. Vaikai, turintys teigiamą mokyklos patyrimą, mažiau jautrūs tėvų įsitraukimo stiliui, nes jau yra įgiję išteklių, reikalingų mokymosi įgūdžiams ir mokymosi motyvacijai formuoti. Rūpinantis teigiamu tėvų įsitraukimo poveikiu rekomenduojama: a) siekti, kad tėvai jaustųsi turintys tam tikrų galių mokyklos gyvenime, nes tai skatina aktyviai įsitraukti į vaikų ugdymo procesą (tėvai turi jausti, kad gali daryti įtaką vaiko lavėjimui); b) kurti mokyklos aplinką, kurioje

tėvai nejaustų per didelio spaudimo būtinai pasiekti, kad vaiko mokymosi veikla atitiktų reikiamus standartus; c) tėvų įtraukimo atmosfera turi skatinti teigiamas jų reakcijas ir tikėjimą savo vaiko galiomis (E. Pomerantz, E. Moorman, S. Litwack, 2011).

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad tėvų į(si)traukimui į mokyklos bendruomenės veiklą įtakoja psichologiniai vaikų ypatumai ir pačios šeimos psichologinis, demografinis ypatumas. Šeimos įsitraukimas į mokyklos bendruomenės veiklą mažėja, vaikams augant ir pereinant į aukštesnes klases, aktyviau tėvai dalyvauja mokyklos veikloje, kai jie mano, kad jų vaikai yra akademiškai talentingi, sekasi gerai. Vaikai iš šeimų, kuriose tėvai turi žemesnį išsilavinimą ir žemą socialinę ir ekonominę padėtį, paprastai menkai įsitraukia į mokyklos bendruomenės veiklą. Kaip vienas iš reikšmingesnių veiksnių, turinčių įtakos santykiams tarp vaiko tėvų ir mokyklos, nurodoma tėvų socialinė padėtis.

2. Tėvų į(si)traukimui į mokyklos bendruomenės veiklą įtakos turi daug veiksnių. Reikšmingesni iš jų yra šie: tėvų elgesio su vaikais stilius, tėvai skatinantys vaiko savarankiškumą, į(si)traukdami į bendruomenės veiklą skatina savo vaikus ne tik mokymosi pasiekimams, bet ir aktyviam dalyvavimui mokyklos bendruomenės veikloje.

Literatūra

Burvytė S. (2014). Apie kokybišką pedagogo sąveiką su vaiko tėvais. [Žiūrėta 2021-11-15]. Prieiga internetu: http://www.ugdykim.lt/Apie_kokybiska_pedagogo_saveika_su_vaiko_tevais/

Driessen G., Smit F., Slegers P., Parental involvement and educational achievement. *British education reserch journal*. 205, 3 (4):509-532 Parental Involvement and Educational Achievement | Geert Driessen, Frederik Smit and Peter Slegers | download (booksc.org)

Esparza, J., Shumow, L., & Schmidt, J. A. (2014). *Augimo mąstyseną talentingų septintos klasės mokinių mokslas*. NCSSMST leidinys, 19, 6-13.

Hornby, G.; Lafaele, R. *Barriers to parental involvement in education: an explanatory model*. Education Review. 2011

Kathleen V. Hoover-Dempsey and Howard M. Sandler, *Why Do Parents Become Involved in Their Children's Education?* Vanderbilt University, 1997

Leliūgienė I., Simanavičiūtė G.(2010). Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Socialinis darbas* 2010 m. Nr. 9(1). [Žiūrėta 2021-11-15]. Prieiga internetu: https://www.mruni.eu/upload/iblock/825/13_leviugiene_simanaviciute.pdf

Lewis A.E., Forman T.A., *Contestation or Collaboration? A comparative study of home-school relations*. *Anthropology & Education Quarterly*, vol. 33, No. 1, 2005.

- Pomerantz E. M. , Moorman E. M. *The how, whom, and why of parent's involvement in children's academic lives: more is not always better. Review of educational research*, vol. 77, No. 3, 2007, p. 373–410
- Valantinas A.; Čiuladienė G. *Tėvų į(si) traukimas į vaikų ugdymą: ar tai problema Lietuvos mokyklose? Socialinis darbas*, 2012.
- Želvys R., . *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
- Warren M. R, Hong S., Rubin C.L., Sychitkokhong P., *Beyond the bake sale: a community based relational approach to parent engagement in schools*. Teachers college record. 2010.

ŠEIMŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS, TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ LAVINIMO SVARBA

Laurita Račkutė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama šeimų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, tėvystės įgūdžių lavinimo svarba. Šeima įvardijama kaip pagrindinė visuomenės ląstelė, turinti savo funkcijų ir pareigų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo kontekste. Atskleidžiamas tėvystės procesas, kuris įvardijamas kaip vienas iš svarbiausių gyvenimo užduočių, turintis teigiamos arba neigiamos įtakos vaikų auklėjime. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė parodė, kad šiuolaikinė šeima ugdydama vaikus susiduria su įvairaus pobūdžio socialiniais ir psichologiniais sunkumais, šiuo atveju pagalba šeimai suteikta laiku tampa labai svarbi. Pristatomas vienas iš pagalbos būdų – tėvystės įgūdžių lavinimo programos, padedančios pagerinti turimus ir įgytus naujus elgesio, bendravimo su vaiku modelius.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, ikimokyklinio amžiaus vaikai, tėvystės įgūdžiai.

Įvadas

Temos aktualumas. Šeima – tai miniatiūrinė visuomenė, nuo kurios vientisumo priklauso visos visuomenės saugumas. Šeima yra socialinė institucija, kuri atsakinga už vaikus ir visuomenę. Nuo šeimos visiškai priklauso: fizinė ir emocinė vaiko gerovė, geras vaiko vystymasis. Tai, kas vyksta šeimoje labai veikia vaikus, čia prasideda vaiko socializacija (Litvinienė, 2002, p. 84).

Anot D. Grakauskaitės – Karkockienės (2016, p. 98) pasirošimas tėvystei ir planavimas yra labai svarbūs, nes tėvai nepasirošę tėvystei, padaro daug klaidų, kurios atsiliepia jiems patiems, jų vaikams, taip pat ir visuomenei, todėl vyrai ir žmona, kurie nori tapti tėvais, turėtų būti pasirengę protiškai ir fiziškai. Vaikų gimdymas ir auginimas, teikiantis daug džiaugsmo, kartu yra ir nelengvas, atsakingas darbas. Tėvų pareiga patenkinti vaikų poreikius: fizinius, pažinimo, socialinius, moralinius ir dvasinius. Tėvai, besirūpinantys savo vaikais ir norėdami atsižvelgti į jų poreikius, turėtų nuolatos domėtis vaikų raida. Vaikams augant ir jų poreikiams didėjant susiduriama su įvairiais socialiniais ir psichologiniais sunkumais, kuriems spręsti tėvai dažniausiai turi per mažai žinių, šiuo atveju tėvams reikalinga profesionali pagalba.

Pasak K. Miškinio (2003) šiuo visuotinės urbanizacijos, mokslo ir technikos pažangos amžiuje šeimos problemos sudėtingėja, šeima darosi kaskart pažeidžiamesnė, sunkiau daryti įtaką vaikams. Tokia padėtis įpareigoja tėvus – geriau suprasti ugdymo tikslus, geriau išmanyti auklėjimo principų, metodų ir priemonių sistemą. Šeima vaiko gyvenime yra labai svarbi, tačiau tėvai dėl užimtumo su vaikais praleidžia per mažai laiko, sunkiai įsitraukia į vaikų ugdymo procesą, nenubrėžia vaikams

tikslių ribų ir taisyklių, o už nusižengimus baudžia, dėl šių sunkumų tėvams iškyla problemų bendraujant su vaikais, vyksta nesusikalbėjimas, tai įrodo, kad tėvams reikalingas tėvystės įgūdžių lavinimas auklėjant vaikus visuose amžiaus tarpsniuose. Bendruomenė ir visuomenė privalo padėti šeimai susitvarkyti su šeimoje kylančiomis problemomis, vienas iš būdų tėvams pasiūlyti lankyti pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo programų mokymus. Kreiptis pagalbos į įvairias institucijas teikiančias pagalbą tėvams ir vaikams: paramos vaikams centras, mamų unija, tėvų akademija, pedagoginė psichologinė tarnyba, tačiau deja dažniausiai profesionali pagalba yra iškeičiama į šeimos narių, draugų, pažįstamų pagalbą.

Užsienio mokslininkai Hope S. ir kiti (2021) teigia, kad pozityvios tėvystės programų mokymai turėtų būti įgyvendinami plačiu mastu, nes jos veiksmingos gerinant tėvystę. Pagrindinis tokių programų tikslas – padėti tėvams teikti tokią auklėjimo praktiką, kuri, kaip pripažįstama, yra susijusi su optimaliu vaikų socialiniu, emociniu ir elgesio vystymusi. Šių programų intensyvumas yra įvairus, apimantys nuo grupinio iki išplėstinio individualaus mokymo. Jas įvairiose klinikinėse, bendruomeninėse ar virtualiose aplinkose vykdo įvairūs specialistai. Tėvystės programos tobulina tėvystės įgūdžius, o tai susiję su geresne auklėjimo praktika ir mažėjančiu vaikus trikdančiu elgesiu, taip gerėja vaikų elgesys įvairiose socialinėse grupėse, taip pat naudingas vaikų psichinei sveikatai.

Tyrimo probleminiai klausimai:

- kodėl yra svarbūs tėvystės įgūdžiai?
- kokios tėvystės įgūdžių lavinimo galimybės taikomos auginant ikimokyklinio amžiaus vaikus?

Temos iširtumas. Tėvystės įgūdžių lavinimo problematika yra daugelio Lietuvos ir užsienio mokslininkų mokslinių tyrimų objektas. Šeimos sampratą ir jos funkcijas tyrinėjo Lietuvos ir užsienio mokslininkai: J. Litvinienė (2002), K. Miškinis (2003), A. Giddens (2005), R. M. Berns (2009), G. Matulienė (2012), D. Grakauskaitė – Karkockienė (2016). Tėvystės sampratą tyrinėjo mokslininkai: D. G. Myers (2000), L. Mitkuvienė, I. Skridlaitė (2002), L. Jovaiša (2011), G. Matulienė, (2012), pozityvią ir negatyvią tėvystę analizavo: J. Vyšniauskytė – Rimkienė, D. Matulevičiutė (2016), R. Breidokienė, J. Radzevičienė, R. Šileikienė, E. Tilvikaitė (2018). Tėvystės įgūdžių programų aktualumą analizavo: T. N. Liobikienė (2009), J. Jonynienė (2010). Užsienio mokslininkai tyrinėjo tėvystės lavinimo programų naudą: S. Hope, A. Pearceb, M. Cortina – Borjaa, C. Chittleboroughc, J. Barlowd, C. Law (2021) įrodo, kad tėvystės lavinimo programos gali pagerinti tėvystės kokybę ir vaikų psichinę sveikatą. Emmers, D. (2021) teigia, kad tėvystės programos skatina investuoti į mažus vaikus, taip pat tai yra perspektyvi priemonė ankstyvojo vystymosi rezultatams gerinti. Bjorknesa, R., Ortiz – Barredaa, G. (2021) teigia, kad tėvystės programos yra veiksmingas būdas skatinti pozityvią tėvystę.

Tyrimo objektas: tėvystės įgūdžių lavinimo svarba šeimoms auginančioms ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Tyrimo tikslas: atskleisti tėvystės lavinimo svarbą šeimoms auginančioms ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti šeimos sampratą ir jos funkcijas.
2. Atskleisti tėvystės įgūdžių sampratą ir jų svarbą.
3. Išsiaiškinti tėvystės įgūdžių lavinimo teorinės ir praktinės prielaidos.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.

1. Šeimos samprata ir funkcijos

Lietuvos Respublikos dokumentuose pateiktos šeimos sąvokos. *Valstybės šeimos politikos koncepcijoje* (2008 – 06 – 03, Nr. IX-1569, 1.4 punktas) nurodoma, kad šeima tai esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartu gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą. *Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse* (2000 – 07 – 18, Nr. VIII-1864, 3.3 str.) nurodoma, kad šeimos teisiniai santykiai yra betarpiškai siejami su santuoka. Šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvoje grindžiamas: „monogamijos, santuokos savarankiškumo, sutuoktinių lygiateisiškumo, prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, motinystės visokeriopos apsaugos principais bei kitais civilinių santykių teisinių reglamentavimo principais“.

Šeimų tipai (Matulienė, 2012, p. 65):

- Gimiminė šeima – tai šeima, kurioje kiekvienas iš mūsų gimė.
- Branduolinė šeima – tai šeima, kurią sudaro sutuoktiniai ir jų vaikai, gimę toje pačioje šeimoje arba vieno iš sutuoktinių vaikai iš ankstesnės santuokos.
- Išplėstinė šeima – tai šeima, kuri apima ne tik branduolinę šeimą, bet taip pat ir kitus gimines ir artimuosius, kurie gyvena kartu.

Šeimos sąvoka nagrinėja daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų, visų jų apibrėžtyse šeima yra visuomenės ląstelė, ją sudaro vyro ir moters abipusis kuriamas meilės ryšys, o šeimoje gimusiems vaikams, tai pirmoji institucija, kurioje jie įsisavina vertybes, pažiūras, idealus, esminius socialinius gebėjimus ir įgūdžius. Šeimos apibrėžtyse pateikiamos 1 lentelėje.

Sąvokos *Šeima* apibrėžtys

Eil. Nr.	Sąvokos apibrėžtis	Autorius
1.	„ Šeima – grupė asmenų, kuriuos tiesiogiai sieja giminystės ryšiai, o suaugusieji grupės nariai prisiima atsakomybę už vaikų globą“	A. Giddens, 2005, p. 171
2.	„ Šeima yra daugiau negu vien teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas, tai – meilės ir solidarumo bendruomenė, unikalai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“	G. Matulienė, 2012, p. 63
3.	„ Šeima , kurioje vaikas gimė, yra pirmoji jo referentinė grupė – grupė, kurios vertybėmis, normomis, įpročiais vaikas remiasi vertindamas elgesį“	R. M. Berns, 2009, p. 62
4.	„ Šeima pirmoji socialinė struktūra, kurioje vaikas perima ir įsisąmonina elgesio modelius“	L. Abromaitienė, 2012
5.	„ Šeimoje vaikas ugdomi požiūrį į save, kitą žmogų, šeimą, valstybę, socialinius gebėjimus, vėliau adaptuojasi darželyje, mokykloje. Šeimoje vyksta pirmasis, dėl to stipriausias ir reikšmingiausias, imprintingas, formuojantis vaiko socialinius ir kognityvinius gebėjimus“	Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos, 2016
6.	„ Šeima mažiausia žmonijos regeneracinė grupė, kurią sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas. Tradiciškai šeima kuriama remiantis abipuse meile. Šeima tampa juridiniu asmeniu, socialine institucija saugoma įstatymų“	L. Jovaiša, 2011, p. 433
7.	„ Šeima yra pati artimiausia vaiką supanti aplinka, kurioje vaikui perteikiamos vertybės, pažiūros ir idealai, esminiai socialiniai gebėjimai ir įgūdžiai“	I. Vietienė, 2017

Mokslininkai išskiria šias pagrindines šeimoms funkcijas (Grakauskaitė – Karkockienė, 2016, p. 20):

- Vaikų gimdymo, auginimo ir auklėjimo funkcija (priklauso nuo šeimos vertybių, įsitikinimų, savo šeimos, kurioje augome, patirties).
- Socializacijos funkcija (vaikams priimtinių socialinių normų ir vertybių perdavimas).
- Emocinio stabilumo funkcija (meilės, rūpesčio, priklausymo, paramos išraiška).

Vaikų gimdymas ir auginimas užtikrina visuomenės atsinaujinimą ir tęstinumą. Sėkmingam vaiko vystytuisi reikalinga tarpasmeninė aplinka, kurioje vyrantų meilė ir švelnumas, tokią atmosferą gali sukurti geri tėvo ir motinos santykiai bei jų bendradarbiavimas tarpusavyje. Valstybė padeda šeimoms auginti vaikus suteikiant darželius, dažniausiai nuo trejų metų amžiaus, kada susiformuoja psichinės struktūros, užtikrinančios netraumuotą vaiko socializaciją aplinkoje už šeimos ribų. Šeima užtikrina, kad bus perimti baziniai socialiniai vaidmenys tiek ankstyvojoje, tiek vėlesnėje vaikystėje

ir paauglystėje (Grakauskaitė – Karkockienė, 2016, p. 16). Šeima parengia vaiką visuomenei, jai tenka didžiausia atsakomybė už vaiko socializaciją. Šeima, kurioje vaikas gimė, įveda jį į bendruomenę ir visuomenę. Naujagimiai savo socialinį gyvenimą pradeda įgydami šeimos turimą statusą. Bendraudamas su šeimos nariais – broliais, seserimis, seneliais, giminaičiais, vaikas susikuria santykių su kitais žmonėmis modelius. Šie modeliai taikomi ir tobulinami bendraujant su draugais, valdžios atstovais, bendradarbiais, galiausiai su sutuoktiniu ir vaikais (Berns, 2009, p. 60).

K. Miškinis (2003, p. 5) teigia: „Kad šeima taptų laimės oazė, ji turi būti tvirta, joje turi vyrauti darna, geri tarpusavio santykiai, meilė ir vienas kito supratimas, joje turi būti tinkamai auklėjami vaikai“. Šeima yra prigimtinis ir svarbiausias ugdymo veiksnys, pati artimiausia vaiką supanti aplinka, kurioje formuojasi jo požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save. Šeimoje vaikas įgyja pirmąją patirtį, patiria pirmuosius išpūdžius, įgyja pirmųjų žinių, mokėjimų, įgūdžių. Suaugusiųjų vaidmuo – stebėti ir nukreipti vaikus tinkama linkme, kad jie neperžengtų ribų tenkindami savo poreikius. Šiuos uždavinius galima įgyvendinti tik palaikant atvirą dialogą su vaiku (Vietienė, 2017).

Apibendrinimas. Kiekviena šeima yra visuomenės dalis, kuriant stiprius tarpusavio santykius šeimoje, mes kuriame stiprią, tvirtą visuomenę. Šeimoje vaikas įsisavina vertybes, idealus, esminius socialinius gebėjimus, pažiūras ir įgūdžius. Labai didelę įtaką daro vaikų emocinei raidai šeimos emocinis klimatas – tai santykių kokybė. Šeimoje vaikas pirmiausia socializuojasi, taip jis yra įvedamas į bendruomenę ir visuomenę.

2. Tėvystės samprata ir jos įgūdžių svarba

Tėvystė nėra įgimta tėvų savybė, ji turi būti lavinama visą gyvenimą, auginant vaikus įvairiuose raidos tarpsniuose. Tėvystė yra pareigos, kurias turi atlikti žmonės būdami tėvais. Tėvystė būna biologinė bei socialinė kategorija. Tėvystę dažniausiai suprantame kaip biologinę tėvystę (Meilius, Jonaitis, 2008, p.7). Biologinė tėvystė – gebėjimas pradėti, išnešioti ir pagimdyti kūdikį, juo rūpintis bei auklėti. Socialinės tėvystės atvejai, kai biologiniai tėvai negali ar negeba pasirūpinti savo vaikais, į pagalbą ateina žmonės, vykdančys tėvų pareigas, tačiau biologine prasme nėra susiję su vaikais (Liobikienė, 2009, p. 108).

Tėvystė yra sunkus, tačiau įdomus procesas, kuris prasideda užsimezgdus vaisiui iki jo gimimo ir besitęsiantis visą gyvenimą. Tėvai susilaukę vaikų lieka tėvais visą gyvenimą. Tėvystės procesas turi būti adekvatus situacijai, lankstus, kompetentingas. Skirtingais vaiko vystymosi etapais reikalingi daugiau ar mažiau išvystyti skirtingi gebėjimai (Liobikienė, 2009, p. 114). Šių dienų tėvus pasaulio kaitos greitis įpareigoja turėti tam tikrą išmanymą, pedagoginę kultūrą – dvasinių vertybių ir pedagoginių žinių, mokėjimų bei įgūdžių visumą kaip auginti ir auklėti vaikus (Mitkuvienė, Skridlaitė, 2002). Tėvystės tapatumas ir įgūdžiai atsiskleidžia per vaiko raidos etapus. Tai sukelia konceptualų rėmą specifinei tėvo ir vaiko sąveikai atskiruose amžiaus tarpsniuose, skirtingas situacijas tėvo tapatumo raiškai (Myers, 2000). Mama ir tėvas, susitapatinę su tėvų vaidmeniu, įgyja

tam tikrą tapatumo požymių kompleksą: susiformuoja tėvų vertybės, tikslai, įsipareigojimų sritys, t. y. formuojasi ir ugdomi tėvystės įgūdžiai ir gebėjimai (Šabūnienė, 2007).

Tėvystė yra pozityvi arba negatyvi. Pozityvi tėvystė – tai vaikų auginimo filosofija, kuri didžiausią dėmesį skiria vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymui, kad užaugęs jis sugebėtų visiškai save realizuoti (Breidokienė, Radzevičienė, Šileikienė, Tilvikaitė, 2018). Negatyvi tėvystė, kai vaikai apleidžia vaikus auklėdami juos nenuosekliai, autoritariškai arba viską leisdami, nenustatydami jokių ribų ir taisyklių (Vyšniauskytė – Rimkienė, Liobikienė, 2010). Tėvystės gebėjimų trūkumo pasekmės: prasti mokymosi rezultatai, psichikos raidos sutrikimai, fizinės raidos sutrikimai, antisocialumas, polinkis į smurtą, polinkis į nusikalstamumą, polinkis į savižudybę (Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos, 2016). Anot T. N. Liobikienės (2009), tėvystės procesas būna:

- **Nuoseklus tėvystės procesas** suteikia vaikams stabilumo, saugumo jausmą ir vyksta tuomet, kai: tėvai aiškiai apibrėžia savo vaidmenį. Tėvų vaidmuo yra aiškus tuomet, kai jie patys supranta esantys tėvai ir prisiima visą atsakomybę bei vykdo įsipareigojimus rūpintis vaiku, jį auklėti ir ugdyti.

- **Nenuoseklus tėvystės procesas** pasižymi nestabilumu, sukeliančiu vaikams nesaugumą. Šiam procesui būdingi: tėvystės vaidmenų pokyčiai arba nenuosekliai vykdomas tėvų vaidmuo.

Tėvų atsakomybės sampratą ir santykio su vaiku pobūdį galima išskirti tris tėvystės kaip veiklos modelius. Aktyviam autoritariniam modeliui būdinga perdėtas tėvų atsakomybės supratimas, kai tėvai suabsoliutina savo vaidmenį ir atsakomybę auklėjant vaikus. Jie yra labai reiklūs, griežtai kontroliuojantys ir baudžiantys, dažnai nevengiantys fizinių bausmių. Aktyvus – ugdantis tėvystės veiklos modelis yra tuomet, kai tėvai suprastami, kad pagrindinė jų pareiga yra vaikų auklėjimas, dalinasi šia atsakomybe reikšmingais žmonėmis: mokytojais, seneliais, o vėliau su pačiu vaiku. Jie geba pagal vaiko amžių ir supratimą atiduoti atsakomybę vaikui už jo elgesį ir mokymąsi, skatina vaiko gerąsias savybes, elgesį, taip stiprina savęs vertinimą ir ugdo savigarbą. Pasyvus – viską leidžiantis tėvystės veiklos modelis, šiuo modeliu tėvai savo atsakomybę už vaiko auklėjimą, rimtų sprendimų priėmimą atiduoda vaikui, neatsižvelgdami į jo amžių ir gebėjimus (Liobikienė, 2009).

Apibendrinimas. Tėvystė yra labai svarbus procesas vaiko socializacijos ir ugdymo (si) kontekste, kuris gali atnešti ir pozityvių, ir negatyvių dalykų. Labai svarbus tėvų santykio su vaiku pobūdis, nuo veiklos modelio pasirinkimo priklauso tolimesnis tarpusavio ryšys.

3. Tėvystės įgūdžių lavinimo teorinės ir praktinės prielaidos

Tėvystės įgūdžius lavinti Lietuvos šeimos gali teorinių paskaitų, mokymų, seminarų, programų pagalba, tai gali vykti individualiai arba grupėse. Lietuvoje yra kelios sertifikuotos tėvystės įgūdžių lavinimo programos: *STEP programa*, *P.E.T (Pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo programa)*,

Sėkmingos tėvystės programa, socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengta metodinė priemonė specialistams – *Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*, VšĮ Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos specialistų parengta – *Pozityvios tėvystės įgūdžių programa* bei atskirų įstaigų ir organizacijų sukurti ir praktikoje taikomi modeliai (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016, p. 80).

STEP – tėvams skirta programa, kuria siekiama ugdyti ir tobulinti įvairaus amžiaus vaikų auklėjimo įgūdžius. Tai pirmoji Lietuvoje tėvų mokymo programa, kurios efektyvumas patvirtintas moksliniais tyrimais (Jonynienė, Kern, 2011).

P.E.T – programos autorius vienas iš žymiausių vaikų psichologų Dr. Thomas Gordon. Ja remiantis yra sėkmingai sprendžiamos įvairios auklėjimo ir ugdymo situacijos su kuriomis susiduriame kiekvieną dieną.

Triguba P (positive parenting programme), lietuviškai PTP programa – pozityvi tėvystės programa. Programos pobūdis ir strategija yra prevencinė. Prevencija skirstoma į universaliąją, apimančią plačiausius visuomenės sluoksnius, selektyvią, arba atrankinę, orientuotą į tam tikras padidintos rizikos grupes, ir sindikuotą, skirtą tėvams, auginantiems sudėtingo elgesio ir pažeistus vaikus (Liobikienė, 2009).

Pozityvios tėvystės įgūdžių programa (2018) – programa skirta tėvams, kurie augina vaikus, turinčius elgesio ir emocinių sutrikimų.

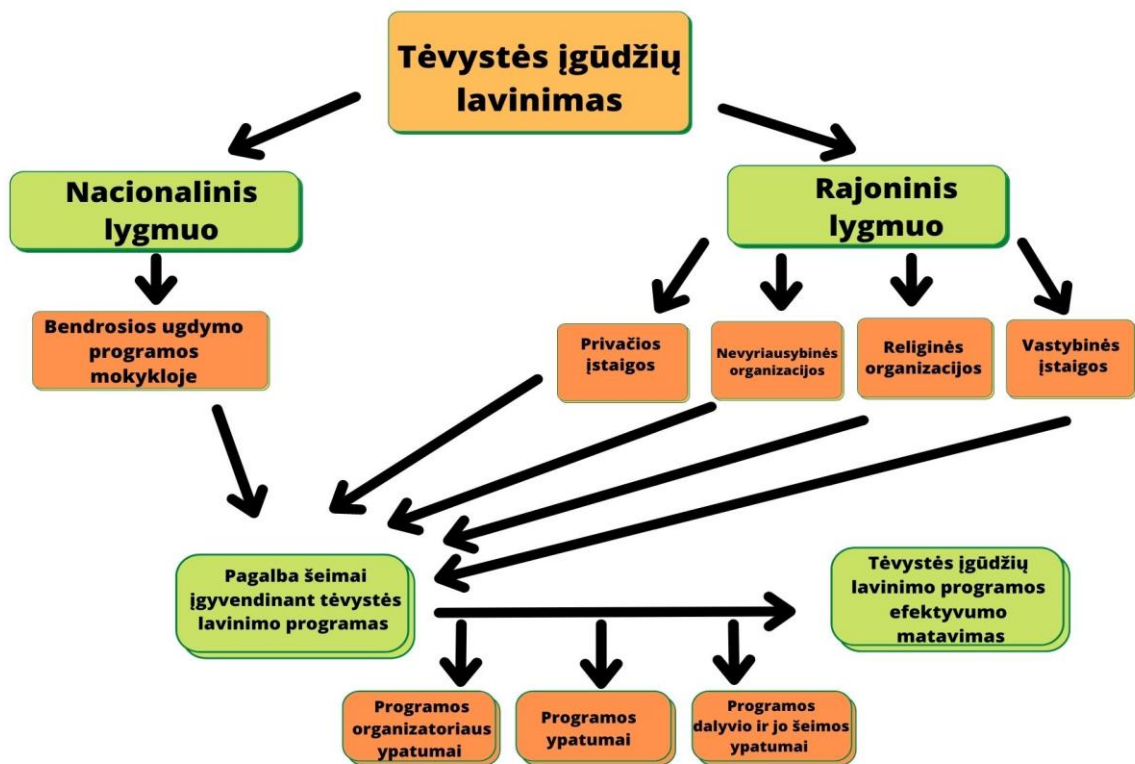
Sėkmingos tėvystės programa – skirta tėvams, kurie siekia pagerinti santykius tarp tėvų ir vaikų, įveikti problemas, su kuriomis susiduria tėvai augindami vaikus, užkirsti kelią vaikų netinkamai elgesiui.

Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos (2010) – jose atskleidžiamos pozityviosios tėvystės ir pozityviosios disciplinos technikos bei metodai, skatina užmegzti šiltesnius santykius su savo vaikais (Braidokienė, Ignatovičienė, 2015).

R. Braidokienė, S. Ignatovičienė (2015) teigia, kad pozityvios tėvystės principas apima šiuos svarbiausius žingsnius: tėvų ir vaikų tarpusavio ryšio stiprinimas, vaikų bendravimo įgūdžių lavinimas, praktinių socialinių gebėjimų įgijimas sėkmingai integracijai į visuomenę, emocinio intelekto lavinimas.

Lietuvoje tėvų ugdymas(is) vyksta: formalioju būdu, kai tėvystės gebėjimai ugdomi mokykloje. Ugdymo įstaigos savo iniciatyva organizuoja savo bendruomenės nariams tėvystės ugdymo paskaitas. Neformalioju būdu įvairios įstaigos teikiančios tėvystės gebėjimų ugdymo paslaugas. Tarp religinių bendruomenių tėvystės gebėjimų ugdymu užsiima Lietuvos vyskupų konfederacijos kuruojami šeimos centrai, veikiantys visoje Lietuvoje, siūlantys plataus spektro pasirengimo šeimai kursus. Taip pat kas dvi savaites Lietuvos vaikų ir jaunimo centras (LVJC) organizuoja mokamas paskaitas tėvams jų pageidaujamosiomis temomis. Visuomenės sveikatos biurais,

švietimo pagalbos tarnybos organizuoja įvairius mokymus tėvams. Socialinės paramos centrai organizuoja pagalbą socialinės rizikos šeimoms. Savaiminis ugdymasis gali būti skirstomas į intencinį ir neintencinį. Intencinis ugdymasis – tai individuali tėvų savišvieta: knygų, straipsnių skaitymas, savarankiška edukacija. Neintencinis ugdymasis vyksta nuolat, perimant savo tėvų, senelių auklėjimo modelius, nesąmoningai juos atkartojant. Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymo politikos nėra, todėl nėra ir nuolat tuo besirūpinančių valstybinių įstaigų. Nacionaliniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymu šiek tiek užsiima mokyklos per bendrąsias programas. Rajoniniu lygmeniu ši klausimą sprendžia įvairios organizacijos (tiek valstybinės, tiek privačios) savo iniciatyva (*Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos*, 2016). Anot J. Jonynienės (2010), kad programa būtų įgyvendinta efektyviai nuo to priklauso pačios programos ypatumai: programos turinys, programos trukmė, teorinis programos pagrindas, susitikimų, kuriuose dalyvauta, skaičius, papildomų paslaugų tėvams pasiūla. Taip pat priklauso nuo dalyvio ypatumų: tėvų pasiryžimas ir motyvacija keistis, bendrieji tėvų poreikiai, susiję su dalyvavimu programoje, tėvų poreikių, aktualių konkrečiu gyvenimo laikotarpiu, paisymas, vaiko amžius, šeimos kultūra ir tradicijos, socioekonominė šeimos padėtis. Šiame procese labai svarbus programos organizatorius ir jo ypatumai: susitikimų organizatoriaus asmenybės savybės ir socialiniai įgūdžiai, susitikimų organizatoriaus santykis su dalyviais, susitikimų organizatoriaus profesinė patirtis. Tėvystės įgūdžių lavinimo teikimas ir programų įgyvendinimo aspektai Lietuvoje pateikiami 1 pav.

1 pav. Tėvystės įgūdžių lavinimo Lietuvoje teorinės ir praktinės prielaidos

Apibendrinimas. Lietuvoje yra nemažai suteikiamų galimybių lavinti tėvystės įgūdžius, tačiau, kad tai būtų įgyvendinta efektyviai ir kokybiškai priklauso nuo daugelio aspektų. Norint įtraukti kuo daugiau šeimų, vertėtų jau esamas ir kuriamas naujas tėvystės įgūdžių ugdymui iniciatyvas sujungti į bendrą valstybinę strategiją ir teikti nuolatinę paramą, nes šiuo metu kiekviena organizacija veikia atskirai. Tėvystės įgūdžių ugdymui plėtoti nereikia didelio finansavimo, nes ši veikla jau yra aktyviai vykdoma, infrastruktūra jai puoselėti jau yra sukurta, tačiau reikalingas finansavimas šioms paslaugoms aktyvinti, platesnei sklaidai ir pastovumui užtikrinti, kad tai pasiektų kiekvieną Lietuvoje gyvenančią šeimą.

Išvados

1. Šeima – visuomenės institucija, kurioje vyras ir moteris santuokiniu pasižadėjimu skiria savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinant šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartu gerovę ir sveikos visuomenės raidą. Šeimos funkcijos – vaikų gimdymo, auginimo ir auklėjimo, socializacijos, emocinio stabilumo. Šeimoje prasideda žmogaus kūrimas, jo socializacija, vaikai be suaugusiųjų pagalbos negalėtų tinkamai išsivystyti, jų vystymuisi didelę įtaką teikia socialinės grupės: pirmiausia tėvai, o vėliau mokytojai, draugai. Labai didelę įtaką daro vaikų emocinei raidai šeimos emocinis klimatas – tai santykių kokybė.

2. Pozityvi tėvystė apima asmeninius tėvų pokyčius ir tėvystės įgūdžių bei gebėjimų tobulėjimą. Norint pakeisti vaiko elgesį, visų pirma turime nuspręsti, kaip keisimės patys. Vaiko asmenybė formuojasi šeimoje. Tėvai daro įtaką tolimesniam vaikų gyvenimui ir elgesiui, nes vaikai mokosi iš tėvų, todėl skirtingas tėvų elgesys formuoja vaiko elgesį. Augdamas vaikas iš savo šeimos prisiima gyvenimo būdą, elgesio normas, veiklos ir bendravimo su kitais žmonėmis pavyzdžius. Vaikai mokosi stebėdami savo tėvus, o dar tiksliau – kopijuoja tėvų elgesį, deja, ne tik teigiamą, bet ir neigiamą. Tėvai augina savo vaikus skirtingais būdais, tačiau tėvų pareiga yra suteikti vaikams gerovę, tenkinti vaiko poreikius ir tinkamai paruošti tolimesniam gyvenimui.

3. Efektyvi bendruomenės ir valstybės suteikiama pagalba šeimai, susiduriančiai su sunkumais ir atsidūrusiai krizinėse situacijose yra labai svarbi. Įvairių institucijų pagalba ir pozityvios tėvystės lavinimo programos ugdo tėvų pasitikėjimą savimi, pabrėžia stipriąsias puses, padeda tobulinti turimus bei naujai įgytus elgesio ir bendravimo su vaiku modelius. Tėvystės įgūdžių lavinimo programos įgyvendinimo efektyvumas susijęs su pačia programa, dalyviu ir jo šeima, organizatoriumi.

Literatūra:

Abromaitienė, L. (2012). *Delinkventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: Technologija.

Berns R. M. (2009). *Vaiko socializacija šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafijos ir informatikos leidykla.

- Bjorknesa, R., Ortiz-Barredaa, G. (2021). *Are the voices of parents heard? A scoping review of satisfaction in parenting programs*. [Žiūrėta 2021 – 11 – 20]. Prieiga internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0149718921000239>
- Breidokienė R., Radzevičienė J., Šileikienė R., Tilvikaitė E. (2018). *Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa*. Vilnius.
- Breidokienė R., Ignatovičienė S. (2015). *Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. [Žiūrėta 2021 – 10 – 26]. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/9039_pozityvi_tevyste_metodika.pdf
- Emmers D. (2021). Early childhood development and parental training interventions in rural China: a systematic review and meta-analysis. [Žiūrėta 2021 – 11 – 15]. Prieiga internete: <https://gh.bmj.com/content/bmjgh/6/8/e005578.full.pdf>
- Giddens A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafijos ir informatikos leidykla.
- Grakauskaitė – Karkockienė D. (2016). *Šeimos psichologija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
- Hope S., Pearceb A., Cortina-Borjaa M., Chittleboroughc C., Barlowd J., Law C. (2021). *Modelling the potential for parenting skills interventions to reduce inequalities and population prevalence of children's mental health problems: Evidence from the Millennium Cohort Study*. [Žiūrėta 2021 – 11 – 15]. Prieiga internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352827321000926>
- Jonynienė J. (2010). *Tėvystės įgūdžių lavinimo programų efektyvumo veiksmų apžvalga*. International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris. [Žiūrėta 2021 – 10 – 29]. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367176909319/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Jonynienė J., Kern R. M. (2011). *Motinių požiūrio į vaiko elgesį palyginimas iki dalyvavimo psichoedukacinėje programoje ir po jo: bandomasis tyrimas*. Kaunas.
- Jovaiša L. (2011). *Edukologija. I tomas*. Edukologijos įvadas. Edukologijos pradmenys. Agoros leidykla.
- Lietuvos Respublikos valstybinė šeimos politikos koncepcija*. (2008). Nr. IX-1569. [Žiūrėta 2021 – 10 – 16]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152>
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. (2000). Nr. VIII-1864. Šeimos santykių teisinio reglamentavimo principai. [Žiūrėta 2021 – 11 – 02]. Prieiga internete: <https://www.lrvvalstybe.lt/istatymai/straipsnis/33-straipsnis-seimos-santykiu-teisinio-reglamentavimo-principai>

- Litvinienė J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Liobikienė T. N. (2009). *Sisteminė pozityvios tėvystės raiškos ir ugdymo perspektyva. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. [Žiūrėta 2021 – 10 – 28]. Prieiga internete: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6138036/datastreams/MAIN/content>
- Matulienė G. (2012). *Šeimos psichologija*. Vilnius: Ciklono leidykla.
- Meilius K., Jonaitis M. (2008). *Alternatyvūs šeimos kūrimo modeliai, dirbtinis apvaisinimas bei vaiko teisės ir interesai*. Jurisprudencija, MRU. Nr. 2 (104), p. 7-17.
- Mitkuvienė L., Skridlaitė I. (2002). *Vaiko orumas*. Kaunas.
- Myers, D.G. (2000). *Psichologija*. Vilnius.
- Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušros leidykla.
- Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa*. (2018). Tėvams, auginantiems vaikus, turinčius elgesio ir emocinių sutrikimų. [Žiūrėta 2021 – 10 – 27]. Prieiga internete: <http://www.vaikuligonine.lt/wp-content/uploads/2019/03/Pozityvios-t%C4%97vyst%C4%97s-%C4%AFg%C5%ABd%C5%BEi%C5%B3-mokymo-programa.pdf>
- Vietienė, I. (2017). *Vaiko ir suaugusiojo tarpkultūrinio, hermeneutinio dialogo raiška įvairiose ugdymo aplinkose*. Jaunųjų mokslininkų darbai, 47 (1), 53-59. [Žiūrėta 2021 – 11 – 15]. Prieiga internete: <file:///C:/Users/DELL/Downloads/23762-Article%20Text-45554-1-10-20210402.pdf>
- Vyšniauskytė–Rimkienė J., Liobikienė T. N. (2010). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje. Tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas*. Kaunas: VDU
- Vyšniauskytė–Rimkienė J., Matulevičiūtė D. (2016). *Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. [Žiūrėta 2021 – 10 – 20]. Prieiga internete: ISSN2029-5820_2016_N_18_2.PG_77-91.pdf
- Šabūnienė, D. (2007). *Socialinio pedagogo veikla stiprinant tėvystės gebėjimus*. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. [Žiūrėta 2021 – 10 – 20]. Prieiga internete: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2105471/datastreams/MAIN/content>
- Švietimo ir mokslo ministerija. *Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos* (2016). Nr. 6 (149) ISSN 1822-4156. [Žiūrėta 2021 – 11 – 20]. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/09/Tevystes-ugdymas.pdf>

ŠEIMOS IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO REIKŠMĖ TEIKIANT PAGALBĄ SUNKIŲ ELGESIO SUTRIKIMŲ TURINTIEMS VAIKAMS PRADINĖJE MOKYKLOJE

Karolina Radžiūnaitė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmė, teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams pradinėje mokykloje. Pastaruoju metu daug rūpesčių tėvams ir ugdymo įstaigų darbuotojams kelia sunkių elgesio sutrikimų turintys vaikai. Vaikai, kurie yra neklusnūs, impulsyvūs, agresyviai elgiasi, susiduria su pykčio priepuoliais, konfliktuoja su suaugusiais ir bendraamžiais, apsunkina ne tik juos supančių bendraamžių ir suaugusių gyvenimus, bet ir nukenčia patys. Tokie vaikai dažnai susiduria su emocinėmis problemomis, vidinėmis kančiomis, todėl tokiems vaikams yra reikalingas suaugusiųjų skiriamas dėmesys, taip pat švietimo įstaigos darbuotojų pagalba ir kantrybė. Galima teigti, kad pagalbos proceso metu, norint pasiekti efektyvios socialinės pagalbos vaikams, turintiems sunkių elgesio sutrikimų yra labai svarbus socialinio pedagogo ir vaiko šeimos bendradarbiavimas. Mokslininkai pažymi, kad sunkių elgesio sutrikimų vaikų tėvai dalyvauja bendradarbiavimo procese su socialiniais pedagogais, sprendžiant problemas. Tačiau pagalbos procesas nėra greitas ir norimi rezultatai nėra taip greitai pasiekiami. Pagalbos proceso metu yra padedama vaikams keisti savo elgesį, kad galėtų sėkmingai adaptuotis ir taptų visavertis visuomenės narys. Norint pasiekti tokius rezultatus yra reikalingas bendradarbiavimas tarp tėvų, ir vaiko švietimo įstaigos bendruomenės.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, socialinis pedagogas, šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmė, sunkių elgesio sutrikimų turintys vaikai.

Įvadas

Temos aktualumas. Pastaruoju metu vis dažniau yra aptariamos temos susijusios su didėjančiu vaikų skaičiumi, kurie turi sunkių elgesio sutrikimų. Sunkaus elgesio sutrikimų turintys vaikai susiduria su asmens socializacijos ir saviraiškos problemomis. Daugelis autorių teigia, kad vienas iš pagrindinių požymių galinčių nustatyti, kad vaikas turi elgesio sunkumų yra vaiko nemokėjimas valdyti savo emocijas, perdėtas jautrumas į jį supančią aplinką, dėl to vaikas dažnai susiduria su socialinėmis problemomis. Tokie požymiai dažniausiai pasireiškia per netinkamą, agresyvų, įžūlų, provokuojantį elgesį. Vaikas susiduria su nuolatine emocijų kaita, kuri įvyksta labai greitai, vaikas save nuvertina, išgyvena baimes, dažnai kamuoja nerimas. Dažniausiai tokie neigiami emociniai sutrikimai yra laikini, jie dažniausiai atsiranda išgyvenant tam tikrą situaciją ir laiku pastebėjus problemą ir pradėjus tą problemą spęsti, per laiką gali būti išsprendžiami. Tačiau jei toks vaiko elgesys išlieka stabilus ir veikia vaiko prisitaikymą gyvenime, tokiu atveju jis gali tapti sutrikimais

(Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019 m.). Dažniausiai vaikams kurie susiduria su emociniais arba elgesio sutrikimais yra sunkiaus užmegzti artimus ir pasitenkinimą teikiančius santykius su mokymosi įstaigoje esančiais bendraamžiais. Vaikai turintys elgesio sutrikimų dažnai yra atstumiami savo bendraklasių ar bendraamžių, tai pat ir visuomenės požiūris į tokius vaikus yra neigiamos nuomonės. Dėl tos priežasties daugelis vaikų, kurie turi elgesio sutrikimų mokyklose yra izoliuoti, nuo savo bendraamžių, tačiau priežastis yra ne dėl jų pačių noro nebendrauti su savo klasiokais, o dėl aplinkinių neigiamo požiūrio į jų agresyvų elgesį. Tokie vaikai, mėgsta įžeidinėti ne tik savo amžiaus vaikus, bet ir suaugusius asmenis, su jais įžūliai kalbėti, taip pat apimti pykčio mėgsta griauti viską aplinkui. Todėl mokyklose jiems yra sunku susirasti draugų, nes su jais bendraamžiai bendrauja tik iš reikalo, pamokų metu. Galime teigti, kad elgesio sutrikimų turintiems vaikams dažnai reikia kovoti su juos supančiais bendraamžiais (Jautakytė, 2009 m.). Norint padėti tokiam vaikui spęsti jo problemas yra labai svarbus ugdymo įstaigoje dirbančio socialinio pedagogo ir vaiko šeimos artimi santykiai. Socialinis pedagogas ugdymo įstaigoje turi labai svarbią reikšmę vaikui turinčiam sunkių elgesio ir emocinių sutrikimų. Užmezgęs stiprų ryšį su vaiku socialinis pedagogas prisideda prie vaiko teigiamos emocinės savijautos, gerėjančių mokymosi rezultatų, tačiau, kad būtų pasiekti tokie rezultatai pirmiausia turi būti abipusis bendradarbiavimas tarp vaiko tėvų ir socialinio pedagogo. Kaip teigia J. F. Janzen (2014), norint, kad būtų pastebimas vaiko probleminio elgesio gerėjimas, taip pat aukštesni mokymosi rezultatų pasiekimai, tam didelės įtakos turi vaiko šeimos ir socialinio pedagogo ir švietimo įstaigos bendruomenės bendradarbiavimas, siekiant tokių rezultatų palaikymo.

Tyrimo problema: Pagalbos teikimas vaikams, turintiems sunkių elgesio sutrikimų, yra ne tik socialinio pedagogo ir vaiko švietimo bendruomenės veiklos sritis. Pirmiausia norint pasiekti tinkamų rezultatų sprendžiant vaiko problemas yra reikalingas bendradarbiavimas tarp vaiko šeimos ir socialinio pedagogo. Tinkamas bendradarbiavimas sukuria pasitikėjimą tarp šeimos ir vaiko švietimo bendruomenės. Todėl analizuojant literatūra svarbu išsiaiškinti kuo yra svarbus ir reikšmingas socialinio pedagogo ir vaiko šeimos bendradarbiavimas teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams.

Temos iširtumas. Daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų savo darbuose nagrinėjo socialinio pedagogo pagalbą ugdymo įstaigose. Socialinės pedagogikos pagalbą klausimus analizavo, (Hämäläinen, 2012; Barkauskienė ir kt., 2014; Schugurensky, 2014; Cameron, 2016; Bielskytė – Simanavičienė, Paurienė, 2017; Ogundele, 2018, apie elgesio sutrikimų turinčių vaikų ugdymą pradinėje mokykloje nagrinėjo, Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019; Moss, Petrie, 2019; ir kt.), ugdymo proceso dalyvių bendravimą ir bendradarbiavimą ugdymo procese (Adomaitytė, 2011; Vec, 2013; Janzen, 2014; Kourkoutas ir kt., 2015; Ubale ir kt., 2016; Bicaž ir kt., 2018).

Tyrimo objektas: šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmė teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams pradinėje mokykloje.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmę teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams pradinėje mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

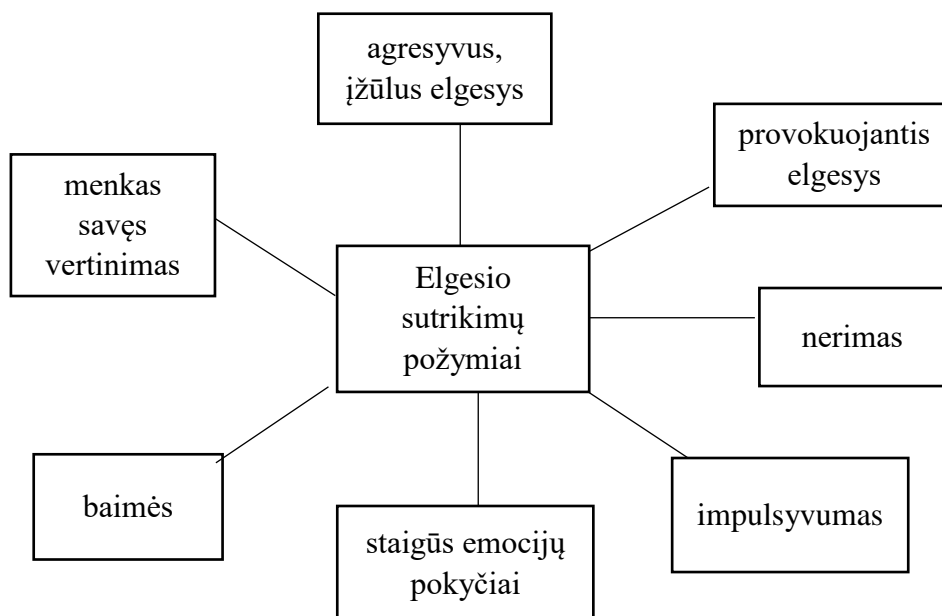
1. Pateikti vaikų turinčių sunkių elgesio sutrikimų sampratą ir požymius.
2. Išanalizuoti šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmę teikiant pagalbą sunkių elgesio sutrikimų turintiems vaikams pradinėje mokykloje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, dokumentų analizė.

Teorinė dalis

1. Vaikų turinčių sunkių elgesio sutrikimų samprata ir požymiai

Šiuo metu vis dažniau yra akcentuojamos temos susijusios su padidėjusiu vaikų skaičiumi, turinčių raidos sutrikimų, taip pat pastebima padidėjęs vaikų skaičius turinčių elgesio ir emocinių sutrikimų. Tam įtakos turi vaiko biologiniai ir socialiniai veiksniai. Dauguma autorių elgesio sutrikimų sąvoką įvardija, kaip dažnai pasireiškiančiu ir pasikartojančiu agresyviu, įžūliu elgesiu (Barkauskienė, 2019). Taip pat vienas iš veiksnių yra svetimo turto niokojimas, tačiau vaiko atliekami nusikalstami poelgiai dar negali patvirtinti šios diagnozės. Daugumai vaikų turinčių elgesio sutrikimų pasireiškia pykčio priepuoliai, nemandagus ir šurkštus bendravimas su aplinkiniais, suaugusių asmenų nuomonės nepaisymas, abejingumas, tokie vaikai už savo poelgius nejaučia gėdos, užuojautos jausmo. Tokiems vaikams yra sunku kažką planuoti, užsibrėžti ir siekti tikslų. Moksliniuose šaltiniuose yra pabrėžiama, kad elgesio sutrikimai yra nustatomi, kai toks agresyvus vaiko elgesys trunka ilgiau nei šešis mėnesius, tačiau tam įtakos turi vaiko amžius ir to amžiaus tarpsnio elgesio ypatumai. Elgesio sutrikimai gali prasidėti vaikystėje arba paauglystėje (*Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*, 2011 m.). Vienas iš pagrindinių požymių rodančių vaiko elgesio sutrikimą yra autoriteto nepaisymas, nepaklusnumas, užduočių nevykdymas ir konfliktavimas. Dėl dažnų pykčio protrūkių ir savo požiūrio į autoritetą, tokie vaikai dažnai ginčijasi su suaugusiais, atsisako vykdyti suaugusiųjų reikalavimų, pažeidinėja taisykles, tyčiniaus veiksmais kelia neigiamas emocijas kitiems asmenims, dėl tokio savo elgesio kaltindami kitus žmonės. Taip pat pastebima, kad tokie asmenys nemoka priimti kritikos, labai greitai įsižeidžia, greitai supyksta, dažnu atveju pyktis pereina į kerštą (kerštingus veiksmus) (Zacharevičienė, 2019).

1 pav. Elgesio sutrikimų požymiai (Bielskytė-Simanavičienė, Paurienė, 2017).

Kaip teigia autorė (Mažylienė, 2011) vaiko emociniu pagrindu galime įvardinti emocijas, kurias jis dažniausiai išgyvena, kaip meilę, laimę, neapykantą, sielvartą, kaltės jausmą. Vaikai, kurie išgyvena emocinius sunkumus, tai išreiškia pasireiškiančiais pykčio priepuoliais, agresyviu elgesiu. Dauguma atliktų tyrimų parodo, kad penktadalis vaikų negali savarankiškai susitvarkyti su savo emocijomis. Vaikai negalintys susitvarkyti su savo emocijomis pervargsta ne tik psichologiškai ir jaučiasi dvasiškai palūžę, bet ir jaučia fizinį išsekimą. Toks psichologinis išsekimas neigiamai veikia vaiko pasitikėjimą savimi, stabdo asmenybės vystymąsi. Daugelių atvejų viena iš priežasčių, dėl ko taip galėjo atsitikti yra įvardijama, pavėluotai suteikta pagalba. Ogundele (2018) pabrėžia, kad visi sutrikimai vaikui atsiranda augant, todėl norint nustatyti visus vaiko elgesio sutrikimus, pirmiausia reikia gerai susipažinti su vaiko vystymosi ypatumais. Svarbu susipažinti su vaiką supančia aplinka, augimo sąlygomis, asmenimis kurie jį supa augimo metu, elgesį, kuris pasireiškė vykstant šiam procesui, apibendrinus įvairių specialistų (psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo ir kt.) pastebėjimus ir išvadas. Atliekamuose tyrimuose yra pabrėžiama, kad kuo ankstesniame augimo procese yra pastebimi vaiko elgesio sutrikimai ir pradėdamos spręsti problemas, bendradarbiavimas su specialistais, tuo vaiko yra sėkmingesnis socialinis gyvenimas (Barkauskienė, 2019). Autorė (Špokienė, 2011), teigia, kad vaiko santykiai su šeima ir netinkamas tėvų elgesys, gali neigiamai paveikti vaiko psichologinę savijautą ir prisidėti formuojant neigiamą ir sunkų vaiko elgesį.

Apibendrinant galima teigti, kad sunkaus elgesio sutrikimai, pasireiškia agresyviu, konfliktišku, suaugusiųjų nuomonės nepaisomu elgesiu. Toks elgesys skiriasi nuo įprasto amžiaus vaikų elgesio iš kurio gali atsirasti sutrikimai. Elgesio sutrikimai vaikams pasireiškia agresija, pykčiu, kitų nuomonės nepaisymu, irzlumu. Taip pat sunkiems elgesio sutrikimams susidaryti didelės įtakos turi aplinka kurioje augo vaikas, vaiko ir šeimos tarpusavio santykiai, tėvų auklėjimas. Visą tai neigiamai veikia

vaiko raidą, dėl ko vaikui yra sunkiau palaikyti socialinius santykius su bendraamžiais, jis yra izoliuotas bendraamžių, dėl ko atsiranda nepasitenkinimas ir pyktis, kas paskatina konfliktinius santykius su šeimos nariais ir aplinkiniais.

2. Šeimos ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reikšmė

Švietimo įstaiga norėdama suteikti pagalbą vaikams turintiems sunkių elgesio sutrikimų pirmiausi turi reaguoti į problemą su kuria susiduria vaikas ir pradėti ieškoti sprendimų būdų, kaip tam vaikui padėti. Daugeliu atvejų problema su kuria susiduria vaikas yra kitos problemos pasekmė, todėl dažniausiai problemos priežastims ieškoti, gali nebeužtekti vien pradinių ugdymo įstaigų specialistų pagalbos. Norint, išspręsti problemą ir pradėti ieškoti tinkamų sprendimo būdų yra reikalingas ne tik socialinio pedagogo indėlis siekiant problemai spęsti, bet turi būti suvienytos pastangos su vaiko šeima siekiant kompleksinės pagalbos (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019). Pirmasis socialinio pedagogo ir vaiko šeimos susitikimas yra labai svarbus, per kurį užmegztas glaudus ryšys, gali padėti tolesniam bendradarbiavimui, kuris padėtų spręsti vaiko problemą. Tėvai auginantys vaiką turintį elgesio sutrikimų labai jautriai, kaip ir vaikai reaguoja į aplinkinių nuomonę, jaučiasi nesaugūs, jaučia visuomenės neigiamą požiūrį. Visuomenė kritikuodama agresyviai besielgiantį vaiką, pirmiausia neigiamai vertina, kaltina vaikų tėvus jų auklėjimo metodus, dėl kurių vaikas turi tokių problemų. Tad socialinis pedagogas per pirmą susitikimą su tėvais gali pasikliauti stereotipais ir kalbomis apie vaiką ir jo šeimą. Daugeliu atvejų jei vaikas turi elgesio sutrikimų, pirmiausia bus aptarinėjama šeima kurioje jis užaugo. Tokiu atveju socialiniam pedagogui būtų labai sunku užmegzti tvirtus santykius su vaiko tėvais ir bendradarbiaujant siekti ieškoti problemų sprendimo būdų. Siekiant spręsti vaiko turinčio elgesio sutrikimų problemas yra reikalingas bendradarbiavimas tarp tėvų ir darbuotojo, nes vienam socialiniam pedagogui yra sudėtinga pasiekti tokių rezultatų kurių būtų galima pasiekti bendradarbiaujant su vaiko tėvais. Tam yra reikalinga komanda (Baraldsnė ir Vaškienė, 2013). Socialinio pedagogo ir vaiko šeimos bendradarbiavimą galime įvardinti, kaip vieną iš svarbiausių darbo su tėvais veiksmų. Dauguma įstaigų, kurios bendradarbiauja su vaiko šeimomis, teigiamai vertina bendrą problemų sprendimą (Vec, 2013). Įgalinimo pedagogikos terminą galime apibūdinti, kaip vykstantį dialogą ir bendradarbiavimą tarp vaiko šeimos ir socialinio pedagogo. Procesu metu vaiko tėvai yra įtraukiami priimant svarbius sprendimus, suteikiant galimybes pasirinkti norimus problemų sprendimo variantus. Socialinio pedagogo ir elgesio sutrikimą turinčio vaiko lankomos pradinės mokyklos specialistų tikslas yra suteikti vaiko tėvams, visą reikiamą informaciją, kuri padėtų tėvams geriau susipažinti ir suprasti vaiko problemą ir metodus kurie galėtų padėti problemai spręsti. Tėvai suprasdami vaiko problemą, gali visai kitaip pradėti žiūrėti į vaiko galimybes, progresą sprendžiant problemą, tėvai pradeda tapti realistais ir neskubinti proceso (Ališauskas A., Ališauskienė S, Gerulaitis D., Melienė R., Miltenienė L., 2010 m.). Kaip teigia Janzen (2014), socialinis pedagogas turėtų supažindinti vaiko tėvus apie

amžiaus tarpsnio ypatumus ir tam tarpsniui reikalingus poreikių užtikrinimus. Tėvai turėtų vaiko raidos ypatumus mokėti pažinti, ką tokio amžiaus vaikas turėtų mokėti, kokio lygio užduotis turėtų sugebėti atlikti, tai padeda tėvams geriau suprasti vaiko elgesį, emocijas. Tai yra labai svarbu norint, kad tėvai mokėtų pritaikyti savo elgesį, emocijas prie savo vaiko besikeičiančių poreikių, emocijų ir tai padėtų vaikui nebijoti reikšti savo emocijas, jų nelaikyti viduje, kurios vėliau netaptų neigiamo elgesio priežastimi. Kai socialinis pedagogas suteikia žinių apie vaiko problemą, tėvai gali pradėti praktiškai taikyti įvairius metodus, keičiant vaiko auklėjimą, stebint, kaip vaikas reaguoja, kaip keičiasi jo elgesys, kaip jis išreiškia savo emocijas. Turimos žinios apie vaiką tėvams padeda suprasti vaiko poreikius, dėl to tėvai patiria mažiau streso, gali palaikyti savo vaiką (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019 m.).

Apibendrinant galime teigti, kad bendradarbiavimas, tarp socialinio pedagogo ir vaiko šeimos yra svarbus. Socialinio pedagogo bendradarbiavimas gali pagreitinti pagalbos sprendimo procesą. Socialinio pedagogo suteikta informacija ir galimi problemos sprendimo metodai yra labai svarbūs, kuomet daugiau tėvai žinos informacijos apie problemą, tai jiems padės geriau suprasti vaiko poreikius ir mažiau patirti streso. Tėvai žinodami vaiko problemą, gali efektyviau jam padėti, palaikyti, gautos žinios padeda ieškoti pokyčių vaiko auklėjime, esant poreikiui nebijoti ir žinoti pas kokius specialistus kreiptis.

Išvados

1. Daugumai vaikų turinčių elgesio sutrikimų pasireiškia pykčio priepuoliai, nemandagus ir šiurkštus bendravimas su aplinkiniais, suaugusių asmenų nuomonės nepaisymas, abejingumas, tokie vaikai už savo poelgius nejaučia gėdos, užuojautos jausmo. Tokiems vaikams yra sunku bendrauti su bendraamžiais, nes dėl savo elgesio jie yra atstumiami. Sunkaus elgesio sutrikimai gali atsirasti, dėl aplinkos kurioje jie užaugo, tėvų auklėjimo. Tokiems vaikams yra reikalingas palaikymas ne tik iš šeimos, bet ir mokyklos bendruomenės.

2. Kiekvienas vaiko amžiaus tarpsnis yra labai svarbus, turintis tam amžiaus tarpsniui būdingus ypatumus. Vaikui susiduriant su problema yra labai svarbu, kad tėvai žinotų apie vaiko problemą. Vaiko tėvai bendradarbiaudami su socialiniu pedagogu gali sužinoti apie vaiko problemą, kas padėtų suprasti vaiko problemą, mokytis, kaip keisti auklėjimo metodus, stebėti, kaip į pasikeičiančius auklėjimo metodus reaguoja vaikas, kaip tai padėtų sprendžiant vaiko problemas.

Literatūra:

- Adomaitytė. R. (2011). *Emocijų ir elgesio sutrikimų turinčių mokinių ugdymo pradinėje mokykloje ypatumai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Barkauskienė R., Kundrotaitė G., Grauslienė I., Gervinskaitė–Paulaitienė L., Čekuolienė D., Zbarauskaitė A. (2014). Elgesio sunkumai ir asmenybės bruožai vaikystėje. *Psichologija*, 50, p. 19–29.

- Barkauskienė R., Zacharevičienė A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocijų sunkumų bei sutrikimų*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo Agentūra.
- Bicaj A., Bytyqi A., Azizi T., Xhemajli A. (2018). Cooperation of preschool institutions with parents toward early childhood education. *Thesis*, 7(2), p. 75–101.
- Bielskytė-Simanavičienė. E, Paurienė. L. (2017). Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifika. L. R. švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Vilnius, 2017.
- Cameron C. 2016. Social pedagogy in the UK today: Findings from evaluations of training and development initiatives. *Pedagogía Social: Revista Interuniversitaria*, 27, p. 199–223.
- Hämäläinen J. (2012). Social pedagogical eyes in the midst of diverse understandings, conceptualisations and activities. *International Journal of Social Pedagogy*, 1(1), p. 3–16.
- Janzen J. F. (2014). *Parent and teacher involvement: children with emotional and behavioral disorder*. Manhattan: Cansas Wesleyan University.
- Jautakytė R. (2009). *Ankstyvasis muzikinis vaikų ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kourkoutas E., Eleftherakis T. G., Vitalaki E., Hart A. (2015). Family-School-Professionals Partnerships: An Action Research Program to Enhance the Social, Emotional, and Academic Resilience of Children at Risk. *Journal of Education and Learning*, 4(3), p. 112 – 122.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifika. *Švietimo problemas analizė*, 5(161), p. 1–8.
- Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo Ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“.
- Mažylienė. A. (2011). Inkluzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui. *Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras*, p. 139-169.
- Moss P., Petrie P. (2019). Education and social pedagogy: What relationship? *London Review of Education*, 17(3), p. 393–405.
- Ogundele M. O. (2018). Behavioural and emotional disorders in childhood: A brief overview for paediatricians. *World journal of clinical pediatrics*, 7(1), p. 9–26.
- Schugurensky D. (2014). Social pedagogy and critical theory: A conversation with Hans Thiersch. *International Journal of Social Pedagogy*, 3(1), p. 4–14

- Skučaitė. V., Gauda.K. L.(2011). *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis*. Metodinės rekomendacijos švietimo pagalbos specialistams ir mokytojams. Vilnius. p. 6-10.
- Ubale A. Z., Abdullah A., Halabi A. (2016). The Effect of Parental Involvement in Preventing a Children's Behaviour Disorders. *Journal of Philosophy, Culture and Religion*, 19, p. 1–6.
- Vec T. 2013. Partnership with parents and practical model of group work with parents of children and adolescents with emotional, behavioural and social difficulties/disorders. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 6(3), p. 1–13.

TĖVŲ Į(SI)TRAUKIMO ĮGYVENDINANT VAIKŲ TEISES IR PAREIGAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE TEORINĖS IŽVALGOS

Lina Ramanauskienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje atskleidžiamos tėvų į(si)traukimo įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teorinės išvalgos. Atskleidžiami tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymo procesą poveikis, modeliai, apraiškos, veiksniai. Analizuojama pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo svarba, siekiant efektyvesnės jaunosios kartos auklėjimo ir ugdymo plėtros, tėvų į(si)traukimo ypatumai, įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Išryškinamos pagrindinės vaikų teisės, laisvės bei pareigos. Akcentuojama, jog svarbu užtikrinti vaikų egzistencijos, vystymosi, apsaugos bei dalyvavimo teisių apsaugą tiek šeimose, tiek vaikų ugdymo įstaigose.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tėvų į(si)traukimas, vaikų teisės ir pareigos, ikimokyklinio amžiaus vaikai, ikimokyklinis ugdymas, pedagogai.

Įvadas

Temos aktualumas.

XXI amžiui būdingas novatoriškas požiūris į vaikus, o tai reiškia, kad pasikeitė samprata apie vaikus, vaikų teises. Šiandien vaikai traktuojami kaip visaverčiai juridiniai asmenys, turintys savo teises ir pareigas (Braslauskienė, Vismantienė, Thorsteinsson, 2015). Lietuvoje, *Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003)* siekiama vaikams sudaryti sąlygas gyventi visavertį gyvenimą, užtikrinant jų interesus ir *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989)* numatytų teisių (vaiko orumas, saviraiška, teisė į informaciją, į kokybiškas ugdymo paslaugas, socialinę teisinę pagalbą ir kt.) įgyvendinimą. Pagrindinė įstaiga savo struktūra ir funkcionavimu užtikrinanti vaiko teisių įgyvendinimą yra šeima (Kerulienė, 2008). Todėl visuomenėje turėtų būti sudarytos tokios sąlygos, kurios leistų vystytis darniai šeimai, galinčiai sėkmingai į(si)traukti į vaikų ugdymo procesą įgyvendinant vaikų teises ir pareigas (*Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*).

Remiantis tyrėjų E. M. Pomerantz, E. M. Moorman (2007); M. R. Warren, S. Hong, C. L. Rubin, P. Sychitkokhong (2010); A.Valantinas, G. Čiuladienė (2012) atliktais tyrimais buvo traktuojamos išvados, kad tėvų į(si)traukimas į vaikų ugdymą teigiamai veikia ne tik vaikų ugdymosi pasiekimus, jų psichinę sveikatą, socialinius santykius su aplinkiniais, bet ir vaikų ateities perspektyvą. Todėl pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas turėtų būti sistemingas ir reguliarus.

Tyrimo problema: Ikimokyklinio ugdymo įstaiga ir šeima – tai du pagrindiniai ugdymo ir vaiko socializacijos institutai, kurių glaudus bendradarbiavimas turi pasižymėti būdinga tarpusavio parama, bendra veikla, bei susitarimu dėl švietimo vertybių (Chreptavičienė, 2010). Atsižvelgiant į tėvų ir ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarbą užtikrinant vaikų teises ir pareigas, keliamas mokslinis *probleminis klausimas*: *kokios tėvų į(si)traukimo galimybės įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?*

Temos iširtumas. Tėvų ir ugdymo institucijos bendradarbiavimo, į(si)traukimo į vaikų ugdymą naudą plačiai nagrinėjo E. M. Pomerantz, E. M. Moorman (2007); M. R. Warren, S. Hong, C. L. Rubin, P. Sychitkokhong (2010); A. Valantinas, G. Čiuladienė (2012); T. Ch. Iruonagbe, I. A. Chiazor, A. Foluke (2013) ir kt. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo tobulinimo galimybes, tėvų įtraukimą į mokyklos veiklą analizavo B. M. Radu (2011); D. Martišauskienė (2014); L. K. Schalla (2015); G. Slušnienė, D. Parišauskienė, A. Balčėtienė (2018). Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimą, sprendžiant vaikų socializacijos problemas, tėvų vaidmenį, kuriant saugią mokyklos bendruomenės aplinką nagrinėjo O. Merfeldaitė (2009); I. Leliūgienė, G. Simanavičiūtė (2010); I. Leliūgienė, A. Kaušylienė (2012); L. Šlušnys, D. Šukytė (2016). A. Klim – Klimaszewskiej (2006) gvildeno vaikų aktyvų įtraukimą į ugdymo procesą, jo prisitaikymą jame, J. Brožaitienė ir kt. (2011) gilinasi į tėvų vaidmenį ikimokyklinio amžiaus vaikų adaptacijai, R. Auskelis (2012) samprotavo apie tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo problemas.

Vaiko teises ugdymo įstaigose tyrinėjo D. Kabašinskaitė (2006); R. Pocevičienė (2007); D. Bubelienė, T. Sakalauskaitė (2007). Vaiko poreikius, interesus, psichologinę būklę nagrinėjo ir tam didelę reikšmę skyrė E. P. Zambacevičienė (2006). Vaikų teisių apsaugos problemas apžvelgė D. Lengvinas (2007). B. Kairienė (2012) vertino tėvų ir vaiko teisių ir pareigų įgyvendinimo santykį šeimos funkcionavimo požiūriu, I. Leliūgienė ir K. Legeckienė (2010) aiškino prieštaravimus tarp mokinių teisių ir pareigų vykdymo. Pedagogų požiūrį į vaiko teises mokykloje nagrinėjo D. Bubelienė, T. Sakalauskienė (2007), o tėvų požiūrį į vaiko teises ir elgesį su juo nusakė I. Kerulienė (2008). D. Žilinskienė (2006) tyrinėjo moksleivių nuomones apie jų teisių ir pareigų svarbą ir įgyvendinimą mokykloje ir šeimoje.

Tyrimo objektas: tėvų į(si)traukimas įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo tikslas: atskleisti tėvų į(si)traukimo galimybių įgyvendinant vaikų teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teorines išvagas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymo procesą teorinę apibrėžtį: poveikį, modelius, apraiškas, veiksnius.

2. Atskleisti tėvų į(si)traukimo galimybes įgyvendinant vaiko teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.

Teorinė dalis

1. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymo procesą teorinė apibrėžtis: poveikis, modeliai, apraiškos, veiksniai.

Pasak V. Skučaitės, E. G. Karmazės (2011) bet kuri ugdymo įstaiga turi siekti tėvų į(si)traukimo ir nuolatinio bendradarbiavimo realizuojant ugdymo(si) tikslus. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo svarba yra akcentuojama įvairiuose Lietuvos Respublikos švietimo sistemą reglamentuojančiuose, vystymosi gaires aptariančiuose ir prognozuojančiuose dokumentuose: *Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011)*, *Pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2016)*, *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2014)*. Juose akcentuojama šeimos ir ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarba.

Pagrindinis tikslas, kurio siekiama įtraukiant tėvus į vaikų mokymą – teigiamas poveikis vaikų mokymosi rezultatams. Tyrimai rodo, kad tėvų į(si)traukimas į vaikų mokymąsi turi teigiamą poveikį mokymosi pasiekimams dėl šių modelių: tėvų pastangomis *formuojami vaiko mokymosi įgūdžiai* ir *didinama mokymosi motyvacija* (Valantinas, Čiuladienė, 2012). Mokslininkų išvados pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis

Poveikio sritis	Poveikis
Vaikų pasiekimai	Geresni pasiekimų vertinimo rezultatai. Mažiau pasitaiko įvairių problemų, ypač elgesio, kurie turi įtakos vaikų pasiekimams: išsiblaškymas, negebėjimas susikaupti, išgirsti reikiamą informaciją.
Vaikų ateities perspektyva	Individo lygmeniu: sulaukus pilnametystės geresni mokymosi pasiekimai atveria platesnes aukštojo mokslo siekimo, profesinės karjeros, geresnės gyvenimo kokybės siekimo galimybes. Visuomenės lygmeniu: geri mokymosi įgūdžiai, mokymosi kompetencijos įvairiose srityse (technologijų, mokslo, švietimo) užtikrina sėkmingą visuomenės funkcionavimą.
Psichinė vaikų sveikata	Vaikai geriau jaučiasi emociškai: išmoksta pozityviai reaguoti į savo pasiekimus, darosi atsparesni neigiamam nesėkmių poveikiui, laisviau bendrauja su bendraamžiais. Tėvų į(si)traukimas į vaikų ugdymą formuoja teigiamą ir saugią vaikų savijautą, gerėja vaikų savivertė, jausmų valdymo įgūdžiai, slopina neigiamą emocinį patyrimą, mažina depresijos, nerimastingumo simptomus.
Socialiniai vaikų santykiai	Tėvų dėmesingas į(si)traukimas į vaikų ugdymą kuria saugius tarpusavio santykius. Pozityvūs vaikų santykiai su tėvais tampa modeliu, į kurį jie orientuojasi bendraudami su bendraamžiais. Gerėjantys pasiekimų rezultatai sudaro sąlygas lyderiauti bendraamžių grupėje, skatina teigiamus santykius su bendraamžiais. Gerėja elgesys, mažėja elgesio problemų.

Šaltinis: adaptuota remiantis, J. Bakker, E. Denessen, M. Brus-Laeven (2007), E. Pomerantz, E. Moorman (2011)

1 lentelėje pateiktą teigiamą poveikį galima paaiškinti vertinant pagal *įgūdžių vystymo(si) modelį* – tobulinami vaikų pažintiniai gebėjimai. Tėvai, į(si)traukdami į vaikų ugdymą, sužino daugiau apie savo vaikus: kaip ir ko jie mokosi, ką jie geba ir ko negeba. Visa tai leidžia tėvams tikslingai formuoti reikiamus vaikų įgūdžius. Vertinant pagal *motyvacijos vystymo(si) modelį* –

sustiprėja vaiko motyvacija ir jis labiau į(si)traukia į ugdymosi procesą. Tėvai, bendraudami su vaiku, pabrėžia ugdymo įstaigos reikšmę jo gyvenimui: ji imama suvokti kaip prasminga.

Tėvų į(si)traukimas į vaikų ugdymą – gana sudėtingas reiškinys, kuriam įtakos gali turėti daugybė veiksnių. Tarp veiksnių, kurie mokslininkų apibūdinami kaip turintys didesnę poveikį, išvardijami *tėvų elgesio stilius su vaiku* ir *socialinė ekonominė tėvų padėtis* (pajamos, išsilavinimas). E. Pomerantz, E. Moorman ir S. Litwack (2011) savo tyrimuose rėmėsi hipoteze, kad tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis jų mokymosi pasiekimams priklauso nuo tėvų elgesio su vaikais ypatumų. Jie nagrinėjo, koks yra poveikis, kai tėvai, išitraukdami į vaiko ugdymą, daugiausia dėmesio kreipia į jo savarankiškumo skatinimą; į patį vaiko mokymosi procesą ar daugiau tik į rezultatus. 2 lentelėje mokslininkai pateikia teigiamą poveikį vaikui turintį tėvų elgesį bei jų įtaką vaiko mokymosi pasiekimams.

2 lentelė. Dominuojančios tėvų į(si)traukimo stilių į vaiko ugdymą apraiškos ir jų poveikis vaikui

Teigiamą poveikį vaikui turintis tėvų elgesys	Parama vaiko savarankiškumui	Apraiškos namuose	Apraiškos mokykloje	Poveikis	
		Tėvai padeda vaikui susidaryti namų darbų atlikimo tvarkaraštį.	Būdami kartu su vaiku drašina aktyviai veikti mokyklos renginyje.	Vaikas skatinamas imtis iniciatyvos, įgauna patyrimo, kaip spręsti mokymosi problemas savarankiškai. Jis jaučia, kad yra atsakingas už savo mokymąsi ir tai stiprina vidines paskatas mokytis. Vaiko savarankiškumo skatinimas padidina motyvaciją, o tai sudaro sąlygas vaikui labiau į(si)traukti į mokyklos gyvenimą. Vaikas ima palankiau vertinti įgyjamas mokymosi kompetencijas. Tokių tėvų vaikas orientuojasi į vidinę savo mokymosi veiklos kontrolę.	
	Domimasi mokymosi procesu	Apraiškos namuose	Apraiškos mokykloje	Tėvai akcentuoja malonumą, kurį vaikas patiria stengdamasis mokytis, aptariami mokymosi proceso dalykai, pabrėžiamos jo pastangos, o ne gebėjimai. Padėdami mokytis namuose kreipia dėmesį į mokymo(si) procesą, o ne į tai, kaip atliktas darbas. Tobulina vaiko veiklą ugdydami mokymosi įgūdžius ir didindami motyvaciją. Vaiko mokymosi motyvacijoje ima vyrėti vidinės paskatos (pavyzdžiui, veiklos atlikimo meistriškumo siekis).	
	Padėdami vaikui atlikti namų darbus, pabrėžia, kaip valdyti darbo procesą.	Kartu su vaiku dalyvaudami renginyje atkreipia vaiko dėmesį į tai, kaip jis jautėsi dirbdamas.	Kai vyrauja pozityvus domėjimasis vaiko namų darbais, vaikas patiria bendrumo su tėvais jausmą, tai suteikia džiaugsmingumo jų santykiams, vaikas patiria tėvų meilę ir dėmesingą paramą.		
Pozityvi reakcija į veiklos rezultatus	Apraiškos namuose	Apraiškos mokykloje	Kalbėdamiesi apie tai, kaip sekėsi mokykloje, išreiškia paramą ir rūpestį.	Dalyvaudami kartu su vaiku mokyklos renginiuose demonstruoja abipusį džiaugsmą.	
Teigiami lūkesčiai dėl vaiko galimybių	Apraiškos namuose	Apraiškos mokykloje	Padėdami vaikui atlikti namų darbus, pabrėžia tai, kad jis gali padaryti juos gerai.	Tėvų susirinkimuose domisi vaiko stiprybėmis.	Tėvai gali dėmesingai išklaudyti mokytojų pastabas apie savo vaiko patiriamus sunkumus. Padėdami atlikti namų darbus patiriamus vaiko sunkumus aiškina per mažomis jo pastangomis ar užduoties sunkumu. Tai padeda lavinti vaiko įgūdžius ir didina mokymosi motyvaciją. Tėvai pataria, drašina ir teikia pagalbą tik tais atvejais, kai užduotys tikrai yra sunkios. Tai skatina vaiką priimti iššūkius. Tėvai nuolat vaikui pabrėžia, kad jis yra gabus, gali susidoroti su sunkumais ir patirti sėkmę mokykloje.

Šaltinis: adaptuota remiantis, E. Pomerantz, E. Moorman, S. Litwack (2011)

Iš 2 lentelės matyti, kad tėvų į(si)traukimas turės teigiamos įtakos vaikų mokymosi pasiekimams, jei tėvai skatins vaiko savarankiškumą, gilinsis į vaiko mokymosi procesą, bendraudami su vaikais rodys teigiamus lūkesčius. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis gali priklausyti ir nuo vaikų patirties mokykloje ypatumų: vaikai, turintys neigiamą patyrimą, yra ypač jautrūs tėvų į(si)traukimo stiliui (Valantinas, Čiuladienė, 2012).

2. Tėvų į(si)traukimo galimybės įgyvendinant vaiko teises ir pareigas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2018) nustatomos pagrindinės vaikų teisės, laisvės bei pareigos ir jų garantijos. Jame akcentuojama, jog svarbu užtikrinti vaikų egzistencijos, vystymosi, apsaugos bei dalyvavimo teisių apsaugą (tiek šeimose, tiek vaikų ugdymo įstaigose).

1 pav. Pagrindinės vaiko teisės (sudaryta autorės, remiantis *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu*, 2018)

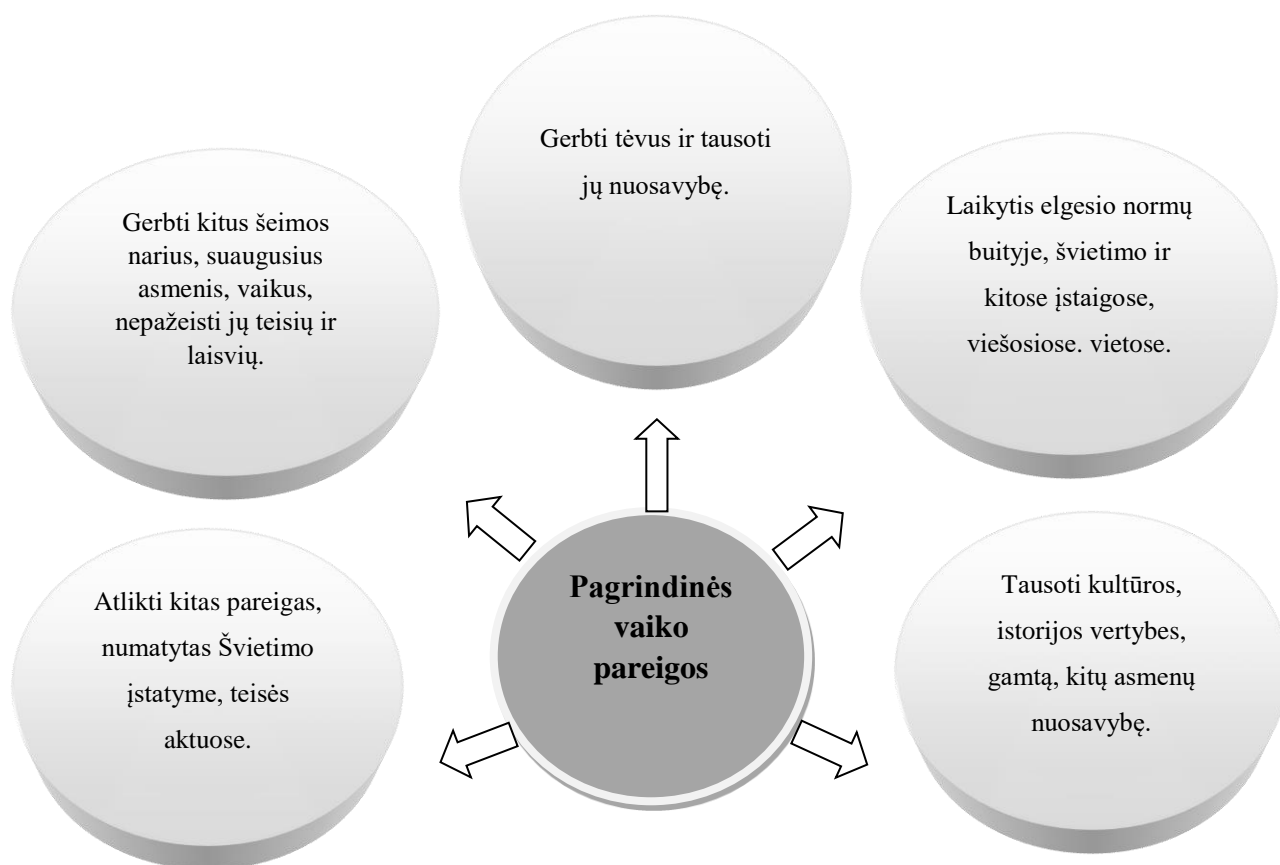
Egzistencijos teisė – tai vaiko neatimama teisė gyventi, augti, teisė į kuo geriausią sveikatą ir jos apsaugą. Šeima suformuoja vaiko nuostatas ir įsitikinimus. Tėvai ir pedagogai bendradarbiaudami išsiaiškina kultūrų ypatumus ir stengiasi sudaryti palankias vaiko ugdymosi sąlygas (Petrovan, Trif, 2011). Ikimokyklinio ugdymo įstaigose vaiko teisės įgyvendinamos leidžiant vaikui pačiam pasirinkti, garantuojant pakankamą ir saugų vaikų buvimą lauke. Vaikai elgiasi draugiškai, elgiasi saugiai, nekelia pavojaus sau ir kitiems, padeda vienas kitam, praneša suaugusiajam apie kitą vaiką ištikusią bėdą (Glebuviene, Kerulienė, 2011).

Vystymosi teisė – tai vaiko teisė visiškai atskleisti ir išvystyti savo asmenybę, talentą protinius ir fizinius sugebėjimus pagal poreikius, interesus, pomėgius, teisė į poilsį, žaidimus. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje mokytojai leidžia vaikams laisvai pasirinkti veiklą; veikia kartu su vaikais; skatina vaiko iniciatyvą; palaiko vaiko žaidimą, sudarydami jam sąlygas; giria vaiką. Vaikai

– stengiasi kitiems pasiūlyti ką nors įdomaus, ko nors pamoko ir pasimoko iš kito; į grupę atsineša šeimos žaidimus, knygas. Tėvų į(si)traukimas įgyvendinant vaikų vystymosi teisę atsiskleidžia pagalba vaikui įsitraukti į veiklą grupėje. Tėvai užtikrina priemones vaikų veiklai, domisi savo vaiko veiklos rezultatais – pagiria juos, pritaria vaiko idėjoms, palaiko vaiko norą žaisti ir leidžia pabaigti žaidimą grupėje (Glebuviene, Kerulienė, 2011).

Apsaugos teisės reikalauja užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbą vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams (*Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas, 2018*). Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje pedagogai ramina vaiką žodžiu ir kontaktu; išsiaiškina nerimo, liūdesio, konflikto priežastis, ieško priimtinių vaikams konfliktų sprendimo būdų; leidžia protingai rizikuoti žaidžiant, veikiant; laikosi ritmo, tvarkos, taisyklių. Vaikai – pastebi draugo nuotaikas; tarpininkauja sprendžiant problemas; užstoja draugą; siūlo, primena elgesio taisykles. Tėvai domisi savo vaiku, klausia pedagogo ir vaiko kaip jam sekėsi, apkabina, priglaudžia, bučiuoja vaiką, pagiria, paskatina; šnekina, nuramina vaiką (Glebuviene, Kerulienė, 2011).

Vaiko **dalyvavimą** apibrėžia kaip teisę veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams šeimoje ir visuomenėje individualiai ir kolektyviai, sukuriant vaikui socialinę erdvę jo aktyviam dalyvavimui (*Vaiko Gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003*). Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikai padeda pedagogams sukurti grupės taisykles, renkasi, pratinasi priimti skirtingus požiūrius. Mokytojai dėmesingai išklauso vaiką; pasidžiaugia vaiko išmone; tariasi su vaiku; domisi vaiko gyvenimu už darželio ribų; leidžia vaikams prieštarauti; leidžia visiems grupės vaikams jaustis lygiateisiais. Vaikai – maloniai sutinka atėjusį draugą; siūlo kitam dalyvauti žaidime; renkasi grupinius darbus; diskutuoja, tariasi su kitais; džiaugiasi kito išmone, pasiekimais. Tėvai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje reaguoja į vaiko prašymus; dėmesingai išklauso; tariasi su vaiku; leidžia vaikui ginčytis, prieštarauti; pakantūs vaiko rengimosi tempui. Svarbu, kad visos šios teisės būtų palaikomos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, jų nepažeistų nei pedagogai, nei tėvai, nei kiti vaikai.

2 pav. Pagrindinės vaiko pareigos (sudaryta autorės, remiantis Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, 2018)

Išvados

1. Tėvų į(si)traukimas į vaikų ugdymą – gana sudėtingas reiškinys, kuriam įtakos gali turėti daugybė veiksnių, tokių kaip *tėvų elgesio stilius su vaiku* ir *socialinė ekonominė tėvų padėtis*. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis jų mokymosi pasiekimams priklauso nuo tėvų elgesio su vaikais ypatumų. Mokslininkų tyrimai rodo, kad tėvų į(si)traukimas į vaikų mokymąsi turi teigiamą poveikį mokymosi pasiekimams dėl šių modelių: tėvų pastangomis *formuojami vaiko mokymosi įgūdžiai* ir *didinama mokymosi motyvacija*. Vertinant pagal *įgūdžių vystymo(si) modelį* – tobulinami vaikų pažintiniai gebėjimai. Tėvai, į(si)traukdami į vaikų ugdymą, sužino daugiau apie savo vaikus: kaip ir ko jie mokosi, ką jie geba ir ko negeba. Vertinant pagal *motyvacijos vystymo(si) modelį* – sustiprėja vaiko motyvacija ir jis labiau į(si)traukia į ugdymosi procesą. Tėvai, bendraudami su vaiku, pabrėžia ugdymo įstaigos reikšmę jo gyvenimui: ji imama suvokti kaip prasminga. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis jų mokymosi pasiekimams priklauso nuo tėvų elgesio su vaikais ypatumų. Tėvų į(si)traukimas turės teigiamos įtakos vaikų mokymosi pasiekimams, jei tėvai skatins vaiko savarankiškumą, gilinsis į vaiko mokymosi procesą, bendraudami su vaikais rodys teigiamus

lūkesčius. Tėvų į(si)traukimo į vaikų ugdymą poveikis gali priklausyti ir nuo vaikų patirties mokykloje ypatumų: vaikai, turintys neigiamą patyrimą, yra ypač jautrūs tėvų į(si)traukimo stiliui.

2. Vaikas yra pripažintas aktyviu teisės subjektu ir vaiko teises galima įgyvendinti pirmiausia per tėvų, globėjų teises ir pareigas. Ne mažiau svarbus vaidmuo įgyvendinant vaiko teises tenka kitiems dalyviams – mokytojams, sveikatos priežiūros ir kitų sričių specialistams. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje svarbu užtikrinti vaikų **egzistencijos** (tėvai ir pedagogai bendradarbiaudami išsiaiškina kultūrų ypatumus ir stengiasi sudaryti palankias vaiko ugdymosi sąlygas), **vystymosi** (bendradarbiaudama su tėvais ugdymo įstaiga sudaro prielaidas sėkmingam vaiko asmenybės vystymuisi, nukreipdama savo veiklą į ankstyvąją prevenciją, socialinių įgūdžių ugdymą ir socialinių paslaugų suteikimą), **apsaugos** (saugi, bet kokioms smurto apraiškoms kelią užkertanti aplinka sukuriama tik visų mokyklos bendruomenės narių – administracijos, socialinio pedagogo, psichologo, mokytojų, vaikų ir jų tėvų – pagalba) bei **dalyvavimo** (pedagogų ir tėvų pastangos sukurti vaikui socialinę erdvę jo aktyviam dalyvavimui: drąsiai veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams šeimoje ir visuomenėje individualiai ir kolektyviai) teises.

Literatūra:

- Barzdaitienė O. (2012). *Vaiko teisė į dalyvavimą mokykloje*. Prieiga internete: https://plutiskės.kazluruda.lm.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=36:vaiko-teise&catid=2&Itemid=114 [žiūrėta 2021-10-03].
- Braslauskienė R., Thorsteinsson G., Vismantiene R. (2015). *Searching in the Literature for Theoretical Dimensions to Support the Modelling of Children's Legal Education*. Prieiga internete: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_5_No_10_October_2015/17.pdf [žiūrėta 2021-11-07].
- Chreptavičienė V. (2010). *Informacinės technologijos, keičiančios darbą ir santykius organizacijoje: jų sukuriamos galimybės ir problemos*. Socialiniai mokslai, 2 (68), p. 71-83.
- Glebuviene V. S., Kerulienė I. (2011). *Vaiko teisės ir jų apsauga šeimoje bei ugdymo įstaigoje*. Prieiga internete: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/vaiko-teises-ir-ju-apsauga-seimoje-bei-ugdymo-istaigoje/4210> [žiūrėta 2019-10-02].
- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija* (1989). Prieiga internete: <http://unicef.lt/wp-content/uploads/2017/06/JT-Vaiko-Teisi%C5%B3-Konvencija.pdf> [žiūrėta 2021-10-03].
- Kerulienė I. (2008). *Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku*. Pedagogika. Mokslo darbai. 2008, nr. 92.
- Lietuvos Respublikos Seimas (2012). *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517> [žiūrėta 2021-10-03].

- Lietuvos Respublikos Seimas (2003). *Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija*. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211767> [žiūrėta 2021-10-01].
- Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105> [žiūrėta 2021-09-29].
- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2018). Prieiga internete: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Vaiko%20teisiu%20apsaugos%20pagrindu%20istatymas.pdf> [žiūrėta 2021-10-03].
- Petrovan R. S., Trif L. (2011). *Multicultural Education Through Educational Projects/Partnerships*. Journal Plus Education / Educatia Plus, 7, p. 69-81.
- Pomerantz E., Moorman E. 2011. The how, whom, and why of parent's involvement in children's academic lives: more is not always better. Review of educational research, vol. 77, No. 3, p. 373–410.
- Skučaitė V., Karmazė E. G. (2011). *Helping the child overcome difficulties: good experience in school collaboration*. Prieiga internete: <http://www.grigiskiumokykla.lt/userfiles/files/Pade%CC%87kime%20vaikui%20iveikti%20sunkumus.pdf> [žiūrėta 2021-10-04].
- Valantinas A., Čiuladienė G. (2012). *Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą*. Prieiga internete: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Tevu_itraukimas_i_mokiniu_ugdyma.pdf [žiūrėta 2021-10-05].

SOCIALINIO PEDAGOGO IR ŠEIMOS BENDRADARBIAVIMO GALIMYBĖS UGDANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIUS

Soneta Ringienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamos socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo galimybės siekiant ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius. Pateikiama kasdienio gyvenimo įgūdžių samprata ir reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai ir gyvensenai. Išryškinama ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo svarba sėkmingiems vaiko pasiekimams. Ikimokykliniame tarpsnyje formuojasi vaikų savarankiškumo ir nepriklausomybės poreikis, todėl šiuo laikotarpiu ypač svarbus kryptingas tėvų ir pedagogų darbas. Bendradarbiavimo pagrindu kuriama teigiama aplinka vaiko ugdymuisi leidžia pasiekti sklandaus perėjimo iš vieno raidos etapo į kitą. Straipsnyje analizuojami socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo būdai bei formos ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: ikimokyklinio amžiaus vaikai, šeima, bendradarbiavimas, kasdienio gyvenimo įgūdžiai, socialinis pedagogas.

Įvadas

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje, išleisdami mažylį į ugdymo įstaigą, tėvai tikisi, jog visapusišką vaiko ugdymą perims įstaigos pedagogai ir specialistai. Jų požiūriu ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra ta palanki aplinka, kurioje vaikai ugdomi bendraudami ir žaisdami su bendraamžiais, gausu priemonių ir tikslingos įrangos jų ugdymui. Dirba patyrę pedagogai ir specialistai siekiantys, kad vaikai pasiektų geriausius ugdymosi rezultatus. Stebi raidą. Siekiant perkelti vaiko ugdymo atsakomybę ant ugdymo įstaigos pečių, verta prisiminti kokią ypatingą reikšmę turi šeima. Šeimoje patirti įspūdžiai, išugdyti įgūdžiai bei įpročiai, įskiepytos vertybės, tėvų meilė ir autoritetas, jų pamokymai ir patarimai išlieka ilgam – tai yra pamatas, ant kurio statomas visas žmogaus gyvenimas (Miškinis, 2003). Tėvai natūraliai tampa ugdytojais, o šeima ugdomosi aplinka.

Ikimokyklinis amžius ypatingas, nes būtent šiuo amžiaus tarpsniu klostosi svarbiausios vaiko asmenybės savybės, jo suvokimo, mąstymo, bendravimo ir kt. ypatybės. Ikimokyklinukas pamažu tampa savarankiškesnis, iniciatyvesnis, labiau bendraujantis, pradeda daugiau pasitikėti kitais žmonėmis. Jis smalsiai tyrinėja pasaulį, eksperimentuoja, išbando daiktus ir medžiagas; sparčiai plėtojasi jo kalba, turtėja žodynas, tobulėja sakinių struktūra (Bernotienė, Jankauskienė, Jonynienė,

Juraitienė, Rudienė, 2015). Šiame tarpsnyje vaikui labai svarbi pedagogų ir tėvų pagalba, supratimas ir palaikymas, emociškai saugi ir pozityvi aplinka. Atsakingais už vaiko pasiekimus, vystymosi raidą ir gerovę tampa tiek tėvai, tiek pedagogai. Viena iš svarbiausių sąlygų šiame kelyje – pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas.

Bendradarbiauti – tai pirmiausia parodyti, jog tėvų (mokytojų) dalyvavimas ir indėlis yra labai reikšmingas suprantant vaiko poreikius ir tariantis, kaip juos patenkinti (Dovydaitienė, Jusienė, 2014). Pasak R. Kontautienės (2010), sėkmingas mokytojo ir tėvų bendradarbiavimas daro teigiamą įtaką vaikų ugdymo rezultatams, todėl tėvai ir mokytojai turi veikti išvien. Vaikai, matydami į jų ugdymo procesą įsitraukusius tėvus, tampa veiklesni, formuojasi teigiama nuostata į mokymosi procesą ir ugdymo įstaigą. Galima teigti, kad atsiranda sąlyga bendradarbiavimo pagrindu sukurti kryptingą sistemą, kuri leidžia pasiekti sėkmingų vaiko ugdymosi rezultatų. Tai taip pat įtakoja ir jų pasiekimus vėlesniuose raidos etapuose. Keičiantis informacija apie vaiką, vadovaujantis tais pačiais principais namie ir darželyje sukursime palankią aplinką vaiko ugdymuisi (Burvytė, 2014). Siekiant, kad vaikas išaugtų sveikas, orus, bendraujantis, smalsus, nuolat besimokantis, būtina vaiko ugdymą pradėti kuo ankstyvesniame jo amžiuje. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga – pirmoji ugdymo įstaiga, kuriame vaikas mokosi kasdienių gyvenimo įgūdžių. Ugdosi gebėjimai būti savarankišku, atsakingu už save ir aplinką, kurioje jis veikia, nuolat besirūpinančiu savo sveikata ir išvaizda. Pedagogų ir tėvų dalyvavimas vaiko ugdyme padeda įgyvendinti jo siekį tapti pilnaverte asmenybe dalyvaujančia visuomenės gyvenime.

Temos iširtumas. Ugdymo procesą, jo dalyvių bendravimą ir bendradarbiavimą nagrinėjo: A. Gučas (1994), R.M. Andrikiene, A. Ruzgienė (2001), O. Monkevičienė (2001), A. Juodaitytė (2003), A. Dumčiėnė, Z. Bajoriūnas (2006), R. Sabaliauskienė, R. Rimkienė (2009), R. Konatutienė (2010), M. Dovydaitienė, R. Jusienė (2014), S. Burvytė (2014) ir kt. Socialinio pedagogo veikla analizuojama I. Leliūgienė (2005), O. Misiukevičienės, A. Putauskienės (2009) darbuose. Vaiko sveikatos stiprinimo ir saugojimo, sveikos gyvensenos temas nagrinėjo: A. Martinkus (1995), E. Adaškevičienė (1999, 2004), N. Starzdienė ir kt. (2011, 2014, 2017), D. Šlušnienė (2010) ir kiti.

Tyrimo problema. socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius. Keliami probleminiai klausimai:

- kokia yra kasdienių gyvenimo įgūdžių reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaiko raidai ir gyvensenai?
- kokie galimi socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo būdai bei formos ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius?

Tyrimo objektas: socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienes gyvenimo įgūdžius.

Tyrimo tikslas: atskleisti socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo galimybes ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienius gyvenimo įgūdžius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti kasdienio gyvenimo įgūdžių sampratą ir klasifikaciją.
2. Išanalizuoti kasdienio gyvenimo įgūdžių reikšmę ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai ir gyvensenai.
3. Atskleisti socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo būdus bei formas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

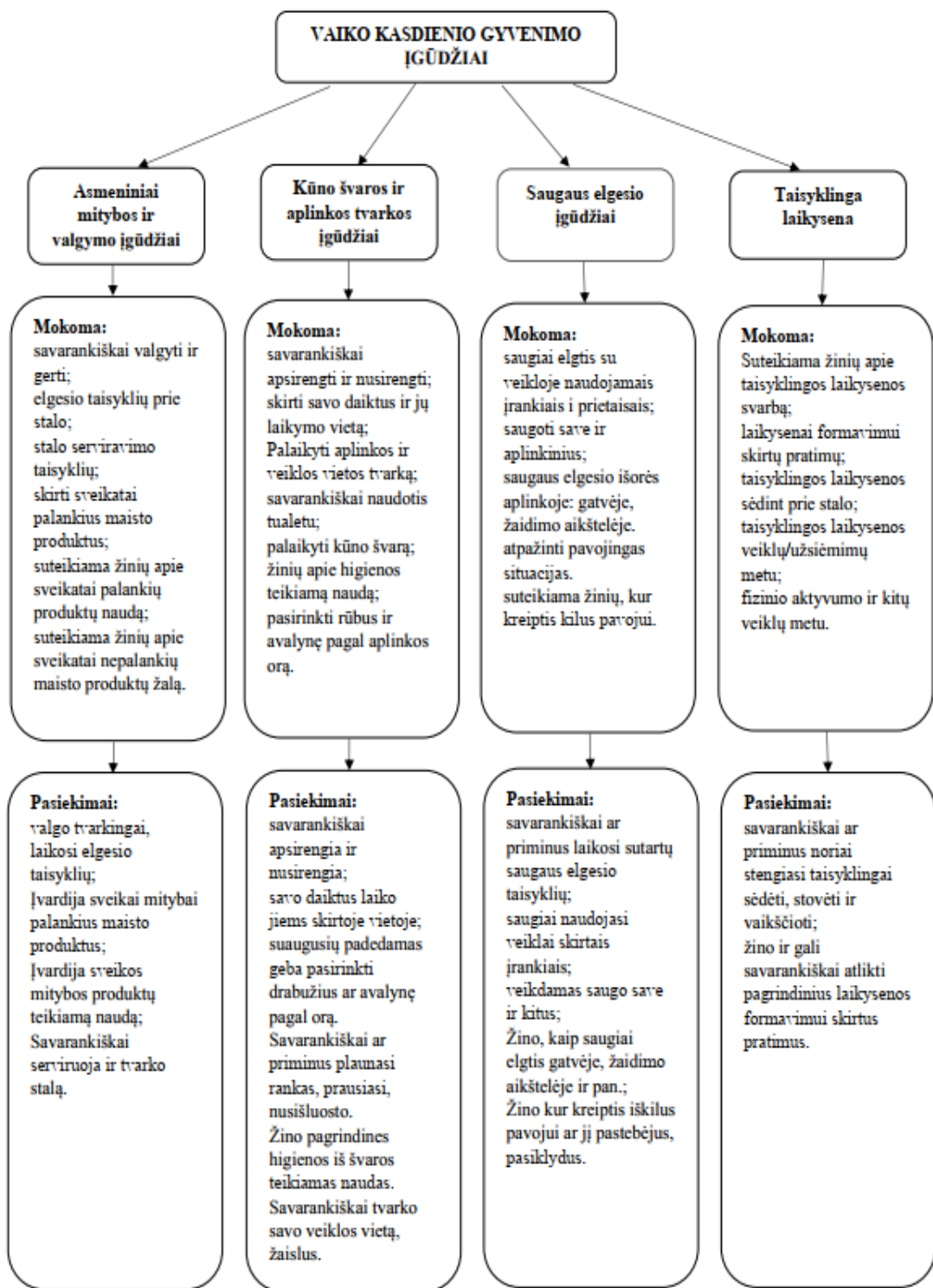
1. Kasdienio gyvenimo įgūdžių samprata ir klasifikacija.

Gera sveikata – tai sėkmės šaltinis, vedantis į gyvenimo tikslų realizavimą, nes tas, kas yra darbingas, ištvermingas, turi valią ir stiprią dvasią, įveiks bet kokius sunkumus ir negandas (Adaškevičienė, Strazdienė, 2017). Sveikata yra didžiausia žmogaus vertybė, būtina visaverčiam gyvenimui, visapusiškai raiškai (Dumčienė, Bajoriūnas, 2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatos ugdymas siejamas su kasdinių gyvenimo įgūdžių formavimo būtinybe. Mokslinėje literatūroje ir švietimo dokumentuose pažymima, jog kasdieniai gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys (*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*, 2014).

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad kasdinių gyvenimo įgūdžių ugdymas ikimokykliniame amžiuje tiesiogiai siejasi su sveiko ir savarankiško vaiko samprata, harmoninga raida ir kokybišku gyvenimu ateityje. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše* (2014) kasdienio gyvenimo įgūdžiai klasifikuojami į:

- Vaiko asmeninius mitybos ir valgymo;
- Kūno švaros ir aplinkos tvarkos;
- Saugus elgesys;
- Taisyklinga laikysena.

Remiantis švietimo dokumentais (*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimo aprašas* (2014), *ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015), *emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos raidos aprašas* (2021)) kasdienius gyvenimo įgūdžius galima klasifikuoti taip:

1 pav. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžių ir pasiekimų lentelė (sudarė darbo autorė)

Sveikatos svarbą, ugdant kasdienes gyvenimo įgūdžius, būtina suprasti plačiąja žodžio prasme, kaip įtaką optimaliam vaiko vystymuisi. Todėl orientuojantis į kasdienes gyvenimo įgūdžių sritį, turi būti stiprinama vaiko sveikata, sveikos gyvensenos įgūdžiai, gerinama jo emocinė savijauta, tobulinami judesiai bei laikysena, didinamas išvermingumas (Visagurskienė, Grigonienė, 2016).

Ikimokyklinio amžiaus vaikas ypač jautrus aplinkos poveikiams, uoliai juos perima tobulindamas savo fizines ir psichines galias, ugdydamasis kūno stiprybę ir sveikatą. Vaikas ima pažinti pats save, savo jėgas ir išgales, organizmo pokyčius ir poveikius, pamažu perima suaugusiųjų elgseną, suvokia patarimus ir reikalavimus. Šiuo metu turime kuo uoliausiai rūpintis jo dvasingumu, kūno gyvybingumu, jo fiziniu statusu bei sveikata (Adaškevičienė, 1999). Ypač tai aktualu šiandienos aplinkoje, kada technologijų pažanga skatina sėdėjimą vienoje pozijoje, vyrauja gausa greitai paruošiamo ir sveikai mitybai nepalankaus maisto, stokojama tinkamo elgesio įpročių ir įgūdžių. Pedagogų ir tėvų pareiga padėti vaikui išsiugdyti teigiamą nuostatą į sveiką gyvenseną, asmens higienos, kultūros įpročius, tinkamą elgesį ir įgyti žinių apie sveikatos stiprinimą ir saugojimą.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos, kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo, saugaus elgesio įgūdžiai ir taisyklinga kūno laikysena.

Viena sudėtinių sveikatos ugdymo temų yra traumų profilaktika, saugus elgesys keliuose. Ugdant šią kompetenciją ugdomas vaiko gebėjimas savarankiškai ar padedant suaugusiajam saugiai elgtis buityje, žaidžiant ar judant namie, vaikų grupėje, lauke, kelyje ar nežinomoje vietoje (Jankauskienė, Miciūnienė, Maslauskienė, Juškevičienė, Žilinskė, Šerpytienė, Markevičiūtė, Strikauskas, 2008). Tyrimo ataskaitos duomenys (Gudžinskienė, Česnavičienė, Suboč, 2007) rodo, kad vaikų traumų nemažėja, vadinasi, šis sveikatinimo aspektas turi būti nagrinėjamas išsamiau, reikėtų su ugdytiniais analizuoti situacijas, susijusias su traumomis, aptarti galimus būdus joms išvengti. Mokytis atpažinti galimus pavojus, esant reikalui kreiptis pagalbos. Todėl svarbu dar ikimokykliniame amžiuje ugdyti vaiko atsakomybę už savo elgesį ir sprendimo priėmimo įgūdžius.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų įgūdžių ugdymas – tikslingas, nuoseklus ir planingas procesas. Šio amžiaus tarpsnio vaikams įgūdžiai formuojasi palaipsniui, sudarant sąlygas jų plėtotei įvairiose gyvenimiškose situacijose. Vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas kaip ir sveikatos ugdymas – tai lyg pastato pamatas, ant kurio modeliuojamas jauno žmogaus dabarties ir ateities buveinė: veiksmas po veiksmo, pavyzdys po pavyzdžio, mintis po minties, žingsnis po žingsnio, įprotis po įpročio – tai investicijos ne tik į vaiko, bet ir į jo vaikų ateitį (Gudžinskienė, Česnavičienė, Suboč, 2007).

2. Kasdienio gyvenimo įgūdžių reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai ir gyvensenai.

Nuosekliai ir sistemingai ugdant vaiko kasdienes gyvenimo įgūdžius ruošiamame vaiką savarankiškam gyvenimui. Vaikas įgijęs kasdienes gyvenimo įgūdžių pradmenis pamažu tampa vis mažiau priklausomas nuo suaugusio, savarankiškesnis. Pradedą suvokti save ir savo galimybes, formuojasi teigiamos patirtys. O kai vaikui pavyksta pasiekti su juo siejamus lūkesčius, jis jaučia pasididžiavimą (Boyd, Bee, 2011). Pasak R.M. Andriekienės, A. Ruzgienės (2001) skatinant vaikus savarankiškumo mokoma ryžto, valios, atkaklumo įveikti kliūtis bei pasitikėti savo jėgomis.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis lavėja pirštų, plaštakos, riešo judesiai, išmokstama judesius atlikti greičiau, vikriau, ugdoma akių – rankų koordinacija. Padeda vaikui suvokti aplinką, stimuliuoja intelektinę smegenų veiklą. Vaikas turi kiek įmanoma daugiau dirbti nepaklusniais mažaisiais pirštukais. Teigiama, kad kuo vaiko piršteliai darysis vikresni, tuo jo kalba taps suprantamesnė ir aiškesnė (Krivickaitė – Liešienė, 2018).

Mokant vaiką savarankiškai valgyti formuojasi tvarkingo valgymo ir elgesio prie stalo įpročiai, kartu ugdomas ir sveikos gyvensenos supratimas. Vaikas geba savarankiškai ir tvarkingai valgyti, teisingai laikyti stalo įrankius ir reikmenis, naudotis servetėle, padėkoti ir pan. (*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*, 2014). Suprantamai pateikiama informacija apie sveikatai palankios mitybos naudą ir jos laikymasis formuoja sveikos mitybos suvokimą. Subalansuota mityba lemia harmoningą vaiko augimą, darbingumą, gebėjimą mokytis, fizinį aktyvumą, stiprina imunitetą ir gerina bendrą vaiko savijautą (Bogušienė, 2018). Formuojant sveikos mitybos įpročius ankstyvame amžiuje sumažinama rizika vėlesniuose raidos etapuose susirgti valgymo sutrikimo ligomis, nutukimui bei dėl to patirti patyčias.

Savikontrolės lavinimui įtakos turi kasdienės higienos laikymasis. Vaikas supranta higienos taisyklių teikiamą naudą sveikatos ir ligų prevencijos kontekste. Lavėja suvokimas, jog kūno bei aprangos švarą diktuoja ne tik higienos ir švaros taisyklių reikalavimai, bet ir žmonių santykių normos. Vaikai pradeda suprasti, kad higienos ir švaros taisyklių laikymasis išreiškia pagarbą kitiems žmonėms (*Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*, 2015). Ankstyvame amžiuje įgyti asmeninės higienos įgūdžiai padeda išvengti socialinės atskirties paauglystės laikotarpyje.

Formuojant aplinkos tvarkos įpročius tobulėja vaiko gebėjimas savarankiškai palaikyti aplinkos tvarką. Ugdosi atsakingumas, nuoseklumas, formuojasi estetikos pojūtis. Lavėja sisteminis mąstymas. Vaikai pradeda suprasti tvarkos reikšmę juos supančiame pasaulyje.

Saugaus vaiko elgesio ir savisaugos įgūdžių ugdymas yra sistemingas ir nuoseklus procesas, sužadinantis vaiko norą sužinoti daugiau, įgyti patirties, įsisąmoninti ir suvokti atsakomybę už savo ir kitų saugumą ir laikytis saugaus elgesio principų kasdieninėje aplinkoje, gebėti orientuotis sudėtingose situacijose (Jankauskienė, Miciūnienė, Maslauskienė ir kt., 2008).

Mokant vaiką taisyklingos laikysenos didėja vaiko suvokimas apie išvaizdą ir gerą savijautą. Formuojama vertybė, kad taisyklinga laikysena – žmogaus estetinė vertybė. Ji turi didelę reikšmę žmogaus išvaizdai ir savijautai (Adaškevičienė, 1999). Vaikas skatinama kuo daugiau judėti, atlikti tam tikrus sporto pratimus, kartu mokoma fizinio aktyvumo.

3. Socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimo būdai bei formos ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdieninio gyvenimo įgūdžius.

LR švietimo įstatyme (2011), *Valstybinėje 2013-2022 m. švietimo strategijoje* pabrėžiama, kad siekiant užtikrinti švietimo ir mokymo kokybės gerinimo, būtinas įvairių institucijų

bendradarbiavimas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bendradarbiavimas vyksta tarp pedagogų, tėvų, ugdytinių ir kitų specialistų. Viena svarbiausių ugdytojų užduočių – bendradarbiauti su šeima. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos veikla dažnai yra pirmieji vaiko už šeimos ribų patirti įspūdžiai, todėl tėvai nori žinoti apie vaiko pažangą. Ugdytojai turi aptarti su šeimos nariais vaiko veiklą namuose ir ugdymo įstaigoje, gerai ir menčiau išsivysčiusius gebėjimus, rūpestį keliančius klausimus (Coughlin, Hansen, Heller ir kt., 1997). Svarbu su tėvais pasikalbėti ne tik ugdymo proceso pradžioje, bet ir išlaikyti bendradarbiavimą viso ugdymo metu.

Analizuojant mokslinius šaltinius galima teigti, kad socialinis pedagogas yra vaiko gerovės advokatas. Jo veikla nukreipta į pagalbos mokiniams organizavimą ir jo asmenybės vystymosi, tobulėjimo skatinimą. Socialinis pedagogas, dirbdamas individualų darbą su mokiniais, tėvais, mokytojais, teikia įvairiapusišką pagalbą stiprinant mokinių psichinę ir fizinę sveikatą, skatina pozityvią mokinio asmenybės raidą, sudaro palankias sąlygas mokinio intelektinei raidai (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009). Sėkmingas socialinio pedagogo ir tėvų bendradarbiavimas laiduoja teigiamus vaiko ugdymosi pasiekimus. Viena iš sėkmingo bendradarbiavimo sąlygų – tinkamos bendradarbiavimo formos pasirinkimas. R. Kontautienė (2010) išskiria šias pedagogo ir tėvų bendradarbiavimo formas:

- lankymasis mokinio namuose;
- individualus iš anksto suplanuotas pokalbis su mokinio tėvais mokymosi įstaigoje;
- susirašinėjimas laiškais;
- pokalbiai telefonu;
- kasdieniai iš anksto neplanuoti pašnekesiai ugdymo įstaigoje.

Praktikoje pedagogai linkę taikyti kolektyvines bendradarbiavimo formas tokias, kaip tėvų susirinkimai, bendri tėvų ir vaikų renginiai, atvirų durų dienos, projektų renginiai, projektų rengimas, konferencijos. Sparčiai plečiantis technologijoms ir keičiantis gyvenimo aplinkybėms dažnai tėvai negali sudalyvauti gyvame individualiame pokalbyje su pedagogu ar tėvų susirinkime. Čia gelbsti skaitmeninės technologijos, leidžiančios bendrauti realiu laiku, spręsti problemas, operatyviai pasidalyti informacija ar vaizdo įrašu (Slušnienė, Parišauskienė, Balčėtienė, 2017). Autorių tyrimų rezultatų analizė parodė, kad pedagogai dažniausiai naudojami elektroniniu paštu, kaip vienu iš patogiausiu būdu palaikyti ryšį. Nemažai pedagogų ir tėvų naudojami socialiniais tinklais, interneto telefonija, bei kitomis pokalbių svetainėmis, kuriamos individualios ar bendros tėvų ir pedagogų pokalbių grupės. Galimybė bendradarbiauti realiu laiku stiprina tėvų motyvaciją, padeda aktyviau dalyvauti ugdymo įstaigos gyvenime. Pedagogas bendrauti su ugdytinio tėvais turi profesionaliai ir laikytis šių principų: bendrauti atvirai, keistis informacija, rodyti pagarbą, būti suinteresuotu, palaikyti tėvus (Burvytė, 2014).

Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su tėvais gali būti edukacinio ir praktinio pobūdžio. Edukacinė pagalba nukreipta tėvų pedagoginės kultūros formavimui, o praktinių užsiėmimų tikslas - supažindinti su maitinimosi svarba augančiam organizmui, skatinti sveiką mitybą, higienos įgūdžius (Leliūgienė, 2002). Bendradarbiavimo forma pasirenkama atsižvelgiant į šeimos poreikius.

Išvados

1. Vaiko kasdienio gyvenimo įgūdžiai - vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. Jie klasifikuojami į vaiko asmeninius mitybos ir valgymo, kūno švaros ir aplinkos tvarkos, saugus elgesys ir taisyklinga laikysena. Kasdienių gyvenimo įgūdžių ugdymas ikimokykliniame amžiuje tiesiogiai siejasi su sveiko ir savarankiško vaiko samprata, harmoninga raida ir kokybišku gyvenimu ateityje. Įgūdžių formavimuisi svarbus ikimokyklinis amžius, kada vaikas yra imlus naujoms patirtims, pradeda suprasti suaugusiųjų patarimus ir prašymus. Žinios, gebėjimai ir vertybinės nuostatos ugdomos siekiant jų pusiausvyros, ugdant ne tik įgūdžius, bet ir savivoką, todėl vaikas išsiugdo ne tik įgūdžius, bet ir savivoką, mokantis savarankiškai veikti ir priimti sprendimus.

2. Sistemingas ir nuoseklus kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas ikimokykliniame amžiuje daro teigiamą poveikį vaiko raidos vystymuisi ir gyvensenai. Vaikas įgijęs kasdienių gyvenimo įgūdžių pradmenis tampa savarankiškesnis ir atsakingesnis, pradeda suvokti save ir savo galimybes, taisyklių laikymosi teikiamą naudą. Didėja suvokimas apie išvaizdą ir gerą savijautą, sveiką mitybą ir jos poveikį organizmui, saugus elgesio svarbą.

3. Socialinio pedagogo ir šeimos bendradarbiavimas, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kasdienio gyvenimo įgūdžius, gali būti edukacinio ir praktinio pobūdžio. Edukacinė pagalba nukreipta tėvų pedagoginės kultūros formavimui, praktinės veiklos tikslas – supažindinti tėvus su maitinimosi svarba augančiam organizmui, skatinti sveiką mitybą, higienos įgūdžius. Praktikoje pedagogai linkę taikyti individualias ir kolektyvines bendradarbiavimo formas. Sparčiai plečiantis technologijoms ir keičiantis gyvenimo aplinkybėms pedagogai bendradarbiavimui su tėvais naudoja ir skaitmenines technologijas, kurios leidžia bendrauti realiu laiku, spręsti problemas, operatyviai pasidalyti informacija ar vaizdo įrašų. Socialinis pedagogas bendradarbiavimo būdą bei formą pasirenka atsižvelgiant į šeimos poreikius.

Literatūra:

Adaškevičienė, E. (1999). *Vaikų sveikatos ugdymas: pedagoginiu aspektu*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.

Adaškevičienė, E., Strazdienė, N. (2017). *Mokinių fizinio aktyvumo edukacija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Andrikiienė, R.M., Ruzgienė, A. (2001). *Ankstyvosios vaikystės pedagogika*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

- Bernotienė, R., Jankauskienė, L., Jonynienė, V. ir kt.(sud.). (2015). *Jūsų vaikas – ikimokyklinukas*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
- Bogušienė, R. (2018). *Sveikas maistas nuo mažens – raktas į sveiką ir laimingą gyvenimą*. [žiūrėta 2021-11-04]. Prieiga internete:
<https://sveikataipalankus.lt/sveikas-maistas-nuo-mazens-raktas-sveika-ir-laiminga-gyvenima/>
- Boyd, D., Bee, H. (2011). *Augantis vaikas*. Vilnius: Vaistų žinios.
- Burvytė, S. (2014). *Apie kokybišką pedagogo sąveiką su vaiko tėvais*. [žiūrėta 2021-11-11]. Prieiga internete: http://www.ugdykim.lt/apie_kokybiska_pedagogo_saveika_su_vaiko_tevais/
- Dovydaitienė, M., Jusienė, R. (2014). *Konsultavimas mokykloje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Dumčienė, A., Bajoriūnas, Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
- Gudžinskienė, V., Česnavičienė, J., Suboč, V. (2007). *Tyrimo „Sveikos gyvensenos ugdymas mokyklose“ ataskaita*. [žiūrėta 2021-11-04]. Prieiga internetu:
<https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/SVEIKOS%20GYVENSENOS%20UGDYMAS%20MOKYKLOSE.pdf>
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas* (2014). Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. [žiūrėta 2021-10-27]. Prieiga internetu:
https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf
- Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015). Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. [žiūrėta 2021-10-27]. Prieiga internetu:
https://www.smm.lt/uploads/documents/tevams_ugdymo_planai/knyga%20-%20rekomendacijos.pdf
- Jankauskienė, L., Miciūnienė, Z., Maslauskienė, A. ir kt.(sud.). (2008). *Saugus elgesys*. Vilnius. [žiūrėta 2021-11-05]. Prieiga internetu:
<https://www.ssus.lt/ssusadmin/kiti/lmitkcedit/uploads/files/Saugus%20Elgesys.pdf>
- Kontautienė, R. (2010). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Krivickaitė-Leišienė, E. (2018). *Kaip lavinti 1–2 m. amžiaus vaikų smulkiąją motoriką?*. [žiūrėta 2021-11-01]. Prieiga internetu:
<https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/kaip-lavinti-12-m-amziaus-vaiku-smulkiaja-motorika-specialisto-patarimai/25462>
- Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas* (2011). [žiūrėta 2021-11-05]. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>

- Misiukevičienė, O., Putauskienė, A. (2009). *Socialinio pedagogo darbo vadovas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Miškinis, K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
- Slušnienė, G., Parišauskienė, D., Balčėtienė, A. (2017). *Bendradarbiavimui su ugdytinių tėvais skirtų technologijų taikymas siekiant efektyvios komunikacijos*. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose. Nr.13, p. 86-92. [žiūrėta 2021-11-07]. Prieiga internetu:
<http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttk/article/view/206>
- Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija* (2014). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. [žiūrėta 2021-11-05]. Prieiga internetu:
https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_e7870701e841e67d18a5377b19e7a57e.pdf
- Visagurskienė, K., Grigonienė, J. (2016). *Ikimokyklinio ir pradinio mokyklinio amžiaus vaikų fizinių ypatybių testavimas ir ugdymas*. Kaunas: Lietuvos sporto universitetas.

PEDAGOGO PROFESIONALUMAS ORGANIZUOJANT PAILGINTOS GRUPĖS VEIKLĄ PRADINIŲ KLASIŲ MOKSLEIVIAMS

Monika Rimkutė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojamas pedagogo profesionalumas, planuojant vaikų laisvo laiko užimtumą ir švietimą popamokinėje veikloje, atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnį, individualius vaiko poreikius, apimant visos grupės sklandžią ir palankią mokymuisi ir bendravimui aplinką, gebėjimą koreguoti ir keisti veiklą pagal esamas aplinkybes, sugebėjimą reaguoti į iškilusias problemas, padedant vaikams integruotis ir įsilieti į mokyklos socialinį gyvenimą, kadangi tai pradinių klasių mokiniai, būtina į tai atsižvelgti ir padėti vaikui, priimti bei suprasti mokyklos svarbą ir ugdyti norą dalyvauti mokyklos gyvenime.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: pedagogo profesionalumas, pradinių klasių mokiniai, pailgintos dienos grupė.

Įvadas

Temos aktualumas. Mokytojo profesionalumo svarba yra akcentuojama rengiant mokytojus. Pedagogų rengimo reglamente (2018) pabrėžiama, kad pedagoginės studijos turi užtikrinti jog absolventas būtų sukaupęs pakankamai žinių ir gebėjimų, išsiugdęs tinkamas vertybines nuostatas, išmanytų mokomąjį dalyką ir gebėtų jį taikyti, suvoktų pedagoginius reiškinius, edukacinę veiklą, pažintų atitinkamo amžiaus vaikų, psichofizinės brandos ir specialiųjų poreikių ypatumus. Padėtų įveikti socializacijos, mokymosi sunkumus, gebėtų suteikti psichologinę, bei pedagoginę pagalbą. *Valstybės švietimo 2013-2022 metų strategijoje* didžiausias dėmesys skiriamas mokytojų profesionalumui, nuolatiniam tobulėjimui, mokymuisi visą gyvenimą, kvalifikacijos kėlimui, nuolat papildant ir plečiant savo profesines žinias įvairiomis priemonėmis. Galima teigti, jog mokytojo profesionalumas vertinamas nuo jo jau turimos kvalifikacijos ar įgytų kompetencijų. Kompetencija tai asmens žinių visuma ir gebėjimai jas realizuoti profesinėje veikloje, remiantis asmeninėmis savybėmis, požiūriais ir vertybėmis (Guion, 1991; Spencer, Spencer 1993; Trotter, Ellison, 1997; Jucevičienė, Liepaitė, 2000; Žydžiūnaitė, 2000; Laužackas, 2005; Jusevičienė, 2007). Mažiausiai akcentuojamas pedagogo pašaukimas, kaip vienas iš labai svarbių aspektų. Pedagoginis pašaukimas motyvacinių, potencialių ir charakterologinių asmenybės bruožų derinys, įgalinantis rinktis ugdymo darbą, jausti pasitenkinimą savo darbo rezultatais ir gyvenimo prasme. Pedagoginio pašaukimo gelmėse glūdi empatija, intelektualinis ir emocinis jautrumas, kylantis iš bendravimo, jungimosi, vienijimosi poreikio. Empatija pasižymi ne tik siekimu bendrauti, bet ir įsijausti į kito mintis ir

jausmus, suprasti kito žmogaus minčių ir jausmų prasmę ir reikšmę jam ir jo aplinkai. Teisingumas, tolerancija, pasirengimas padėti, tvirtumas, tai asmenybės bruožai be kurių neįmanomas joks pedagoginis veiksmas (Jovaiša, 2001).

Tyrimo problema: Dar niekada švietimo istorijoje darbuotojų profesiniam tobulinimuisi nebuvo skirta tiek reikšmės. Kiekviename švietimo reformos pasiūlyme bei kiekviename mokyklos tobulinimo plane pabrėžiama labai geros kokybės profesinio tobulinimosi galimybė (Thomas Guskey, 2000). Pedagogas įgyja kvalifikaciją aukštojoje mokykloje. Pedagogų profesinės kompetencijos formuojasi studijuojant, atliekant pedagoginę praktiką, dirbant pedagoginį darbą (Pečiuliauskienė, Barkauskaitė, 2011). Atsižvelgiant į šiuos teiginius kyla klausimas: kaip tampa profesionalu pedagogu? Kokie svarbiausi ir esminiai dalykai reikalingi pedagogui siekiančiam tapti profesionalu savo srityje?

Temos iširtumas. Pedagogų profesinį vertinimą analizavo R. Guskey (2011), J. Guion (1991), S.M. Spencer (1993), A. Trotter, L. Ellison (1997), P. Jucevičienė, D. Lepaitė (2000), R. Laužackas (2005), P. Jucevičienė (2007), O. Ogienko, A. Rolyak (2009). Lyderystės gebėjimus ir tvarios mokyklos pažangą analizavo L. Lambert (2011), pedagoginės praktikos mokykloje P. Pečiuliauskienė, M. Barkauskaitė (2011), L. Duoblienė (2006), M. Teresevičienė, G. Gedvilienė (2003).

Tyrimo objektas: Pedagogų profesionalumas organizuojant pailginto dienos grupės veiklą pradinėse klasių moksleiviams.

Tyrimo tikslas: Atskleisti pedagogų profesionalumo kriterijus organizuojant pailgintos dienos grupės veiklą pradinėse klasių moksleiviams.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti pedagogų profesionalumo savybes.
- Pateikti pailginto darbo dienos grupės veiklos aprašą.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.

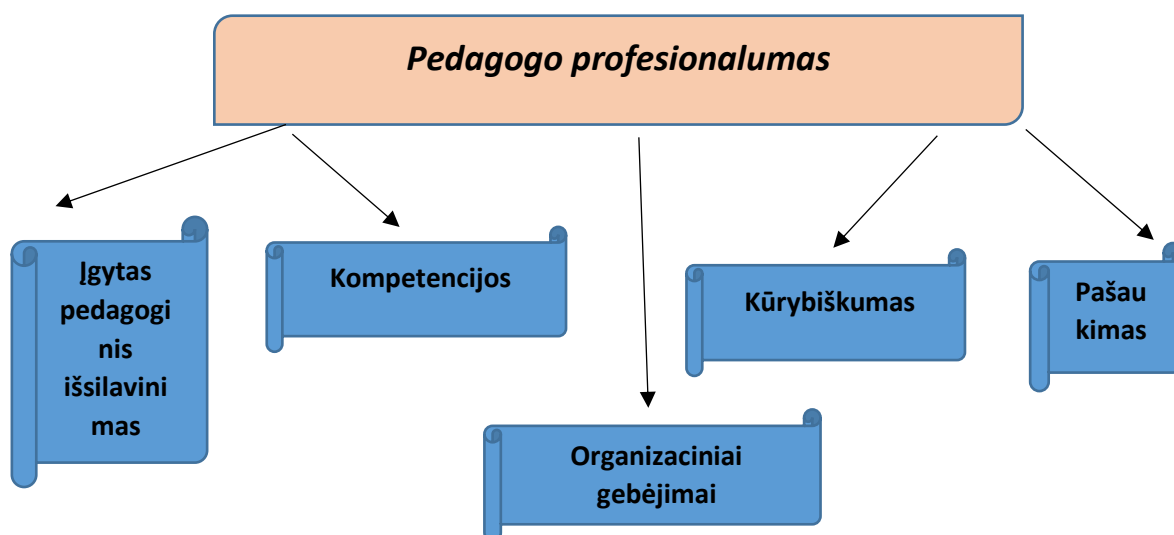
Teorinė dalis

1. Pedagogų profesionalumas

Profesionalumas tai gebėjimai, žinios, kultūra ir identitetas, kurie siejami su aukštu profesinių žinių lygiu, kartais labai specializuotomis žiniomis, veiklos metodais, veiklos procesų valdymu ir kt. Profesionalumas taip pat susietas su asmeniu, jo gebėjimais mobilizuoti turimus šaltinius siekiant išspręsti veiklos problemą ar įveikti sudėtingą profesinę situaciją ir kt. (Jatkauskienė 2013). Anot R.I. Anderson (2008) mokytojas turi žinoti mokslinius ugdymo pagrindus, ugdymo procese gebėti taikyti tinkamus ir geriausius mokymo būdus bei metodus, analizuoti savo veiklą ir suprasti mokymosi visą gyvenimą svarbą profesinėje veikloje. Jis išskiria tris pagrindines mokytojo kompetencijas: vadybinę, komunikacinę ir organizacinę. Mokytojas, dirbantis šiuolaikinėje mokykloje turi pasižymėti tautine, rasine ir religine tolerancija, žinoti žmogaus ir piliečio teises

,laisves ir pareigas ir gebėti jas užtikrinti pagal savo galimybes ,taip pat pasižymėti pilietine sąmone ,aktyvumu ,turėti savo poziciją, išmanyti humanistines, demokratines, pilietinės visuomenės formavimosi prielaidas bei demokratinės visuomenės, valstybės funkcionavimo principus ir gebėti juos vertinti (Saugėnienė, Liaudanskienė, 2003).

Pedagoginis darbas ypatinga žmonių veiklos sfera. Tai yra vertybinis tikslingas kvalifikuotų ir nekvalifikuotų asmenybių bendravimas. Jis integruoja visas kultūros vertybes, būtinas perimti žmonėms ,kad jie galėtų ne tik orientuotis gyvenime, bet ir jame aktyviai dalyvauti. Toks darbas turi būti aukštai kvalifikuotas ir atitikti visos visuomenės ir kiekvieno individo poreikius, galimybes (Jovaiša, 2011). Anot Jovaišos (2001) pedagoginis darbas yra kūrybinio pobūdžio svarbiausia čia-bendravimo menas. Jo pagrindas pedagoginis taktas. Taktas tai saiko jausmas, gebėjimas kiekvienu konkrečiu atveju greitai ir tikslingai nustatyti santykių būdą ir jį tinkamai pritaikyti reikiamu momentu. Tai yra didelė ugdytojo vertybė, įgalinanti jį kurti palankius santykius su mokiniais ir kolegomis, ieškoti lengvesnių būdų tikslui pasiekti. Pedagogas profesionalumas pateikiamas 1 pav.

1 pav .Pedagogo profesionalumo modelis

2. Pailgintos darbo dienos grupės veiklos aprašas

Pastaraisiais metais dėl išaugusio tėvų poreikio vesti vaikus į po pamokų esančią pailgintos dienos grupę, Klaipėdos miesto savivaldybės taryba nuo 2020 metų rugsėjo 24., vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu 18 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu 70 straipsnio 7 dalimi, nusprendė sumažinti mokestį už lankymą dvigubai, mokėjimas taip pat atsižvelgiamas į tėvų pajamas pvz. vaikus su specialiaisiais poreikiais ar šeimas patiriančias finansinius sunkumus savivaldybė finansuoja iš savo lėšų pagal situaciją. Grupė yra teikiama priešmokykliniam ugdymui ir moksleiviams nuo 1-4 klasės. Grupės formuojamas nuo 14-25 mokinių.(Klaipėdos X progimnazija).

Mokyklos direktorius(ė) pasirašo pailgintos dienos grupės tvarkos aprašą. Pailgintos dienos grupės veikla vadovaujasi Lietuvos Respublikos konstitucija, Vyriausybės nutarimais, Lietuvos švietimo įstatymu, Švietimo ir mokslo ministerijos norminiais aktais, bendrosiomis programomis, pradinio ugdymo samprata, Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos Socialinio departamento švietimo skyriaus patvirtintais dokumentais. Peržiūrėjus Klaipėdos mokyklų veiklos aprašus, visų mokyklų tikslai ir uždaviniai yra panašūs skiriasi tik minimalūs dalykai, kurie iš esmės neduoda jokių didelių skirtumų. Klaipėdos X progimnazija, tėvų prašymu formuoja grupes surinkus tik pakankamą skaičių vaikų. Grupė prasideda vaikams baigus pamokas nuo 13h -17h, esant poreikiui tėvai gali pasiimti vaikus anksčiau, prieš tai informavus grupės mokytoją. Grupės tikslas padėti vaikams ugdyti bendrąsias, socialines asmenines kompetencijas, bei užtikrinti saugų vaikų užimtumą po pamokų. Pagrindiniai grupės steigimo uždaviniai: gerinti mokinių ugdymo kokybę, plėtoti užimtumo įvairovės kryptis ir formas; užtikrinti, socialinę, psichologinę, pedagoginę pagalbą; taip pat nuvesti ir priminti būrelių laiką informuoti vaikus ir tėvus apie neįvykusius užsiėmimus ir veiklas.

Mokymasis grupėse skatina lygiateisišką bendradarbiavimą tarp pačių mokinių ir tarp mokytojo bei mokinių (Jonynienė 1997). R.Cousinet tyrimais pagrindė, kad mokymas bendradarbiauti ugdo mokinių aktyvumą, iniciatyvą, kūrybingumą, savarankiškumą, domėjimąsi, socialinius gebėjimus. Grupinio darbo metodą jis taikė pradinių klasių moksleivių mokymui, naudojant šį metodą mokiniai susidomi, nereikia jų drausminti (Teresevičienė, Jonynienė, 2003). Tinkamos veiklos, darbo, bei žaidimų įvairovė, kūrybiškas užduočių pritaikymas gali kokybiškai užimti vaikų laisvalaikį.

3. Pedagogo darbo organizavimas pailgintos dienos grupėje

Pedagogai dirbantys grupėje:

- Organizuoja saugią mokinių priežiūrą, kryptingą pažintinę, meninę, sportinę veiklą grupės patalpose ar lauke.
- Nuosekliai, turiningai ir planingai organizuoja veiklą, atitinkančią mokinių amžių.
- Įsipareigoja saugoti mokinius nuo fizinę, psichinę sveikatą žalojančių poveikių.
- Pagal galimybes sudaro sąlygas mokinio saviraiškos poreikiams tenkinti.
- Teikia pagalbą atlikti namų darbų užduotis.
- Užtikrina savalaikį mokinių nuvykimą į papildomo ugdymo užsiėmimus mokykloje.
- Informuoja tėvus apie vaikų elgesį, savijautą, sveikatą bei veiklą grupės metu.

Veikla grupėje organizuojama pagal sudarytą veiklos planą suderintą su direktoriaus pavaduotuju. Apie grupės veiklą pedagogas atsiskaito tėvų susirinkimuose. Visa veiklą koordinuoja direktoriaus pavaduotoja ugdymui.(Klaipėdos X progimnazija,2018).

Kiekvienas pailgintos dienos grupės pedagogas vadovaujasi pateiktu veiklos sąrašu, tačiau kiekvieno ugdytojo darbo specifika ir pobūdis skiriasi, priklausomai nuo mokytojo asmenybės. Būtent

šioje veikloje pasireiškia pedagogo profesionalumas: tikslingai, kūrybingai integruoti veiklas kryptingai ir nuosekliai suplanuoti laiką, kad vaikai ne tik mokytųsi ir žaistų, bet kartu ir tobulėtų asmeniškai kiekvienas pagal savo galimybes ir gebėjimus.

Išvados

1. Profesionalumas pedagoginiam darbe, neapsibrėžia vien tik įgytomis profesinėmis žiniomis ar išsilavinu. Šiuolaikinėje greitai besikeičiančioje visuomenėje reikalingas nuolatinis žinių tobulinimas ir taikymas jas praktinėje veikloje. Profesionalumas pasiekiamas įgūdžių gebėjimu pritaikyti praktinėje veikloje, gebėti analizuoti ir vertinti situaciją ir spręsti iškilusius klausimus ir problemas, būti empatišku su žmonėmis, mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su kolegomis, mokinių tėvais, nuolatos ieškoti palankiausių sprendimų situacijom spręsti, rasti ir ieškoti kompromisų ir priimti teisingiausią sprendimą.

2. Šiuolaikinis gyvenimo ritmas, nuolatinis laiko trūkumas, sunkėjanti ekonominė padėtis, noras suteikti sau ir vaikams kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą, tėvai atitinkamai skiria didžiąją laiko dalį darbui, kuris paimamas iš bendravimo su savo vaiku, laisvalaikio leidimo kartu. Todėl ieškodami sprendimų, tėvai palieka vaikus mokykloje, popamokinėje veikloje, kur vaikui palankiausia ir saugiausia vieta, jis nuolat yra apsupamas bendraamžių ir mokytojų, kurie rūpinasi ir prisiima atsakomybę už kiekvieną vaiką, stengiasi padėti įvairiausiais būdais. Tai saugi ir palanki aplinka vaiko laisvo laiko leidimui.

3. Kiekviena mokykla vadovaujasi tais pačiais tikslais ir uždaviniais, kur svarbiausia yra mokinys ir palankios sąlygos vaikui reikštis augti, kurti, tobulėti pagal asmeninius poreikius, gauti visą jam reikalingą pagalbą tiek mokymuisi, tiek kūrybai. Tik pedagogo sumanumas, originalumas, gebėjimas kiekvienam vaikai pamatyti skirtingas asmenybes ir potencialus, pavyks parinkti užduotis, žaidimus, veiklas, edukacinę veiklą, pritaikytą būtent savo ugdytinių tobulėjimui ir augimui.

Literatūra:

Abramavičiūtė V. (1998). *Ugdymo samprata*. Vilniaus universiteto leidykla.

Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiaulių universitetas, Šiaulių universiteto leidykla.

Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita Monografija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Jovaiša L. (2004). *Veikimo įgymių plėtra. Antropogogikos matmenys*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Dumčienė A., Tilindienė I. (2004). *Auklėjimo teorijos seminarai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.

Thomas.R.Guskey. (2004). *Profesinio tobulinimosi vertinimas*. Vertimas i lietuvių kalbą, leidykla „Garnelis“.

- Dumčienė A., Bajoriūnas Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademijos leidykla.
- Duoblienė L. (2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: Refleksijos ir dialogo link*. Vilnius : „Tyto alba“ leidykla.
- Lambert L. (2011). *Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga* .Leidykla: Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo aprūpinimo centras.
- Pečiuliauskienė M.,Barkauskienė M. (2011). *Pedagoginės praktikos mokykloje vadovas*. Vilnius: Leidykla Edukologija.
- Čiužas R. (2013). *Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis*. Vilnius: Leidykla Edukologija.
- Jatkauskienė B.(2013). *Andragogų profesionalizacijos sistemos profesionali raiška*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Klaipėdos miesto savivaldybės teisės aktas [Žiūrėta 2021-10-10].Prieiga internetu:
<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68d75dc001c211ebbedbd456d2fb030d?jfwid=s0xvzlbjx>
- [https://e-](https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68d75dc001c211ebbedbd456d2fb030d?jfwid=s0xvzlbjx)
[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68d75dc001c211ebbedbd456d2fb030d?jfwid=s0xvzlbjx](https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68d75dc001c211ebbedbd456d2fb030d?jfwid=s0xvzlbjx)
- Pedagogų rengimo reglamentas[Žiūrėta 2021-10-11]Prieiga internetu:
<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/68d75dc001c211ebbedbd456d2fb030d?jfwid=s0xvzlbjx>
- x
- Valstybinė 2013-2022m. Švietimo strategija [2021-10-10]Prieiga internetu:
https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_e7870701e841e67d18a5377b19e7a57e.pdf

TĖVYSTĖS GEBĖJIMŲ UGDYMAS (-IS): SOCIALINIO PEDAGOGO 10 METŲ TĖVŲ MOKYMŲ VEDIMO PATIRTIS

Vilma Šinkevičienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojamas tėvystės gebėjimų ugdymas tėvų grupėse, remiantis socialinio pedagogo 10 metų mokymų vedimo patirtimi. Išanalizavus mokslinę literatūrą, švietimo dokumentus, išskiriami pagrindiniai tėvystės gebėjimai, pateikiamas mokymų programų turinys. Atlikus tėvų, dalyvavusių mokymuose ir socialinio pedagogo mokymų vedimo patirties refleksijų analizę, nagrinėjami pagrindiniai lūkesčiai, su kuriais ateina tėvai į mokymus, kaip tėvai įvertina mokymų programą, bei savo dalyvavimą juose, pateikiami veiksniai, turintys įtakos sėkmingam darbui su tėvais mokymų metu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tėvystės gebėjimai ir jų ugdymas, tėvų mokymai, socialinis pedagogas, mokymų vedimo patirtis.

Įvadas

Temos aktualumas. „Buvimas tėvais – viena svarbiausių gyvenimo užduočių. Tėvystės patirtis teikia ne tik džiaugsmo ir vidinio pasitenkinimo. Tai yra be galo atsakingas, pasiaukojamas ir sunkus darbas“ (Braidokienė, Ignatavičienė, 2010, p. 7).

Tėvystė gali būti pozityvi ir negatyvi. Vieni tėvai stengiasi tinkamai rūpintis savo vaikais, atsiliepti jų fizinius, psichologinius, emocinius, intelektualinius, socialinius ir dvasinius poreikius. Kiti tėvai apleidžia vaikus, juos auklėdami nenuosekliai, autoritariškai arba viską leisdami, nenustatydami jokių ribų ir taisyklių. Negatyvios tėvystės pasekmės yra sudėtingos ir skaudžiai paliečia vaikus. Menka savigarba, nepasitikėjimas, bendravimo sunkumai, polinkis į priklausomybes ir asocialus elgesys yra susiję su negatyvia tėvyste (Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012). Todėl vaiko poreikių supratimas, nuolatinis tėvystės gebėjimų ugdymasis, pozityvių santykių su vaiku kūrimas turi būti svarbus visiems tėvams. Tėvai informacijos apie vaikų auklėjimą gali ieškoti patys, tačiau tada jie, pasak A. Kurienės (2016) pasiklysta tarp modernių auklėjimo teorijų, įvairių propaguojamų vertybių, savo pačių vaikystės patirčių ir ateities lūkesčių. Viena iš galimybių tėvams stiprinti savo tėvystės gebėjimus yra dalyvavimas tėvystės gebėjimų ugdymo programose.

Lietuvos psichologų kongrese I. Pilkonienė ir J. Jonynienė (2016) išsakė pastebėjimus, kad per pastarąjį dešimtmetį tėvystės įgūdžių lavinimo kursų, seminarų pagausėjo, visgi empirinių tyrimų jų veiksmingumo srityje yra nedaug. Jų pristatytas tėvystės įgūdžių ugdymo programos STEP veiksmingumo tyrimas atskleidė, kad tėvai mokymų programos pabaigoje tėvai jaučiasi turintys

daugiau pagarbaus auklėjimo įgūdžių, pagerinę santykius su vaikais, pasiekę kokybiškesnio bendravimo ir bendradarbiavimo.

Į tėvų mokymus ateina skirtingos patirties su vaikais turintys tėvai, motyvuoti, ieškantys pagalbos ir tėvai, kuriuos įpareigoja vaiko gerove besirūpinančios įstaigos. Ypatingai aktualu tėvams ugdytis savo tėvystės gebėjimus tapo, įsigaliojus LR vaiko teisių pagrindų įstatymo pakeitimams (2017), kur aiškiai apibrėžiamos smurto prieš vaikus formos ir griežčiau vertinama vaiko situacija šeimoje.

Tyrimo problema. J. Grey (2014, p. 20) pabrėžia, kad „Laisvasis Vakarų pasaulis patiria vaikų auklėjimo krizę“. <...> „Šiandien beveik visiems tėvams kelia abejonių ir naujieji, ir senieji vaikų auklėjimo metodai.“ Todėl nagrinėjant tėvystės gebėjimų ugdymą tėvų mokymuose, svarbu išsiaiškinti, su kokiais lūkesčiais ateina tėvai į mokymus, ar mokymų turinys atliepia jų keliamus klausimus, kaip tėvai vertina mokymų programą, ir savo gebėjimus įgytas žinias pritaikyti praktikoje. Remiantis socialinio pedagogo, vedančio mokymus tėvams, patirtimi, naudingos įžvalgos, kas lemia sėkmingą darbą tėvų grupėse mokymų metu.

Temos iširtumas. Apie tėvystės gebėjimus rašė ir juos analizavo nemažai mokslininkų. H. Spanjaard (2008), J. Vyšniauskytė – Rimkienė, T. N. Liobikienė (2012), D. Wong (2018) išskyrė pagrindinius tėvystės gebėjimus. J. Grey (2014) išryškino penkis veiksmingus principus vaikų auklėjime. A. Kurienė (2016) aprašė lietuvių patirtį, auginant vaikus visais vaiko raidos etapais. R. W. Greene (2017), R. Peters (2017) pristatė auklėjimo metodus, kurie padeda suprasti ir auginti rizikingos elgsenos vaikus. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Matulevičiūtė, D. (2016) analizavo tėvystės įgūdžių lavinimą tėvų grupėse. L. Žalimienė, L. Gvaldaitė, V. Gevorgianienė, D. Petružytė, M. Seniutis, E. Šumskienė (2020) straipsnyje nagrinėjo pokyčius vaiko teisių apsaugos srityje.

Tyrimo objektas: tėvystės gebėjimų ugdymas(-is) tėvų mokymuose.

Tyrimo tikslas: atskleisti tėvystės gebėjimų ugdymo(si) ypatumus socialinio pedagogo 10 metų tėvų mokymų vedimo patirties kontekste.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.
2. Kiekybinių duomenų rezultatų analizė.
3. Tėvų, dalyvavusių mokymuose, refleksijų analizė.
4. Socialinio pedagogo mokymų vedimo patirties refleksijos analizė.

Teorinė dalis

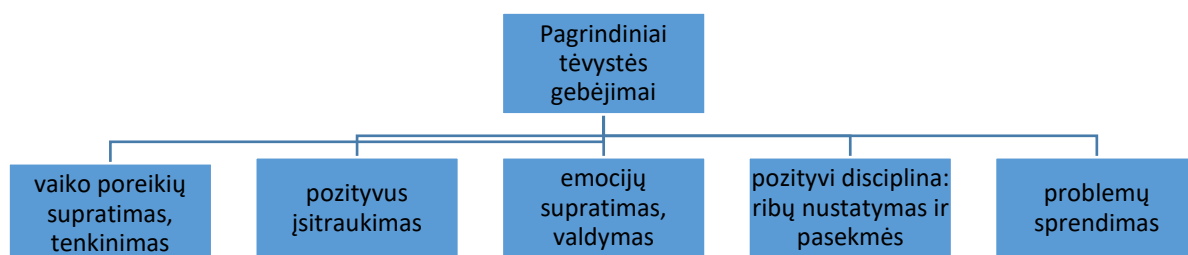
1. Pagrindinių tėvystės gebėjimų ir mokymų programų analizė.

Mokslinėje literatūroje nagrinėjami tėvystės gebėjimai, kurie yra svarbūs tėvams, auginantiems ir auklėjantiems savo vaikus. H. Spanjaard (2008) išskiria pagrindinius tėvystės gebėjimus: vaiko

gebėjimų skatinimas, ribų nustatymas, pozityvus įsitraukimas, vaiko stebėseną, problemų sprendimas. Pagal J. Vyšniauskytę – Rimkienę, T. N. Liobikienę (2012), pagrindiniai tėvų gebėjimai yra vaiko stebėjimas ir poreikių patenkinimas, dėmesys vaikui, vaiko elgesio teigiamas įvertinimas, ribų ir taisyklių nustatymas, prasmingos nuobaudos. A. Kurienė (2016) išryškina du pagrindinius tėvystės gebėjimus – laikytis struktūros ir jautrumo. Tėvams svarbu užtikrinti reikalavimų pastovumą ir tuo pačiu atliepti vaiko emocinius poreikius.

D. Wong (2018) atlikęs mokslinių straipsnių analizę pateikia 12 veiksmingų tėvystės įgūdžių: daugiau dėmesio skirti teigiamam vaikų elgesiui, išmokyti vaikus atsizvelgti į kito poreikius, valdyti savo pyktį; skirti vaikams pareigų namuose; užmegzti tvirtus santykius su sutuoktiniu; išmokyti vaikus teigiamai priimti iššūkius; skatinti vaikų savarankiškumą; padėti vaikams ugdytis socialinius įgūdžius; taikyti autoritetinę auklėjimo stilių; suteikti vaikams saugumo jausmą; padėti vaikams ugdytis atkaklumą, siekiant užsibrėžtų tikslų; efektyviai valdyti stresą.

Atlikus pagrindinių tėvystės gebėjimų analizę, galima teigti, kad visi autoriai tėvystės gebėjimus suvokia panašiai ir išskiria svarbiausius: vaiko poreikių supratimas, tenkinimas; pozityvus įsitraukimas; emocijų supratimas, valdymas, pozityvi disciplina, problemų sprendimas. Pagrindiniai tėvystės gebėjimai pateikiami 1 pav.

1 pav. Pagrindiniai tėvystės gebėjimai (sudaryta autorės)

Tėvai savo tėvystės gebėjimus ugdytis gali individualiai arba lankydami mokymus. Lietuvoje vykdoma nemažai mokymų programų tėvams. Žemiau pateikiamos kelios mokymų programos ir jų turinys.

Mokymai tėvams „Vietoje pliaukštelėjimų – kaip su meile ir pagarba nustatyti vaikui ribas“ (2012). Mokymai skirti tėvams, auginantiems nuo 0 – 3 metų vaikus. 3 teminės dalys:

- Pliaukštelėjimams – „Ne“. Tėvai mokosi suprasti savo motyvus, kurie skatina rinktis netinkamus auklėjimo metodus.
- Jausmai. Tėvai mokomi atpažinti savo ir kitų žmonių jausmus, valdyti savo jausmus sudėtingose situacijose.

- Vietoje pliaukštelėjimų. Tėvai supažindinami su naujais metodais, kurie skatina bendradarbiavimą su vaiku ir atsakomybę už savo elgesį. (Red. Petkutė, 2011).

K. Van Assen, J. Blažaitė, A. Kurienė ir H. Spanjaard (2010) parengė „*Sėkmingos tėvystės gebėjimų ugdymo programą*“. Programa skirta tėvams, auginantiems 3 – 12 metų amžiaus vaikus. Mokymų temos: vaiko raida; dėmesio skyrimas, gyrimas, atlygis; ribų nustatymas, sakymas „ne“, koreguojantys nurodymai ir atskyrimas; prasminga bausmė.

STEP tėvų mokymo programa (2010). STEP programa (angl. Systematic Training for Effective Parenting) kilo iš Šiaurės Amerikos, sukurta 1976 metais. STEP tėvų mokymo programa Lietuvoje įgyvendinama nuo 2010 m. rudens. Programa skirta įvairaus amžiaus vaikų tėvams, kuria siekiama ugdyti ir tobulinti vaiko auklėjimo įgūdžius: suteikti tėvams žinių apie vaiko netinkamo elgesio tikslus bei vaiko raidą, įtakojančius veiksnius; ugdyti efektyvaus bendravimo įgūdžius (tokius kaip vaiko netinkamo elgesio tikslo atpažinimas, drąsinimas, atspindintis klausymasis, „Aš“ kalba, alternatyvų paieška sprendžiant problemas, natūralios ir loginės elgesio pasekmės ir t. t.);

Visos mokymų programos skirtos ugdyti ir tobulinti vaikų auklėjimo, efektyvaus bendravimo su vaikais įgūdžius, suteikti žinių apie vaiko raidos ypatumus, jų poreikius, apie netinkamo elgesio tikslus. Pagrindiniai tėvystės gebėjimai yra integruoti į mokymo programas. Tėvai gali rinktis mokymų programas pagal auginamų vaikų amžių ir tėvystės gebėjimų sritis, kuriose patiria sunkumų.

2. Tyrimo metodai ir organizavimas.

1. Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė atlikta, siekiant atskleisti pagrindinių tėvystės gebėjimų ir mokymų programų tėvams sąsajas.

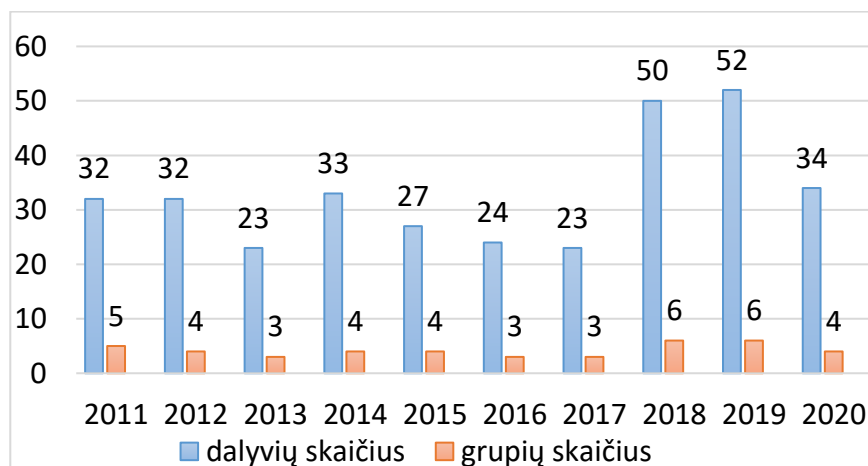
2. Atlikta tėvų, dalyvavusių mokymuose, kiekybinė duomenų analizė. Duomenys apie dalyvius surinkti iš registracijos žurnalų, dalyvių sąrašų, kuriuose pateikti demografiniai duomenys apie tėvus. Mokymai vyko laikotarpiu nuo 2011 metų iki 2020 metų X miesto pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, juos vedė socialinis pedagogas.

3. Atlikta 6 tėvų, dalyvavusių tėvų mokymuose, refleksijų analizė. Taikytas tikslinis atrankos būdas. Tėvai atrinkti pagal šiuos kriterijus: šeimoje augančių vaikų skaičius, vaikų amžius, kokių būdu dalyvavo mokymuose (savo iniciatyva ar pagal įpareigojimą). Atrinkti tėvai, auginantys po 2 ikimokyklinio amžiaus vaikus (nuo 3 iki 5 m.). 3 tėvai į mokymus atėjo savo iniciatyva, 3 tėvai – pagal atvejo vadybininkų įpareigojimą.

4. Socialinio pedagogo mokymų vedimo patirties refleksijos analizė. Analizė atlikta išstudijavus socialinio pedagogo užrašus, darytus tėvų mokymų metu, vykusių 10 metų laikotarpiu. Informacija apie socialinį pedagogą: dirba X miesto pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, turi metodininko kvalifikaciją ir 16 metų socialinio pedagogo darbo stažą. Viena iš veiklos sričių – mokymų vedimas tėvams. Mokymus tėvams veda nuo 2011 metų, turi 10 metų mokymų vedimo patirtį.

2.1. Socialinio pedagogo 10 metų tėvų mokymų vedimo patirties kiekybinė duomenų analizė

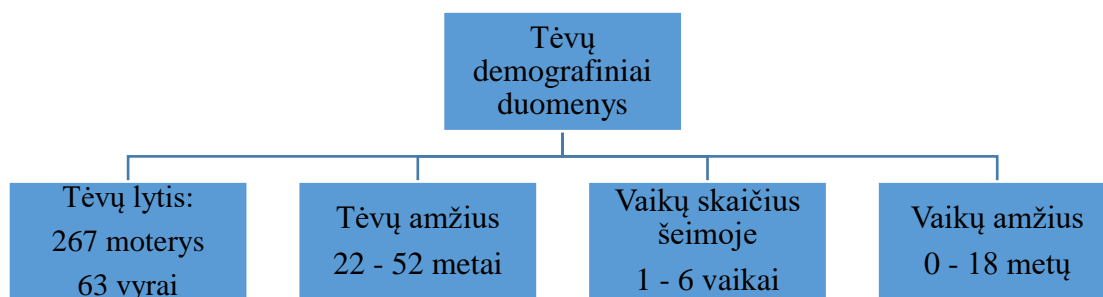
Iš viso mokymuose nuo 2011 metų iki 2020 metų dalyvavo 330 tėvų, praversti mokymai 42 tėvų grupėms. Į mokymus tėvai įsitraukia skirtingai, vieni mokymuose dalyvauja savo iniciatyva, kiti - pagal rekomendacijas ugdymo įstaigų, kurias lanko jų vaikai, pedagogų arba įpareigoti specialistų, dirbančių su jų šeimomis. Tėvų, dalyvavusių mokymuose ir tėvų grupių skaičiaus pasiskirstymas pagal atskirus metus pavaizduotas 2 pav.

2 pav. Tėvų, dalyvavusių mokymuose ir tėvų grupių skaičius pagal atskirus metus.

Apžvelgus kiekybiniu duomenis, galima pastebėti, kad nuo 2018 metų ženkliai padidėjo tėvų, dalyvavusių mokymuose, ir praverstų grupių skaičius. Tam turėjo įtakos pokyčiai vaiko gerovės srityje. Įsigaliojus *LR Civilinio kodekso* ir *Vaiko teisių pagrindų įstatymo pakeitimams* 2018 metais, vaiko teisių ir interesų apsaugos nustatymas tapo konkretnis, o kartu ir griežtesnis. Pradėtos plėtoti prevencinės ir kompleksinės pagalbos šeimai paslaugos (Žalimienė ir kt. 2020). Nustačius, kad tėvai stokoja tėvystės įgūdžių, tėvai nukreipiami į tėvų mokymus.

Tėvų, dalyvavusių mokymuose, demografiniai duomenys pateikti 3 pav.

3 pav. Tėvų, dalyvavusių mokymuose, demografiniai duomenys

Mokymuose dalyvavo 267 moterys ir 63 vyrai, nuo 22 iki 52 metų. Pagal auginamų vaikų skaičių šeimoje, galima išskirti tėvus, kurie turi po 2 vaikus, tokių buvo daugiausia - 167. Po 1 vaiką - 72 tėvai, po 3 vaikus - 55 tėvai, po 4 vaikus - 12 tėvų, po 5 vaikus - 5 tėvai, po 6 vaikus - 2 tėvai.

Vaikų amžius nuo 0 iki 18 metų. Tėvų dalyvavimas mokymuose pagal įpareigojimą pradėtas fiksuoti nuo 2018 metų, šie tėvai sudarė 93 % visų mokymų dalyvių.

2.2. Tėvų, dalyvavusių mokymuose, refleksijų analizė.

Siekiant išsiaiškinti, su kokiais lūkesčiais tėvai ateina į mokymus, kaip tėvai įvertina mokymus ir savo dalyvavimą juose, atlikta 6 tėvų refleksijų analizė. Atrinkti tėvai, auginantys po 2 vaikus, vaikų amžius nuo 3 iki 5 m. 3 tėvai į mokymus atėjo savo iniciatyva (koduojami slapyvardžiais – T1, T2, T3), kiti 3 tėvai (T4, T5, T6) – atvejo vadybininkų nukreipimu. *Mokymų pradžioje tėvų buvo prašoma išsakyti savo lūkesčius, ko jie tikisi iš mokymų, mokymų pabaigoje – įvertinti mokymų naudingumą ir savo gebėjimus pritaikyti įgytas žinias praktikoje.* Tyrimo duomenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Tėvų lūkesčiai, mokymų vertinimas ir pritaikomumas praktikoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginys	Atsakymų skaičius
Tėvų lūkesčiai, mokymų vertinimas ir pritaikomumas praktikoje	Tėvų lūkesčiai	„Kaip susitvarkyti su vaikų „ožiukais“, pykčiu, (...) vaikai kartais neklauso,, (T1) „(...) kaip parodyti abiem vaikams, kad vienodai juos mylime, (...) naujų žinių apie vaikų auklėjimą“ (T2) „Kaip stiprinti vaikų ryšį su tėčiu, kai jis yra užsienyje (...), viska domina“ (T3) „Vaikų pyktis, agresija, nepasidalina žaislais (...) negaliu susitvarkyti,, (T4) „Kaip drausminti, nieko nenori daryti, priešinasi, manipuliuoja (...)“ (T5) „(...) kaip atimti telefonus, ginčijasi, (...) žaislai išmėtyti, nenori jų tvarkytis,, (T6)	6
	Mokymų įvertinimas	„Mokymai patiko, naudingi, daug pavyzdžių“ (T1) „ (...) daug sužinojau“ (T2) „Džiaugiuosi, kad dalyvavau, galėjo būti ir daugiau susitikimų“ (T3) „(...) naudingi“ (T4) „Išgirdau daug naujo“. (T5) „Geri mokymai,, (T6)	6
	Įgytų žinių, gebėjimų pritaikymas praktikoje	„(...) viską taikau, pavyksta“ (T1) „ (...) reikia labiau atkreipti dėmesį, stengtis patiems“ (T2) „(...) atrodo, tiek nedaug reikėjo, kad pradėtų keistis elgesys“ (T3) „(...) nežinau, ar pavyks, vis nusileidžiu jiems“ (T4) „(...) mažiau šaukiu“ (T5) „(...) man nepavyksta, jie kaip elgėsi blogai ir dabar tas pats,, (T6)	6

Išanalizavus tėvų išsakytus lūkesčius, išryškėja, kad tėvai nežino, ką daryti, kai vaikai pyksta: „*kaip susitvarkyti su vaikų (...) pykčiu,, (T1), „vaikų pyktis, agresija (...)“ (T4), kaip valdyti savo emocijas, kai vaikai elgiasi netinkamai: „(...) negaliu susitvarkyti,, (T4). Tėvams kyla klausimas, kaip parodyti meilę abiem vaikams vienodai, kurti artimus ryšius su vaiku: „(...) kaip parodyti abiem vaikams, kad vienodai juos mylime (...)“ (T2), „kaip stiprinti vaikų ryšį su tėčiu, kai jis yra užsienyje*

(...)“ (T3). Sudėtinga nustatyti vaikams ribas: „(...) vaikai kartais neklauso,, (T1), „nepasidalina žaislais (...)“ (T4), „kaip drausminti, nieko nenori daryti, priešinasi, manipuliuoja (...)“ (T5), „(...) kaip atimti telefonus, ginčijasi,(...) žaislai išmėtyti, nenori jų tvarkytis,, (T6).

Mokymus tėvai įvertina teigiamai: „mokymai patiko, naudingi, daug pavyzdžių“(T1), “daug sužinojau“ (T2), „džiaugiuosi, kad dalyvavau“ (T3).

Tėvai savo gebėjimus pritaikyti žinias praktikoje vertina gerai ir yra patenkinti vykstančiais pokyčiais: „(...) viską taikau, pavyksta“ (T1), „(...) reikia labiau atkreipti dėmesį, stengtis patiems“ (T2), „(...) atrodo, tiek nedaug reikėjo, kad pradėtų keistis elgesys“ (T3). Tačiau ne visiems tėvams pavyksta sustiprinti savo tėvystės gebėjimus: „(...) nežinau, ar pavyks, vis nusileidžiu jiems“ (T4), „(...) mažiau šaukiu“ (T5), „(...) man nepavyksta, jie kaip elgėsi blogai ir dabar tas pats,, (T6).

2.3. Socialinio pedagogo mokymų vedimo patirties refleksijos analizė.

Išanalizavus visus socialinio pedagogo užrašus, darytus kiekvienų mokymų metu 10 metų laikotarpiu, galima išskirti svarbiausius veiksnius, kurie turi įtakos darbui su tėvais.

Mokymų programos pritaikymas. Į kiekvieną tėvų grupę susirenka tėvai, turintys skirtingą auklėjimo patirtį, taikantys skirtingus auklėjimo metodus. Remiantis tėvų pasisakymais grupėje, pratybų metu pastebima, kad daugelis tėvų negeba parodyti dėmesio savo vaikams, juos išklaudyti, suprasti, nesilaiko nuoseklumo vaikų auklėjime, nuolaidžiauja, nepastebi prasidėjusių sunkumų arba į juos nekreipia dėmesio, taip sukuria terpę didesnių problemų atsiradimui. Vaikams yra svarbus tėvų dėmesys, individualus laikas su jais, bendros veiklos, kurios padeda kurti artimesnę ryšį su tėvais. Todėl mokymų metu į tai būtina atsižvelgti ir mokymų programą pritaikyti pagal tėvų reikmes, skiriant daugiau dėmesio silpnesnių tėvystės gebėjimų ugdymui.

Saugi ir pasitikėjimu grįsta atmosfera grupėje. Ypatingai svarbu, kad visi tėvai jaustųsi saugiai ir galėtų drąsiai dalintis savo asmenine patirtimi. Tam padeda iš anksto aptartos grupės taisyklės ir mokymų eigoje, jei reikia, jos yra primenamos. Ypač pabrėžiamas konfidencialumo laikymosi principas, prašoma dalyvių atsisakyti kritikos, gerbti vieniems kitus. Vieni tėvai aktyviai dalijasi savo patirtimi, kiti vengia įsitraukti į diskusijas, todėl svarbu vienodai išklaudyti visus tėvus, pastiprinti jų pastangas kalbėti. Saugios ir pasitikėjimu grįstos atmosferos kūrimui grupėje svarbus socialinio pedagogo (mokymo vedėjo) pagarbus elgesys su visais mokymų dalyviais, mokėjimas valdyti grupę, teigiamo grįžtamojo ryšio davimas tėvams, tik tokiu būdu paskatinamas tėvų pasitikėjimas savimi ir noras išbandyti naujas tėvystės strategijas.

Igytų žinių pritaikymas praktikoje. Tėvystės gebėjimų ugdymas vykdomas ne tik per teorinius bet ir per praktinius aspektus. Kiekvieno užsiėmimo pabaigoje tėvams įduodamos namų darbų užduotys. Tėvai turi galimybę bandyti pritaikyti žinias kasdieninėse situacijose su vaikais ir savo pastebėjimus fiksuoti. Kiekvieno užsiėmimo pradžioje aptariami namų darbai, tėvai kviečiami dalintis, kaip sekėsi taikyti auklėjimo metodus, su kokiais iššūkiais susidūrė, aptariami sudėtingesni

atvejai. Reikia paminėti, kad ne visi tėvai ateina atlikę namų darbus. Vieni teisinasi neturėję laiko, kiti – pamiršę. Bet kokių atveju, tėvų prašoma prisiminti situacijas su vaikais, kuriose galėjo pritaikyti teorines žinias.

Individualus pokalbis su tėvais prieš mokymų pradžią. Tėvų grupėse tenka susidurti su nemotyvuotais, priešiška nusiteikusiai tėvais, linkusiai dėl savo ar vaikų problemų kaltinti kitus (mokytojus, bendraamžius, kaimynus ir pan.). Juos į mokymus nukreipia specialistai, dirbantys su šeimomis, nustatę, kad tėvai stokoja tėvystės gebėjimų. Su šiais tėvais svarbus individualus pokalbis prieš mokymų pradžią. Tėvai turi pajaušti, kad mokymų vedėjas jiems nėra priešiškas ir, ne tik jie, bet daugelis tėvų, patiria sunkumų auklėdami savo vaikus. Po mokymų tėvams, patiriantiems didelių sunkumų vaikų auklėjime, reikalingas individualus mokymas, kuriose aptariami sudėtingi atvejai.

Išvados

1. Mokslinėje literatūroje išskiriami pagrindiniai tėvystės gebėjimai: vaiko poreikių supratimas, tenkinimas; pozityvus įsitraukimas; emocijų supratimas, valdymas, pozityvi disciplina, problemų sprendimas. Visi šie gebėjimai yra integruoti į mokymų programas. Savo tėvystės gebėjimų ugdymui tėvai gali pasirinkti mokymų programą pagal savo vaikų amžių, pagal tai, į kokias tėvystės gebėjimų sritis yra orientuota programa.

2. Išanalizavus tėvų išsakytus lūkesčius, išryškėja, kad tėvai stokoja gebėjimų, kaip kurti artimus ryšius su vaikais, nustatyti ribas, drausminti, ką daryti, kai vaikai pyksta, elgiasi netinkamai. Visi tėvai mokymus vertina teigiamai. Ne visiems tėvams pavyksta pritaikyti įgytas žinias praktikoje.

3. Atlikus socialinio pedagogo refleksijos analizę, išskirti svarbiausi veiksniai, lemiantys sėkmingą darbą tėvų grupėse:

- mokymų programos pritaikymas pagal tėvų reikmes, skiriant daugiau dėmesio silpnesnių tėvystės gebėjimų ugdymui.
- visų tėvų skatinimas įgytas žinias pritaikyti praktikoje, kasdieninėse situacijose su vaikais, atliekant namų darbus.
- saugiai ir pasitikėjimu grįstai atmosferai grupėje svarbus socialinio pedagogo (mokymo vedėjo) pagarbus elgesys su visais mokymų dalyviais, mokėjimas valdyti grupę, teigiamo grįžtamojo ryšio davimas tėvams, tik tokiu būdu paskatinamas tėvų pasitikėjimas savimi ir noras išbandyti naujas tėvystės strategijas.
- naudingas individualus pokalbis su tėvais prieš mokymų pradžią, siekiant užmegzti kontaktą ir labiau pažinti būsimus mokymų dalyvius.
- po mokymų tėvams, patiriantiems didelių sunkumų vaikų auklėjime, reikalingas individualus mokymas, kuriose aptariami sudėtingi atvejai.

Literatūra:

- Breidokienė R., Ignatavičienė S. (2010). *Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Lodvila.
- Gray J. (2016). *Vaikai kilę iš dangaus*. Vilnius: Alma littera.
- Greene R. W. (2017). *Nevaldomų vaikų nebūna: kai vaikas it tikinti bomba*. Vilnius: Vaga.
- Kurienė A. (2016). *Kaip užauginti žmogų: mintys iš vaikų psichologo dėžės*. Vilnius: Alma littera.
- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas. 2017 m. rugsėjo 28 d. Nr. XIII-643. Vilnius. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=5a6c9100adc011e79d87b6f526384a70> [žiūrėta 2021-11-02].
- Peters R. (2017). *Nebijokite drausminti vaikų*. Vilnius: Tyto alba.
- Petkutė E. (red.) (2012). *Vietoje pliaukštelėjimų – kaip su meile ir pagarba nustatyti vaikui ribas*. Vilnius: Petro ofsetas.
- Pilkonienė I., Jonyniė J. (2016). Tėvystės įgūdžių ugdymas: STEP programos dalyvių (tėvų) patiriami auklėjimo sunkumai ir jų kaita. *Psichologija: mokslu grindžiama praktika žmogui ir visuomenei: kongreso pranešimų santraukų leidinys*. Kaunas: Vitae Litera, p. 52–53. Prieiga internete: http://www.psichologusajunga.lt/lps/admin/spaw2/uploads/files/LPK2016_leidinys.pdf [žiūrėta 2021-10-18].
- Spanjaard H. (2008). Tėvystės gebėjimų ugdymas. Iš Spanjaard H., Krooi H., Blažaitė J. (red.). *Vaiko teisių apsauga bendruomenėje. Praktiniai patarimai darbui su vaikais ir tėvais bei tarpžinybiniam bendradarbiavimui*. Vilnius: Vitanika, p. 78–102.
- STEP tėvų mokymo auklėti vaiką programa (2010). Prieiga internete: <http://www.stepgrupes.lt/step-programa/apie-step/> [žiūrėta 2021-10-19].
- van Assen K., Blažaitė J., Kurienė A., Spanjaard H. (2010). *Programa tėvams „Sėkmingos tėvystės gebėjimų ugdymas“*. Vadovas mokymų vedėjams. Vilnius: VŠĮ Bendruomenių kaitos centras ir VŠĮ Paramos vaikams centras.
- Vyšniauskytė - Rimkienė J., Liobikienė T. N. (2012). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje (tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas)*. Mokomoji knyga. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/181/6/ISBN9789955126041.pdf>. [žiūrėta 2021-10-18].
- Vyšniauskytė - Rimkienė, J., Matulevičiūtė, D. (2016). Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, Nr. 18(2), p. 77–91. Prieiga internete: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/34008/1/ISSN2029-5820_2016_N_18_2.PG_77-91.pdf [žiūrėta 2021-11-02].

- Wong D. (2018). 12 Skills That Good Parents Have (Backed by Science). Prieiga internete: <https://www.daniel-wong.com/2018/01/08/good-parenting-skills/> [žiūrėta 2021-10-18].
- Žalimienė L., Gvaldaitė L., Gevorgianienė V., Petružytė D., Seniutis M., Šumskienė E. (2020). Vaiko teisių apsaugos specialistų darbo organizavimo klausimai teisinio reglamentavimo kontekste. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, Nr. 25(1), p. 27–46. Prieiga internete: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/111324/3/ISSN2029-5820_2020_N_25_1.PG_27-46.pdf. [žiūrėta 2021-10-21].

VAIKŲ ELGESIO KULTŪROS UGDYMO METODAI BEI ŠEIMOS IR IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOS BENDRADARBIAVIMO SVARBA JUOS TAIKANT: TEORINĖS ĮŽVALGOS

Miglė Vėževičė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje teoriškai analizuojama vaikų elgesio kultūros ugdymo sampratą, jos ugdymo metodai bei bendradarbiavimo tarp tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų svarba ją ugdant. Pateikiami ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros komponentai bei ikimokyklinio amžiaus vaikų kultūringo elgesio ugdymo sąsaja su vaikų raidos tarpsniais. Taip pat straipsnyje išskiriamos penkios pagrindinės vaikų elgesio kultūros ugdymo metodų rūšys: rodomieji, žodiniai, veikdinamieji, skatinamieji metodai ir bausmės bei jiems priskiriami konkretūs metodų pavyzdžiai. Atskleidžiama režimo ir susikurtų taisyklių svarba, žaidimo nauda bei vaikų elgesio skatinimo ir drausminimo svarba.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: elgesio kultūra, ugdymas, vaikai, šeima, ikimokyklinio ugdymo įstaiga.

Įvadas

Temos aktualumas. Pasak M. Karklelytės–Palevičienės (2021), pagrindiniai asmenybės elgesio modeliai susiformuoja iki 7 metų amžiaus, todėl ikimokyklinis amžius yra labai svarbus etapas kiekvieno vaiko gyvenime. Šiame etape vaikas įgyja bendravimo, problemų sprendimo bei elgesio kultūros pagrindinius įgūdžius. Šiame amžiuje vyksta intensyvus vaiko savojo „Aš“ pažinimas ir formavimasis. I. Leliūgienė (2003) teigia, jog vaikai ypatingai ankstyvoje vaikystėje, pradeda įgyti pagrindinių socialinių žinių, formuojasi įgūdžiai bei gebėjimai, susipažįstama su vertybėmis bei egzistuojančiomis taisyklėmis, kurios reikalingos vėlesniuose raidos etapuose.

Pasak J. Lansbury (2021), vaikai yra iš prigimties mokiniai, tyrinėtojai bei mokslininkai, pajėgūs patikrinti hipotezes, spręsti problemas ir suprasti kalbą bei abstrakčias idėjas. Tėvai bei pedagogai dažnai elgiasi su vaikais taip lyg jie būtų nesąmoningi ir nepajėgūs suprasti suaugusiųjų ar su jais bendrauti. Arba, atvirkščiai, tikimasi, jog vaikai tam tikrose situacijose sugebės elgtis kaip suaugusieji - pakankami brandžiai, kontroliuodami savo emocijas. Tačiau vaikai šių savybių dar neturi, todėl yra taip svarbu ugdyti vaikų elgesio kultūros įpročius. Būti su vaikų – nuostabi patirtis, tuomet užmezgamas ryšys su nepaprasta savo esybės dalimi: užslėptu vaiku, kurį reikia atrasti, norint suprasti vaiką, kurį norima auginti bei tinkamai ugdyti (A. Bilbao, 2021). Todėl pedagogai bei tėvai norintys tinkamai ugdyti vaikus privalo suprasti ir susitapatinti su vaiko raidos etapais, skirtinguose etapuose lavinamais teigiamais įpročiais bei lavinimui skirtais taikomais metodais.

Tyrimo problema: keičiantis visuomenės nuostatomis atitinkamai keičiasi ir tėvų bei pedagogų taikomi vaikų ugdymo metodai, tai kas anksčiau buvo įprasta ugdant vaikus, dabar dažnai sulaukia kritikos. Tampa vis aiškiau, jog bendradarbiavimas tarp tėvų bei pedagogų yra būtinas, norint sėkmingai ugdyti vaikus. Todėl tyrimo problemą galima konkretizuoti šiais problemineis klausimais: kaip tėvams ir pedagogams išsirinkti tinkamus vaikų elgesio kultūros ugdymo metodus, kurie nulems tinkamą vaikų vystymąsi ikimokykliniame amžiuje? Kaip užtikrinti darnų bendradarbiavimą tarp abiejų ugdančiųjų grupių, taikant tinkamiausius metodus?

Temos iširtumas. Vaikų elgesio kultūros ugdymo metodus bei šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarbą juos taikant analizavo: Z. Alijošienė (2003), Z. Bajoriūnas (2004), Bieliauskienės ir kt. (2009), A. Bilbao (2021), D. Boyd, H. Bee (2010), R. Breidokienė, S. Ignatovičienė (2015), S. Burvytė (2016), G. Chapman, R. Campbel (2020), S. Gedminės ir kt. (2021), H. Hadjadj (2016), L. Jovaiša (2012), M. Karklelytė–Palevičienė (2021), S. Kovienė (2017), G. Kvieskienė (2003), J. Lansbury (2021), I. Leliūgienė (2003), N. Petrylienė, J. Smilgienė (2012), N. Petrylienė, J. Smilgienė (2013), J. Smilgienė, D. Jonaitienė (2019).

Tyrimo objektas: vaikų elgesio kultūros ugdymo metodai bei šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarba juos taikant.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti vaikų elgesio kultūros ugdymo metodus bei šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiavimo svarbą juos taikant.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaikų elgesio kultūros ugdymo sampratą.
2. Išnagrinėti vaikų elgesio kultūros ugdymo metodus.
3. Atskleisti bendradarbiavimo tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų svarbą, ugdant vaikų elgesio kultūrą.

Tyrimo metodai - mokslinės literatūros analizė.

Teorinė dalis

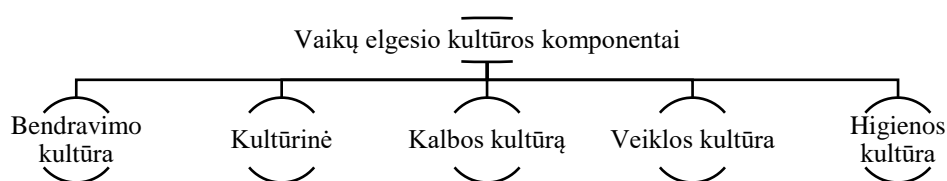
1.Vaikų elgesio kultūros ugdymo samprata.

Visais laikais visuomenėje buvo aktuali elgesio kultūros tema. Net ir šiuo metu ši tema yra plačiai aptarinėjama, nes priimtinos elgesio kultūros normos keičiasi. Pasak J. Smilgienės, D. Jonaitienės (2019), skirtingais laikotarpiais buvo priimtos skirtingos elgesio kultūros nuostatos, kurios tinkamai buvo pritaikytos vaikams, atsižvelgiant į jų gebėjimus bei suvokimą. Pats kultūringas elgesys galėtų būti apibūdintas, kaip nepaprastas bei sudėtingas menas, reikalaujantis daug jėgų iš suaugusiųjų, o ypač iš vaikų. Elgiantis kultūringai žmonės susikuria palankius tarpusavio santykius, abipusį supratimą ir pasitikėjimą, gerą savijautą bei nuotaiką, kurią skleidžia aplinkiniams. Tačiau elgesio kultūra yra sudėtinga, įvairiapusė, daugiasluoksnė, todėl su kultūringo elgesio gebėjimais nėra gimstama (Smilgienė, Jonaitienė, 2019).

Pasak J. Lansbury (2021), vaikai yra visaverčiai žmonės – jausmingi, sąmoningi, intuityvūs ir sugebantys bendrauti, todėl yra ypač svarbu ugdyti vaikų elgesio kultūros įpročius. Elgesio kultūros ugdymo tikslas galėtų būti apibūdinamas, kaip noras išugdyti dorą, tolerantišką ir išsilavinusią asmenybę, atsakingą už savo poelgius, gebančią priimti tinkamus sprendimus, gerbti ir tausoti gamtą, puoselėti tautos tradicijas ir papročius, mokančią bendrauti ir bendradarbiauti. (Smilgienė, Jonaitienė, 2019). Z. Alijošienė (2003) teigia, jog elgesio kultūros ugdymo tikslus galima suformuluoti į konkrečius reikalavimus: skiepyti vaikams reikiamus higienos įgūdžius, elgesio įvairiose situacijose kultūrą ir teigiamus tarpusavio santykius visose veiklos srityse, ugdyti dorinės sąmonės ir dorinių jausmų tam tikrus elementus, formuoti darbinio ugdymo pradmenis.

Anot Z. Alijošienės (2003), vaikų elgesio kultūros ugdymas, tai labai sudėtingas ir ilgas procesas, reikalaujantis lanksčiai taikyti įvairius ugdymo metodus. Išrinkus ir taikant tam tikrus metodus, siekiama tinkamai padėti pagrindus, formuojant vaikų kritinį mąstymą, skatinant kūrybiškumą, gerinant santykius su aplinkiniais bei įdiegiant esminius kultūrinius rodiklius.

Išanalizavus Z. Alijošienės (2003), S. Gedminės ir kt. (2021) darbus galima išskirti tam tikrus ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros komponentus (1 pav.):

1 pav. Vaikų elgesio kultūros komponentai

Išanalizavus mokslinę Z. Alijošienės (2003), S. Gedminės ir kt. (2021) literatūrą galima teigti, jog veiklos kultūra formuojama vaikui žaidžiant bei vykdant darbo užduotis. Tai taip galima įvardinti, kaip gebėjimą tinkamai tvarkyti žaislus, knygas, asmeninius daiktus, gerbti viešąją nuosavybę, išmokti pasiruošti veiklos vietą bei aiškiai, nuosekliai organizuoti savo veiklą ir žaidimą. Bendravimo kultūra nustato vaiko bendravimo su suaugusiais ir vienmečiais normas bei taisykles, pagrįstas pagarba ir geranoriškumu, vartojant atitinkamą žodžių atsargą ir bendravimo būdus, tai pat mandagų elgesį viešose vietose ir buityje. Pats bendravimas yra grindžiamas nuoširdumu, draugiškumu, mandagumu, pagarba aplinkiniams, kolektyvizmu, empatija bei rūpestingumu. Higieniniai įgūdžių ir įpročių lavinimas padeda vaikui suprasti, jog tvarkingumo ir švaros laikymosi būtinybę diktuoja ne tik higienos reikalavimai, bet ir žmonių santykių normos. Vaikas, įgijęs asmens higienos įgūdžių pradmenis, tampa mažiau priklausomas nuo suaugusiojo, savarankiškesnis, pradeda suvokti save ir savo galimybes, tai pat labiau pasitiki savimi. Kalbos kultūros lavinimas padeda vaikui, išmokti glaustai rišliai kalbėti, pilnais sakiniais, išlaikant ramų, mandagų toną. Kultūriniai įgūdžiai, tai ilgaamžė mūsų senolių patirtis, kuri perduodama iš kartos į kartą, senovės tradicijų žinojimas padeda

nepamiršti tautos šaknų. Žaidžiant lietuvių liaudies žaidimus, dainuojant lietuviškas dainas, sekant pasakas, mokant patarlių, priežodžių, mįslių, stebint gamtą, kasdieniame gyvenime išlaikomas tautos paveldas.

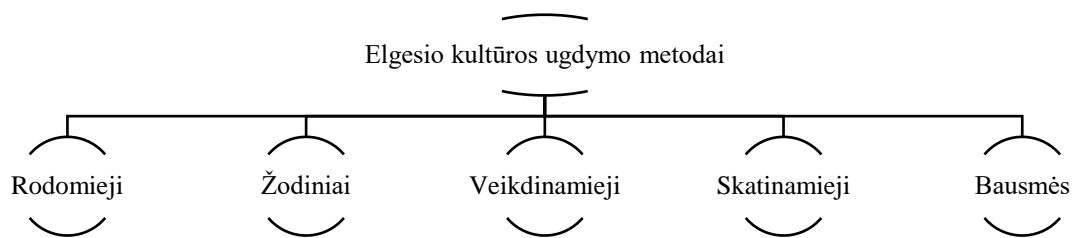
Pasak S. Burvytės (2016), ikimokyklinio amžiaus vaikų kultūringo elgesio ugdymas taip yra susijęs su vaikų raidos tarpsniais. Išmanant vaiko raidą, savo žiniomis bei idėjomis, pedagogas gali tikslingai organizuoti auklėjimą, suprasti vaiko elgesio motyvus bei įvertinti, ar vaiko raida yra normali. Ikimokyklinio amžiaus tarpsnyje pradeda formuotis vaiko savojo „Aš“ suvokimas. Taip pat aktyviai formuojasi ir kalba: vaikas jau gali pasakyti, ką skauda, kas nutiko, ko nori bei palaiko dialogą bandydamas atsakyti į bendraamžių ar suaugusiųjų klausimus. Taip pat tokio amžiaus vaikas jau tobulina ir stambiosios motorikos gebėjimus, laipioja, bėgioja, šokinėja ir t.t.. Per šiuos metus taip pat lavėja smulkioji motorika – vaikai mokosi taisyklingai laikyti pieštuką. Taip pat tobulėja ir vaiko psichologija: vaikas savo jausmus išreiškia emocijomis, judesiais, gali įvardinti kaip jaučiasi bei pastebėti emocijas kituose žmonėse (Boyd, Bee, 2010). Pedagogas žinantis vaiko vystymosi raidą, žinantis jo psichologiją, geba susikalbėti su vaikais. Pasak M. Karklelytės–Palevičienės (2021), tinkamas vaiko elgesio kultūros ugdymas yra sudėtinė emocinio intelekto dalis, kuris yra asmens savybių ir įgūdžių visuma, kuri leidžia vaikui-žmogui gerai jaustis, būti savimi, tačiau kartu būti ir sėkminga visuomenės, grupės ar organizacijos dalimi.

Apibendrinant galima teigti, jog kultūringas elgesys, tai nepaprastas bei sudėtingas menas, reikalaujantis daug jėgų tiek iš suaugusiųjų, tiek iš vaikų. Pagrindiniai vaikų elgesio kultūros komponentai yra bendravimo kultūra, kultūrinis pažinimas, kalbos kultūra, veiklos kultūra bei higienos kultūra. Tik lavinant visus šiuos komponentus galima tinkamai padėti pagrindus, formuojant vaikų kritinį mąstymą, skatinti kūrybiškumą, gerinti santykius su aplinkiniais bei įdiegti esminius kultūrinius rodiklius.

2. Vaikų elgesio kultūros ugdymo metodai.

Dažnai vaiko elgesys būna ne toks kokio suaugusysis tikisi, nes vaikas negimsta turėdamas gebėjimų valdyti bei pažinti emocijas ir elgtis kultūringai. Siekiant išugdyti savarankišką bei atsakingą asmenybę reikia pradėti dėti tam tikrus tvirtus pagrindus kuo greičiau. Ankstyvajame vaikų amžiuje pedagogai bei tėvai pradeda taikyti tam tikrus elgesio kultūros ugdymo metodus, norint numalšinti chaosą, užtikrinti vaikų saugumą bei padėti vaikui suprasti savo tinkamo bei netinkamo elgesio padarinius ir juos tinkamai gerinti, koreguoti. Kaip teigia R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015), viskas priklauso nuo pedagogų išradingumo.

Išanalizavus Z. Alijošienės (2003), S. Gedminės ir kt. (2021), L. Jovaišos (2012), N. Petrylienės ir J. Smilgienės (2012) bei J. Smilgienės ir D. Jonaitienės (2019) mokslinę literatūrą galima išskirti penkias pagrindines vaikų elgesio kultūros ugdymo metodų rūšis: rodomieji, žodiniai, veikdinamieji, skatinamieji bei baismės (2 pav.).

2 pav. Elgesio kultūros ugdymo metodai

Išanalizavus Z. Alijošienės (2003), S. Gedminės ir kt. (2021) bei kitą mokslinę literatūrą, galima šiems metodams priskirti konkrečius pavyzdžius. Rodomiesiems metodams priskiriami asmeniniai pavyzdžiai: vaizdinės medžiagos, patalpų puošimo kultūra, pedagoginiam darbui reikalingos metodinės priemonės ir įrengimai, parodos bei ugdomosios ekskursijos. Žodiniui/sakytiniui metodui galima priskirti pamokymus, grožinės literatūros skaitymą bei kūrimą ir auklėjamuosius pokalbius. Veikdinamiesiems metodams priskiriami žaidimai, žaidimai-pratybos, kolektyviniai žaidimai, inscenizacijos žaidimai, žaidimai-darbai, grupės pertvarkymas, mankšta bei šventės ir pramogos. Skatinamiesiems – padrašinimas, pagyrimas, padėka bei apdovanojimas. Bausmės metodui priskiriami: pastaba, papeikimas, natūralios pasekmės bei elgesio svarstymas.

Svarbiausia ugdant vaikus – turėti tam tikrą režimą, o norint palaikyti pozityvų klimatą padeda tam tikros susikurtos taisyklės, kurias gali taikyti, tiek tėvai, tiek pedagogai. Taisyklėse dažniausiai yra nurodoma kaip turi elgtis vaikai, pavyzdžiui: kalbėti mandagiai, nebėgioti patalpose ir t.t.. Pasak I. Bieliauskienės ir kt. (2009), kad taisyklės būtų veiksmingos, pedagogai naudoja šiuos metodus, kuriais gali pasinaudoti ir tėvai: grupės taisyklių kūrimas, vaikų įtraukimas į taisyklių kūrimą ir diskusijos apie jas, vaidmenų žaidimai, per kuriuos mokomasi, ką reiškia laikytis taisyklių, taisyklių laikymosi pozityvių pasekmių planavimas ir taikymas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų bendravimo, suvokimo apie kitą individą jausmas, bendrumo jausmas ir taisyklių žinojimas ugdomas daugiausiai per žaidimus, todėl daugumą elgesio kultūros objektų galima išmokyti vaikus žaidžiant. Žaisdamas vaikas išreiškia daugybę emocijų susipažindamas su įvairiomis socialinėmis situacijomis, susipažįsta tiek su gyvąja, tiek negyvąja gamtos įvairove sužinodamas apie tai reikšmingų dalykų, taip pat lavina turimus įgūdžius bei įgauna naujų. Naudojant žaidimus, kurių pagalba, siekiama kelti teigiamas vaikų emocijas, padarant vaikus imlesniais kultūringo elgesio taisyklėms, vaikai pratinasi priimti kitokius, nei jie patys yra, skirtingas nuomones ir su aplinkiniais elgtis taip, kaip norėtų, kad elgtųsi su jais (J. Smilgienė, D. Jonaitienė, 2019). Taigi, suaugęs intensyviai reguliuodamas savo ir vaiko tarpusavio sąveiką, kartu reguliuoja ir ugdamus elgesio kultūros komponentus.

Norint tinkamai taikyti žaidimų metodus bei laikytis taisyklių reikia išanalizuoti vaikų skatinimo bei drausminimo metodus, kurie užtikrina chaoso suvaldymą, bei tinkamą pasekmių bei

skatinimų naudojimą. L. Jovaiša (2012) teigia, jog skatinimas, tai auklėjimo metodas, kai stiprinama veiklos ir elgesio motyvacija. Norint išugdyti emociškai brandžius vaikus, meilė ir pagarba yra geriausi pagalbininkai. N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012) pateikia skatinimo būdus: artimas pozityvus ryšys su pedagogais ir tėvais, pasitikėjimas vaiku ir pasitikėjimo demonstravimas, pedagogų bei tėvų komplimentai ir padėkos, pozityvūs pedagogų bei tėvų komentarai, kalbėjimasis apie vaiko veiklą bei elgesį, kalbėjimas apie vaiko ir bendraamžių jausmus bei poreikius, pagyrimai, skatinantys tinkamo elgesio įtvirtinimą.

Elgesio kultūros ugdymo rezultatų ne visada galima pasiekti taikant tik skatinimo formas. Ne ką mažiau svarbus metodas – drausminimas. Pasak G. Chapman, R. Campbel (2020), žodis „drausmė“ nėra blogas. Šio būdo pagrindinis tikslas, kad vaikas pasiektų tokį brandos lygį, kai vieną dieną galės įsilieti į visuomenę kaip atsakingas žmogus. Svarbu, kad vaikas ne tik vykdytų kitų reikalavimus, bet ir pats juos keltų sau, rodytų iniciatyvą įgyvendindamas veiklos uždavinius (Jovaiša, 2012).

Literatūroje yra išskiriami drausminimo metodai, kurie nežaloja vaiko psichikos, o priešingai – leidžia pačiam vaikui surasti padarytas klaidas, daryti išvadas ir iš lėto keistis. N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2013) pateikia vaikų kultūringo elgesio drausminimo principus:

- Drausminimas turi būti motyvuotas ir konkretus.
- Drausminimas turi būti taikomas iškart, vos tik vaikas pasielgia netinkamai.
- Drausminimas turi būti humaniškas.
- Drausminimas neturėtų vaiko įžeisti, o tik paaiškinti, kad kiekvienam netinkamam elgesiui yra tam tikros pasekmės.
- Suprasti, jog taikomas drausminimo metodas, kartais netinka skirtingiems vaikams.

Drausminimas, kaip vaiko elgesio kultūros metodas turi trūkumų. Tačiau tam tikrose situacijos be jo nepasieinama. Mokslininkai pateikia dar kitus drausminimo metodus:

- Natūralios pasekmės – natūralios vaiko netinkamo elgesio pasekmės vaikui yra nemalonios, todėl vaikas nelinkęs tokio elgesio kartoti.
- Loginės pasekmės – tai netinkamo vaiko elgesio negatyvios pasekmės, kurios kyla dėl suaugusiojo reakcijos.

Apibendrinus galima teigti, jog ugdant vaikų elgesio kultūrą yra labai svarbu lanksčiai ir plačiai naudoti ugdymo metodus. Išanalizavus literatūrą, galima išskirti penkias pagrindines vaikų elgesio kultūros ugdymo metodų rūšis: rodomieji, žodiniai, veikdinamieji, skatinamieji bei bausmės metodai. Svarbiausia ugdant vaikus yra turėti tam tikrą režimą, o norint palaikyti pozityvų klimatą padeda tam tikros susikurtos taisyklės, kurias gali taikyti tiek tėvai, tiek pedagogai. Ikimokyklinio amžiaus vaikų bendravimo, suvokimo apie kitą individą jausmas, bendrumo jausmas ir taisyklių žinojimas ugdomas daugiausiai per žaidimus, todėl daugumą elgesio kultūros objektų galima

išmokyti vaikus žaidžiant. Norint tinkamai taikyti žaidimų metodus bei laikytis susikurtų taisyklių reikia išanalizuoti vaikų skatinimo bei drausminimo metodus, kurie užtikrina chaoso suvaldymą, bei tinkamą pasekmių bei skatinimų naudojimą.

3. Bendradarbiavimo tarp tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų svarba, ugdant vaikų elgesio kultūrą.

Šeima yra pirmoji socialinė grupė, su kuria vaikas labai glaudžiai susijęs, o tėvai yra pirmieji vaiko ugdytojai, atsakantys už vaiko augimą, auklėjimą bei lavinimą. Pasak I. Leliūgienės (2003) šeima, tai pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles ir normas, būtinas gyvenant jį supančioje visuomenėje. H. Hadjadj (2016) šeimą apibūdina kaip pirmosios meilės vieta, tačiau šeimą taip pat galima apibūdinti, kaip ir pirmojo auklėjimo vieta. Pasak Z. Bajoriūno (2004), ką vaikas įgyja šeimoje, dominuoja visą likusį jo gyvenimą.

Kai vaikas pradeda lankyti ugdymo instituciją, jo ugdymo procese tampa reikšmingos abi: tiek šeima, tiek ugdymo institucija. Ugdymo institucija ir šeima tampa dviem nuolat sąveikaujančiomis bei viena kitą papildančiomis institucijomis, leidžiančiomis sėkmingai įgyvendinti ugdymo tikslus. Glaudus ryšys tarp šeimos ir ugdymo įstaigos duoda teigiamų pokyčių vaiko ugdyme, asmenybės formavime. Ikimokyklinė įstaiga vaikui tampa tarsi antrais namais, kuriuose jis sąveikauja su aplinka, bei joje esančiais žmonėmis – tai pedagogai bei kiti specialistai prisidedantys prie vaiko ugdymo.

G. Kvieskienė (2005) teigia, jog jeigu pažeidžiama vaiko pirmoji socializacijos institucija – šeima, tai vaikas negali produktyviai išmokti pirmųjų socializacijos pamokų, todėl jam reikalingas papildintas dėmesys ir pagalba antrojoje socializacijos institucijoje – ugdymo įstaigoje. Todėl, pasak S. Kovienės (2017), glaudus ryšys tarp tėvų, kaip švietimo paslaugų vartotojų, ir ikimokyklinės ugdymo institucijos, kaip švietimo paslaugų teikėjos, yra labai svarbus vaikų visuminiam ugdymui.

Apibendrinus galima teigti, jog šeima, tai pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles bei normas. Kai vaikas pradeda lankyti ugdymo instituciją, jo ugdymo procese tampa reikšmingos abi: tiek šeima, tiek ugdymo institucija. Jeigu pažeidžiama vaiko pirmoji socializacijos institucija – šeima, vaikui reikalingas papildintas dėmesys ir pagalba antrojoje socializacijos institucijoje – ugdymo įstaigoje. Todėl ryšys ir bendradarbiavimas tarp abiejų vaikų ugdymo šakų- tėvų ir pedagogų yra būtinas tinkamam vaikų asmenybės formavimuisi.

Išvados

1. Kultūringas elgesys, tai nepaprastas bei sudėtingas menas, reikalaujantis daug jėgų tiek iš suaugusiųjų, tiek iš vaikų. Pagrindiniai vaikų elgesio kultūros komponentai yra bendravimo kultūra, kultūrinis pažinimas, kalbos kultūra, veiklos kultūra bei higienos kultūra. Tik lavinant visus šiuos

komponentus, galima tinkamai padėti pagrindus, formuojant vaikų kritinį mąstymą, skatinti kūrybiškumą, gerinti santykius su aplinkiniais bei įdiegti esminius kultūrinius rodiklius.

2. Ugdant vaikų elgesio kultūrą yra labai svarbu lanksčiai ir plačiai naudoti ugdymo metodus. Išanalizavus literatūrą, galima išskirti penkias pagrindines vaikų elgesio kultūros ugdymo metodų rūšis: rodomieji, žodiniai, veikdinamieji, skatinamieji bei bausmės metodai. Svarbiausia ugdant vaikus yra turėti tam tikrą režimą, o norint palaikyti pozityvų klimatą padeda tam tikros susikurtos taisyklės, kurias gali taikyti tiek tėvai, tiek pedagogai. Ikimokyklinio amžiaus vaikų bendravimo, suvokimo apie kitą individą jausmas, bendrumo jausmas ir taisyklių žinojimas ugdomas daugiausiai per žaidimus, todėl daugumą elgesio kultūros objektų galima išmokyti vaikus žaidžiant. Norint tinkamai taikyti žaidimų metodus bei laikytis susikurtų taisyklių, reikia išanalizuoti vaikų skatinimo bei drausminimo metodus, kurie užtikrina chaoso suvaldymą, bei tinkamą pasekmių bei skatinimų naudojimą.

3. Šeima, tai pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles bei normas. Kai vaikas pradeda lankyti ugdymo instituciją, jo ugdymo procese tampa reikšmingos abi: tiek šeima, tiek ugdymo institucija. O jeigu pažeidžiama vaiko pirmoji socializacijos institucija – šeima, vaikui reikalingas padidintas dėmesys ir pagalba antroje socializacijos institucijoje – ugdymo įstaigoje. Todėl ryšys ir bendradarbiavimas tarp abiejų vaikų ugdymo šakų- tėvų ir pedagogų yra būtinas tinkamam vaikų asmenybės formavimuisi.

Literatūra:

Alijošienė Z. (2003). *Elgesio kultūros ugdymas*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.

Bajoriūnas Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Kronta.

Bieliauskienė I., Monkevičienė O., Okunauskienė A. (2009). *Mokomės įveikti sunkumus. Programa „Žipio draugai“*. Vilnius: Kronta.

Bilbao A. (2021). *Vaiko smegenys paaiškintos tėvams*. Kaunas: Obuolys.

Boyd D., Bee H. (2010). *Augantis vaikas*. Boston: Pearson Educations.

Breidokienė R., Ignatovičienė S. (2015). *Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: UAB „INDIGO print“.

Burvytė S. (2016). Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. *Socialinis ugdymas/Socialinė partnerystė ir inovacijos*. Prieiga internete: https://portalcris.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/108951/1/ISSN23516011_2016_V_44_N_3.PG_36-57.pdf [žiūrėta 2021-11-10].

Chapman G., Campbel R., (2020). *Penkios vaikų meilės kalbos. Kaip išmokyti vaiko meilės kalbą*. Vilnius: Alma litera.

- Gedminė S., Liauksminaitė D., Stackevičiūtė-Bubiniienė J. (2021). Vaikų kultūros ugdymas: gerosios patirties sklaida. *Švietimo naujienos*. Prieiga internete: <https://www.svietimonaujienos.lt/vaiku-kulturos-ugdymas-gerosios-patirties-sklaida/> [žiūrėta 2021-11-10].
- Hadjadj H. (2016). Kas yra šeima?. *Bernardinai.lt*. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-02-01-kas-yra-seima/140123> [žiūrėta 2021-11-06].
- Jovaiša L. (2012). *Edukologija. II tomas*. Vilnius: Agora.
- Karklelytė–Palevičienė M. (2021). *Vaiko emocinis intelektas*. Vilnius: Alma littera.
- Kovienė S. (2017). Tėvų švietimas ikimokyklinėse įstaigose: lūkesčiai ir realybė. *Andragogika*. Prieiga internete: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2017~1526394758145/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2021-11-06].
- Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Lansbury J. (2021). *Blogų vaikų nebūna. Drausminti mažylius ne gėda*. Vilnius: Briedis.
- Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Petrylienė N., Smilgienė J. (2012). Skatinimas – tinkamas veiksnys ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūrai ugdyti šeimose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Prieiga internete: http://www.su.lt/bylos/moks-lo_leidiniai/jmd/12_03_36/petryliene_smilgiene.pdf [žiūrėta 2021-11-07].
- Petrylienė N. ir Smilgienė J. (2013). Drausminimas – vienas iš ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymo būdų. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Prieiga internete: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6097350/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2021-11-06].
- Smilgienė J., Jonaitienė D. (2019). Vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) būdai ir metodai Radviliškio „x“ Ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje (atvejo analizė). *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Prieiga internete: <https://www.journals.vu.lt/jaunuju-mokslininku-darbai/article/view/23691/22961> [žiūrėta 2021-11-06].

SOCIALINĖS PEDAGOGINĖS PAGALBOS GALIMYBĖS SKYRYBAS IŠGYVENANČIAI ŠEIMAI

Josana Viržintienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Mokykla turi būti atvira visuomenei ir šeimai. Socialinio pedagogo pareiga – pedagogiškai šviesti ir konsultuoti tėvus. Socialinis pedagogas turėtų veiksmingai bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiausiomis šeimomis, taip pat skatinti šeimų darnų bendravimą tarpusavyje (Leliūgienė, 1998). Šiame moksliniame straipsnyje apžvelgiamos socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas išgyvenančiai šeimai. Remiantis mokslinės literatūros ir dokumentų analize, apžvelgiama šeimos samprata, aptariamoms skyrybų šeimoje priežastys ir pasekmės šeimos nariams, atskleidžiamos, kokios socialinio pedagogo pagalbos teikimo galimybės, skyrybas išgyvenančiai šeimai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: socialinė pedagoginė pagalba, skyrybos, šeima.

Įvadas

Temos aktualumas. Šiandieninėje visuomenėje vykstančios permainos, pasaulinė pandeminė situacija, nuolatinė besikaupianti įtampa, neigiamai įtakoja šeimų gyvenimą, bei gyvenimo sąlygas. Šeimos susiduria su naujais, nepatirtais išūkiais bei problemomis, kurie skatina konfliktų ir nesantaikos atsiradimą šeimose, kurios neretai baigiasi ištuokomis. Lietuva pagal ištuokos rodiklius yra tarp pirmaujančių Europos valstybių. Skyrybos yra įvardijamos kaip ištuoka. Ištuoka vadinama įstatimine tvarka nutraukta santuoka. Santuokos nutraukimas įsigalioja nuo teismo sprendimo ją nutraukti įsiteisėjimo dienos. 2019 m. ištuokas įregistravo 8,7 tūkst. porų. Palyginti su 2018 m., išsituokė 43 (0,5 proc.) poromis daugiau negu 2018 m. Bendrasis ištuokų rodiklis (ištuokų skaičius 1 tūkst. gyventojų) liko toks pat, kaip 2018 m., – 3,1. Daugiau nei pusė (54 proc.) 2019 m. išsituokusių porų turėjo bendrų iki 18 metų amžiaus vaikų. Po ištuokos šeimose be vieno iš tėvų (dažniausiai be tėvo) liko gyventi 6,7 tūkst. vaikų (2018 m. – 6,6 tūkst.). 2009–2019 m. nepilnose šeimose liko gyventi daugiau nei 80 tūkst. vaikų (Gyventojai pagal ištuokas, 2020). Vienas svarbiausių socializacijos veiksnių yra šeima (Kliuvienė, Vaitkienė 2007). Kultūrinės aplinkos ir vertybių pokyčiai lėmė, santuokos, kaip vertybės, susilpnėjimą, kurio pasekmė, šeimą išstinkanti krizė, kurios metu šeima išgyvena sudėtingą gyvenimo tarpsnį dėl tam tikrų psichologinių, socialinių, sveikatos, ekonominių problemų; besiskirianti šeima, kurioje vienas arba abu tėvai laikinai gyvena užsienyje, o jų vaikai, likę gyventi gimtinėje, dažnai įgyja našlaičio sindromą ir t.t. (Lietuvos Respublikos seimo nutarimas „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos pavirtinimo“, 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569, Vilnius). Šiuolaikinė šeima – tai nekintanti struktūra, siekianti patenkinti artumos, pagarbos vieni kitiems, supratingumo poreikius ir kurianti geriausias sąlygas sutuoktiniams ir

vaikams siekiant būti laimingiems (Navaitis, 2013). Šeima – visų socialinių institutų pagrindas, tik šeimoje, šeimos nariai mokosi visų socialinių vaidmenų ir elgesio. Bet ne visada šeimai pavyksta savarankiškai patenkinti minėtus poreikius, ar išlaikyti tinkamus vaidmenis šeimoje. „Žmogaus socializacija prasideda šeimoje, kur formuojami asmenybės pagrindai, kurie labiau įtvirtinami švietimo įstaigoje (Trakšelys, 2010, p. 65)”.

Vaikai yra labiausiai pažeidžiama šeimos narių grupė. Šeimos aplinkos svarbą vaiko ugdymui atskleidė M. Dovydaitienė, 2003; T. Butvilas 2008. Autoriai tyrinėjo sąsajas tarp vaiko ugdymosi kokybės ir šeimoje vyraujančio emocinio fono priedami išvados, kad vaiko ugdymą neigiamai įtakoja šeimoje esančių tėvų neigiamas tarpusavio santykiai, bei vaikų ir tėvų santykiai, taip pat šeimoje tarpusavio nepasitikėjimas lemia šeimos iširimą. „Vaikai, išgyvenę tėvų skyrybas, susiduria su nemažai sunkumų ir įvairiomis emocinėmis ar psichinėmis problemomis, tiek ugdymo įstaigoje ir artimoje aplinkoje” (Ivanauskienė 2007).

Remiantis pateikta autorės įžvalga, ugdytiniais bei jų tėvams tikslinga teikti kompleksinę, socialinę pedagoginę pagalbą šeimoms, skyrybu proceso metu, siekiant sumažinti patiriamas pasekmes. “Kompleksinė pagalba tai koordinuotas švietimo programų vykdymas, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ir švietimo teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams jo tėvų pageidavimu ar atsakingų už vaiko teisių apsaugą institucijų teikimu (*Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas, 2009*). Kompleksiškai teikiamos paslaugos – koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas vaikams ir jų tėvams (globėjams)”. (*Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas, 2014*).

Tyrimo problema: kokios socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas patiriančiai šeimai?

Temos iširtumas. Lietuvoje, tiriant šeimos problemas, A. Maslauskienė (2013) rengė straipsnius apie šeimą, skyrybas šeimoje, kuriose išryškina skyrybų problematiką. Šeimos konceptą ir socialinio pedagogo pagalbą šeimai tyrinėjo S. Burvytė ir kt., (2012); socialinės pedagoginės pagalbos aspektus tyrinėjo autoriai R. Bankauskienė, (2013); I. Barkauskienė ir kt., (2014); D. Schugurensky, (2014); C. Cameron, (2016); E. Bielskytė – Simanavičienė, Paurienė, (2017); L. Barkauskienė, S. Zacharevičienė, (2019). Socialinės pedagoginės kompleksinės pagalbos galimybes, bei specialistų ir tėvų tarpusavio bendradarbiavimą nagrinėjo V. Indrašienė ir kt., (2002), K. Trakšelys (2010), V. Skučaitė ir kt., (2013), I. Klanienė, G. Šmitienė (2013), tačiau socialinės pedagoginės pagalbos galimybes skyrybas patiriančioms šeimoms tyrimų atlikta labai mažai.

Tyrimo objektas: socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas patiriančiai šeimai.

Tyrimo tikslas: teoriniu pagrindu išanalizuoti socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas patiriančiai šeimai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti skyrybų priežastis šeimoje.
2. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės pagrindu išanalizuoti socialinės pedagoginės pagalbos galimybes skyrybas patiriančiai šeimai.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

1. Skyrybų šeimoje priežastys ir pasekmės šeimos nariams

Šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą (Lietuvos Respublikos seimo nutarimas „*Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos pavirtinimo*, 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569, Vilnius). Tyrėdami šeimos paskirtį autoriai V. Gudžinskienė, G. Navaitis (2016) pabrėžia, jog šeima kuria ir įgyvendina savo visuomenės pažangos pagrindą, vykdydama tam tikras šeimos funkcijas, t. y. nustatydama šeimos narių teises ir pareigas, vaidmenis, veiklos sritis. Šiuolaikinė šeima išgyvena daugybę krizių, tarp kurių yra ir skyrybos (Venskutė, 2015). Anot E. Kučinskaitės (2015) skyrybos, tai atsiskyrimas, suardymas, kurio metu sukrečiamas visas šeimos „organizmas“. Įteisintas santuokos nutraukimas, panaikinant teises sutuoktinių pareigas, atsakomybes šeimoje, skyrybų kaip socialinio reiškimo paplitimas neapsiriboja ties tam tikromis šalimis, o yra palietęs visose pasaulio valstybėse (Ruschena ir kt., 2005). Skyrybų procesas susideda iš tam tikrų etapų, per kuriuos sutuoktiniai išgyvena ir įgyja tam tikrą patyrimą. Florensa W. Kaslow (2002) išskiria 5 skyrybų stadijas: emocines skyrybas, ekonomines skyrybas, tėvų skyrybas, skyrybas bendruomenėje ir psichologines skyrybas. Taip pat autorius paminėjo dar papildomas skyrybas tokias kaip religines arba dvasines. Analizuojant mokslinę literatūrą, skyrybų priežastis, autoriai dažniausiai įvardija konfliktus, kylančius tarp šeimos narių dėl skirtingų nuomonių, suvokimų bei interesų. G. Navaitis (2013) išskyrė pagrindines skyrybų priežastis, kurias nurodo besiskiriantys sutuoktiniai tai psichologinė nedarna (skirtingi interesai, nepagarba, charakterių nesutapimas) girtavimas, neištikimybė, faktinis šeimos iširimas, o anot W. Ramdohr, (2015) konfliktų šeimoje priežastys yra šalių subjektyvūs požiūriai: už konflikto ir įtemptų santykių slypi skirtingi poreikiai, netinkamas tarpusavio bendravimas. M. Kalmijn (2008), tyrėdamas skyrybų priežastis išvelgė psichines bei psichologinius sveikatos sunkumus, priklausomybes, žalingus įpročius ir kt., kurie ir tampa santuokos nutraukimo priežastimis. R. E. Emery (2013) mano, kad netinkamas rūpinimas vaikais, negebėjimas

pasiskirtsyti vaidmenimis, susidūrimas su tėvystės išūkiiais paskatina sutuoktinių tarpusavio konfliktus ir skyrybų tikimybę. Taigi, analizuojant ir apžvelgiant autorių moksliniuose literatūroje pateiktas skyrybų priežastis negalime išskirti vienos ar pagrindinės skyrybų priežasties. Santuokos nutraukimas sukelia pasekmes visiems šeimos nariams, kadangi santuokos nutraukimo procesas yra šeimos santykių pertvarkymo pradžia bei pokyčiai, kurie gali užtrukti ilgai ir lemti atsiskyrimo sąlygojamus sunkumus (Emery, 2013).

Anot E. Kučinskaitės (2015) skyrybų procesas lemia blogesnę skyrybas patyrusių suaugusiųjų bei vaikų prisitaikymą visuomeniniame gyvenime, autorė išskiria pagrindines skyrybų pasekmės tokias kaip socialinio statuso pasikeitimai, santykių su vaikais, artimaisiais bei giminaičiais pokyčiai, tapatumo jausmo praradimas, permainos buityje ir aplinkoje, finansinės naštos ir atsakomybės pokyčiai, jausmų, tokių kaip kaltė, pyktys, išdavystė sumaištis, netekties jausmas. Tyrinėdama skyrybų sukeltus sunkumus autorė išvelgia ir didesnius sunkumus tokius kaip nepasitikėjimas, nuoskaudos, praradimo ir tuštumos jausmai, sutrikęs gebėjimas atpažinti bei įvardinti savo norus bei lūkesčius, nepatenkinti meilės, artumo poreikiai. Labiausiai neigiamas skyrybų šeimoje pasekmes išgyvena pažeidžiamiausia šeimos narių grupė – vaikai. Lietuvos Respublikos seimo nutarime „*Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos pavirtinimo*“, 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569, Vilnius, teigiama, jog tėvų skyrybos vaikams sukelia krizę. Jaunesniojo amžiaus vaikams nesitiki, kad tėvai gali išsiskirti net ir tada, kai tėvai stipriai konfliktuoja, bet vaikai, patiriantys dažnus ir stiprius konfliktus šeimoje jaučia palengvėjimą išsiskyrus tėvams. Tyrinėdama sunkumus, sukeltus vaikams tėvų skyrybų metu autorė R. Šerkšnienė ir kt., (2016) išskiria dažniausias skyrybų sukeltas reakcijas vaikams, tai atsiradęs nerimas dėl ateities, tėvų globos, saugumo trūkumas, atsiradusios depresyvios nuotaikos kaip liūdesys ir depresija, sustiprėjęs pyktis, dėmesio koncentracijos sunkumai mokykloje, sielvartas dėl kontakto su vienu iš tėvų nutrūkimo, lojalumo konfliktai, nuolatinis susirūpinimas, kaip sutaisyti tėvus, didesnė socialinių ir psichologinių sunkumų rizika, psichikos sveikatos problemos, polinkis į priklausomybes, suprastėję mokslai, užsitęsusios pasekmės ir suaugus.

Apibendrinant pateiktas skyrybų priežastis ir pasekmes, galima spręsti, kad skyrybų priežasčių esti ne viena, pagrindinės priežastys įvardijamos kaip nedarna šeimoje, konfliktai, skirtingi interesai, nepagarba, charakterių nesutapima, neištikimybė, įvairios priklausomybės ir psichikos ligos, nemokėjimas pasiskirstyti vaidmenimis šeimoje. Šios įvairios priežastys, kurios destruktiviai veikia santuoką, sukelia tokias pasekmes suaugusiems kaip socialinio statuso pasikeitimai, santykių su vaikais, artimaisiais bei giminaičiais pokyčius, tapatumo jausmo praradimą, permainas buityje ir aplinkoje, finansinės naštos ir atsakomybės pokyčius, jausmų, kaltės, pykčio jausmų atsiradimą, sumaištį, o vaikams sukelia sunkumus, tokius kaip atsiradusį nerimą dėl ateities, tėvų globos, saugumo trūkumą, atsiradusias depresyvias nuotaikas, sustiprėjęs pyktis, dėmesio koncentracijos sunkumus mokykloje, sielvartą dėl kontakto su vienu iš tėvų nutrūkimo, lojalumo konfliktus, nuolatinį

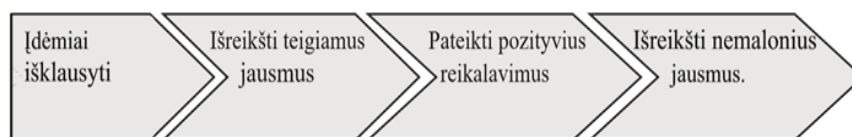
susirūpinąs, kaip sutaisyti tėvus, didesnė socialinių ir psichologinių sunkumų riziką, psichikos sveikatos problemas, polinkį į priklausomybes, suprastėjusius mokslus. Visos šios pasekmės asmenims lemia sunkesnę prisitaikymą visuomeniniame gyvenime.

2. Socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas patiriančiai šeimai

Šeimai, išgyvenančiai krizes arba skyrybas, turėtų būti teikiama pagalba, orientuota į šeimos gebėjimą savarankiškai spręsti savo šeimos socialines problemas, kuriant saugią, sveiką ir darnią aplinką savo šeimoje. Pagrindinis socialinės pedagoginės pagalbos tikslas – padėti įgyvendinti mokinio teisę į mokslą, užtikrinant saugumą mokykloje, sudarant prielaidas pozityviai vaiko ir mokinio socializacijai, užkertant kelią ar mažinti negatyvios socializacijos riziką. Šias socialinio pedagogo veiklas įtvirtina Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymas Nr. V-951, kuriuo apibrėžtas mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinis pareigybės aprašas, bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymas Nr. V-950 „*Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo*“. Teikiamos paslaugos šeimai turi būti kompleksiškos, lanksčios, teikiamos racionaliai panaudojant turimus išteklius, svarbus sisteminis požiūris, apimantis padėties identifikavimą, informavimą, konsultavimą, nuoseklų, intensyvų, individualų darbą ar darbą grupėse, visų reikalingų pagalbos išteklių panaudojimą, socialinių ir asmeninių kompetencijų, įgūdžių ir reikalingos patirties perdavimą, veiklos koordinavimą su teikiamomis socialinėmis, švietimo, sveikatos, teisinėmis paslaugomis, bendruomenių teikiama pagalba ir kita organizuojama veikla (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2016 m. kovo 10 d. Nr. A1-133, „*Dėl kompleksiška teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo*“). R. Analizuojant socialinės pedagoginės pagalbos galimybes besiskiriančiai šeimai, R. Ilgūnienė (2012) pabrėžia, jog siekiant krizes ir konfliktus šeimai išgyventi lengviau, o sunkumus spręsti konstruktyviau ir greičiau, galima socioedukacinė pagalba t.y. socialinio pedagogo pagalba ne tik vaikui, bet ir šeimos nariams. Kaip pažymi I. Leliūgienė (2003) socioedukacija – tai kompleksinė, integracinė sąveika, kai formuojant asmenybę pasitelkiamos visos priemonės ir galimybės.

Anot Z. Bajoriūno, (1997) socioedukacinės pagalbos tikslas remiasi ne tik problemų šeimoje išsprendimu, bet ir siekiu stiprinti bei ugdyti pačią šeimą, tačiau C. Bryner (2001) ir B. Garber (2004) manymu, specialistai imdamiesi teikti individualią pagalbą vaikui, neatsižvelgiantį jo tėvų tarpusavio konfliktus, praranda galimybę išspręsti klausimus, kurie vaikui sukelia sunkumus, tuo pačiu gali padaryti dar daugiau žalos, patvirtindami, kad tai tik vaiko problema. Pasak amerikiečių mokslininko R. A. Feldmano (2014), šeima yra viena iš pagrindinių institucijų Amerikos šiuolaikinėje visuomenėje, pasak autoriaus, socialinio darbuotojo profesija yra pagrindinis (ašinis) asmuo, padedantis šeimos nariams susidoroti su socialinėmis problemomis, su kuriomis susiduria daugelis amerikiečių šeimų. Šiandien Lietuvoje socialinis pedagogas atlieka pagrindinį vaidmenį teikiant

socialinę pedagoginę (kompleksinę) pagalbą vaikui ir jo tėvams bei pedagogams, siekiant sudaryti harmoningas vaikų ugdymosi sąlygas ir spręsti problemas. Teikiant pagalbą šeimai, socialinis pedagogas turi turėti bendravimo gebėjimų. C. Sutton (1999) atskleidė ir išskyrė keturis itin reikšmingus bendravimo gebėjimus, reikalingus socialiniam pedagogui, dirbančiam su šeima (1 pav):

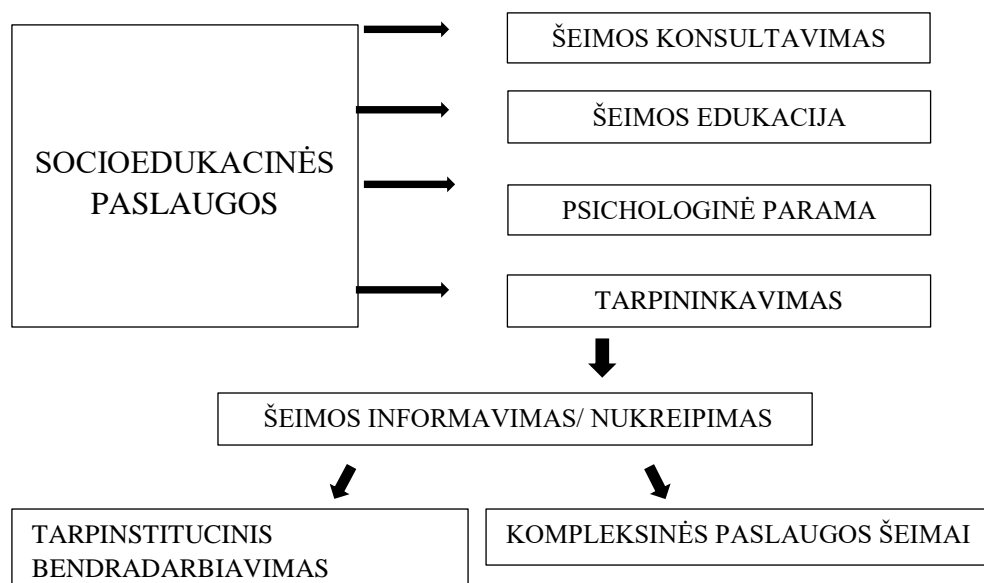

1 pav. Socialinio pedagogo bendravimo gebėjimai

Socialiniui pedagogui teikiant socioeducacinę pagalbą šeimai, pasitelkiant konsultavimo metodą, reikalingos profesionalios pastangos, kadangi tai gali būti vienintelis veiksmingas būdas, padedantis spręsti šeimos problemą. Socialinis pedagogas ne visada geba taisyti nepageidautinus šeimos santykių pakeitimus. Anot I. Leliūgienės (2012) šeimos būsimas problemas galima prognozuoti, dar jai nesusikūrus, o sunkumus galima pašalinti ankstyvojoje stadijoje, nes atidėti sunkumai tik paaštrina problemą, socialinis pedagogas neturi teisės šeimos situaciją laikyti beviltiška, šeimos problemų sprendimas turi būti laisvo pasirinkimo, valios, pastangų, atsakingo pačių šeimos narių elgesio rezultatas. Tyrinėdama socialinio pedagogo darbo bei pagalbos šeimai aspektus I. Leliūgienė (2012) išskyrė tris reikšmingas pagalbos šeimai sritis: edukacinę, psichologinės paramos ir tarpininkavimo. Edukacinę funkciją sudaro mokymas, auklėjimas, ugdymas, lavinimas, švietimas orientuotas į pozityviosios tėvystės mokymo aspektus. Psichologinė parama, tai socialinio pedagogo socialinė psichologinė parama ir korekcija. Palaikymas, tinkamo mikroklimato šeimoje sukūrimas, esant trumpalaikiai krizei. Siekiant veiksmingiausių rezultatų, pagalba šeimai teikiama kompleksiskai: socialinis pedagogas, analizuodamas šeimos narių tarpusavio santykius, išryškina problemą; psichologas, naudodamas įvairius psichologinius testus ir taikydamas kitus metodus, išskiria kiekvieno šeimos nario psichinius nukrypimus, skatinančius konfliktus; psichiatras arba psichoterapeutas atlieka reabilitaciją (Leliūgienė, 2002). Teikiant pagalbą skyrybas išgyvenančiai šeimai, svarbi prevencija bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo aspektai, todėl R. Šerkšnienė ir kt. (2016) pažymi, jog specialistams svarbu mokėti atpažinti ir įvertinti rizikos veiksnius: ne tik teisėjas, bet ir kiekvienas vaiko teises užtikrinantis specialistas susidūręs savo darbe su skyrybų atvejais, kai šeimoje yra nepilnamečių vaikų, pirmiausia turi įvertinti rizikos veiksnius, galinčius pakenkti vaiko santykiams su bent vienu iš tėvų. Taigi, galima manyti, kad socialinės pedagoginės pagalbos galimybės skyrybas išgyvenančiai šeimai, konkrečiai socialinio pedagogo pagalba nėra nukreipta į visų galimų problemų sprendimą, bet socialinis pedagogas atlikdamas savo, kaip specialisto informacinę bei tarpininkavimo veiklas, skyrybas išgyvenančią šeimą gali nukreipti, dėl kompleksinės pagalbos šeimai gavimo, kurio tikslas sudaryti sąlygas šeimai gauti kompleksiskai

teikiamas paslaugas, siekiant įgalinti šeimą įveikti iškilusius sunkumus, krizes bei padėti derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.

Kompleksines paslaugas šeimai sudaro paslaugų šeimai organizavimas ir koordinavimas bei teikimas: pozityvios tėvystės bei šeimos įgūdžių lavinimas, psichosocialinė pagalba; mediacija; vaikų priežiūros bei pavėžėjimo paslaugos; potencialios tikslinės grupės informavimas, šeimos konsultavimas bei įtraukimas į paslaugų priemonių vykdymą, tikslinių grupių informavimas apie kitas aktualias savivaldybėje teikiamas paslaugas ir programas; asmeninio asistento paslaugų teikimas negalią turintiems asmenims (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2016 m. liepos 15 d. Nr. A1-364, „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 „Kompleksinės paslaugos šeimai“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“) (2 pav.).

2 pav. Socialinės pedagoginės pagalbos schema, skyrybas išgyvenančiai šeimai

Apibendrinus mokslinėje literatūroje pateiktas socialinės pedagoginės pagalbos galimybes, skyrybas išgyvenančiai šeimai, galima teikti, kad socialinis pedagogas pasitelkdamas sociaeducacinę veiklą ugdo ir stiprina šeimą, o atlikdamas šeimos konsultavimo, informacinę, prevencinę, edukacinę, tarpininkavimo funkcijas, bei teikiant psichologinę paramą, padeda spręsti šeimos problemas ir sunkumus. Socialinis pedagogas teikdamas pagalbą tarpininkauja su kitomis pagalbą šeimai teikiančiomis institucijomis.

Išvados

1. Pagrindinės ir dažniausios skyrybų šeimoje priežastys yra psichologinė nedarna, skirtingi interesai, nepagarba, charakterių nesutapimas, girtavimas, neištikimybė, faktinis šeimos iširimas, skirtingi poreikiai, netinkamas tarpusavio bendravimas, psichinės bei psichologiniai sveikatos sunkumai, netinkamas rūpinimas vaikais ir negebėjimas pasidalinti bei pasiskirti vaidmenimis, susidūrimas su tėvystės išūkiais. Pagrindiniai skyrybų pasekmės tai socialinio statuso pakeitimai, santykių su vaikais, artimaisiais bei giminaičiais pokyčiai, tapatumo jausmo praradimas, permainos buityje ir aplinkoje, finansinės naštos ir atsakomybės pokyčiai, jausmų sumaištis, skyrybų sukeltos krizės, socialinių ir psichologinių sunkumų rizika šeimos nariams.

2. Išgyvenančiai skyrybas šeimai, teikiama socialinio pedagogo socioedukacinė pagalba padeda krizes ir konfliktus išgyventi lengviau ir juos spręsti konstruktyviau, socioedukacinės pagalbos teikimo metu padedama ne tik vaikui, bet ir šeimai bei jos nariams. Teikiant socialinę pedagoginę pagalbą šeimai yra reikšmingi socialinio pedagogo bendravimo gebėjimai: įdėmaus klausymo, teigiamų jausmų išreiškimo, pozityvių reikalavimų pateikimo bei nemalonių jausmų išreiškimo. Socialinio pedagogo teikdamas pagalbą skyrybas išgyvenančiai šeimai atlieka edukacinį, psichologinį ir tarpininkavimo vaidmenis. Socialinis pedagogas privalo gebėti atpažinti ir įvertinti rizikos veiksnius, galinčius sutrikdyti saugų vaiko ryšį su bent vienu iš tėvų skyrybų metu ir imtis atitinkamų veiksmų, siekiant apsaugoti vaiko interesus. Socialinio pedagogo pagalba nėra nukreipta į visų galimų problemų sprendimą šeimos skyrybų metu, bet atliekant savo, kaip specialisto švietėjišką ir informacinę veiklą, skyrybas išgyvenančią šeimą gali nukreipti, dėl kompleksinės pagalbos šeimai gavimo.

Literatūra:

- Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara.
- Bryner C. (2001) Children. *Journal of the American Board of Family Practitioners*, p. 178–183.
- Butvilas T. (2008). *Šeimoje netektį patyrusių vaikų socializacija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidybos centras.
- Burvytė S., Ralys K., Ilgūnienė R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: Mokslo studija, Edukologija.
- Bankauskienė I. (2013). *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija: samprata ir modeliai*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
- Barkauskienė R., Kundrotaitė G., Grauslienė I., Gervinskaitė–Paulaitienė L., Čekuolienė D., Zbarauskaitė A. (2014). *Elgesio sunkumai ir asmenybės bruožai vaikystėje*. *Psichologija*, 50, p. 18–32.
- Bielskytė-Simanavičienė, E., Paurienė, L., Kemerienė S. (2017). *Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifika*. Vilnius p. 161.

- Barkauskienė, R.; Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų*. Vilnius.
- Baraldsnes D., Vaškienė D. (2013). Socialinio pedagogo iššūkiai organizuojant ir teikiant socialinę-pedagoginę pagalbą mokiniams mokykloje. *Tiltai*, 1, 199–210
- Cameron C. (2016) Social pedagogy in the UK today: Findings from evaluations of training and development initiatives. *Pedagogía Social: Revista Interuniversitaria*, 27, p. 199–223.
- Dovydaitienė M. (2001). Tėvų skyrybas patyrusių vaikų pažeidžiamumas ir jo įveika. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius.
- Dovydaitienė M. (2003). Tėvų skyrybos ir vaikas. Mano vaikai: priešmokyklinis vaiko ugdymas. Sudarė Ona Monkevičienė. Kaunas: Šviesa.
- Emery R. E. (2013). Cultural sociology of divorce: an encyclopedia. SAGE publications, Inc.
- Feldman R. A. (2014). Social work, social welfare, and the American family. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 1(1), article 6. Prieiga per internetą: <http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol1/iss1/6>. [žiūrėta 2021– 10 – 20].
- Garber B. (1994). Practical limitations in considering psychotherapy with children of separation and divorce. *Psychotherapy*, 31, p. 254–261.
- Gudžinskienė V. ir Navaitis G. (2016). Įvaikinimas: deinstitutionalizacija - palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, 14(2), p. 134-147.
- Indrašienė V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos*. Vilnius: Baltijos kopija, p. 104.
- Ivanauskienė V. (2008). Socialinio darbo su šeima teoriniai ir praktiniai aspektai. Prieiga internete: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30947/1/ISSN20290470_2008_N_2_2.PG_77-86.pdf [žiūrėta 2021– 11 – 03].
- Kučinskaitė E. (2015). *Įskaudinta meilė. Skyrybos: išgyventi ir kilti*. Vilnius: Tyto alba.
- Kvieskienė G., Merfeldaitė, O. (2002). Socialinio pedagogo darbo knyga. Socialinis ugdymas. Kaunas: Technologija
- Klanienė, I., Šmitienė, G. (2013). Mokinių prosocialaus elgesio skatinimas socialiai aktyvia veikla. *Tiltai*, 3 (64), p. 141–152.
- Kaslow F. W. (1980). Stages of Divorce: A Psychological Perspective.
- Kalmijn M. (2008). The Effect of Separation and Divorce on Parent-Child Relations in Ten European Countries. In Ch., Saraceno, Families, Ageing and Social Policy: Intergenerational Solidarity in European Welfare States. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kvieskienė G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis Universitetas.
- Kvieskienė G. (2005). Pozityvioji socializacija. Prieiga internete: <http://www.vma.leu.lt/mod/resource/view.php?id=1408>, [žiūrėta 2021– 10 – 28].

- Kučinskas V. Kučinskienė R. (2000). Studijų knyga. *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 232.
- Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569, Vilnius. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152> [žiūrėta 2021–10–27].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo patvirtinimo“ 2009 m. lapkričio 11 d. Nr. 1509 Vilnius. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.358278?jfwid=rivwzvpvg> [žiūrėta 2021–10–28].
- Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nutarimas „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“ 2014 m. vasario 14 d. Nr. A1-83 Vilnius. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e4169490984411e3aad2c022318814db/ElgnACzxrY> [žiūrėta 2021–10–28].
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymas Nr. V-950 „Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/06ad87e0a20911e68987e8320e9a5185> [žiūrėta 2021-10-28].
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2016 m. kovo 10 d. Nr. A1-133, „Dėl kompleksiskai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/00667490e70711e59b76f36d7fa634f8?jfwid=-fxdp85h0>
- Lietuvos statistikos departamentas. *pagal ištuokas*, 2020. Prieiga internete: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1300> , [žiūrėta 2021-10-28].
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2016 m. liepos 15 d. Nr. A1-364, „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 „Kompleksinės paslaugos šeimai“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.) Prieiga internete <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ab9256a04d2211e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=-7x1bee8pl> [žiūrėta 2021-10-27].
- Leliūgienė I. (1998). *Sociaedukacinio darbo įvairovė ir jos sąlygojamos metodologinės problemos*. Kaunas: Technologija, p. 301.

- Maslauskienė A. (2013). Šeima ir šeimos politika: patirtis ir neokonservatyvios politikos gairės. Prieiga internete: <http://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2014/04/A.Maslauskaite.-Seima-ir-seimos-politika.-Patirtis-ir-neokonservatyvios-patirties-gair%C4%97s.pdf> [žiūrėta 2021-11-04].
- Navaitis G. (2013). *Psichologinis šeimos konsultavimas. Teorijos ir metodai. Antras pataisytas ir papildytas leidimas.* Vilnius: Vilniaus šeimos centras.
- Ruschena E., Prior M., Sanson A., Smart D. (2005). A longitudinal study of adolescent following family transitions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* 46(4), p. 353-363.
- Schugurensky D. (2014). Social pedagogy and critical theory: A conversation with Hans Thiersch. *International Journal of Social Pedagogy*, 3(1), p. 4–14.
- Sutton C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija.* Vilniaus universiteto spec. Socialologijos laboratorija, Vilnius.
- Šerkšnienė R., Bingelienė V., Vaičiūnas M., Pietarienė R., Kurienė (2016) A. Leidinys „Ankstyvojo atpažinimo, prevencijos ir intervencijos (API) modelis šeimoms, išgyvenančioms konfliktiškas skyrybas ir/ar atsiskyrimą. Viešoji įstaiga Šeimos santykių institutas, ISBN 978-9955-744-23-8 p. 4 -14. Prieiga internete: <https://www.ssinstitut.lt/wp-content/uploads/API-modelis.pdf> [Žiūrėta 2021-11-06].
- Trakšelys K. (2010) „Tėvų įtraukimas į aplinkos pedagogizavimą taikant andragogines sistemas” ISSN2029–2244 Soc.mok. studija, Klaipėda https://intranet.mruni.eu/upload/iblock/791/4_Traskelys.pdf [žiūrėta 2021-11-06].
- Venskutė S., Lukoševičiūtė D. (2015). *Vaikų, patyrusių tėvų skyrybas, socialinės adaptacijos problemos.* Tarptautinė studentų praktinė-mokslinė konferencija „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos“, p. 209-215.

ŠVIETIMO PAGALBA ŠEIMAI AUGINANČIAI SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINTŲ VAIKŲ

Dovilė Višinskė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje aktualizuojama švietimo teikiama pagalba tėvams, kurie augina vaiką turintį specialiųjų poreikių. Teorijoje aptariama švietimo pagalba, pagalbos formos ir galimybės. Atskleidžiama, jog šiandien švietimo pagalba yra ne tik tėvų švietimas - žinių teikimas, bet ir konstruktyvi veikla, kai žinios konstruojamos pažįstant tam tikrus specialiųjų poreikių vaikų ugdymo reiškinis bei aktualizuojamos veikiant, bendradarbiaujant. Išryškėjo, kad teikiama švietimo pagalba šeimai ir specialiojo ugdymo sistema įgalina tėvus dalyvauti, įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, o pedagogus įpareigoja bendradarbiauti su specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais, informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, švietimo pagalba, specialieji poreikiai, bendradarbiavimas, vaikas.

Įvadas

Temos aktualumas. Dabartinės švietimo įstaigos siekia teikti kokybiško ugdymo paslaugas ir tenkinti vaikų bei tėvų poreikius. Siekiant integruoti specialiųjų poreikių mokinius į visuomenę, nuo pat vaikystės turi būti skirtas reikiamas pedagogų, tėvų, medikų ir psichologų dėmesys, tinkamas jų bendradarbiavimas.

M. Berns (2009) teigia, kad reikiama pagalba specialiųjų poreikių turinčiam vaikui ir jo šeimai yra teikiama įvairių valstybinių tarnybų, institucijų, organizacijų, ugdymo įstaigų – vaiko gerovės komisijos (VGK), savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT), savivaldybės administracijos, viešosios sveikatos priežiūros įstaigos, specialiosios ugdymo įstaigos, ankstyvosios reabilitacijos tarnybos, specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro. Šių institucijų tikslas yra specialiųjų poreikių turinčių vaikų įtraukimas į bendruomenės gyvenimą. Panašiai yra rašoma Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (2012), *Valstybinėje 2013-2022 m. švietimo strategijoje* (2014), ir *LR švietimo įstatyme* (2011), ten pabrėžiamas įvairių institucijų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti švietimo ir mokymo kokybės gerinimą, plėtoti socialinę sanglaudą. Svarbus vaidmuo šiame procese tenka švietimo įstaigoms, kuriose bendradarbiavimas vyksta tarp ugdytinių, pedagogų, šeimos ir specialistų. A. Galkienė (2003) tvirtina, jog visuomenėje, kurioje vertybiniai siekiai grindžiami žmogaus esybės vertingumo pagrindu, kiekvieno asmens gyvenimas tampa vienodai reikšmingas ir gali būti normalus, jei kiti bendruomenės nariai sukuria

erdvę ir sąlygas jo asmenybės raiškai, moka įvertinti jo atliekamų vaidmenų svarbą. Kadangi pedagogai su specialiųjų poreikių turinčiu vaiku praleidžia didžiąją dalį dienos ir kuria vaikams tinkamą erdvę, atsiranda labai svarbus teigiamas tėvų bei visuomenės požiūris į specialistų darbą, jų teikiamą pagalbą vaikui ir šeimai. Tėvai labai svarbūs vaiko ugdymo proceso dalyviai, todėl aktualu atskleisti tėvams teikiamos švietimo pagalbos svarbą ir galimybes.

Tyrimo problema. Vaiką ugdo ne tik ugdymo įstaiga, bet ir šeima. Taigi, ugdant specialiųjų poreikių turintį vaiką, būtinas glaudus pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas, jiems teikiamos švietimo pagalba prieinamumas ir galimybės (Tijūnėlienė, Jonutytė, 2009). Atsižvelgiant į šeimai teikiamą švietimo pagalbą svarbą, keliamas probleminis klausimas: *ar šeimai auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką pakanka švietimo teikiamos pagalbos?*

Temos iširtumas. Švietimo pagalbą šeimai auginančiai specialiųjų poreikių vaiką analizavo: M. Berns (2009), A. Prasauskienė (2005) S. Lesinskienė, A. Kajokienė, D. Pūras(2002), S. Ališauskienė (2005), S. Ališauskienė, E. Selvenytė (2004), S. Ališauskienė, D. Čegytė (2008), L. Mikulėnaitė (2005) S. Ališauskienė, L. Kondrotienė (2008), L. Miltenienė, D. Mauricienė (2010). L. Sivashanka, G. Rangaswami (2009) tyrimai atskleidė, kad aktuali pagalba ne tik vaikui su specialiaisiais poreikiais, bet ir šeimai, kaip bendrai sistemos daliai. A.C. Tadema, C. Vlaskamp (2010) tyrimai tik įrodo pagalbos būtinumą šeimai, atskleidžia, kad parama iš specialistų ir ugdymo centrų yra labai svarbi. Kiti autoriai švietimo pagalbą šeimai auginančiai specialiųjų poreikių turinį vaiką analizavo įvairiais aspektais: R. Giniotienė (2007) akcentuoja kompleksinę - politinę, socialinę, ekonominę, medicininę, juridinę, švietimo ir psichologinę paramą. Komandos bendradarbiavimą ir pagalbą analizavo S. Ališauskienė (2005), Ališauskienė, E. Selvenytė (2004), S. Ališauskienė, D. Čegytė (2008). Ankstyvosios pagalbos šeimai prieinamumą, kompleksiskai teikiamų paslaugų vaikui ir tėvams modeliavimą nagrinėjo M. Berns (2009), A. Prasauskienė (2005),L. Miltenienė, D. Mauricienė (2010). Šeimose, kuriuose auga neįgalus vaikas turintis specialiųjų ugdymo(si) poreikių tyrė ir pagrindinius aspektus nagrinėjo D. Gerulaitis (2006).

Darbo objektas: švietimo pagalba šeimai, auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką.

Darbo tikslas: atskleisti švietimo pagalbos galimybes ir svarbą šeimai auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti vaikų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių sampratą.
2. Išanalizuoti teikiamos švietimo pagalbos įvairovę ir galimybes šeimai, auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką.
3. Atskleisti teikiamos švietimo pagalbos svarbą šeimai auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką.

Darbo metodas: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė.

1. Vaikų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių samprata

Raida – tai progresuojantys ir nuoseklūs vaiko motorinės, kognityvinės, socialinės, kalbos bei adaptacinio elgesio plėtotės pokyčiai (Radzevičienė, 2003). Patologijos sukeltas žmogaus organo ar jo funkcijos nuokrypis nuo diagnostinės statistinės normos yra laikomas vystymosi (raidos) sutrikimu (Kasperavičienė, Sabaliauskienė, Rimkienė, 2002). Pasak R. Giedrienės (2015), vystymosi sutrikimai gali pasireikšti įvairiose raidos srityse – fizinėje motorinėje, kognityvinėje, psichosocialinėje. Psichosocialinės raidos sutrikimai gali pasireikšti emocijų ir elgesio sutrikimais. Įvairūs raidos sutrikimai sukelia specialiuosius poreikius, į kuriuos įeina specialistų pagalba, specialių mokymosi priemonių, specialios mokomosios aplinkos, individualių programų poreikis. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme* (2011) rašo, kad specialieji poreikiai atsiranda dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių. A. Vilkelienė (2003) išsako, kad vaikai, turintys specialiųjų poreikių, gali būti apibūdinami trimis aspektais:

Biologiniu aspektu specialiųjų poreikių vaikai apibūdinami pagal išoriškai matomas arba nuspėjamas žymes, elgesį, bendravimo būdą.

Pedagoginis aspektas akcentuoja, kad specialiųjų poreikių vaikams būtinas specialus mokymas, atitinkantis jų savitas mąstymo, psichomotorikos ir fizinės savybes, sensorinius bendravimo gebėjimus, socialinį elgesį, sutrikimų pobūdį.

Sociokultūriniu aspektu terminas specialiųjų poreikių vaikai reiškia, kad su šiais vaikais šeima bendrauja kitaip (vaiką lepina arba priešingai – jis atstumiamas). Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į vaikų negalės ypatybes, o dėl negalės atsiradusio socialinio statuso į neįgalųjį žiūrima kitaip.

Lietuvos Respublikos Socialinės integracijos įstatyme (2021) specialiųjų ugdymosi poreikių asmuo – asmuo, kurio galimybės dalyvauti ugdymo procese ir visuomenės gyvenime yra ribotos dėl įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų (neįgalumo ar darbingumo netekimo). P. Daniel Hallahan, M. James Kauffman (2003) specialiųjų poreikių vaikus apibrėžia, kaip tokius, kurių žmogiškosioms galioms visiškai realizuoti reikia specialiojo ugdymo ir papildomų paslaugų. Specialiojo ugdymo šiems vaikams reikia todėl, kad jie skiriasi nuo daugumos vaikų vienu ar keliais tokiais požymiais: turi mokymosi sunkumų, emocijų ir elgesio sutrikimų, fizinių ir protinių negalių, išsiskiria ypatingais gabumais ar talentu. R. Giedrienė (2015) teigia, jog specialusis ugdymas – suprantamas kaip specialiųjų ugdymo metodų, priemonių ir turinio modifikacijų panaudojimas tenkinant specialiųjų poreikių vaiko ugdymosi poreikius. Taip pat ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką grupėje, svarbiausia nepamiršti, kad, pirmiausia, jis yra vaikas, suprasti jo galimybes, suteikti jam erdvės būti vaiku – išdykauti, klysti, nebūti tobulam (Ikimokyklinio ugdymo rekomendacijos, 2015). Pasak I. Kuginytės-Arlauskienės ir R. Jakaitienės (2010), ugdant specialiųjų

poreikių vaiką ir siekiant optimalių ugdymo rezultatų, labai svarbu ugdytojams ir tėvams glaudžiai bendradarbiauti, tėvams teikti švietimo pagalbą.

2. Švietimo pagalba šeimai

Lietuvoje šeimoms, auginančioms vaikus turinčius specialiųjų poreikių, pagalbą teikia trijų skirtingų žinybų kuruojamos institucijos, kurios suteikia galimybę šeimai ir vaikui gauti kompleksinę pagalbą. Pagalbą sudaro medicininės, socialinės ir švietimo paslaugos.

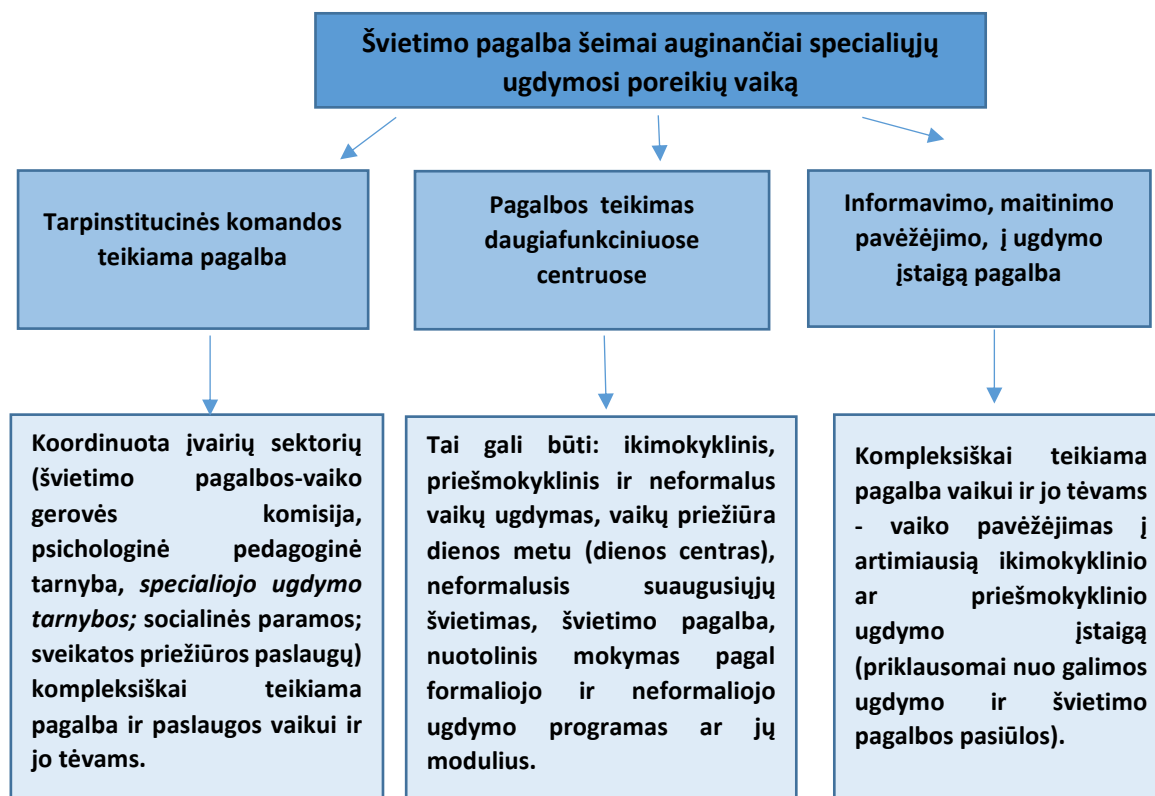
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011), S. Ališauskienė, J. Mikalajūnienė, D. Čegyūtė (2007), ir J. Ruškus (2002) akcentuoja jog, vaiko poreikių tenkinimo procesas neatsiejamas nuo visos šeimos problemų analizės ir pagalbos šeimai. Todėl norint padėti vaikui, visų pirma reikia pasirūpinti šeima. Atsižvelgiant į šeimos galimybes, socialinę, finansinę, psichologinę padėtį, būtina pagalba visiems šeimos nariams. Taip pa svarbus pedagogų teigiamas požiūris į tėvus, kurie augina specialiųjų poreikių vaikus. Dauguma pedagogų teigiamai vertina tėvų dalyvavimą vaikų ugdyme, pasisako už tai, kad visi proceso dalyviai yra lygiaverčiai partneriai, vienodai atsakingi už vaiko ugdymą (Gudonis, Ališauskas, Rusteika, 2011). Švietimo ir pedagoginę, psichologinę ir socialinę pagalbą specialiųjų poreikių turintiems mokiniams ir jų tėvams (globėjams) teikia mokyklų vaiko gerovės komisija, pedagoginio psichologinio skyriaus specialistai (psichologai, logopedai, specialieji pedagogai, tiflopedagogai, surdopedagogai), sveikatos priežiūros įstaigų specializuotos tarnybos, specialiojo ugdymo tarnybos (Ališauskas, Gerulaitis, Miltenienė, 2011).

Vaiko gerovės komisija- jungiamoji grandis tarp mokyklos darbuotojų, tėvų, vietos bendruomenės ir seniūnijos siekiant telkti specialistus švietimo pagalbai, organizuoti darbą su vaikais, teikti teises aktuose nustatytas veiklas, susijusias su vaiko gerove (*LR įsakymas dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo*, 2011).

Specialiojo ugdymo teikimo sistemoje *pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT)* atlieka svarbų vaidmenį. PPT paskirtis šioje sistemoje teikti specialiąją, pedagoginę ir psichologinę pagalbą vaikams, tėvams (globėjams), švietimo įstaigoms. Vykdo metodinę pagalbą, konsultavimą, prevenciją, tyrimus, bet pagrindinė funkcija yra vaiko psichopedagoginis vertinimas. Atlikus įvertinimą, sistema stengiasi užtikrinti dalyvių bendradarbiavimą, vaikui ir šeimai teikiamos pagalbos lygį ir kokybę (*LR įsakymas dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio*, 2003).

Specialiojo ugdymo tarnybos įsitraukia, kai vaikui būna skiriamas specialusis ugdymas ir/ar švietimo pagalba. Skirta gali būti, kai vaikui atlieka mokinio/vaiko pedagoginį psichologinį įvertinimą ir nustatčius specialiuosius ugdymosi poreikius, gali būti skiriamas specialusis ugdymas, tėvams (globėjams, rūpintojams) sutikus. Išduodamos pažymos, kur, susipažinę su vertinimo išvadomis, tėvai (globėjai, rūpintojai) pasirašo tam skirtoje vietoje ir tik tada laikoma, kad pažymos įsigalioja. Specialusis ugdymas gali būti nuolatinis ir laikinas. Jei nenurodoma, kad būtina atlikti pakartotinį vertinimą, laikoma, kad yra skirtas nuolatinis specialusis ugdymas.

Dar viena iš pagalbos šeimai aspektų, tai vaikų galimybė būti ugdomiems. G.Kasparavičienė, R. Sabaliauskienė, R. Rimkienė (2002) teigia, jog vaikams, turintiems raidos sutrikimų-specialiųjų poreikių, atsiranda vis daugiau galimybių būti ugdomiems. Šios galimybės sudaromos įkuriant įvairaus tipo ugdymo įstaigas – pasak autorių, tai ugdymo centrai, veikiančios specialiojo ugdymo įstaigos, įvairūs dienos centrai. Švietimo pagalba apima ir nuotolinis mokymas pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas ar jų modulius. Formaliojo ir neformaliojo ugdymo tvarka vykdoma remiantis *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu* (2011), kuriame apibrėžiama: asmenys, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, priimami į arčiausiai savo gyvenamosios vietos esančias valstybines ir savivaldybių bendrąsias mokyklas, vykdančias bendrojo ugdymo programas ir jas pritaikančias šiems mokiniams. Asmenys, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, priimami į bendrųjų mokyklų specialiojo ugdymo skyrius, specialiąsias klases (grupes). Taip pat teikiant švietimo pagalbą šeimai ir vaikams turintiems specialiųjų poreikių, išleisti kiti įstatymai ir papildomi teisės aktai, kurie suteikia reikiamos informacijos ne tik specialistams dirbantiems įvairiose institucijose, bet ir šeimai/globėjams, auginantiems vaiką-tai informacinė, profesinio orientavimo ir švietimo informacinė pagalba, vežimas, apgyvendinimas ir maitinimas (*LR švietimo įstatymas*, 2011). Nagrinėjant, kaip yra teikiama švietimo pagalba šeimai auginančiai specialiųjų poreikių vaiką, buvo sudaryta *švietimo pagalbos teikimo šeimai schema* (žr. 1 pav.).

1 pav. Švietimo pagalbos teikimas šeimai

3.Švietimo pagalbos svarba šeimai auginančiai specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką.

Tėvai vaiko ugdymo procese vaidina itin svarbų vaidmenį. Tėvai visada buvo ir bus pirmieji vaikų auklėtojai. Jie nuo pat vaiko gimimo tampa neformaliais vaiko mokytojais. Rodydami elgesio būdus, įvairiai stimuliuodami vaiką, skatindami jo visokeriopą raidą ir praleisdami daugiausiai laiko su vaiku, įgyja ypatingų galių ir teisių, kurių neturi kiti asmenys. Be to, tėvai geriausiai žino vaiko gerąsias savybes, ką jis moka ir gali, kaip jis elgiasi ir sprendžia iškilusius sunkumus. Jie gali atskleisti, kaip vaikas elgiasi įvairiose gyvenimiškose situacijose, su kuriomis susiduria ne ugdymo įstaigoje.

S. Ališauskienė (2005) ir Z. Bajoriūnas (2004) akcentuoja, jog specialistai turi sutikti, jog tėvai geriausiai žino apie vaiką, jie yra pagrindiniai vaiko ekspertai, jie yra svarbi viso ugdymo institucija, jos dalis. Tėvai tampa nepakeičiamais partneriais pedagogams ir kitiems asmenims, teikiantiems ugdymą ir pagalbą vaikui. Šią nuomonę taip pat akcentuoja L. Radzevičienė (2003), kurios manymu, šeimos dalyvavimas ir pagalba vaiko lavinamajame procese yra svarbus veiksnys, kai nustatomi sunkumai, planuojamos ir įgyvendinamos pagalbos strategijos. Švietimo pagalba šeimai ir specialiojo ugdymo sistema įgalina tėvus dalyvauti, įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, o pedagogus įpareigoja bendradarbiauti su specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais, informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas, rengti individualias programas specialiųjų poreikių mokiniams, atsižvelgiant į individualius mokinių gebėjimus (Ališauskas, Gerulaitis, Miltenienė, 2011).

Švietimo pagalba šeimai suteikia tėvams galimybę tapti komandos dalimi, kasdieninės veiklos ekspertais. A.J. Ambrukaitienė, A.Titenienė (2003) teigia, jog tėvų įtraukimas į ugdymo procesą duoda dvipusę naudą – specialistams tai svarbu, nes tinkamiau planuojamas ugdymas, o tėvai, tokiu būdu, geriau supranta vaiko poreikius ir žino jų galimybes.

Glaudų švietimo bei šeimos bendradarbiavimą akcentuoja J. Litvinienė (2002), pabrėždama, jog tai vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių specialiųjų poreikių vaiko psichofizinio vystymosi koregavimą, jo rengimą savarankiškam gyvenimui, socialinei adaptacijai, integracijai. Bendradarbiavimo ir pagalbos procesas naudingas ne tik vaikams ir šeimoms, bet ir patiems specialistams, nes padeda išvengti socialines ir profesines atskirties jausmo, didėja saugumo pojūtis, tikėjimas, kad susidūrus su sunkiais atvejais bus galima sulaukti kitų asmenų pagalbos, realizuojamas kiekvieno iš partnerių potencialas, suteikiama galimybė dalytis patirtimi (Skučaitė, Karmazė, 2011). Svarbiausia, jog šiame procese vyktų lygiavertišką sąveiką tarp tėvų, specialistų ir kitų dalyvaujančių asmenų.

Išvados

1.Literatūros šaltinių ir dokumentų analizė atskleidė, kad vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių sampratą galima apibūdinti trimis aspektais: biologiniu, pedagoginiu ir sociokultūriniu. Vaikai, kurie

turi specialiuosius poreikius pasižymi mokymosi sunkumais, emocijų ir elgesio sutrikimais, turi fizinių ir protinių negalių, taip pat gali išsiskirti ypatingais gabumais ar talentu. Specialiųjų poreikių vaikams norint visiškai realizuoti žmogiškąsias galias, reikia specialiojo ugdymo ir papildomų paslaugų. Specialiojo ugdymo šiems vaikams reikia todėl, kad jie skiriasi nuo daugumos vaikų vienu ar keliais požymiais. Ugdant specialiųjų poreikių vaiką ir siekiant optimalių ugdymo rezultatų, labai svarbu ugdytojams ir tėvams glaudžiai bendradarbiauti, tėvams teikti švietimo pagalbą.

2. Nagrinėjant švietimo pagalbą teoriniu aspektu išsiaiškinta, kad švietimo pagalbą šeimoms teikia mokyklų vaiko gerovės komisija, pedagoginio psichologinio skyriaus specialistai (psichologai, logopedai, specialieji pedagogai, tiflopedagogai, surdopedagogai), sveikatos priežiūros įstaigų specializuotos tarnybos, specialiojo ugdymo tarnybos. Švietimo pagalba, sudaro galimybę tėvams dalyvauti edukaciniuose procesuose bei įgyti reikalingų žinių vaiko ugdymo klausimais bei tapti lygiaverčiais pedagogų partneriais. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai dėl savo biologinės raidos negalinčiais pilnavertiškai disponuoti įvairiais socializacijos būdais, todėl tėvams labai svarbu priimti pedagogus o pedagogams tėvus, kaip lygiaverčius ugdymo partnerius, užmegzti bendradarbiavimo su jais santykius, bendrai dalintis atsakomybe už savo vaiko ugdymosi pasiekimus. Teikiama švietimo pagalba šeimai ir specialiojo ugdymo sistema įgalina tėvus dalyvauti, įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, o pedagogus įpareigoja bendradarbiauti su specialiųjų poreikių vaiko tėvais (globėjais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais, informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas. Svarbu tai, kad tėvai tampa nepakeičiamais partneriais pedagogams ir kitiems asmenims, teikiantiems ugdymą ir pagalbą vaikui-tai suteikia tėvams galimybę tapti komandos dalimi, kasdieninės veiklos ekspertais ir įtakoja sėkmingą darbą ir vaiko ugdymo rezultatus.

Literatūra:

- Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskienė, S., Mikalajūnienė, J., Čegyte, D. (2007). *Ekologinio požiūrio taikymas, tenkinant ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius poreikius*. Specialusis ugdymas. 2 (17), 107 – 119.
- Ališauskienė, S., Čegyte, D. (2008). *Ankstyvosios intervencijos vaikystėje specialistų profesinio pasirengimo turinio analizė*. Specialusis ugdymas. 2 (19), 79–91.
- Ališauskienė, S., Kondrotienė, L. (2008). *Ankstyvosios intervencijos srities specialistų profesinės kompetencijos*. Jaunųjų mokslininkų darbai. 2 (18).
- Ališauskienė, S., Selvenytė, E. (2004). *Tėvų pasitenkinimas ankstyvąja intervencija: lyginamoji situacijos analizė Europos šalių kontekste*. Specialusis ugdymas. 1 (10): 9–22.

- Ambrukaitienė A. J., Titenienė A. (2003). *Pedagginės sąveikos struktūra, ugdant žymiai sutrikusios ar sutrikdytos raidos specialiųjų poreikių vaikus. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės (p.9–11). Šiauliai
- Bajoriūnas Z. (2004) *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika: studijų knyga*. Vilnius.
- Berns, M. Roberta, (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Kaunas: „Poligrafija ir informatika“.
- Hallahan, P. Daniel, Kauffman, M. James. (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
- Galkienė, A. (2003). *Pedagginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Giedrienė, R. (2015). *Raidos sutrikimai ir vaiko socializacija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
- Gudonis, V., Ališauskas, A., Rusteika, M. (2011). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių ir mokytojų požiūris*. *Pedagogika*, 101, 91-97
- Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. (2015). Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Vilnius: Baltic printing house
- Kasperavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2002). *Jūs ne vieni: Šeimoms, auginančioms specialiųjų poreikių vaikus*. Vilnius: Garnelis.
- Kuginytė-Arlauskienė, I., Jakaitienė, R. (2010). *Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais*. *Socialinis darbas*. 9(1), 122-130
- Lesinskienė, S., Kajokienė, A., Pūras, D. (2002). *Kompleksinė pagalba raidos sutrikimų turintiems vaikams ankstyvosios reabilitacijos tarnybų kūrimosi laikotarpiu*. Vilniaus universiteto Socialinės pediatrijos ir vaikų psichiatrijos klinika. *MEDICINA*
- Litvinienė J. (2002). *Šeima - vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda
- LR seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015 Vilnius <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>
- LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 Vilnius. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
- LR ŠMM įsakymas dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1795 Vilnius <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.408141>
- LR ŠMM įsakymas dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio. 2003 m. birželio 25 d. Nr. ISAK-897 Vilnius <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215856>
- Mikulėnaitė, L. (2005). *Pagrindiniai raidos sutrikimo gydymo ir reabilitacijos aspektai*. Viltis.

- Miltenienė, L., Mauricienė, D. (2010). *Komandinio darbo ypatumai tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius mokykloje*. Tarptautinė mokslinė konferencija „Specialioji pedagogika: nuo defektologijos iki inkluzinės pedagogikos“. – Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto biblioteka.
- Prasauskienė, A. (2005). *Vaikų raidos sutrikimai*. Kaunas.
- Radzevičienė L. (2003). *Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida*. Šiaulių universitetas.
- Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai.
- Skučiatė V., Karmazė E.G. (2011) *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis*. Metodinės rekomendacijos švietimo pagalbos specialistas ir mokytojams.
- Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija* (2014). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius
https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_e7870701e841e67d18a5377b19e7a57e.pdf
- Vilkėlienė, A. (2003) *Ypatingųjų vaikų integruotas muzikinis ugdymas*. Vilnius.

JAUNŲ LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALIŲ, TRANSLYČIŲ ŽMONIŲ POŽIŪRIS Į ŠEIMĄ

Evelina Žukauskaitė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Nuo XX amžiuje prasidėjusi pastebima šeimos formų kaita ir įvairovės raiška dar labiau išryškėjo šiame amžiuje, kai greta tradicinės šeimos vis dažniau pradėtos kurti tos pačios lyties asmenų šeimos. Lietuvoje siekiamas įteisinti *Partnerystės įstatymas* (2021) išryškino tos pačios lyties asmenų požiūrį į šeimą ir siekį turėti galimybę kurti lygiavertes šeimas kaip ir tradicinės šeimos. Moksliniuose darbuose analizuojamas požiūrių ir sampratų į tradicinę skirtingos lyties asmenų šeimą, tačiau jaunų žmonių požiūris į tos pačios lyties šeimas nėra plačiai tyrinėjamas. Straipsnio tikslas – pažinti jaunų lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių (toliau tekste LGBT) žmonių požiūrį į šeimą. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad greta tradicinių šeimų pradedamos kurti tos pačios lyties asmenų šeimos, kurių samprata, tyrime dalyvavusių jaunuolių požiūriu, nesiskiria nuo tradicinių šeimų. Tyrimas atskleidė, kad jauni LGBT žmonės šeimą supranta kaip dviejų asmenų kuriamą santykį, nepriklausantį nuo partnerių lyties.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, LGBT, požiūris į šeimą, jauni LGBT žmonės.

Įvadas

Temos aktualumas. Šeima – visuomenės ir valstybės pagrindas, ji sukuriama santuokos metu, kuri sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu (LR Konstitucija, 1992). XXI a. pastebimas šeimos formų įvairėjimas, kai greta įprastos vyro ir moters bei jų susilauktų vaikų šeimos atsiranda bevaikės šeimos, išsiskyrusios šeimos, vieno tėvo/mamos šeimos, tos pačios lyties asmenų šeimos (Olah, 2015). Lietuvos visuomenėje vis dažniau girdint apie tos pačios lyties asmenų norą turėti galimybę sudaryti partnerystę, kurti oficialią šeimą taip, kaip galima kurti tradicines šeimas, ir pateiktą *Partnerystės įstatymo projektą* (2021) bei su juo susijusius klausimus, sociologiniams tyrimams rodant, kad tos pačios lyties asmenys gyvena kartu bei augina vaikus (Labanauskas, 2021) ir, kad tokių šeimų visuomenėse gali būti daugiau nei žinoma (Greenbaum, 2014), neapsieinama be diskusijos apie LGBT asmenų norą kurti šeimas, kurių šeiminis statusas būtų įteisintas įstatymais, nes vienas svarbiausių jauno žmogaus gyvenimo uždavinių yra noras kurti šeimą, jauni LGBT žmonės ne išimtis. Lietuvoje minėtas įstatymo projektas nesusilaukia palaikymo tiek tarp aukščiausiosios šalies valdžios atstovų, tiek tarp visuomenės narių ir kelia didžiosios visuomenės dalies nepasitenkinimą, tačiau vis daugiau valstybių įteisinant tos pačios lyties asmenų partnerystę arba santuoką (Pew Research Center ataskaita, 2019), raginimas pradėti šį procesą atsiranda ir Lietuvoje, todėl atsiranda ir poreikis išsiaiškinti pačių jaunų LGBT žmonių požiūrį į šeimą.

Tyrimo problema: Nors požiūris į šeimą analizuojamas įvairiais aspektais, tačiau stokojama informacijos apie jaunų LGBT žmonių požiūrį į šeimą, todėl keliama problema – kokia yra jaunų LGBT žmonių nuomonė apie šeimą?

Temos iširtumas. Pasak L. Labanausko (2021), Lietuvoje temų apie LGBT vengiama, publikacijos šia tema pasirodo retai, jas imasi nagrinėti studentai. Didžioji dalis tyrimų atliekama užsienio šalyse. LGBT šeimomis iš įvairių perspektyvų domisi nedaug mokslininkų: C. Ryan (2009), M. Moore, M. Stambolis –Ruhstorfer (2012), M. Greenbaum (2014), A. K. Baumle, D. R. Compton (2015), G. J. Gates (2015), L. S. Olah (2015).

Tyrimo objektas: Jaunų LGBT žmonių nuomonė apie šeimą.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti jaunų LGBT asmenų nuomonę apie šeimą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, pusiau struktūruotas interviu, *Content* turinio analizė.

1. Šeimos sampratos ir jos kaitos teoriniai aspektai

Šeima dažnu atveju suprantama kaip vyro ir moters sudaryta santuoka, kuri laikoma šeimos kūrimo pagrindu (Dermott, Fowler, 2020). Šeima laikoma mažąja socialine grupe, kuri egzistuoja kiekvienoje visuomenėje, su savo gyvenimo būdo įpročiais, tradicijomis. Šeima turi savo funkcijas, tokias kaip vaikų gimdymas ir auklėjimas, socializacijos funkcija, kurią įgyvendinant vaikams perduodamos socialinės normos ir vaidmenys, bei emocinio stabilumo funkcija, sudaranti galimybę priklausyti kažkam, kas gali patarti, suteikti paramą kai iškyla sudėtingos situacijos (Matulienė, 2012). Tos pačios lyties poros taip pat siekia užsitikrinti lygias galimybes visuomenėje bei patenkinti savo poreikius, lūkesčius ir lygiavertiškai galėti kurti šeimą (Labanauskas, 2021). LGBT poros turi tokį patį požiūrį į šeimą, kaip ir skirtingos lyties žmonės, tačiau dažnai tos pačios lyties asmenis vengiama pripažinti šeima dėl įsitikinimo, kad tokios šeimos kelia riziką tradicinės šeimos formai (Moore, Stambolis – Ruhstorfer, 2012), kad tos pačios lyties santuoka ar partnerystė sunaikintų tradicinės šeimos institutą, nors ir nėra duomenų, jog tos pačios lyties asmenų santuoka kaip nors veiktų vyro ir moters sukurtą šeimą (Labanauskas, 2021).

Nors tos pačios lyties noras kurti šeimą vis dar stigmatizuojamas, tačiau požiūris į tokias šeimas vis dėlto palankesnis nei praėjusiame amžiuje, tai veikia ir LGBT asmenų požiūrį į šeimą: jie daug anksčiau pradeda suvokti šeimą ne kaip dviejų skirtingų lyčių asmenų sąjungą, tačiau ir kaip tos pačios lyties asmenų sąjungą, galinčią sėkmingai gyvuoti visuomenėje tokiomis pačiomis teisėmis kaip ir tradicinės šeimos (Gates, 2015). Lietuvoje LGBT asmenys neturi galimybės įteisinti savo santykių nei partneryste, nei santuoka, šalyje nėra jokio teisinio tos pačios lyties porų teisių ir pareigų sureguliuavimo. 2019 m. atlikto Europos socialinio tyrimo duomenimis priešiškus LGBT asmenų atžvilgiu Lietuvoje buvo vienas didžiausių Europoje. Šeimos samprata visuomenėje dažnai siejama su santykių, nustatytų įstatymu arba kraujo ryšiais, buvimu, tokią sampratą turi ir tos pačios lyties poros, tačiau dažnai LGBT šeimos nuo tradicinių šeimų išskiriamos dėl negalėjimo abiem tėvams

būti biologiniais vaiko tėvais (Baumle, Compton, 2015). Tačiau klaidinga sieti santuokos sukūrimą su vaikų susilaukimu, nes santuoka ar partnerystė yra labiau vertybinis žmonių pasirinkimas ir santuoka kuriama nebūtinai turint tikslą susilaukti vaikų (Labanauskas, 2021). LGBT šeimas norintys kurti jaunuoliai taip pat nori turėti lygiavertes šeimas su tradicinėmis šeimomis ir turėti vaikų, tačiau dažnai susilaukia neapykantos dėl vyraujančios nuomonės, kad tokiose šeimose, jei jos augins vaikus, vaikai užaugs homoseksualūs/biseksualūs, tačiau tyrimai rodo, kad tik iki dešimtadalio LGBT šeimose augusių vaikų užauga homoseksualūs/biseksualūs, panašiai tiek pat homoseksualių/biseksualių vaikų užauga tradicinėse šeimose (Greenbaum, 2014), taip pat tyrimai rodo, kad esminių socialinių, emocinių, sveikatos ar mokymosi skirtumų tarp vaikų, augusių tos pačios lyties tėvų ir skirtingos lyties tėvų šeimose, nėra, vaikų gerovė labiau priklauso nuo socioekonominės partnerių gerovės, tarpusavio santykių šeimoje, dėmesio, skiriamo vaikų poreikiams patenkinti. Labiausiai tėvai gali veikti vaikus tik pagal tai, kokią atmosferą – priėmimo ar atstūmimo – kuria šeimose savo vaikams (Ryan, 2009). Pasisakantieji prieš tos pačios lyties asmenų partnerystę dažnai taip pat teigia, kad taip bus skatinamas tos pačios lyties žmonių gyvenimo būdas ugdymo įstaigose, tačiau šie argumentai nėra pagrįsti (Labanauskas, 2021).

2. Tyrimo metodai ir organizavimas

Siekiant atskleisti jaunų LGBT žmonių požiūrį į šeimą buvo atliktas empirinis tyrimas, kuriam atlikti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, pusiau struktūruotas interviu. Gautiems duomenims analizuoti buvo atlikta *content* turinio analizė.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi šių etikos principų: geranoriškumo, teisingumo, teisės gauti tikslią informaciją, pagarbos asmens orumui, savanoriškumo principai.

Tyrimo dalyvavo 2 informantai, vyras ir moteris, laikantys save biseksualiais arba homoseksualiais asmenimis, jų amžiaus vidurkis 23 metai.

3. Tyrimo radiniai

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti informantų požiūrį į šeimą. Tyrimo dalyvavusių informantų nuomone, šeima yra dviejų žmonių kuriama partnerystė, paremta kuriamu santykiu, nepriklausančiu nuo lyties. Informantų nuomone, šeima yra: „*dviejų asmenų, neskaitant jų lyties ar seksualinės orientacijos santykis. Tai jų buitiškas gyvenimas, artimesnis dalijimasis patirtimis, kasdienybė.*“ Šeima jiems yra: „*daugiau negu kraujo ryšiai. Tai yra ką tu pats skaitai šeima. Tai nėra kažkoks visuomenės sustatytas dalykas.*“ Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad jaunų LGBT žmonių šeimos samprata siejama su dviejų žmonių tarpusavio santykiais ir jais paremtos partnerystės kūrimu. Tai siejasi su L. Labanausko (2021) išsakyta nuomone, kad šeima yra dviejų žmonių vertybinis pasirinkimas ir jo pagrindu kuriama partnerystė.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama sužinoti, kas darytų didžiausią įtaką priimant apsisprendimą apsigyventi kartu ir kurti šeimą. Informantų nuomone svarbiausias veiksnys, darantis įtaką apsigyvenimui kartu yra geri tarpusavio santykiai, pasirinkimą lemtų: „*partnerio charakteris,*

man nesvarbu lytis, kiek yra svarbu žmogaus vidus, kaip žmogus bendrauja, koks yra to žmogaus moralinis supratimas“. Tarpusavio santykių problemos apsisprendimo priėmimą apsunkintu, nes „jeigu jis (santykis, aut. past.) nebūtų pagrįstas pasitikėjimu ir ištikimumu, apie gyvenimą kartu net nebūtų diskusijos.“ Tyrimo metu gauti pasisakymai leidžia daryti prielaidą, kad kito žmogaus, partnerio, asmeninės savybės, sudarančios galimybes geriems tarpusavio santykiams yra svarbiausias veiksnys apsisprendžiant kurti LGBT šeimą.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama sužinoti, kaip visuomenės požiūris keičia jaunų LGBT asmenų apsisprendimą kurti šeimą. Informantų nuomonė išsiskyrė, tai lėmė jų aplinkos požiūris į LGBT bendruomenę: „kadangi priklausau LGBT+ bendruomenei ir iš šeimos bei draugų susilaukiu daug priėmimo, tai dėl to nėra trukdžio.“ Neigiamas visuomenės požiūris neigiamai veiktų apsisprendimą kurti šeimą: „labai vengčiau viešumo dėl savo saugumo, o tai tikrai pakenktų santykiams. Tai ir šeimos kūrimui sutrukdytų.“ Tyrimo metu gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad visuomenės požiūris LGBT jauniems asmenims kurti šeimą veikia tada, kai susilaukiama arba nesulaukiama palaikymo iš artimiausios aplinkos. Šie atsakymai siejasi su C. Ryan (2009) nuomone, kad labiausiai LGBT jaunų požiūrį į šeimą veikia jų aplinkos požiūris į juos pačius.

Išvados

1. Šeima suprantama kaip visuomenės institutas, turintis savo funkcijas. Šeimos atsiradimas tradiciškai siejamas su vyro ir moters santuokos sukūrimu, vaikų susilaukimu. LGBT asmenų požiūris į šeimą taip pat siejamas su santuokos kūrimu, tačiau neatitinkant visuomenėje priimtos sampratos, atsiranda neigiamas požiūris į šių asmenų šeimos kūrimą, argumentuojant įžvelgiamomis grėsmėmis tradicinės šeimos institutui, nors šeimos kūrimas yra labiau vertybinis, nei teisinis žmonių apsisprendimas. LGBT asmenų siekis galėti kurti šeimą susilaukia nemažai priešiško, tačiau palaipsniui keičia visuomenės požiūrį į šeimos sampratą.

2. Tyrimo radiniai atskleidė, kad jauni LGBT žmonės šeimą suprantą kaip dviejų žmonių santykį ir įsipareigojimą vienas kitam. Išsiaiškinta, kad, informantų požiūriu, LGBT jaunimui didžiausią įtaką primant apsisprendimą apsigyventi kartu daro teigiamas, abiejų partnerių vertybes atitinkantis tarpusavio santykis. Tyrimo metu taip pat sužinota, kad visuomenės požiūris labiausiai veikia jaunų LGBT apsisprendimą tada, kai artimos aplinkos požiūris yra nepalankus, o esant palaikančiam artimiausios aplinkos požiūriui visuomenės neigiamas požiūris tampa ne toks paveikus.

Literatūra:

Baumle, A., K., Compton, D., R. (2015). *Legalizing LGBT Families: How the Law Shapes Parenthood*, [žiūrėta 2021 – 12 – 08]. Prieiga internete <https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTAyMDgyM19fQU41?sid=39f25091-e1c9-4c0e-885d-8a0532f6158f@redis&vid=0&format=EB&rid=1>

- Dermott, E., Fowler, T. (2020). *What Is a Family and Why Does It Matter?*, [žiūrėta 2022 – 01 – 10].
Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/341394013_What_Is_a_Family_and_Why_Does_It_Matter
- Gates, G., J. (2015). *Marriage and Family: LGBT Individuals and Same – Sex Couples*, [žiūrėta 2021 – 12 – 30]. Prieiga internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1079373.pdf>
- Greenbaum, M. (2014). *Scientific Research: Deconstructing Myths about Homoparental Families*, [žiūrėta 2021 – 12 – 10]. Prieiga internete: https://www.familleslgbt.org/documents/pdf/CFH_MELS_Module_Mythes_ENG.pdf
- Labanauskas, L. (2021). *Lyčiai neutralios partnerystės įteisinimo galimybių analizė ir kokybinis tyrimas apie LGBTQIA+ asmenų poreikius*, [žiūrėta 2021 – 12- 10]. Prieiga internete: <https://ztcentras.lt/wp-content/uploads/2021/10/Lyciai-neutralios-partnerystes-iteisinimo-galimybiu-analize-ir-kokybinis-tyrimas-apie-LGBTQIA-asmenu-poreikius-1.pdf>
- LR Partnerystės įstatymo projektas* (2021), [žiūrėta 2021 – 11 – 24]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ca7c38b0ba0a11eb91e294a1358e77e9>
- LR Konstitucija* (1992), [žiūrėta 2021 - 11 – 24]. Prieiga internete: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
- Moore, M., Stambolis – Ruhstorfer, M. (2012). *LGBT Sexuality and Families at the Start of the Twenty – First Century*, [žiūrėta 2021 – 11 – 24]. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/234146839_LGBT_Sexuality_and_Families_at_the_Start_of_the_Twenty-First_Century
- Olah, L., S. (2015). *Changing Families in the European Union: trends and policy implications*, [žiūrėta 2022 – 01 – 10]. Prieiga internete: <https://www.un.org/esa/socdev/family/docs/egm15/Olahpaper.pdf>
- Pew Research Center*, (2019), [žiūrėta 2021 – 11 – 25]. Prieiga internete: <https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/>
- Ryan, C. (2009). *Helping Families Support Their Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Children*, [žiūrėta 2022 – 01 – 04]. Prieiga internete: https://nccc.georgetown.edu/documents/LGBT_Brief.pdf

Klaipėdos universiteto leidykla

Studentų mokslinė konferencija „Šeima yra gyvenimas“

Mokslinių straipsnių rinkinys (Elektroninis leidinys)

Sudarė: prof. dr. Rasa Braslauskienė, prof. dr. Neringa Strazdienė

Klaipėda, 2022 02 11. Apimtis 18 sąl. sp. l.

Klaipėdos universiteto leidykla, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda